DÖRDÜNCÜ YIL SAYI: 40 ŞUBAT 1991 8.000 TL (KDV'li)

TOPLUMSAL KURTULUŞ

AYLIK TEORİK-PRATİK SOSYALİST DERGİ



BU SAYIMIZ

Türkiyede çok şey değişti, değişiyor. En önemsenmesi gerekli olanların başında devrimci sosyalistlerin bakışının değiştiği, klasik kitabi çözümlemelirin, analojilerle politika yapmanın değiştiği, çözümleme yeteneğinin kendini her geçen gün daha bir ortaya koyduğudur.

Toplumsal Kurtuluş, okurları bilirler, birçok konuda hem ilk ve doğru çözümlemeyi yapan ve hem de yol açan işlevini başardı, başarıyor. Amerikanın "Kürt Devleti" projesini, Türkiye burjuvazisinin emperyal planlarını, teorik olarak tesbit eden ve yazan Toplumsal Kurtuluş oldu. Çözümlemeler ve savların sadece ikisi olan bu sayılanları pratik doğruladı.

Ve Körfez'de savaş bilinmezlere doğru giderken, egemenler, basın ve TRT aracılığıyla toplumu, savaşa katılmanın koşullarına hazırlamanın son adımını da attı. Artık, en çok korktuğu konunulardan ikisinin üzerine gitti. Bir üçüncüsünü ise 'hortlatmamak' için uğraşıyor.

Hatırlatmakta yarar görüyorum, Toplumsal Kurtuluş'ta daha önce "Şiddetin Beş Alanı" yazıldı. Bunlardan, İşçi Hareketi ve Kürt Hareketi, üzerine gidilen ilkler oldu. İslamik hareketse, Körfez savaşı dolayısıyle kıpırdanmalar göstermeye başlayınca, devlet, ismet İnönü'nün mirasına güvenerek, "bu bir cihat değildir, Hıristiyan-Müslüman savaşı değildir" dedirtiyor. Şiddetin diğer alanlarından ise sesler çok cılız geliyor, güçlü sesler için herkesi görev bekliyor.

Bu, emperyal devletin mantığına uygun, beklenir bir adımdır. En önemli gördüğü iki toplumsal muhalefete yönelik politikayı, günün, tekelci devlete emperyal hamleler için dayattığı politikayı pratikleştirdi. Konu hakkında sayfalarımızda çözümlemeler bulacaksınız, çözümlemeler bu satırlardan ve 'Bakanlar Kurulu Kararları'ndan önce yapılan çözümlemeler olduğundan son gelişmeler üstüne ayrıca yazılmadı. Bunun gereğide kalmamıştı.

İşçi harekenite yönelik alının kararla işçilerin grevi bırakması istendi, az da olsa ümit edilen bu karara uyulmaması idi ne yazık, ve bunca eylemliyiği görünce şaşkına dönenler adına ne acı, iş başı yapıldı.

Kürt hareketini ise bölmek istiyor, T.C'nin Kürtlere hamilik yapması düşüncesinin taraf bulması hedeflenenler arasında, bunun başarılma şansı ise zayıp görünüyor, özellikle Misak-ı Milli sınırları içinde bu düşüncenin taraf bulması çok güç, özgürlük mücadelesinin boyutu hamlik isteğinin boyutunu aşamış görünüyor.

Emperyalizm 'Yeni dünya düzeni' peşinde. Ve burjuvazi 19. yy da peşinde koştuğu sloganlarını 21. yy girerken değiştirdi. "Eşitlik, Kardeşlik, Özgürlük" sloganından, başta "Eşitlik" şiarını söktü, yerine "Barış", sütatikoyu koruma anlamı taşıyor, "Güvenlik", Emperyalist çıkarların güvenceye alınmasını anlatıyor, "Hukukun Üstünlüğü", diğerlerini tamamlayan ve dünya uluslarının aksi seslerini 'Veto'larıyla kesmeyi anlatan Amerika başta olmak üzere emperyalist ülkelerin, insanlığı yönetmesini garanti altına almayı anlatan, şiarlar koydu. Evet emperyalizm insanlığa tarihini de unutturmanın peşinde, yeni düzen sadece ekonomik düzenlemeleri değil insanlığa ideallerini unutturmanın düzenlemelerinide kapsıyor. Bunu kabul etmeyiz, etmemeliyiz.

Son gelişmelerle birlikte, önceden var olan, sosyalist basın üzerindeki baskılarda yoğunlaştı. Dergimizin son sayısı da toplatıldı. İlginç olan toplatmaya Diyarbakır'da karar verilmiş olması. Bunu şöyle tesbit edebildik; dergimiz diyarbakıra ulaştığının ertesi günü telefonla toplatıldığını bildirdiler, Ankara ve İstanbul'da ise henüz birşey yoktu, daha sonra toplatma kararına baktığımızda, önce toplatılma isteğiyle mahkemeye başvurulmuş, bu başvuru reddedilince, Diyarbakır'da toplatılmış olmasından dolayı oluyor, tekrar eski istekte israr edilmiş ve toplatılmasına karar verilmiş. Farklı beklentilerimiz de yok, herkes üzerine düşeni yapıyor, devlette.

Bu sayımız, görüleceği gibi, yoğun, buna rağmen koyamadığımız yazılar oldu, maliyet artışlarından dolayı sayfa artıramadık.

Geçen sayımızda başlayacağımızı duyurduğumuz dergi taramasına, bu sayımızda "Dergilerde Geçen Ay" adını vererek başladık, bir eksiklik olduğunu düşünüyorduk, umarız okurlarımız beğenir ve varsa eleştirilerini yazarlar.

Gelecek sayımızda buluşmak dileğiyle ...

Doslukla...

Nejdet Kanbir

TOPLUMSAL KURTULUŞ
aylık teorik-pratik sosyalist dergi

Dördüncü yıl, sayı:40
Şubat 1991

Sahibi: Dönem Yayıncılık Adına Bilgesu Erenus **Genel Yayın Yönetmeni**: Candan Baysan **Sorumlu Yazı İşleri Müdürü**: Nejdet Kanbir **Merkez**: Cemal Nadir Sokak Hacı Fazlıoğlu İş hanı 17/89 Telefon: 528 43 72 Cağaloğlu / İstanbul **Ankara Bürosu**: Konur Sokak 73/9 Ankara Telefon: 125 93 78 **Abone Koşulları:** Yurtiçi Yıllık 80 bin TL **Posta Çeki Numarası:** 28155.7 Ankara **Yurtdışı:** Yıllık 100 DM **Dönem Yayıncılık Döviz Tevdiat Hesap Numarası**: 1380 İş Bankası Akay Şubesi **Frankfurt Temsilcisi**: Mustafa S. Silar Schichau Str. 7-9 6 Frankfurt 1 Tel:069/495743 **Danimarka Temsilcisi**: Fadıl Ölmez Bellingevej 128/B 5250 Odense SV Tel: 65/961562 **Stuttgart Temsilcisi:** A. Kanber Resuloğlu Postfach 40 02 617000 Stuttgart 40 **Paris Temsilcisi**: A.Yalman Poste Restante Paris Bonne Nouvelle 75010 Paris, France **Bonn Temsilcisi**: İmam Zeynel Aslan **İsviçre** Temsilcisi: Baran Fırat Postfach 87 4123 Allschwil 2 Schweiz **Mönchengladbach Temsilcisi**: İlhan Pasin luisental 34 4050 Mönchengladbach 3 Almanya

Kapak: Ömer Ülkenciler
Baskı: Nesli Ofset

4

Yorumlarıyla Olaylar

14

Çözülüş Sosyalizmin Gelecek Yükselişinin Bugünden Ödenmiş Bedelidir
Murat Ceran

21

Yaşar Kemal'e Mektup
Yalçın Küçük

26

Harp ve Sulh
Çelik Bilgin

30

Asil Nadir Olayının Düşündürdükleri
Osman Er

31

Elma Şekerinin Kamışı
Tevfik Fikret Yorulmaz

33

1914 Bitlis
Kürt Ayaklanması
Celile Celil

41

Körfez Savaşını
Efsane Yapanlar

43

Bağdat Bombalanırken
A.Fuat

47

Savaş Günlüğü
Bilgesu Erenus

57

Zonguldak Grevi ve Sonuçları
Deniz Haydaroğlu

60

Ülke Gazetesindeki
İki Eleştiri Üzerine

63

Kürt Mitolojisinde
Demirci Kawa Başkaldırısı ve
Kürtlerin Kökeni Üzerine
Bikaç Not
Gürdal Aksoy

75

Sosyalist Kadın Hareketi
Nuray Bayındır

77

Dergi Taraması

TEKELLERİN YENİ DÜZENLERİ

I

CUMHURİYET'İN YENİ İŞÇİ TARİHİ

Eylülist reformlar geride kaldı ve tekeller yeni düzenlemelere başlıyor.
Tekellerin yeni düzenlemesinde birinci işin yeni işçi tarihi yazımı olduğu anlaşılıyor.
Yeni işçi tarihi yazımının Cumhuriyet'ten Şükran Ketenci'ye ihale edildiği görülüyor. Ketenci, 15-16 Haziran'ı silmekle işe başlıyor.

Bazen 10 Kasım'ın hüzünlü ve bazen 23 Nisan'ın çocuksu sevinçli konuşmalarını hatırlatıyorlar. Bazen ipin ucunu tümden kaçırıyorlar. Bazen şöyle de yazıyorlar: " Onlar dirençleri, kararlılıkları, dayanma güçleri, sağduyuları ve haklılıkları ile verdikleri savaşımda sadece tam not değil üstüne yaldızlı pekiyi aldılar. Bize şapka çıkartıp, çok önemli bir demokrasi, insan hakları, sendikal hak mücadelesi dersi verdiler: 10 Kasım ve 23 Nisan söylevlerini aşan bir edebiyatla Cumhuriyet'ten Şükran Ketenci, böylece şapkasını çıkarmış oluyor. Muhtaç olduğu demokrasi dersini, insan hakları dersini ve de sendikal mücadele dersini almış olmaktan memnun görünüyor. Cumhuriyet'ten Ketenci muhtaç olduğu dersi, Mengen'de buluyor.

GREV VE KAHRAMANLIK

Grev, işçinin insanlık sınavıdır. Grev yapmak hiçbir zaman kahramanlık sayılmamalıdır. Grev yapan işçi hakkının bir kısmını arıyor demektir.

Ketenci, Zonguldak maden grevini göklere çıkardı. Yürüyüşü övdü. Yürüyüş övül- melidir. Ancak bir süre sonra bütün işverenler ve temsilcileri de yürüyüşü övmeye ve işçilerin düzenli hareketine alkış tutmaya başladılar.

İşverenler ve sözcüleri övse de yürüyüş önemlidir ve görkemlidir. Korku salmıştır. Bir değişikliğin habercisi olmuştur. Bu bakımdan Türkiye işçi tarihine geçmiştir.

İŞÇİ TARİHİNİN YENİDEN YAZIMI

Eğer bu kadar olsa, hem yapılanlara ve hem de Cumhuriyet'ten Şükran Ketenci'nin muhtaç olduğu dersleri alarak şapka çıkarmasına sevinmek gerekir. Ancak bu kadar olmuyor ve Ketenci büyük hikmetler buyuruyor. Şunları yazıyor: "Türkiye işçi sınıfı tarihinin en büyük ve dünya işçi sınıfı hareketinin de bu en önemli direnişinde, 35 günü Zonguldak içinde yürüyüş ve mitinglerle süren, son 5 günü doğaya meydan okuyarak Ankara'ya doğru yürümeye çalışılan eylemde.." Ketenci, muhtaç olduğu demokrasi, insan hakları ve- saire derslerini fazla almışa benziyor.

Ciddi olmak gerekiyor: Bir başkası yazabilir. Ancak mesleği işçi muhabirliği olan ve 15-16 Haziran'ı yaşayacak yaşta bulunan bir kimse böyle safsatalarla başbaşa bırakılamaz. Ketenci'nin yaptığı safsatadır.

EN BÜYÜK EYLEM 15-16 HAZİRAN

Türkiye işçi sınıfının en büyük eylemi 15-16 Haziran'dır. 1970 yılı 15-16 Haziran tarihinde Türkiye'nin İzmit ve İstanbul'daki sanayii işçileri önüne çıkartılan bütün barikatları aşarak bir sel gibi akmıştır. 15-16 Haziran 1970 tarihinde Türkiye işçi sınıfı kapitalistlerin kalplerine korku yağdırmıştır.

Haziran 1970 eylemleri varken Aralık 1990 eylemlerini Türkiye işçi sınıfının en büyük eylemi olarak nitelemek, bir gazetecilik hatası değil bir yeni tarih yazımıdır. Cumhuriyet, işçinin devrimci eylemliliğini değil, içini boşaltmasını örnek olarak göstermek istemektedir. ■

II
HÜRRİYET'İN ZONGULDAK FOTOROMANI

Eylülist darbenin en büyük başarısı Hürriyet ile Cumhuriyet'i birbirini tamamlar hale getirmesidir.
Cumhuriyet'ten Ketenci, Zonguldak ile yeni bir işçi tarihi yazarken Hürriyet de Zonguldak ile ilgili bir fotoroman yazdı.
"İnancı ve güzelliğiyle bir anda tüm Zonguldaklıların sevgilisi oluveren" Ülfet Hanım, Hürriyet'in fotoromanına "Ben milletimizi temsil eden bayrağımıza aşığım" diyerek söze başladı.

"Ben milletimizi temsil eden bayrağımıza aşığım. Öğrenciliğimde hep istediğim halde bayrak taşıyamamıştım. Haklı mücadelemizde taşımanın şerefine eriştim." Ülfet Hanım, sözlerine böyle başlıyor. Hürriyet, birinci sayfasında Ülfet Hanım'ın bir renkli resmini basıyor. En önemli sayfasında "greve inancı ve güzelliğiyle bir anda" ünleniveren Ülfet Hanım'ın omuzunda bayrak yürüyüşe hazır, otururken resmini basıyor.

23 NİSAN'DAN BİR SAYFA

Hürriyet, Cumhuriyet'ten Ketenci'nin tahrifatıyla Türkiye'nin en büyük işçi direnişi olan Zongundak madenciler grevi ve yürüyüşünü fotoromana çevirirken 23 Nisan günlerini aklından çıkarmıyor.

Şöyle yapıyor: "Kömür Havzası'nda çalışan 45 bin maden işçisinin grev yürüyüşünde kor-

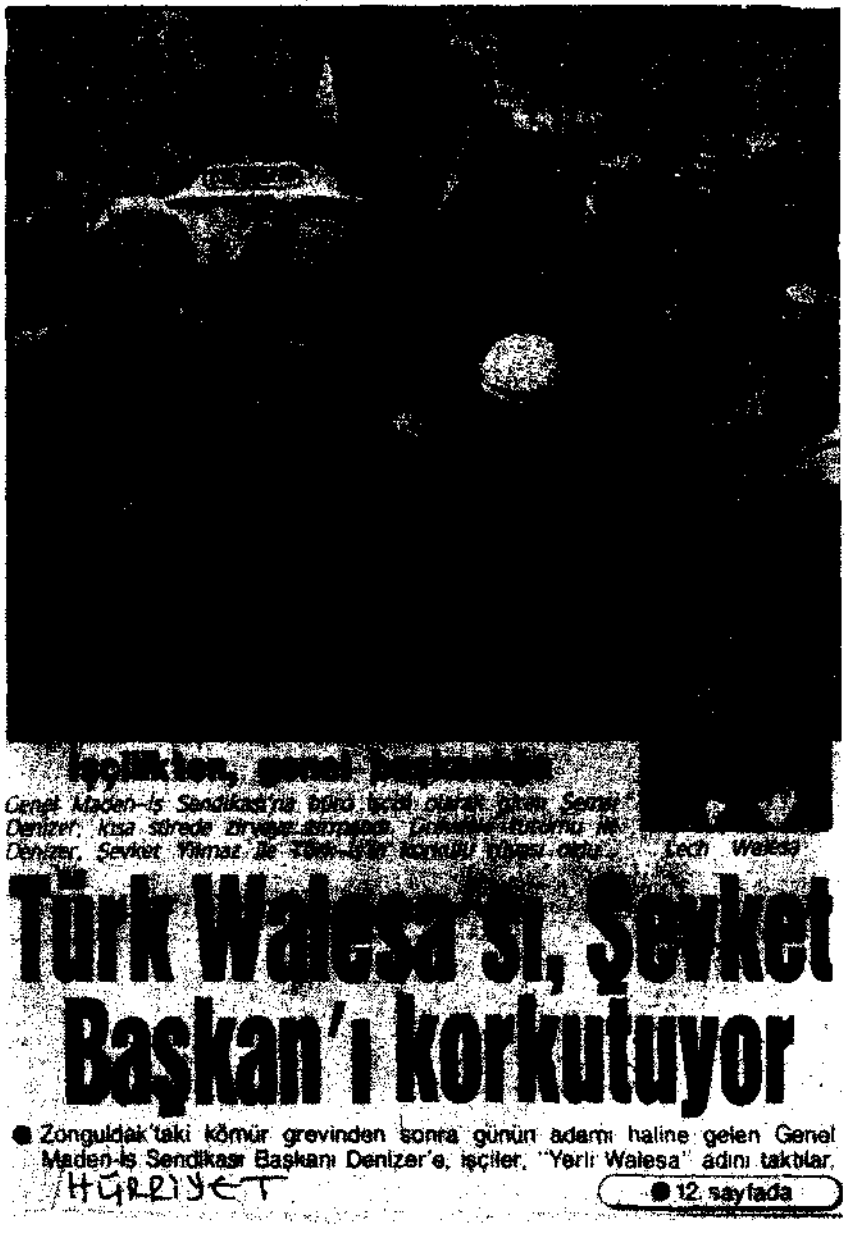


tejin önünde Türk bayrağını 3 çocuklu 36 yaşında bir kadın taşıdı! Hürriyet, gerçekten bir 23 Nisan Bayramı'nı aklından çıkarmayarak işçilerin yürüyüşüne "kortej" demek dikkatliliğini gösteriyor.

Ülfet Hanım, "Yürüyüş kırk yıl da sürseydi bayrağı elimden bırakmayacaktım" diyor. İlkokuldan beri bayrak taşımayı çok istiyormuş ve Ülfet'e ilkokulda bayrak taşıtmamışlar; Hürriyet, fotoromanını acıklı bir hale getirmek için bunları da bildiriyor.

Ülfet, büyüyüp üç çocuklu bir anne olunca ve madenciler yürüyüşe geçince bayrağı kapıyor ve "Kırk yıl da sürse bayrağı elimden bırakmam" diyor.

Sanki Ülfet'in amacı hak almak değil de bayrak taşımak ve bunun için şunları da ekliyor: "Madencinin bayraktarlığını yapmak bana onur ve gurur veriyor. Böyle şerefli ve haklı davada bayraktar olmak çok güzel. Yürüyüş bin kilometre de olsa , ölürdüm, bayrağı yine de bırakmazdım".



Genel Maden-İş Sendikası'na bağlı işçiler, önce Şemsi Denizer, kısa sürede Zonguldak sokaklarında [illegible] ile Denizer, Şevket Yılmaz ile Türk-İş'ten temsilci [illegible] Lech Walesa

Türk Walesa'sı, Şevket Başkan'ı korkutuyor

● Zonguldak'taki kömür grevinden sonra günün adamı haline gelen Genel Maden-İş Sendikası Başkanı Denizer'e, işçiler, "Yerli Walesa" adını taktılar.

HÜRRİYET

● 12. sayfada

Fotoromana göre yürüyüş beş gün sürüyor ve Ülfet Hanım ölmüyor.

19 MAYIS'TAN BİR SAYFA

Ülfet Hanım öndedir ve bayrağı omuzuna almış vaziyettedir. Yanında bir maden işçisi vardır. Maden tulumu giymiştir. Hakiki olması için yüzünü kömürle boyamıştır.

Madencinin yüzü siyahtır ve Ülfet Hanım'ın yüzü beyazdır. Ülfet Hanım'ın omuzunda bayrak vardır. Yüzü siyah madencinin elinde Atatürk portresi bulunmaktadır.

Portre çerçevelidir ve madencinin biraz yanında durmaktadır. Madenci bir eliyle portreyi tutmaktadır. Ülfet Hanım omuzunda bayrağı tutmaktadır.

Sevindirici tablodur ve ancak işçi yürüyüşü acıklı olmalıdır. Altında bir fotoğraf vardır. İki kızı Ülfet Hanım'a dayanmışlardır. Ülfet Hanım'ın eşi Şerif Bey ise bir kızına dayanmıştır. Oğulları Sait ise onbir yaşında olup, görüntü yönetmeni tarafından boydan boya kucağa yatırılmıştır.Sait, Fatma, Ülfet, Nuray ve Şerif'in kucağında yatıyor ve üzüntülü bir görüntü veriyor.

Ülfet Hanım şunları söylüyor: " Ben milletimizi temsil eden bayrağımıza aşığım. Öğrenciliğimde hep istediğim halde bayrak taşımamıştım. Haklı mücadelemizde bayrak taşımanın şerefine eriştim.

Bayrakla ölmek çok onurlu bir duygudur." Ancak maden işçileri ilk barikatta duruyorlar. Hükümetin isteğine uygun olarak, Hürriyet'in Türk Walesa'sı saydığı Şemsi Denizer'in isteği ile Zonguldak'a dönüyorlar. Ülfet Hanım evine dönüyor. Beş gün de olsa bayrak taşıyor ve ölmüyor.

III
"TÜSİAD VATANDAŞA HAKKINI ÖĞRETİYOR"

12 Mart darbesini desteklemek için kurulan "Türkiye Sanayicileri ve İşadamları Derneği" gelişti ve eylülist darbeden sonra insan hakçı oldu.
Başlık, Cumhuriyet gazetesinindir ve TÜSİAD'ın hak dağıtımı şölenini Meclis Başkanı Erdem açtı.

Türkiye'nin bir düzenden diğerine geçtiği kesindir. Bundan on yıl kadar önce bile, bir Meclis Başkanı'nın, bir bakanın, bir işveren derneğinin toplantısını açması akıl almaz olarak nitelendirilir ve yaptığı iş de yadırganırdı. Şimdi düzen değişti ve eylülist darbenin Maliye Bakanı, ANAP Hükümetleri'nin Başbakan Yardımcısı Kaya Erdem, Mart darbesinin çocuğu Türkiye'nin en zengin iş adamlarını biraraya getiren TÜSİAD'ın *"insan hakları gününü"* açıyor. Türkiye'de insan hakları mücadelesi verenlerin bu sonuca sevinmesi mi, üzülmesi mi gerekiyor; bu açık bir sorudur.

TARİHÇE: İNSAN HAKLARI

"İnsan Hakları" adıyla ilk önce 1970 yıllarında Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı içinde kuruldu. Sovyetler Birliği'nde "insan hakları" mücadele"si yaparak sosyalist sistemi yıkmak isteyenleri desteklemek için kurulan bu daire gelişti ve yayıldı.

Bir süre sonra "insan hakları" insanlığın modası oldu ve moda sever Türkiye'nin oligarkları da insan haklarını savunmaya başladılar. Bunun en son örneği bir faşist darbeyi desteklemek için kurulan TÜSİAD'ın son çıkışıdır.

ZENGİN ÇOCUĞU BOYNER BUYURUYOR

"Biz insanlarımızın ileri Batı demokrasilerinin insanları gibi insan yerine konmalarını, itilip kakılmamalarını istiyoruz." Bunları TÜSİAD'ın görevi teslim etmek üzere olan başkanı zengin çocuğu Cem Boyner buyuruyor. "Kendi ülkemizde insan haklarının önemine inandığımızı yalnızca sözlerimizle değil davranışlarımızla da göstermemiz gerekiyor." Böylece Türkiye'nin en zengin adamlarının klubü insan hakları şampiyonluğunu solcuların elinden almaya hazırlanıyor.

TÜSİAD "Yasalarımız-Hak larımız" çıkışı ile insan hakları şampiyonu olarak ortaya çıkınca, ABD Dışişleri Bakanlığı insan hakları programının sosyalizmin çözülmesinde önemli bir rol oynadığını kanıtlayınca, TBMM'de modaya uyuyor. Kaya Erdem,

TÜSİAD,vatandaşa hakkını öğretiyor

Ekonomi Servisi — TÜSİAD, vatandaşlık dersi veriyor. 8 öğretim üyesine "Yasalarımız-Haklarımız" kitabını hazırlatan TÜSİAD, 9 derste vatandaşa "Hukuk içinde hak arama ve elde etme yollarını" gösteriyor.

Kitap, İstanbul Sheraton Otel'inde düzenlenen ve TBMM Başkanı Kaya Erdem'in katıldığı bir toplantıyla tanıtıldı.

TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkanı Cem Boyner, "Yasalarımız-Haklarımız" kitabının tanıtım toplantısında yaptığı konuşmada, "Biz insanlarımızın ileri Batı demokrasilerinin insanları gibi insan yerine konmalarını, itilip kakılmamalarını istiyoruz" dedi. Sözlerine "Kendi ülkemizde insan haklarının önemine inandığımızı yalnızca sözlerimizle değil davranışlarımızla da göstermemiz gerekiyor" şeklinde devam eden Cem Boyner, böyle bir kitabı hazırlama nedenlerini şöyle açıkladı:

"Türkiye Cumhuriyeti bir hukuk devletidir. Ne var ki hukuk devletiyim demekle, gerçekten bir hukuk devleti olunamıyor. Başta kanun koyucular ve yöneticiler olmak üzere toplumun her kesiminin, hukukun üstünlüğü ilkesine inanmış olması ve hakkındaki hukuk yoluyla çözümlendiği başka yolları aramaması gerekiyor.

Bir devlet, özellikle vatandaşlarının haklarına sahip çıkmaları ile hukuk devleti vasfı kazanabilir. Bunun da yolu yasaları ve vatandaş haklarını daha iyi anlaşılır yapmaktan ve toplumu eğitmekten geçer.

TÜSİAD bu çalışma ile insanlarımızın bir yandan haklarını ve sorumluluklarını sınırlarken öte yandan kurum ve kişiler tarafından uğradıkları haksızlıklarda haklarının kavuşamayacaklarına dair çaresizlik yerine haklarını bilinçli olarak ve cesaretle aramalarını sağlayacak metot ve yolları göstermektir."

"Yasalarımız-Haklarımız" kitabı Prof. Dr. Fahiman Taştan, Prof. Dr. Yıldırhan Yayla, Prof. Dr. Kemal Bayraktar, Prof. Dr. Adnan Tezel, Prof. Dr. Feridun Yenisey, Doç. Dr. Cevdet Yavuz, Doç. Dr. Selçuk Öztan, Doç. Dr. Ali Rıza Oktar tarafından hazırlandı. Türk hukuk sisteminin genel çizgileriyle ortaya konularak hak ve özgürlüklerin neler olduklarına belirlenmeye çalışıldığı kitapta, toplum hayatının çeşitli zorlukları içinde yaşayan insana, "Hukuk içinde hak arama ve elde etme yolları" gösteriliyor. Hukuk sistemini ana çizgileriyle toplumun güncel yaşayışına sunan kitap bu özelliğiyle bir "hukuk temsil yazısı" özelliğini taşıyor.

TÜSİAD ayrıca, kitaptan gelecek kitlelerin yararlanmasını sağlamak amacıyla parayla satışa da karar verdi. Kitapta 9 ana bölümde işlenen konular şöyle:

Devlet ve kişi ilişkileri: Hak arama hürriyeti nedir? Şikâyet ve dilekçe hakkı nedir? Devlet kişilerin karşısına nasıl çıkar? Biri rahatsız eden, hak ve menfaatlerimizi ihlal eden idari işlem ve eylemler neler olabilir? Evimiz, dükkânımız, arsamız kamulaştırılmak isteniyor, ne yapabiliriz? Evimizin, dükkânımızın yıkılmasına karar verilmiş, ne yapabiliriz? Arsamız var, imar planında kamu hizmetine ayrılmış, bu sebeple inşaat izni vermiyorlar ne yapabiliriz? Okulsuz kötü verilen memur ne yapabilir? Sınavda başarısız görülen öğrenci ne yapabilir? Gecekondu tapu tahsis belgesi iptal edilmişse ne yapabilir? Hak ve menfaatlerimizi zedeleyen idari işlem ve eylemler karşısında ne yapabiliriz? Kimler iptal davası açabilir? Hangi mahkemeye açabilir?

Suç ve ceza: Meşru müdafaa nedir ve mal varlığına karşı saldırılarda meşru müdafaa mümkün müdür? Tehlikeden korunma bir hak mıdır? Polis, jandarma ve askerler suç işleyebilirler mi? Bunlar hakkında yargılama nasıl cereyan etmektedir?

Ceza koğuşturması ve yargılaması: Polis vatandaşa kimliğini sorabilir mi? Polis kimlik sorduğunda vatandaş kimliğini göstermezse ne olur? Polis yoldan geçen kişileri durdurarak gelişi güzel arama yapabilir mi? Yakalanan bir kişinin hangi hakları vardır?

Özel hukuk hayatımız ve sorunları: Nişanlanma nedir? Evlenme nedir, nasıl gerçekleştirilir? Boşanma hakkı veren sebepler nedir?

Borç ilişkileri ve sorunları: Haksız fiil ne demektir? Haksız fiil sonucu yaralanma, uzuv kaybetme gibi vücut zararlarında kişi hangi zararlarını tazmini isteyebilir? Manevi tazminat ne demektir? Zamanaşımı ne demektir? Cezai şart ne demektir? Kira sözleşmesinin kiracıya ve kiralayana sağladığı haklar nelerdir?

İş hayatı ve sosyal güvenlik: Sendika nasıl, ne amaçla kurulur? Sendikalara siyasi faaliyet yasağının sınırları nasıl çizilir?

Ticari ilişkiler ve şirketler, vergi ve mali konular, icra ve iflas konuları.

Devlet ve kişi ilişkileri, suç ve ceza, ceza koğuşturması ve yargılaması, özel hukuk hayatımız ve sorunları, borç ilişkileri, iş hayatı ve sosyal güvenlik ticari ilişkiler, vergi, icra ve iflas konularından oluşan 'Yasalarımız Haklarımız' kitabı vatandaşa hukuk içinde hak arama ve elde etme yollarını gösteriyor.

Sorular ve cevapları

TÜSİAD'ın hazırlediği kitapta iş yaşamıyla ilgili güncel konularda verilen cevaplar şöyle:

Sendikaların siyasi faaliyet yasağının sınırları nasıl çizilir?

"Siyasi faaliyet soyut bir kavramdır. Çok geniş veya çok dar yorumlanabilir. Belli dönemde bu yasağın kapsamında görülen faaliyetler bir süre sonra kapsam dışında bırakılabilir. Siyasi faaliyet siyasi iktidar mücadelesini gerektirir. Siyasi iktidarı amaçlamayan faaliyetler bu yasağın kapsamı dışında düşünülebilir."

Grev nedir? Nasıl yapılır?

"Yasal grev için aranan koşullar gerçekleşmeden yapılan grevlerle, siyasi amaçlı grevler, genel grev ve dayanışma grevi, devletin bütünlüğüne, milli egemenliğe, milli güvenliğe, cumhuriyete aykırı grevler yasa dışıdır. Yasa ayrıca işyeri işgaline, işi yavaşlatmaya, verimi düşürmeye, işyeri düzenlerine de yasa dışı grevin müteyyidesinin uygulanacağını belirtmiştir."

TÜSİAD'ın insan hakları şölenini açıyor ve "Daimi bir insan hakları komisyonu kurulması çalışmalarımız sonuçlandı" diyor. Artık, Türkiye, zenginleri insan hakları şampiyonu ve Meclis'i insan hakları komisyonlu bir ülke haline geliyor.

DEVRİMCİ VE SOLCULARA İŞ KALMIYOR

Devlet televizyonu, tekelleri rahatsız etmeyenler de olsa esnafın yolsuzluklarının üzerine gidiyor. Uğur Dündar, basına iş bırakmıyor ve her programında bir yolsuzluğa işaret ediyor. Devlet, özel tiyatroları paraya boğuyor. Sinemaya yardım ediyor. TÜSİAD, insan hakları şampiyonluğu yapıyor. Demirel Nihat Sargın ve Nabi Yağcı'yı destekliyor. Hürriyet, işçi yürüyüşünü "fotoromana" çeviriyor. Peki, devrimci ve solculara ne iş kalıyor?

Tek parti döneminde Ankara Valisi Nevzat Doğan, "Komünizm de gerekirse biz getiririz" demesiyle ünlüdür. Şimdi acaba devlet, devrimci ve solculuk mu getiriyor? ■

IV
SAVAŞ BORUSU ÖTTÜRÜLÜYOR

Savaşın ilk günü Türkiye'de bir savaş borusu öttürüldü. Birkaç istisna dışında bütün Babıali bu borazanı üfledi. Emekli paşaların hepsi sınıfta kaldı veya halkı kandırmaya çalıştı.

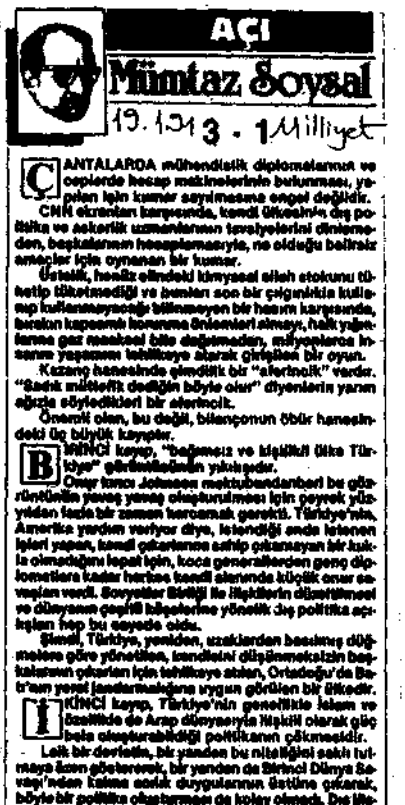
Bir nokta açıklıkla ortaya çıktı: TRT, bütün yazarları ve bütün uzmanları konuşturdu. Üç isim dışında hepsi aynı sesi çıkardılar. Bu, Türkiye'de yepyeni bir dönem ve düzendir.

Savaş kadar savaşın ortaya çıkardığı yeni tablo da önemlidir: TRT, hiçbir ayrım yapmadan bütün köşe yazarlarını, bütün genel yayın yönetmenlerini, bütün emekli paşaları, bütün profesörleri çıkardı: Hepsi aynı boruyu öttürdüler.

Türkiye gazetesi dış politika yazarı ile Cumhuriyet gazetesi dış politika yazarı ve barış davasından üç buçuk yıl yatmış Ali Sirmen birbiri arkasından televizyonda konuştular. Özde aynı türküyü söylediler. Türkiye gazetesi yazarı, sadece savaşın Regaip Kandili'ne rastlamasına üzül düğünü belirtti. Ali Sirmen, diktatör Saddam'ın temizlenmesiyle işin bitmeyeceğini, Suriye'den ve İran'dan da diktatör çıkacağını söyleyerek ülkesine yönelen tehditler karşısında son derece tutarlı olduğunu gösterdi. Her ikisi de Saddam'ın hatalı olduğunu ve cezayı hakettiğini söylemekte anlaştılar. Ancak Ali Sirmen, Bush'u da biraz aceleci buldu.

TAN-SOYSAL-GÜRKAN

Herkes birbirinin arkasından yüksek fikirlerini açıklamak imkanı buldu. Gölge Adam Ertuğrul Akbay, Saddam'a ağır sözler söyledi ve belki de içkili bir günündeydi, muhalefetin "ile-



AÇI

Mümtaz Soysal

19.1.91 - Milliyet

CANTALARDA mühendislik diplomalarının ve ceplerde hesap makinelerinin bulunması, yapılan işin kumar sayılmasına engel değildir.

CNN ekranları karşısında, kendi ülkesinin dış politika ve askerlik uzmanlarının tavsiyelerini dinlemeden, başkalarının hesaplamasıyla, ne olduğu belirsiz amaçlar için oynanan bir kumar.

Üstelik, henüz elindeki kimyasal silah stokunu tüketip tüketmediği ve bunları son bir çığlıkla kullanıp kullanmayacağı bilinmeyen bir hasım karşısında, bırakın kapasite konusunu önlemleri almaya, halk yığınlarına gaz maskesi bile dağıtmadan, milyonlarca insanın yaşamını tehlikeye atarak girişilen bir oyun.

Kazanç hanesinde çıkıldık bir "alternatif" vardır. "Sadık müttefik dediğin böyle olur" diyenlerin yarın ağızla söyledikleri bir alternatif.

Önemli olan, bu değil, bilançonun öbür hanesindeki üç büyük kayıptır.

BİRİNCİ kayıp, "bağımsız ve kişilikli ülke Türkiye" görüntüsünün yıkılışıdır.

Onar kırsı Johnson mektubundanberi bu görüntünün yavaş yavaş oluşturulması için geyrek yüzyıldan fazla bir zaman harcamak gerekti. Türkiye'nin, Amerika yardım verliyor diye, istendiği anda istenen işleri yapan, kendi çıkarlarına sahip çıkarmayan bir kukla olmadığını kanıtlamak için, koca generallerden genç diplomatlara kadar herkes kendi alanında küçük onur savaşları verdi. Sovyetler Birliği ile ilişkilerin düzeltilmesi ve dünyanın çeşitli bölgelerine yönelik dış politika açılışları hep bu sayede oldu.

Şimdi, Türkiye, yeniden, uzaklardan basılmış düğmelere göre yönetilen, kendisini ölüşmelerinin başlatılmasını çıkarları için tehlikeye atılan, Ortadoğu'da Batı'nın yerel jandarmalığına uygun görülen bir ülkedir.

İKİNCİ kayıp, Türkiye'nin genelikle İslam ve özelikle de Arap dünyasıyla ilişkili olarak güç bela oluşturabildiği politikanın çökmesidir.

Laik bir devletin, bir yandan bu nitelliğini sakın tutmaya özen göstererek, bir yandan da Birinci Dünya Savaşı'ndan kalma sevilik duygularının üstüne çıkarak, böyle bir politika oluşturması da kolay olmadı. Dış ilişkilere ve dış ticarete getirdiği yeni boyutlar ışığında olan bu otuz yıllık çabanın belirsiz hesaplar uğruna böylesine hoba edilmesi, o uğurda çalışmış insanların emeğine karşı işlenen büyük bir günahtır.

Önderlerinin peşinden ölüme ve yıkıma sürüklenmiş Müslüman kalk yığınlarının üzerine daha rahat bomba yağdırılsın diye Batı dünyasının uçaklarına kendi elemlerini açan bir Türkiye'nin tutumu Arap ve İslam âleminde kolay kolay unutulmayacak.

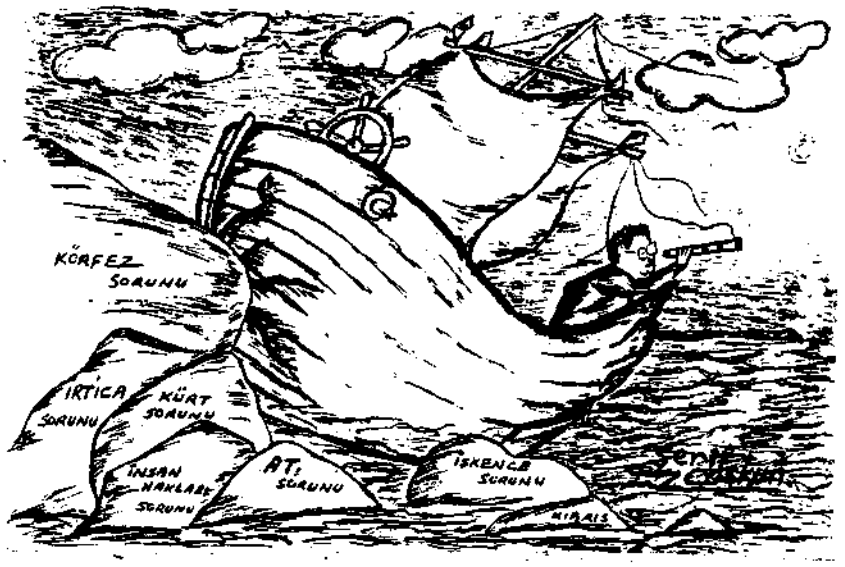
Birinci Dünya Savaşı'ndaki Şerif Hüseyin ihanetini bizim kolay kolay unutamayışımız gibi.

Şimdi, o ihanetin sorumlularını unutamadan, onların saltanatı sürsün diye, Araplar arasındaki bir kavgaya Batı'yla birlikte bulaşmak Türkiye'ye çok mu yakışmaktadır?

ÜÇÜNCÜ ve belki de en önemli kayıp, Türk halkının iç dünyasında, herkese rahat anlatılmayacak kadar derinlerde bir yerde yıkılan bir şeyin, kopan bir telin kaybıdır. Gözlerini hırs bürümüş, kârlı çıkıştan ve yabancılara yaltaklanıştan başka şey düşünmeyen insanlara bu kaybın anlamını anlatmak biraz zor.

Yıkılan, Anadolu insanının gönlündeki şövalyelik duygusudur. Saddam'a ne kadar kızarsanız kızın, kendi insanlarına yaptıklarını ve kadar eleştirirseniz eleştirin, sizin çıkarlarınıza göz dikmeyen, sizin onurunuzu oynamayan bir ülkenin üzerine başkalarıyla bir olup çullanmak ve hele bu işi onun beli kırıldıktan sonra yapmaya kalkışmak, bu topraklar üzerinde bir gurur bulutu gibi dolaşan efelik ve efendilik değerleriyle bağdaşmaz. Bir ülke insanlarının iç dünyasını böylesine hoyratça yıkmak hiçbir yönetimin ve yöneticinin hakkı değildir.

Kayıplarını ve rizikolarını birbirine eklediğiniz zaman, oynanan oyuna kumar, hem de aleyhinizi 3-1'lik sonuçlayla kötü bir kumar demekten başka ne diyebilirsiniz?



ri ülkelerdeki gibi" birlik göstererek hükümetin savaş kararı vermesine katılmamasına çok sinirlendi. Gazeteciler Cemiyeti'nin hiçbir yerde yazmayan başkanı Nezih Demirkent de Saddam'ın sonunun gelmiş olduğunu söyleyerek buna sevindiğini ifade etti. Sabah Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Zafer Mutlu, "hükümetimiz" dedi, "yöneticilerimiz" dedi, "Bizlere bilgi vermiyorlar" diye yakındı. Başka bir şikayeti yoktu. Saddam'a ders veriliyordu ve herkes memnundu.

Saddam'ın işinin bitmesine, bu Arap "Hitler" canavarının temizlenmesine herkes sevindi. Üç yazar ve gazeteci, Cumhuriyet'in Ankara Temsilcisi Ahmet Tan, Profesör Mümtaz Soysal ve Güneş'in Genel Yayın Yönetmeni Uluç Gürkan, borazanın öbür ucundan üfleyen üç yalnız kişi kaldılar. Profesör Soysal ve Ahmet Tan, gelen ilk haberlere inanmamak gerektiğini, Amerikan propagandası olabileceğine işaret ettiler. Uluç Gürkan ise yapılanın temelden yanlış olduğunu savundu. İncirlik Üssü'nün kullanılmasının tam bir tahrik olduğunu ifade etti.

PAŞALAR SINIFTA KALDILAR

TRT, pek çok emekli general çıkardı. Bunların bir kısmının hala MİT'te görevli olması ihtimal dahilindeydi. Bunların çoğu, sadece yanıltmaya önem verdi. Hepsi, CNN'den duyduklarını "istihbarat" olarak ve büyük askerlik bilgisi gibi sunmayı tercih ettiler.

Hiçbir paşa, topçu atışı ve aynı anlama gelen uçak hücumlarıyla bir savaşın kazanılamayacağını söyleme cesaret veya bilgililiğini gösteremedi. Hiçbir paşa, düşman hedefleri için sahte hedefler yapmanın, hurda kamyon veya otobüslere cephane süsü vermenin en basit savaş hazırlığı olduğunu hatırlamadı. Hiç kimse aylardır Batı basınında Irak'ın bütün silahlarını yerin altına çektiğini yazdığını hatırlamadı veya okumamıştı. Hepsi, Hitler Saddam'ın sonunun geldiğini haber verdi.

PROFESÖRLER UTANÇ VERİCİDİR

TRT, çıkardıkça çıkardı. Artık böylece Türkiye'nin tek sesli olduğunu kanıtladı. Profesörler, konuşanların en bilgisizi ve en heveslisi oldular. Hepsi kendi uzmanlık dallarında bilgi vermek yerine Saddam'ın psikolojik tahlilini yaptılar. Hepsi, Saddam'ın akıllı bir adam olduğunda birleştiler.

SORUNLAR ORTAYA ÇIKIYOR

Bundan on beş yıl kadar önce herkes televizyona çıkamıyordu. Şimdi TRT, özellikle eski soldan olmak üzere herkesi çıkarıyor. Çünkü artık herkes tek borazana dönmüştür. Tekellerin ahtapot kolları bütün gazetecileri, bütün yazarları, bütün profesörleri, bütün paşaları bir ve aynı düşünen, aynı boruyu üfleyen insanlar haline getirmiştir.

Irak savaşının en büyük derslerinden birisi budur. Bu ders üzerinde düşünmek gerekir Türkiye'de önemli olanın Amerika'nın jandarma rolü olduğu unutulmuştur. Önemli olan Amerika'nın bu rolünü kabul etmemektir. Türkiye, yazarı, gazetecisi, profesörü ve paşalarıyla Amerika'nın jandarmalığını kabul eden haline gelmiştir.

"ÜSTÜN TEKNOLOJİ" NE OLDU?

Saddam, halkına ve egemenliği altına aldığı diğer halklara zalim davranan bir liderdir. Bu nedenle Saddam'ı savunmak ve yaptığından heyecan duymak mümkün olmamaktadır. Ancak bir nokta açıktır: Savaşın ilk gününden itibaren herkesin ağzına yapıştırılan "üstün teknoloji", inançlı insan yığını karşısında durdurulabilmektedir.

Savaş, Amerika'nın yenilebileceğini göstermiştir. Sonunda Saddam da yenilebilir. Ancak bu savaş Amerika'dan korkmamak gerektiğini ortaya koymuştur. Bu savaş, Sovyet sisteminin yıkıldığı bir zamanda, on altı milyonluk bir halkın, Amerikan, İngiliz, Fransız kuvvetlerinin yağdırdığı ateş yağmuruna karşı kendisini, bir süre de olsa, sürdürebildiğini göstermiştir.

Bu savaşın insan psikolojisi etkisi olumlu olacaktır.

En üstün olan, inanan insandır.

En üstün olan inanan insanın örgütlü mücadelesidir.

Savaş bunu göstermiştir. Yerin altının da üstünün de inançlı ve örgütlü insanların olduğunu ortaya koymuştur. ■

V
TÜRKİYE'NİN EMPERYALİST STRATEJİSİ AÇILIYOR

Tekeller düzeni varsa emperyalizm vardır. Emperyalizm varsa tekeller düzeni vardır.
Özal, ilk kez "yeni"bir strateji açıklıyor. Irak Savaşı, Türkiye'nin emperyal planlarını açıklamasına yol açtı.
Uğur Dündar ile konuşmasında Özal, şimdiki amacın yeni topraklar değil, Ortadoğu'daki en büyük güç olan Irak'ın askeri imkanlarının yerle bir edilmesi olduğunu belli etti.
Birinci aşama, Irak gücünün ortadan kaldırılmasıdır. İkinci aşama, Türkiye silahlı kuvvetlerinin bölgede tek güç haline getirilmesidir.
Emperyal devlet, çok halkılı devlettir.
Bunun açılımları veriliyor.

Özal'ın yakını Güneş Taner, bir panelde, "Irak'ta bir Kürt Devleti kurdurtmayız" dediği zaman bu sözlerin bağlamı pek anlaşılmadı ve üzerinde duran da olmadı. Daha sonra Özal'ın Irak'ta bir Kürt Devletinin kurulmasını önlemeyi, müdahalenin gerekçelerinden birisi haline getirdiği ortaya çıktı. Profesör Mümtaz Soysal ise kendisinden beklenmeyen bir sertlikle bazı açıklamalar yaptı. Soysal, Özal'ın Irak'ta bir Kürt Devleti kurulmasını önlemeyi, yüksek komutanları müdahale için ikna gerekçesi olarak kullandığını ileri sürüyordu. Anayasa Profesörü Mümtaz Soysal, her türlü çekinceyi bir kenara bırakarak, "Bu vebalin altından ancak Yüce Divan'da kalkılır" diye yazıyordu.



TOPLUMSAL KURTULUŞ VE DGM

Kurtuluş, hep, Amerika'nın bir Kürt Devleti projesi olduğunu yazdı. Bu nedenle de DGM'lerde yargılandı ve yazarları hücrelere kondu. Şimdi Amerika'nın Kürt Devleti projesinin Türkiyenin önüne konduğu ortaya çıkıyor. Özal'dan aldığı bilgilerle yazılar yazan Hürriyet'in yöneticisi Ertuğrul Özkök, Türkiye'nin Irak'a girme koşullarını sayarken, ikinci sıraya, "Kuzey Irak'ta bir Kürt Devleti kurulursa" koşulunu yazıyor. Kuzey Irak'ta şimdi Talabani-Barzani kuvvetlerinin etkin olduğu ve bunların da Amerika ile eşgüdümlü hareket ettiği biliniyor. Demek Amerika, Kuzey Irak'ta bir Kürt Devleti'ni bir senaryo olarak düşünüyor.

Emperyalist devlet çok uluslu devlettir.

Artık,Türkiye sadece Kuzey Irak'ta bir Kürt Devleti'nin kurulmasının önlenmesiyle, sorunun çözülmeyeceğini biliyor.

KÜRTLER: ARAPLAR VE TÜRKLER

Kürtler, Araplar ve Türkler arasında bir tercihe zorlansalar, mutlaka Arapları tercih ederler. Bu, Arapların izlediği politikanın sonucudur; Kürtler Üzerine Tezler'de yazılıyor. Araplar, belki de kendilerini çok beğendikleri için Kürtlerin Arap olmadığını kabul ediyorlar. Türkler, her zaman Kürtlerin varlığını reddediyorlar. İranlılar ise, bazan kabul ediyor ve bazan reddediyorlar.

Araplar, Kürtlerin varlığını kabul ettikleri için, onların dillerini ve kültürlerini geliştirmelerine göz yummak zorunda kalıyor. Irak, Kürt varlığını öteden beri kabul ediyor. Kürtler, ya doğrudan doğruya ya da Irak'ın bir başka ülke ile savaştığı sırada bağımsızlık için başkaldırınca Araplar, ilk fırsatta büyük bir acımasızlıkla büyük bir katliamı başlatıyorlar.

Belki de Kürtler Üzerine Tezler'den sonra Türkiye'de bunları bilenler çoğaldı. Bu nedenle Uğur Dündar, devlet televizyonunda Devlet Başkanı Özal'a Kürt Devleti konusunda soru sorabildi ve ,canlı yayın olmasına rağmen kesme imkanı varken, kesilmedi. Gerçi Turgut Özal bu soruya cevap vermedi; ancak yi-

ne de bu sorunun tartışılmasını istediği anlaşılıyor. Kamu bu konuya alıştırılmak isteniyor.

UĞUR DÜNDAR VE TURGUT ÖZAL

Uğur Dündar'ın Özal'la yaptığı söyleşi, güncel savaştan önce, bir stratejinin açıklanması anlamına geliyordu. Bu söyleşiyle Özal, ilk kez "yeni" bir programla ortaya çıkıyordu. Söyledikleri şöyle özetlenebiliyor:

Bir: Türkiye, Saddam'dan bir önemli ders çıkarıyor. Bu küçük bir toplumun iyi silahlanması ve savaş gücünü arttırması halinde bölgede en önemli güç olabileceği anlamındadır. Türkiye'nin Saddam'dan anladığı ve çıkardığı en önemli ders budur.

İki: Türkiye için şu anda en önemli sorun, bu gücün ortadan kaldırılmasıdır. Türkiye, bölgede bir güç olabilmek için önce Saddam'ın askeri imkanlarının yerle bir edilmesini istemektedir.

Üç: Irak Savaşı, Türkiye için büyük bir fırsattır. Türkiye, Saddam'ın gücünü yerle bir eden tarafta olmalıdır.

Dört: Türk Silahlı Kuvvetleri'nin, bütün iddialara karşın, savaş kabiliyeti sınırlıdır. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin savaş kabiliyetini arttırması, Türkiye'nin en önemli sorunu olmalıdır.

Beş: Savaş kabiliyeti kadar savaş deneyimi de önemlidir. Bu nedenle Özal, sadece eğitim gerekçesiyle de Türk Silahlı Kuvvetleri'nin savaşa katılmasını istemektedir.

Altı: Türk Silahlı Kuvvetleri'nin modern ve vurucu bir güç olması zaman alacaktır. Bu zamana kadar Türkiye'nin komşularıyla ilgili bir toprak talebi olmamalıdır.

Yedi: Türkiye şimdi Sovyet pazarını barışçıl yönden kullanabilmektedir. Bir süre sonra bölgede bir üst egemenlik kurmak zorunda kalacaktır. İhracatını ve dış yatırımlarını koruyabilmesi, Türkiye'nin ancak bölgede tek askeri güç olması ve bu gücü kanıtlamasıyla mümkündür. Bu nedenle tam güç oluncaya kadar Amerika ile birlikte savaşa girmekte büyük yararlar görmektedir.

Sekiz: Emperyal devlet, içindeki ayrı devlet iddialarını çözebilen devlettir. Bunun için Yavuz Sultan Selim örneği bulunmaktadır.

YAVUZ SULTAN TURGUT

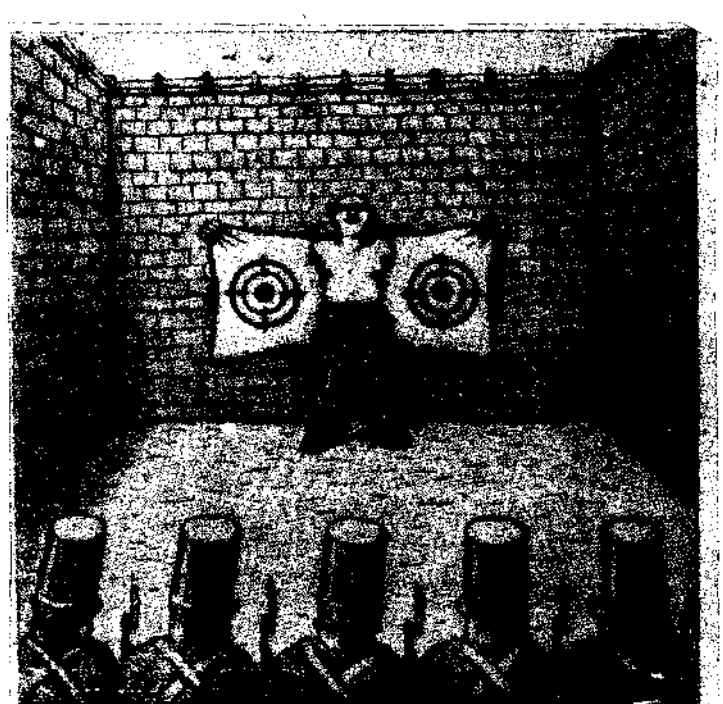
Turgut Özal, Uğur Dündar'a bu programı açıklamış bulunuyor. Özal'ın söyledikleri gereksiz olanları çıkarıldıktan sonra bu anlama geliyor. 22 Ocak 1991 tarihli yazısında Mümtaz Soysal şunları dile getiriyor: "Kimileri şöyle bir hoş hayalin çekiciliğine kapılmış olabilirler: 'Kürt Devletinin kurulmasını önlemek için Irak'a gidiyoruz' diyerek bu konuda hassas olan çevreleri aldatıp aşağı sarkmak, sonra da geçici jandarmalık görevinden yararlanıp, 'Başkaları kuracağına biz kuralım' diyerek, 'Türkiye'nin himayesinde bir Kürt Devleti' kurmak ve petrolü onunla paylaşmak..." Mümtaz Soysal'ın tırnak içinde verdiği cümleciklerin Turgut Özal'a veya Özal adına konuşabilen birisine ait olduğundan kuşku duymamak gerekiyor.

Kürtleri himayeye almak Yavuz Sultan Selim'in politikasıdır. Bu, yeni bir politika yönelişine işaret ediyor. 25 Ocak 1991 tarihli Hürriyet'te Ertuğrul Özkök, Irak'ta bir Kürt Devleti kurulursa Türkiye'nin Irak'a gireceğini yazıyor. Özkök, bu ara Çankaya'dan en iyi haber alan gazeteci olarak dikkati çekiyor.

YILLAR SONRA... ve JİNGO ÇANDAR

İlk kez bir strateji bu kadar açık bir biçimde ortaya konmuş oluyor. Turgut Özal, bunun havasını yapmaya çalışıyor. Basında jingolar, içlerinde eski solcular olmak üzere, çıkmaya başlıyor. Eski solcu ve bir zamanların Cumhuriyet gazetesi'nin yıldızı Cengiz Çandar jingoizmde en önde koşuyor. Büyük bir savaş tutkunluğu ile tam bir emperyalist yazar olarak ortaya çıkıyor.

Bunlar başlangıçtır. Emperyalizm tutkusu, yavaş yavaş tekellere ve oligarklara yayılacaktır. Nitekim, tatlı su solcularının, tövbekarların, Sosyalist Birlikçilerin sevgilisi şımarık zengin çocuğu Boyner de "Tarafsız kalamazdık" diye buyuruyor. ■



VI

SAYUZ: "DEMOKRATLAR HAİNDİR"

Sovyetler Birliği içinde oluşan yeni siyasal birlik, Sayuz, hücuma geçmiş görünüyor. Sovyet demokratlarını "hain" ve Amerikan uşağı olmakla suçlayan Sayuz sözcüleri, İçişleri Bakanlığı'ndan sonra Dışişleri'ni de Amerikan uşaklarından temizleyeceklerini iddia ediyorlar. Toplumsal Kurtuluş'un "Damad Şevardnadze" olarak niteledi̇ği ve en büyük teslimiyetçi saydığı Şevardnadze, Sayuz'un tam hakim olması halinde yargılanmaktan korktuğunu söylüyor.

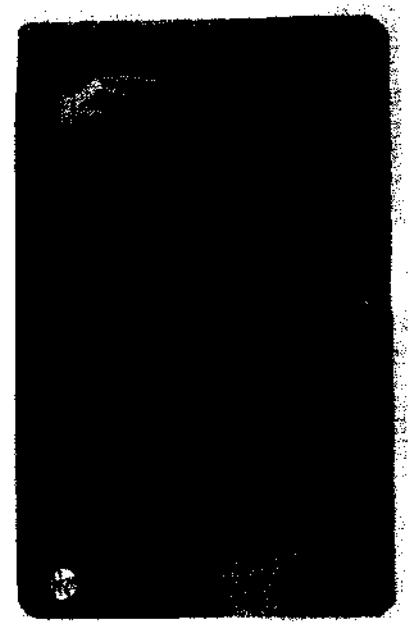
Albay Vladimir Petruşenko, Halk Temsilcileri Sovyeti üyesidir ve aynı zamanda yeni oluşan, Batı kaynaklarının "muhafazakar" dediği Sayuz, Birlik anlamına geliyor, akımının liderlerinden birisidir. Genç bir subayken hep CIA sızmasına karşı uyarıldığını belirtiyor ve CIA sızması olunca, "Komünist partisinin ortadan kaldırılacağı, ordunun temellerinin çürütüleceği, özel mülkiyet ve ulusal haklar için taleplerin ortaya çıkacağı öğretiliyordu" diyor. Ve şunları ekliyor: "İşte bakın. Bütün söylenenler doğru çıktı. Ben Amerika Birleşik Devletleri'ne nasıl güvenirim?" Sayuz liderlerinden Petruşenko, güçlü bir Amerikan düşmanlığını dile getiriyor.

ŞEVARDNADZE: PRO-AMERİKAN PRO-İSRAİL ANTİ-SOVYET

Başta Petruşenko, Sayuz önde gelenleri, Şevardnadze'nin izlediği politikanın Amerikan yanlısı, İsrail taraftarı, Irak karşıtı ve anti-Sovyet olduğunu belirtiyorlar. Bu savaşta Irak'ın desteklenmesi gerektiğini ileri sürüyorlar. Petruşenko, "İçişleri'ni temizledik, sıra Dışişleri'nde" diye bağırıyor.

İçişleri Bakanlığı, reformlara ısınamayan Boris Pugo'nun ve yardımcılığına Afganistan'daki Sovyet Birlikleri'nin komutanı Gdamow'un getirilmesi, Sovyet iç politikasında bir dönüş başlatıyor.

Şevardnadze istifa konuşmasında şunları söylüyor: "Bir başka soruna gelmek istiyorum. İki temsilcinin İçişleri Bakanlığı'nın



başarı ile temizlendiğini ve sıranın Dışişleri Bakanlığı'ndaki hesaplaşmaya geldiğini söylemesi bir rastlantı mıdır?" Bunların ayrıca dünya basınına dağıtıldığına da işaret ettikten sonra, "Apoletli bir albayın bunları bir bakana, bir hükümet üyesine söylemesi doğru olur mu?" diyebiliyor. Konuşmasını "Sarsıldım, sarsıldım, yoldaşlar" diye sürdürüyor. Diktatörlük geleceğini ve kendisinin mahkum edileceğini ileri sürüyor. Bu gelmiş geçmiş en teslimiyetçi dışişleri bakanını bir korkunun sardığı anlaşılıyor.



KOMÜNİZMDEN ÇOK SLAV DEĞERLERİ

Sayuz, güçlenmekle birlikte, bir komünist hareket olarak çıkmıyor; daha çok Slavların ulusal saflığı ve değerleri üzerinde duruyor ve büyük bir Amerika karşıtlığını ifade ediyor. Sayuz yöneticileri bu nedenle, muzik videolarından, parlamenter demokrasiden, McDonalds sandviçlerinden ve özel çiftliklerden nefret ediyorlar.

Molodaya Gvardiya, Genç Muhafız, Naş Sovremenik, Bizim Çağdaşımız, Literiternaya Rosiya, Edebi Rusya, Sayuz'un görüşlerini savunan organlardır. Ancak etkileri burada kalmıyor ve son toplanan yazarlar birliği de tam bir anti-Amerikan tutum alıyor. Ünlü Sovyet yazarları Yuriy Bondarev ve Stanislav Kunayev, Gorbaçov'un Batı'da prestijinin yüksek olmasını içerdeki başarısızlığının kanıtı olarak gösteriyorlar. Ayrıca bir zamanlar Gorbaçov'un en yakını olan Aleksandır Yakovlev ile Şevardnadze'yi "Malta Şövalyeleri" olarak niteleyip alay ediyorlar. Boris Yeltsin ile Aziz Nesin'in Türkiye'ye davet ettiği Korotiç'i, tarihçi Yuriy Afanasyev, iktisatçı Şmelov ve bir zamanlar Gorbaçov'un akıl hocası sayılan akademisyen Tatyana Zaslavskaya'yı tek sözcükle hain ilan ediyorlar.

HAİN DEMOKRATLARA KARŞI YURTSEVERLER

Albay Petruşenko açıkça ilan ediyor: "Bizde şimdi iki kamp vardır: Demokratlar ve Yurtseverler. Demokratlar söyleyecek - lerini söylediler. Şimdi biz yurtseverler geleceği belirleyeceğiz. Bizler Amerika'ya koşup ders dinleyen veya banka hesabı açtıranlardan değiliz. Biz burdayız ve büyük Rusya'nın geleceği için planlar yapıyoruz." Böylece Sovyetler Birliği'nde iki net kamp ortaya çıkmış oluyor.

Şu anda ibrenin Sayuz lehine döndüğü görülüyor. Sayuz, Gorbaçov'un Rusya'nın güvenliğini çok büyük ölçüde tehlikeye attığını düşünüyor. Doğu Avrupa'nın Batı'ya teslim edilmesi, Sayuz'un affedemediği bir gelişme oluyor. Bu nedenle Sayuz, Baltık bölgesini korumak istiyor.

Sayuz'un programı, 1960 yıllarındaki Türkiye solunun programını hatırlatıyor. Coca-Cola içmeye, Amerikan sandiviçi yemeye, yabancı şampuan kullanmaya çok büyük bir tepki gösteriliyor. Stalin'in puritan yanı önplana çıkarılıyor. ■

Dergimizin 37-38 sayısında, Yorumlarıyla Olaylar bölümünde çıkan "Son Demokrat Fişek Öldü" adlı yazıyla ilgili bir açıklama geldi. Türk Tabibler Birliği'ne üye bir grup arkadaşımızdan gelen açıklamayı yayımlıyoruz.

SON DEMOKRAT YAZISI İÇİN KISA NOT

Uzun bir tarihi olan Türk Tabibler Birliği ve bağlı odaların yönetiminde çeşitli düzeylerde ve başkan olarak görev alan Nusret Fişek'in ölümüyle küçük çapta da olsa bir put yaratma hareketi başlamıştır.

Son on yılda TTB kendisinden beklenenin aksine, Türkiye'de demokratik kitle örgütü olabilmenin sorumluluğunu taşıyamamış, primitif kariyer hesaplarının yapıldığını uzlaşmacı bir korporatif konumuna gelmiştir. Tartışılması gereken Fişek'in bu süreçteki payıdır.

Nusret Fişek döneminde TTB; 12 Eylül sonrası baskı dönemlerinde demokratik sınırları - kendi sınırlarını- zorlamada bile temkinli davranmıştır. Ne yazık ki Türk tıp doktorları ancak son yılların göreceli rahat ortamında işkenceye ve ölüm cezasına hayır diyebilmiştir. "İdamlara hayır" ancak idamların kamuoyu baskısı ile uygulanamadığı zamanda denilebilmiştir (Bir tıp doktoru idama hayır dediği için alkışlanmalı mıdır?) Fişek'in son mesajı da yanlış okunmuştur. Fişek bu mesajında "insan hakları", "savaşa hayır" vs diyebilmek için önce güçlü bir TTB yaratılması gerektiğini savunmaktadır. Eylem için kırk yıllık bir örgütlenmenin daha güçlenmesini beklemek ilkel oportunist bir tavır olup ancak bir loncaya yakışan davranıştır. Fişek döneminin en etkin hekim hareketi ilkel sloganlarla süslü ekonomist tavırlı beyaz yürüyüş olmuştur.

Örnek olsun: Halepçe ve sonrasında "kimyasal silahlar" konusunda Tabip Odalarının tavrı ve resmi yayınları anımsanmalıdır. TTB yönetici kadrolarının çoğu kez 12 Eylül sonrası sağlık bakanlarına gönüllü danışmanlık yaptığı anımsanmalıdır.

İleri yürüyen ülkelerde "demokrat"ların özverisi sınırlıdır. Fişek ve TTB'nin özverisi ise çok sınırlı olmuştur.

ÇÖZÜLÜŞ SOSYALİZMİN GELECEK YÜKSELİŞİNİN BUGÜNDEN ÖDENMİŞ BEDELİDİR

Murat Ceran

"İnsan tarihin öznesidir" değişir ve değiştirir. Toplumsal ilerlemenin dönemeçleri olan toplumsal devrimler, sınıf savaşımında doruk noktalarıdır. Devrimin ve onunla birlikte gelen yeni toplumsal örgütlenmenin ileriye doğru yürüyüşü, sınıf savaşımının kazanılmasına bağlıdır. Bir görünüm olarak değil, ama gerçek anlamda sınıf savaşımının kazanılması, sadece eski sınıfın ya da sınıfların yok edilmesi değil, bundan daha da önemlisi yeni sınıfın tarihsel yürüyüşün gereklerine uygun olarak yeniden yaratılmasıdır. İleriye doğru gelişimin güvencesi olarak kendi kitlesini sürekli geliştirip yenilemeyi başaramayan devrimlerin, çürüme ve gerileme dönemlerinde yaşadığı tarihsel dönemeçlere benzer süreçleri yeniden yaşaması (farklı koşullar ve güç kombinezonları içinde) kaçınılmazdır. 19. ve 20. yüzyıl devrimleri - Fransız Devrimi- bunun en açık ve somut kanıtıdır.

Özel mülkiyetin ortaya çıkışı gibi, ortadan kaldırılması da insanlık tarihinin karşılaştığı en köklü değişikliklerdir. Yeni toplumun kuruluşu açısından özel mülkiyetin ortadan kaldırılması bir amaç değil, başlangıçtır ve her başlangıç gibi saf değil, bulaşıktır. Bulaşıklığı temizleme ve ileriye doğru yürüme yeniden kuruluştur ve bu bir bilinç sorunudur. Amaç ortaklığı ve başkası için üretmeyi bir yaşam ilkesi haline getirmektir. Bunu bir ütopya olarak görmek, sınıf konumu bir yana, insanın özel mülkiyet toplumu dışında varolacağına inanmamaktır. İnsan tarihinin özel mülkiyet tarihinden çok daha eski olduğunu bilenler için ise bu "ütopya", gerçekleşmesi kaçınılmaz ve gerçekleştirilmesi zorunlu olan bir erektir. Ekim Devrimi tarihsel olarak en elverişsiz koşullarda bu amaca doğru atılmış cesur bir adımdır. Ekim Devriminin bir dizi öznel ve nesnel etkene bağlı olarak bozulması, onun bu çağ için önemini azaltmaz.

Marksist teori üzerinde yükselen Ekim Devrimi bu teoriyi genel çizgileriyle doğrulamanın yanı sıra, ortaya çıktığı somut koşullar ve yeni toplumun kuruluşu yolunda attığı adımlarla teoriyi zenginleştirmenin olanaklarını da yaratmıştır. (Bu sosyalizm yolunda atılmış olan her adım için de geçerlidir.) Bu anlamda devrimin geri bir ülkede gerçekleşmesi, kendi içinde bir dizi sorunu gündeme getirmiş olsa da, teoriden bir sapma değil, somut pratik yoluyla teorinin zenginleştirilmesidir. Bu zenginliğin teorik düzeye çıkartılmamış olması Ekim Devrimine fatura edilemez.

Geri bir ülkede başlayan devrimin ileri ülke ya da ülkelerdeki sosyalist devrimlerle tamamlanamamış olması, insanlığın daha önceki tarihinden kesin bir kopuş olan Ekim Devrimi ile başlayan sürecin ileriye doğru atılımını büyük ölçüde etkilemiş, tarihsel süreç düşünülenden daha sancılı ve zikzaklı bir yol izlemiştir. Devrimin ortaya çıktığı ve yaşamak zorunda kaldığı ulusal ve ulaslararası koşullar, eski toplumun yeni toplumun içine (sadece ideoloji ve alışkanlıklar biçiminde değil) sarkmasına ve'nispeten uzun bir yaşama olanağı bulmasına yol açmıştır. Yeni toplumun hem içte hem de dışta gücünü koruyan eski toplumsal düzenle yanyana yaşama nesnel zorunluluğu, tarihin daha önce hiç bir döneminde tanık olmunmadığı ölçüde eski ve yeni arasındaki savaşımı dünya ölçüsünde yaygınlaştırarak keskinleştirmiştir.

Sınıf savaşımının yaygınlaşıp keskinleştiği, ama güçler dengesinin yeni toplumu kurma işine koyulan devrimci güçlerin aleyhinde olduğu koşullarda, devrimin ileriye doğru yürüyüşü, büyük fedakarlıkların yanında, ödünlerle -dünya devrimi hedefinin geri çekilmesi, içte eski toplumla tam ve kesin hesaplaşmanın ertelenmesi, eski topluma özgü yabancılaşma biçimlerinin korunması, devrimci yöntemlerin yerine reformcu yöntemlere daha fazla başvurulması vb ger-

çekleşmiş, devrim amacına ulaşmak için uzun ve dolambaçlı yollara başvurmak zorunda kalmıştır.

İşçi sınıfının nesnel durumu ve devrimci kuruluşun sürdüğü olağanüstü koşullar, Sovyetler'in, proleter devlet aygıtı içinde, başlangıçtaki merkezi yerinin partiye geçmesini koşullandırdı. Sınıfın iç savaşta uğradığı güç kaybı ve sosyalist kuruluşun önündeki ulusal ve uluslararası zorluklardan kaynaklanan bu değişim ona yol açan etmenlerin mutlaklaştırılmasıyla Sovyet örgütlenmesi üzerinde yükselmesi gereken proleter devleti, maddi temelinden uzaklaştırarak işçi sınıfı adına hareket eden bir devlete dönüştürmüştür.

Dış müdahale yoluyla sosyalizmi yok etme olasılığının zayıflaması ile birlikte sosyalizme içten ve küçük burjuvazi aracılığıyla müdahale, bu yeni emperyalist stratejinin temelidir. Dış müdahale, daha çok, buna bağlanarak taviz koparmada bir şantaj aracı işlevini görmüştür.

Bu olumsuz koşullar altında devrimin yaşamak için ta baştan beri vermek zorunda kaldığı her taviz, geçirdiği her değişim, süreç içinde, devrimi artan ölçüde geri çekilmeye zorlayarak, ileriye doğru atılımın her döneminde toplamda ve partide büyük fedakarlıklarla birlikte keskin kavgaların olmasına yol açmıştır. 1921-1923-1928-1935-1956 ve 1985 bu türden dönemeçlerdir.

İçerde sosyalizmin varlık koşullarını uzun bir dönem için garantileyen küçük burjuvazi ile çevrili olması, dışta kapitalist baskı ve kuşatma altında, kuruluş sürecinde taktiklerin strateji karşısında üstünlük kazanması, pratiğin teorinin önüne geçmesi ve verilen tavizlerin ilerlemenin ayak bağlarına dönüşmesi, sosyalizmin baştaki bütün inatçılığı ve başarılarına rağmen, kararsızlığın ve yalpalamanın parti içinde de büyümesinin koşullarını olgulaştırmıştır. Küçük burjuva üretim ve yaşam tarzının teorik ifadesi olan ve siyasette engeller önünde çaresiz kalma, inadı ve inatçılığını kaybetme, boyun eğme, devrimci hedeflerden geri düşme biçiminde ortaya çıkan bu küçük burjuva kararsızlık, devrimci sürecin genel karakteristiklerinden biridir. Bu haliyle küçük burjuva kararsızlığı sadece ileriye doğru atılımın başlıca engeli değil, çürümenin ve yozlaşmanın da başlıca taşıyıcısıdır. Sosyalist bir ülkede varlığını koruduğu ölçüde küçük burjuvazi, burjuva düzeninin sınıfsal düzeyde tek temsilcisi ve küçük burjuva ideolojisinin de burjuva ideolojisinin bürünebileceği tek biçim olduğu düşünüldüğünde, küçük burjuvazinin sosyalizmin kuruluşu için taşıdığı potansiyel (örgütlendiği (*) ve yaşama olanağı bulduğu oranda gerçek) tehlike ve buna karşı savaşımın sosyalizm altında sınıf savaşımının belirleyici halkası olduğu daha kolay anlaşılır.

Küçük burjuva ideolojisinin Sovyet toplumu ve SBKP içinde etkinliğinin artması darbelerle, kongrelerle açıklanacak ölçüde basit bir süreç değildir. (Bugün devrimci süreçteki birçok örgütlenmenin temel "gıdası" olan böyle bir açıklama tarihin materyalist tanımına ters düşmektedir.) Bu etkinliğin temelinde herşeyden önce küçük burjuva üretim tarzının varlığını çeşitli biçimler altında (küçük üretim tarzının yasal ve yasadışı varlığı) koruması ve ideolojik olarak kendini yeniden üretebilmesi vardır.

Bolşevik Parti içinde gücünü küçük burjuva yaşam tarzından alan sapma her zaman varolmuştur. Küçük burjuvazinin bir sınıf ve düşünce biçimi olarak varlığını koruduğu her yerde işçi sınıfının ve dolayısıyla komünist partinin bundan etkilenmemesi düşünülemez. Devrim öncesinde devrimci iktidardan kaçış olarak kendini ortaya koyan bu sapma, devrimden sonra ve özellikle Ekim Devriminin Batı Avrupa Devrimleriyle tamamlanması olasılığının ortadan kalkmasından sonra, tek ülkede sosyalizmi kurma girişimine inançsızlık bunun yol açtığı bir kararsızlık biçimine bürünerek varlığını sürdürmüştür. Kuruluş sürecinin ileriye doğru her adımının aynı zamanda küçük burjuva üretim tarzı ve ideolojisi ile işçi sınıfı arasında keskin mücadelelerin odaklaştığı dönemeçler olması, Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin kuruluş tarihinin aynı zamanda sosyalizmin güçleri ile küçük burjuvazi arasında bir savaşım tarihi olduğunu göstermektir.

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI ve BURJUVAZİNİN YENİDEN DİRİLİŞİ

İkinci Dünya Savaşı hem sistem içi savaşımda hem de emperyalist sistemle olan tarihsel çatışmada sosyalizm tarihinde bir dönüm noktasıdır. Ayrı cephede yer almalarına karşın sosyalizmin dünya yüzünden silinmesi emperyalist güçlerin bu savaştaki tek ortak birleştiricisidir. Hitler'in yenilgisi bu amacı ortadan kaldırmamış, Hitler'in gerçekleştiremediğini, savaşın değiştirdiği güç dengesine bağlı olarak sistemin tepesine oturan ABD üstlenmiştir. Sosyalizmin Doğu Avrupa'da çöküşünün "savaşın bitiş tarihi" olarak açıklanması bunun bir itirafı sayılmalıdır.

Ekim Devrimi ile birlikte iki ayrı dünyanın savaşımı biçimine dönüşen sınıf savaşımı tarihin kanıtladığı gibi, küçük burjuvazinin sosyalizm içindeki varlığı, sosyalizmin güçsüzlüğü, kapitalizmin sosyalizm içindeki gücüdür. Bu yüzden emperyalizm , sosyaliz-

(*) Küçük burjuva örgütlülüğünün ille de bir parti biçiminde olması şart değildir. Küçük burjuva üretim tarzının kendi iç bağlantısı ona bir örgütlülük öğesi kazandırır.

min küçük burjuvaziye karşı yürüttüğü savaşıma insan hakları adına ve bütün olanakları ile karşı durmuştur. Küçük burjuvaziye verilen her tavizi de alkışlamıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası emperyalizmin sosyalizme karşı yürüttüğü savaşımın ağırlık noktası esas olarak bu noktaya kaymıştır. Dış müdahale yoluyla sosyalizmi yok etme olasılığının zayıflaması ile birlikte sosyalizme içten ve küçük burjuvazi aracılığıyla müdahale, bu yeni emperyalist stratejinin temelidir. Dış müdahale, daha çok, buna bağlanarak taviz koparmada bir şantaj aracı işlevini görmüştür.

Bu temele dayalı ikinci emperyalist kuşatma ile birlikte Sovyetler Birliği'nde bir yandan küçük burjuvazinin sınıfsal konumunun güçlenmesi ve diğer yandan da SBKP içinde uzlaşmacı ve tavizci eğilimlerin güçlenmesi arasındaki tarihsel bağ ilgi çekicidir. Aynı tarihsel dönemde Sovyetler Birliği'nde uygulamaya konulan Kruşçev reformlarına sosyalizmin kuruluş sürecinde bir dönüm noktası olma özelliğini veren asıl olgu, önceki uygulamaların tam tersine küçük burjuva üretim tarzının kutsanmasıdır.

Sınıf savaşımında ortaya çıkan olumsuzluklar sadece karşıt güçlerin konumlarıyla, güçleriyle, koşulların elverişsizliği vb ile açıklanamaz. Savaşın bir tarafı olan işçi sınıfının durumu, partinin hata ve zaafları karşı tarafın hanesine artı bir puan olarak geçerler. Sosyalizmi bugünkü çözülme ve kapitalistleşmeye götüren sürecin nesnel varlığını koruyan ve zaman zaman da güçlendiren küçük burjuva üretim ve düşünce tarzı olmakla birlikte, bu sadece madalyonun bir yüzüdür. Bu çözülmenin maddi temelini ortaya koyar. Onun zorunluluğunu ve bugün büründüğü biçimi ve sahip olduğu hızı açıklamaya yetmez. Madalyonun diğer yüzünde ise kuruluş sürecinde ortaya çıkan, başlangıçta somut tarihsel koşulların bir zorlaması olarak görülen, ama giderek, "yasallık" biçimine bürenen bozulmalar ve yabancılaşma vardır.

Kökleri inşa sürecinin içinden geçtiği ulusal ve uluslararası koşullara dayanan, SBKP 20. Kongresi'yle dünya komünist hareketinde egemen bir eğilim haline gelen, teoride ikinci büyük erozyona yol açarak dünya devriminin önünü tıkayan revizyonizm, sözkonusu bozulma ve yabancılaşmanın bir nedeni değil, bizzat sosyalist inşa sürecinin bir ürünüdür. Revizyonist sapmanın sosyalizmin bugünkü çözülüşünün dinamosu olması bu gerçeği değiştirmez.

Teori, geleceği ancak yaşanmış pratik yoluyla yakalayabilir. Bu yakalama ise genel bir yaklaşım sunmanın ötesine geçemez. Geleceğin nasıl olabileceğini genel hatları ile ortaya koyabilir ama onun tama yakın bir resmini veremez.

Teori komünizme geçiş sürecinin temel çizgilerini ortaya koyabilse de, geçişin teorisi ancak geçiş pratiğine bağlı olarak oluşabilir. Bu pratik ise içinden geçtiği tarihsel koşulların rengini taşır. Geçiş süreci farklı yaklaşım ve pratiklerin bir çatışmasını ifade eder. Bu farklı yaklaşım ve pratikler kendi içinde tohum halinde bir teorik - ideolojik sapmanın kaynağını oluşturur. Zamanında müdahale edilmeyen bu tohum halindeki farklılıklar giderek sistemli bir sapmaya dönüşür.

Teori, geleceği ancak yaşanmış pratik yoluyla yakalayabilir. Bu yakalama ise genel bir yaklaşım sunmanın ötesine geçemez. Geleceğin nasıl olabileceğini genel hatları ile ortaya koyabilir ama onun tama yakın bir resmini veremez.

SBKP 20. Kongresi, inşa sürecinde ortaya çıkan farklılıkları sistemli bir sapmaya dönüştürmüştür. Aynı işlevi görse de bu sapmayı 1900'lerin revizyonizminden ayıran temel fark teoride revizyonun (sınıf savaşından sınıf uzlaşmacılığına geçiş) bizzat sosyalizmin inşa sorunlarına ve bu inşanın sürdüğü uluslararası koşullara ve sorunlara bağlı olarak ortaya çıkmasıdır. Burada unutulmaması gereken asıl nokta "revizyonizmin" sosyalizmde ortaya çıkan bozulma ve yabancılaşmanın bir nedeni değil, bir sürecin bir ürünü olduğudur.

Tek ülkede sosyalizmin kuruculuğunun mutlaklaştırılması, dünya komünist hareketinin strateji ve taktiğinin buna bağlanarak dünya devrimi hedefinin fiili olarak bir yana itilmesi, komünist hareketin varlık koşulunun Sovyetler Birliği'ni desteklemeye indirgeyen likidasyon, devrimi yaşatmak adına emperyalizmle uzlaşma politikasının öne çıkması, dışta emperyalist baskı ve kuşatma, içte artan karşıdevrimci eylemlere bağlı olarak devlet ve partide aşırı merkezileşme, Sovyet örgütlenmesinin yerini giderek özel aparatların alması sonucu pislenerek büyüyen ve kurumlaşan bürokratlaşma ve devlet ile partinin sınıfla olan bağlarının zayıflaması, ücret farklılaşması ve maddi teşvikler yoluyla sosyalizmin temel prensiplerinin bozulması vb tüm bunlar sosyalizm altında yabancılaşmayı üreterek ileriye doğru yürümenin temel koşulu olan iç sürekliliğin (kendi kitlesini yenileme) önüne yığdığı yeni engellerle sosyalizmin durgunluk ve gerileme sürecine girmesinin yolunu açmıştır.

Sosyalizm, ikinci savaştan dünya ölçüsünde prestijini arttırarak ve içte zayıflayan sınıf bağlarını güçlendirerek çıkmasına rağmen, ele geçirdiği bu şansı kullanamadı. Sosyalizmin içine girdiği durgunluk ve gerilemeden kurtarılması bir yana, durgunluk giderek, çürüme ve çözülmeye dönüştü.

Çin ve Küba Devrimlerinin, sosyalizme kattığı

güç büyük ölçüde SBKP'nin uzlaşmacı ve statükocu politikası yüzünden, sosyalizmin dünya ölçüsündeki zaferi kanalına akıtılamadı. Sovyetler Birliği'nin esas olarak Çin'i kendine benzetme girişiminden kaynaklanan Çin - SSCB çatışması sosyalizmin uluslararası alanda prestij ve güç kaybına uğramasına yol açarak, sosyalizme karşı savaşımda emperyalizmin manevra olanaklarını daha da arttırdı.

Dünya Komünist Hareketi" silahını, yeni durumu kavrayacak ölçüde geliştirmek ve keskinleştirmek bir yana, ortaya çıkan yeni olguları dayanak yaparak marksizmi-leninizmi bütün devrimci unsurlarından arındırarak kendisini de silahsızlandırdı.

SSCB, emperyalist sistemin savaş sonrası sağladığı gelişme ve dünya devrimine karşı uygulamaya koyduğu genel strateji karşısında daha geri konumda savunmaya geçerek, uzlaşma ve tavizi genel politika düzeyine yükseltti.

"Dünya Komünist Hareketi" silahını, yeni durumu kavrayacak ölçüde geliştirmek ve keskinleştirmek bir yana, ortaya çıkan yeni olguları dayanak yaparak marksizmi-leninizmi bütün devrimci unsurlarından arındırarak kendisini de silahsızlandırdı.

Barış içinde yanyana yaşamanın mutlaklaştırılması, dünya devriminin gelişiminin Sovyetler Birliği ile emperyalizm arasındaki ekonomik yarışmaya indirgenerek açıkça reddedilmesi, kapitalist ülkelerde sınıf savaşımının "anti-tekel strateji" adı altında burjuva düzenine tabi kılınması, "gelişmekte olan ülkelerin önüne konan "anti-kapitalist kalkınma yolu" projesi ve barışçı geçiş taktikleri ile sosyalizmin, dünya devrimine doğru büyümesinin önü teorik olarak da kapatıldı. Varolan statükonun korunmasını amaç haline getiren bu politika, kapitalist sistemin istikrarına, sosyalizm eliyle verilmiş bir desteği ifade eder ki, bu da kapitalizmin savaş sonrası istikrarlı gelişiminin önemli etmenlerinden biridir.

Savaş sonrası Kızıl Ordu'nun işgal ettiği topraklar üzerinde girişilen sosyalist denemeler (ki bunlar Avrupa'nın hem gelişmişlik, hem de sınıf mücadelesi açısından en geri ülkeleri idi.)Ekim Devrimine dünya devrimi yönünde bir ivme kazandırmaktan çok, onu geri çeken, savunmaya ve uzlaşmaya iten yeni bir dalga niteliğindedir. Kendi iç dinamiklerine, işçi sınıfının devrimci tarzda örgütlenmesine dayanmayan ya da büyük ölçüde dayanmayan, daha çok Sovyetler Birliği ile galip emperyalist ülkeler arasında bir pazarlığın sonuçlarını yansıtan bu sosyalist denemeler sosyalizmin daha çok içe kapanmasına, sistemi ayakta tutmak için polis gücünün artan ölçüde devreye sokulmasına ve ayrıca, marksist teori üzerindeki çıkıntıların törpülenmesi ve uzlaşma yönünde güçlü bir baskı yaratmıştır.

Diğer yandan Komintern'in savaş öncesi geliştirmeye başladığı tezler -burjuvazinin bir kesimini mütefik ilan eden tezler, cephe anlayışı, sosyalist devrimi erteleyen devrim sınıflandırmaları ve anti-faşist cephe uğruna komünist enternasyonalin fiili ve resmi likidasyonu - marksist teori ve politika ile burjuva ideolojisi ve revizyonist düşüncelerin, marksist ideolojiye sızmasının ve onu kemirerek güçlenmesinin yolunu açmıştır. Savaş sonrası yeni tezlerle beslenen, bugün açıkça bir burjuva ideolojisine dönüşen revizyonizmin ana dayanak noktası hep bu zemin olmuştur.

Tüm bunların yanında, sosyalizmin bugünkü çöküşünde Sovyet bürokrasisinin önemli bir rol oynadığı kesindir. Sovyetler Birliği de sosyalizmin kuruculuğu ile birlikte ortaya çıkan, devrimin ilk rüzgarının kesilmesi ve sosyalizmin içine girdiği durgunluk ve gerilemeye bağlı olarak merkezileşmiş devlet ve parti mekanizmasını da kendisine katarak kurumsallaşan bürokrasi, devlet ve parti ile sınıf arasındaki doğrudan bağların yerini alarak, sosyalizm tarihinde en önemli yabancılaşmaya yol açmış ve devrimin gelişmesinin başlıca ayak bağlarından birini oluşturmuştur.

Bürokrasinin bir sınıf olmadığı biliniyor. Buna eklenecek olan bürokrasi yoluyla, olmayan bir sınıfın yaratılmasının olanaksızlığıdır. Ama sistemdeki durgunluğa bağlı olarak kurumsallaşmış bir bürokrasi gelişmenin önünü tıkayarak, bağlı olduğu sınıfın iktidarını tehlikeye düşüreceği gibi, yol açtığı yabancılaşma ve yozlaşma yoluyla da karşıt sınıfın güçlenmesine yol açabilir.

Sosyalist ülkelerde rüşvetin giderek yaygınlaşması, bürokrasinin gözetimi altında kapitalist karapazarın oluşması ve büyümesi. Bürokrasinin böyle bir rol oynadığını ve bu yolla küçük burjuvazinin sınıf olarak güçlenmesine, bu kesimde servetin giderek büyümesine yol açtığı açıktır. Ulusal gelirin bir bölümünün bu yolla özel ellerde birikmesi, alt yapıda sosyalizmin aleyhinde bir değişimin ortaya çıktığını ve bunun üst yapıda bir değişimi zorlayacağını gösterir. Alt yapıdaki bu değişimin, sosyalizmin kendini koruma ve geliştirme mekanizmalarının dumura uğratılması sonucu ciddi bir karşı dirençle karşılaşmaksızın büyümesi, sosyalist ideolojinin sulandırılması ve toplumsal hegemonyasını giderek kaybetmesiyle zaten bozulmaya uğramış üst yapının parçalanmasına varan sürecin belirleyici halkalarından biridir.

Yılların birikmiş hataları, komünist partilerin kendi temelleriyle birlikte, kendilerini inkar ederek kapitalizme ve burjuva ideolojisine övgüler düzmeleri, emperyalizmin desteğindeki karşı devrimci güçlerin karıştırma ve bilinç silme operasyonları, toplumsal

hegemonyasını kaybetmiş marksist ideolojinin yerini burjuva ideolojisinin almasını, hem de hızla almasını sağlayan etmenlerdir. Çözülmenin bizzat komünist parti tarafından başlatılması, sarsılmış inançların tümden sarsılmasının ve burjuva karşı devrimci güçlerin kapitalistleşmenin önünde engeller olarak kalan sosyalizmin tüm kazanımlarının karşı bir direniş olmaksızın ortadan kaldırılmasını kolaylaştırarak, sosyalist ülkelerin akılları durduracak bir hızla ardı ardına düşmelerine neden olmuştur.

Büyümeyi amaçlamayan ya da bu amaçtan kopan, kendi kendisiyle yetinen bir devrim, bütün parlak başarılarına rağmen tarihsel gelişmeye ayak uyduramadığı için gerilemek durumundadır. Her gerilemeye ise bir bozulma, çürüme ve çözülme eşlik eder.

Sosyalizmin çöküşü üzerinde yükselen bugünkü burjuva dalga kendi güçsüzlüğünü de içinde barındırmaktadır. Bütün hızı ile devam eden kapitalistleşme aynı hızla bu ülkedeki istikrarı altüst etmekte, kapitalizme özgü sınıfsal ve ulusal çelişkilerin önünü temizliyerek, bu ülkeleri kapitalizmin bunalım süreçleri içine çekmektedir. Sosyalizmin tüm kazanımlarının ortadan kaldırılması ve kapitalizmin tüm hastalıklarının bir salgın gibi büyümesi karşısında, işçi sınıfını etkisi altına alan şaşırmışlık ve yanılsamaların varlığını uzun süre sürdürmesi beklenemez. Kısa vadede burjuva egemenliğinin pekişmesi kaçınılmaz görülmekle birlikte, hem bu ülkelerin bir kısmında son sözün söylenmemiş olması, toplumsal durumun bir iç savaşa doğru gelişim göstermesi, hem de emperyalist sistemde uç veren çok başlılık, istikrarsızlık ve bunalım göstergelerinin tırmanmasıyla birlikte yakınlaşan devrimin, yeni bir dalgasının etkisiyle bu ülkelerin bir kısmında da devrimin ikinci bir dalgasının yükselmesi olasılık dışı değildir.

İzlediği politikanın devrimci olup olmaması bir yana emperyalist sistemin dışında sosyalist ülkelerin ve özellikle Sovyetler Birliği'nin varlığı, emperyalizmin, anti-emperyalist ve sosyalist mücadeleler karşısında manevra olanağını daraltan ve bu anlamda dünya devriminin gelişimini (ideolojik-politik engellemelerine rağmen) etkileyen bir faktördü. Sosyalizmin çöküşü ve emperyalizmin dünya egemenliğini yeniden ele geçirmesi zaten uzun bir dönemdir. Komünist partilerin dışında gelişen dünya devrimci hareketinin savaşım ve zafer koşullarını son derece zorlaştırmaktadır. Bugün artık emperyalizmin, ABD emperyalizmi eliyle dünya devrimine karşı yürüttüğü terörün önünde hiçbir ciddi uluslararası engel kalmamıştır.

Her olumsuz gelişme kendi içinde olumlu bir yan taşır. Sosyalizmin çöküşü, SBKP'nin dünya devrimci hareketi üstündeki ideolojik ve politik hegemonyasının kalkmasıyla, dünya devrimci hareketi bir anlamda özgürleşti. Dünya devrimci hareketini uzunca bir süre etkileyeceği açık olan bugünkü çöküşün yol açtığı bütün zorluklara rağmen devrimci teori ve pratiğin bu özgürleşmesi azımsanamayacak bir kazançtır. Kullanılabildiği ölçüde sosyalizmin yeniden galebe çalmasının ön habercisidir.

Komünist partinin tam ve kesin birçözülmesi ile tamamlanan süreç, devrimci kampta olduğu kadar burjuva kampta da politik alanın yeniden düzenlenmesine yol açmıştır.

Kapitalizmin eğik düzleminde burjuva partiler, yenilerinde katılımıyla birbiri üzerine yığılmıştır. Burjuvaziyi temsil eden geleneksel akımlar arasındaki tüm farklılıklar silinmiş, sosyal demokrasinin ayrı bir burjuva fraksiyonu olma özelliği ortadan kalkmıştır. Teorik ve sınıf temeli ile birlikte kendilerini inkar eden komünist partiler, sosyal demokratlardan boşalan yeri doldurma gayreti içinde burjuva düzeninin sol ayağına taliptir. Devrimci politik alanda boşluk kendini daha yıkıcı olarak hissettirmektedir. Ekim Devriminin bayrağını taşıyarak onun başladığı eseri mükemmelleştirecek devrimci partiler ve devrimci bir enternasyonal yakıcı bir gereksinmedir. Sosyalizmin çöküşü dünya devrimi açısından çok büyük bir yenilgi olsa da yaşadığımız dünya emperyalizme pürüzsüz bir dünya egemenliği sunmaktan çok uzaktır. Herşeye rağmen dünya devriminin dinamikleri yok edilemez. Dünya devriminin ateşini bir yerde sürdürmeyi başaran kapitalizm, onu başka bir yerde alevlendirmeden edemez. Görünenle yetinenler ya da kapitalizmi görünür üstünlüğünün cazibesi ile eski inançlarını terkedenler sosyalizmin bugünkü çöküşünü dünyanın sonu olarak ilan edebilirler. Dünya burjuvazisinin bile kendi zaferine endişe ile baktığı bir dönemde devrimcilik her zamankinden daha çok yüzeyde görünenle yetinmemeyi, mevcut görüntünün sis perdesi altında, dipteki dalgayı yakalamayı gerektiriyor. Bu yapıldığında Küba'nın tavrının ucuz bir kahramanlık gösterisi olmadığı anlaşılacaktır.

Dünya devriminin yolu, yenilgilerden zaferlere doğru ilerleyen bir yoldur. Bu yolda yenilgiler, hem zaferin bir bedeli, hem de bilincinde olmak koşuluyla zafere doğru yürüyüşün habercisidir. Şüphesiz yenilgiler otomatik olarak doğruların ne olması gerektiğini göstermezler. Geriye bıraktıkları bedeli ödenmiş deneyim ve derslerle daha tam, olgunlaşmış bir teori ve pratiğin yolunu açarak devrimin yeni sıçrayışının önkoşullarını hazırlarlar.

Yenilgiyi zaferin bir kaldıracı durumuna getirmek için ana koşul, yenilginin nedenlerini bilince çıkarmaksa buna bağlı olan diğer bir koşul da yenildiğin alana bir daha girebilme cesaretini göstermektir. Bu,

günümüzde devrimciliğin sadece bir ayıracı değil, aynı zamanda bir koşuludur.

Sosyalizmin çöküşü geriye toplumsal gelişme ve dünya devriminin yeni atılımı açısından önemli ders ve deneyimler bırakmıştır. Bütün bir sosyalist dönemi, onun olumlu ve olumsuz deneyimlerini incelemek başlıbaşına bir araştırma konusudur, bu yazının boyutlarını aşar. Ama devrimci hareketin gelecekteki yükselişi açısından önemli olan birkaç noktanın altını çizmek gerekiyor.

Burjuva ideolojisinin yüzyıllardır egemen olan düşünce düzlemine dayanması ve dünya çapında egemen bir ideoloji olması ona bir otomatizm kazandırır.Bu türden bir otomatizme sahip olmayan marksist-leninist ideolojiden verilen her tavizin, burjuva ideolojisinin dünya egemenliğine katkıda bulunacağı açıktır.

-Büyümeyi amaçlamayan ya da bu amaçtan kopan, kendi kendisiyle yetinen bir devrim, bütün parlak başarılarına rağmen tarihsel gelişmeye ayak uyduramadığı için gerilemek durumundadır. Her gerilemeye ise bir bozulma, çürüme ve çözülme eşlik eder.

-Dünya çapında olduğu kadar kendi içinde sürekliliği olmadan devrimin ileriye doğru atılımı sağlanamaz. Eski toplumdan devralınan olumsuzluklar ve sistemin devrim üzerinde etkileri yok edilemez. Devrimin kendi içindeki sürekliliği ise en başta devrimin gelişim aşamaları ve amaçlarına bağlı olarak kendi kitlesini sürekli pekiştirip, yenilemesi ve büyütmesiyle bağlantılıdır.

-İnsanlık tarihi sosyalizmle birlikte kesin anlamıyla insanlığın bilinçli tarihine dönüşmüştür. Bilincin rolü komünist toplumun kuruluşunu kapsayan tarihsel süreç içinde sürekli olarak artar ve insan bilinci insan eyleminin tüm biçimlerini yönlendirir. Bilincin tarih içinde sürekli artan rolü, sosyalist üst yapıya sosyalizmin kuruluş süreci içinde ekonomik faktör karşısında belirleyici bir önem kazandırır. Kendiliğinden işleyen hiçbir ekonomik yasaya sahip olmayan sosyalizmde otomatizm yoktur. Bu yüzden sosyalizmde, bilincin alışkanlıklara ve tutkulara egemen olduğu insanın yaratılması merkezi bir yer tutar. Bu olmadan ileriye doğru yürüyüş, ne türden ekonomik olanaklar ve başarılar elde edilmiş olursa olsun olanaksızdır. Sadece sosyalist ülkelerin değil kapitalizmin günümüzde içinde bulunduğu durum da bunu kanıtlamaktadır.

-Gücünü özel mülkiyetten alan burjuva ideolojisinin etkisi burjuva sınıfının sınırlarının çok ötesindedir. Devrim ne kadar radikal olursa olsun yüzyıllardır özel mülkiyet tutkusu ile yoğrulmuş olan insanı bir anda değiştirebilecek güçte olamaz. Devrimlerin burjuva ideolojisine indirdikleri ilk darbeler emperyalist sistemin varlığı koşulunda karşı bir saldırıyla karşılaşır. Sosyalizm, bu saldırıyı ancak ideolojik mücadeleyi sürekli kılarak ve geliştirerek etkisizleştirebilir. Bu süreklilikle kesilme veya uzlaşma sosyalizmin içten bozulmaya başlamasının ilk belirtisidir. Burjuva ideolojisinin yüzyıllardır egemen olan düşünce düzlemine dayanması ve dünya çapında egemen bir ideoloji olması ona bir otomatizm kazandırır. Bu türden bir otomatizme sahip olmayan marksist-leninist ideolojiden verilen her tavizin, burjuva ideolojisinin dünya egemenliğine katkıda bulunacağı açıktır.

Her türden sapmayı son tahlilde burjuva düzenle bütünleştiren bağ buradadır. Politik taviz devrimci bir parti açısından güçsüzlüğünün bir belirtisidir. İdeolojik taviz ise inançsızlığın ve dönekliğin. Politik tavizin güç birikimi ile ikamesi olası olmasına karşın, ideolojik tavizin ikamesi olası değildir. Komintern'in anti-faşist cephe adına burjuvazinin bir kesimi ile ittifaka yönelmesi ve pratikte sınıf savaşımını burjuva demokrasisi sınırına çekmesi, komünist hareket tarihinde burjuvaziye verilmiş böylesi bir tavizdir. Savaş sonrasında artarak süren bu türden ideolojik tavizlerle devrimci komünist hareketin likidasyonu ve sosyalizmin bugünkü çöküşü arasında somut bir ilişki vardır.

-Sosyalist ülkelerde komünist partisi eliyle başlatılan çözülme bir kez daha ama tersinden, kapitalizmden komünizme geçiş sürecinde örgütlülüğün ve partinin belirleyici bir role sahip olduğunu göstermekle beraber örgüt biçimlerinin değişmeden kalamayacağını, yürüyüşün içinden geçtiği evrelere bağlı olarak başta devlet ve parti olmak üzere tüm toplumsal örgütlenme biçimlerinin giderek gelişmek, yetkinleşmek zorunda olduğunu da kanıtlamıştır. Bu aynı zamanda parti ve devlet gibi özel örgüt biçimlerinin ortadan kalkmasının da bir koşuludur.

-Sosyalizm, içinden çıktığı toplumdan kendi amacıyla uyuşmayan birçok şey yanında iki temel unsuru devralır. Bunlardan birisi küçük meta üretimi, diğeri ise devlettir. Küçük meta üretimi sosyalizm altında sınıfların ve sınıf savaşımının sürdüğünü, değer yasasının sınırlı da olsa varlığını koruduğunu ve buna bağlı olarak yabancılaşma biçimlerinin varlığını ifade eder. Devlet ise bu durumun itirafından başka bir şey değildir. Devletin egemen sınıfın egemenliğinin aracı olması sosyalist devleti (proletarya diktatörlüğü) bütün önceki devlet biçimleriyle bağlayan ortak noktadır. Emeğin sermaye üzerinde iktidarı olan sosyalizm, kendi başına bağımsız bir toplumsal düzen değildir. O sınıflardan, dolayısıla her tür özel örgütlenmeden (devlet, parti vb) sınıfsız topluma geçiş evresidir. Bu geçişin devlet biçimi olan proletarya diktatörlüğü de geçicidir.

Devletin görevi, varlığını borçlu olduğu özel mülkiyeti korumaktır. Üretim araçları üzerindeki her türlü özel mülkiyete son vermeyi amaçlayan sosyalist devlet bu haliyle aynı zamanda devlete karşı da bir saldırının başlangıcıdır. Bu saldırının sonuçlanmasıyla yani üretim araçları üzerinde ortak mülkiyete tam olarak geçişle birlikte devletin varlık nedeni de ortadan kalkar. Bu proletarya diktatörlüğünü bütün önceki devlet biçimlerinden ayıran ve ona gerçek bir devlet olmama özelliğini veren temel noktadır.

Proleter devlet, gücünü özel aparatlardan (polis, bürokrasi,vb) değil sınıfla olan doğrudan bağından alır ve ancak böyle bir devlet proletaryayı komünizme götürürken sönmesinin koşullarınıda yaratabilir.

Devletin işlevi onun örgütlenmesini de belirler. Kapitalist devletin görevi üretim araçları üzerindeki kapitalist özel mülkiyetin korunmasıdır. Koruma, büyütmeyi de içerecek genişlikte algılanmalıdır. Kapitalist toplumda üretim araçları üzerindeki özel mülkiyet kapitalist sınıfa aittir. Devletin bu mülkiyet üzerinde hiçbir tasarruf hakkı yoktur. Kamulaştırma ve devlet mülkiyeti kapitalist toplumda devletin büyüyen işlevlerini yerine getirmek amacıyla kapitalist özel mülkiyetin hizmetindedir.

Devletle mülkiyet arasındaki bu ilişki, kapitalist devletin doğrudan burjuva sınıfın kendi örgütlenmesi üzerinde yükselmesini gerektirmez. Kapitalist özel mülkiyet sahipliği her durumda devleti burjuva sınıfına bağlar. Kapitalist sınıf açısından devletin sınıf karakterini ve işlevini açığa çıkartacağı için bu arzu edilir bir şey de değildir. Bu yüzden parlamenter demokrasi bu bağı gizlediği ölçüde burjuva devletin en uygun biçimidir.

Kapitalist toplumda bu mülkiyet-devlet ilişkisi devletin kapitalist sınıf karşısındaki özerkliğinin sınırlarını da belirler. Kapitalist özel mülkiyet koruyuculuğu, kapitalist toplumun devlet olmadan olamayacağını açıkladığı gibi bu devletin kapitalist sınıf karşısında hiçbir zaman gerçek bir özerkliğe sahip olamayacağını da açıklar. Bu çerçevede devlet organları toplumun diğer sınıflarardan gelecek olan katılıma ve etkiye açıktır. Politik alanda da bu çerçeve içinde kalınmak koşulu ile -bu koşulun ille de yazılı olması gerekmez. Devletin varlığı bu koşulun da varlığı demektir- burjuva partileri dışında diğer sınıfların partilerinin de yaşaması ve çalışması olanaklıdır. Ama bu partiler hiçbir durumda bu çerçevenin dışına çıkamazlar, devletin varlığının temeline dokunamazlar, kapitalist özel mülkiyetin ortadan kaldırılmasına bağlı bir eylem yürütemezler. Burjuva demokrasisinin, demokrasi bir devlet durumudur, sınırlılığını ve göstermelik karakterini belirleyen, onun en gelişmiş biçimine bile bir diktatörlük özelliği veren budur.

Sosyalist toplumda, devlet-mülkiyet ilişkisi devletin bütün biçimlerindekinden farklıdır. Sosyalist toplumda işçi sınıfına ait olan üretim araçları üzerindeki mülkiyet, devlet mülkiyeti biçimine bürünür. İşçi sınıfının devleti mülkiyet üzerinde her türlü tasarruf hakkına sahiptir. Sosyalist devletin örgütlenme ilkesi buradan çıkar. Bu devlet özerk olamaz ve işçi sınıfının bizzat kendi örgütlenmesine dayanmak zorundadır. Çünkü farklı bir durumda işçi sınıfına ait olan mülkiyet üzerinde işçi sınıfının gerçek anlamda söz sahibi olabilmesi mümkün değildir.

İşçi sınıfının doğrudan örgütlenmesine dayanmayan, onun adına hareket eden bir devletin kendisini özel aparatlarla güçlendirmesi kaçınılmazdır. Bu durumda devletin işçi sınıfı ile olan bağı maddi değil ideolojiktir. Böyle bir devletin işçi sınıfına yabancılaşması ve hatta bizzat sınıfa rağmen ve sınıfa karşı bir güce dönüşmesi -sosyalist ülkelerde olan budur- kaçınılmazdır.

Proleter devlet, gücünü özel aparatlardan (polis, bürokrasi,vb) değil sınıfla olan doğrudan bağından alır ve ancak böyle bir devlet proletaryayı komünizme götürürken sönmesinin koşullarını da yaratabilir.

SEVİ MAVİSİ

Epeydir kendi yüzüm yok
Özlemi gitmek olan kuşlara benziyorum

Zehra Çelenk

YAŞAR KEMAL'E MEKTUP

Yalçın Küçük

Sevgili Yaşar Kemal

Başkanlığında Türkiye PEN'inin kurulmuş olmasına pek çok sevindim. Yazarlar Sendikası'nın bir yazarlar örgütü olamayacağı giderek daha çok belirginleşiyor; PEN'i bu nedenle de sevinçle karşıladım. Hala bu umudumu ve sevincimi koruyorum. Ancak ilk olduğunu sandığım eyleminizle ilgili çağrınızı aldığımda hayal kırıklığına uğramaya başladım. Geçici olmasını diliyorum ve kendimi böyle hazırlıyorum.

Umut kırıklığımı, Sevgili Yaşar Kemal, sana bir mektupla iletmek gereğini duydum. Araya zaman girdi ve zamanla yazacağım mektup, kafamda, uzadı ve büyüdü. Şimdi yazıyorum. İzin ver, bu mektubu "açık mektup" haline getirmek istiyorum. Hemen sana göndereceğim ve bu arada Toplumsal Kurtuluş'un ilk sayısında yayımlanmasını, arkadaşlarımdan, rica edeceğim. Kuşkusuz, itirazın olursa ve zamanında bana ulaşabilirse, bu ricamı geri alabileceğim.

Sevgili Koca Yaşar,

"Yaşar Kemal nedir? " Benim için Yaşar Kemal bir dil coşkulusudur. Yaşar'ı okuyan bir insanın okuduğu dile karşı büyük bir coşku duymaması imkansızdır; Yaşar Kemal'in Türk dilinin büyük coşkusu olduğundan kuşku duymuyorum.

Türk dili için büyük bir talihtir; bir başka dil için ise kayıp oluyor. Ne yazık, senin anadilin Kürtçedir ve seni, anadili Kürtçe olanların kendi dillerinde okuyamamaları büyük bir talihsizliktir. Biliyorum, anadilini hiç inkar etmedin ve kendi dilinde çok güzel türküler söylediğini işitiyorum; pek çok Batı dilinin yanında kendi ana dilinde de yazılıp okunacağın günlerin çok uzak olmadığını diliyorum.

Dil coşkusu, dil titizliğiyle beraber gitmelidir. Dili sevmek, sadece coşku duymak değil aynı zamanda titizlenmeyi de gerektiriyor.

Dili seviyorum ve dili sevmenin yeni sözcükler uydurmaktan daha çok dilin yapısını geliştirmek, kuruluşunu zenginleştirip esnetmek olduğuna inanıyorum. Bu, bir. İkincisi, Türk diline en büyük zararın Türk Dil Kurumu tarafından verildiğini düşünüyor ve hep yazıyorum. En azından hiçbir yararı olmamıştır; burada da en büyük kötülük İnönü-Ecevit ekolünden geliyor.

Bakın, birkaç olumsuz örnek vermek istiyorum.

İnönü-Ecevit tasallutunda Türk Dil Kurumu, "anamal" diye bir sözcük uydurmuştur. Kesinlikle yanlıştır. "Capital" sözcüğünün Osmanlıca karşılığı "sermaye" sözcüğüdür; çok doğrudur. "Ser" baş ve "maye", maya veya başlatan anlamına geliyor. "Capital" sözcüğü de Latin kökenli dillerde "capite", baş sözcüğünden çıkıyor; "capital" aynı zamanda, baş veya başkent demek oluyor.

Capital veya sermaye, herşeydir ancak "mal" değildir. İkincisi, bu Türklerde her yere analarını sokma alışkanlığı var. Sermayenin ana ile ilgisini göremiyorum.

Dili sadeleştirmek her zaman uydurmak demek olmamalıdır. Yeni sözcük ararken, köye, üstelik bozulmamış köye gitmek gerekiyor. Köyde ve bozulmamış köyde, bir sözcük var: "Başlık." Sermayenin tam Türkçe karşılığı "başlık" sözcüğüdür; bunu geliştirmek için uzatma gereğini duymuyorum.

İnönü-Ecevit tasallutunun Türk dilinde yaptığı büyük bozumlardan birisi de şu "dışsatım" ve "dışalım" soysuzluğudur. Böyle sözcükler olmaz ve uydurulmamalıdır. "İhraç" sözcüğünün ve "ithal" sözcüğünün, hiçbir dilde "satım" ve "alım" ile bir ilgisi yoktur; çok çeşitli anlamlarından yalnızca birisi olarak kullanıyor. "Export", "ex" dışarı veya dışarıya ve "port" taşıma anlamlarından meydana geliyor. "İmport", içeriye taşıma anlamına geliyor. "Portör" sözcüğü taşıyıcı veya hamal demektir; Latin kökenli dillerde olduğu gibi Slav dillerinde de böyledir. "Vihodit", ihraç ve "vhodit" ithal anlamına geliyor; "vı" dışarıya, "v" içeriye, "hodit" taşıma anlamını veriyor.

Vücudunuza hastalık mikrobu "ithal" edersiniz; mikrop "dışalımı" olmaz. Sermaye ihraç edersiniz; sermaye "dışsatımı" bir iktisatçı için tek sözcükle aptallıktır. Devrim ihraç edilir; devrimin dış satımı düşünülemez.

Sevgili Yaşar Kemal,

İnsan dilini sevmelidir. Sevmek, zenginleştirmektir.

Sevdiklerini yoksullaştıran insanlardan tiksiniyorum.

Türk dilini yoksullaştıranlarla mücadele için daha çok zaman ayıramadığıma üzülüyorum.

Buradan bana gönderdiğin çağrı yazısına geliyorum.

Kızdığım için hemen attım ve sonra bulamadım. Toplantıma "kamuoyu önderlerini" çağırdığını yazıyorsun. Çağırdıkların üzerinde duracağım; önce bu ne demek?

"Kamuoyu" sözcüğü, İnönü-Ecevit dil tasallutunun bir kalıtıdır. Böyle sözcük olmaz; biliyorsun, "public opinion" deyiminden aktarıldı. Ancak eski dilde aktarılırken doğru yapılıyordu; "amme efkarı" veya "efkarı umumiye" deniliyordu. Doğrudur. Kamu'nun, Amme'nin düşüncesi, efkarı, olabilir; oyu olmaz.

"Kamuoyu", kamu düşüncesinin kabalaştırılmış ve mekanikleştirilmiş halidir. Sizin, bir seçkin yazarlar birliği olarak, bununla ilginiz olmaması gerekiyor; yazarlar oyla uğraşmaz. Düşünceyi zenginleştirirler.

Bu yetmiyormuş gibi, Koca Yaşar, bir de toplantınıza "Kamuoyu önderlerini" çağırdığınızı yazıyorsunuz. Güldürmeyin. Nezih Demirkent, ne zamandan beri önder oldu? Basındaki büyük tekellerin aracısıdır.

Yazmaz çizmez, tekellerin basın bürokrasisini yöneten bir insanı, nasıl önder yaparsınız? İstanbul emniyetinin polis bültenlerini olduğu gibi haber yapmayı savunan bir insanın bir yazarlar birliği toplantısında konuşturulması büyük bir ayıptır. Polisleşen gazetecilere paravana olmayı görev bilen bir kimsedir.

Mustafa'yı da kamuoyu önderi yapmışsınız. Sevgili Yaşar Kemal, ihtiyarlıyor musunuz? Peki Öztürk Serengil'in ne eksiği var? Daha iyi güldürmez mi?

Mustafa, kamuoyunun önderlerini güldürmek için James Baker'in soyadını "Ekmekçi" olarak değiştirmiş; pek çok gülmüş olmalısınız.

Koca Yaşar, artık İngilizcede "ekmekçi" sözcüğünün de olmadığını yazmak gereğini duyuyorum. Sözcüklerin tarihleri vardır; maddi yapılarıyla birlikte anlamları değişiyor. "Bezirgan" Türkçede artık üçkağıtçı anlamına geliyor; bir zamanlar "efendi" anlamını taşıyordu. Çünkü tüccar, uluslararası ticaret yapıyordu, dil ve çeşitli ülke biliyordu ve bilenlerin çoğu tüccardan çıkıyordu. Akdeniz dünya ticaretinin odağı olmaktan çıkınca uluslararası ticaret alanları daraldı ve tüccarlar, üç kağıtçılığa başladılar. "Bezirgan" efendi anlamını yitirdi.

Efendi sözcüğü Türkçeye Grekçeden geliyor; "Ofendis" sözcüğünden bozmadır. Bir zamanlar, çok yüksek anlamlar taşıyordu; Osmanlı prenslerine önceleri "çelebi" denilirken sonraları "efendi" denmeye başladı. "Mecit Efendi", "Hamit Efendi", prens veya şehzade anlamına geliyordu. Şimdi bir devlet dairesinde bir memura, örnek olsun, "Mahmut Efendi" derseniz, hakaret sayar; "Gidin odacıya efendi deyin" deyiverir. Şimdi "efendi" sözcüğü sadece kapıcılar için kullanılıyor. Prens sözcüğü kapıcı sözcüğüyle özdeşleşiyor.

"Herif" sözcüğü, "marifetli" anlamına geliyordu. Bozuldular.

"Baker" to bake fiilinden türüyor; fırınlamak demektir. Artık Amerika'da ekmek fırında üretilenlerin sadece bir bölümüdür ve çok küçük bir bölümünü oluşturuyor. "Baker" sözcüğü, Amerika'da hiç kimseye "ekmekçi" anlamını taşımıyor; fırıncı veya pastacı anlamına geliyor.

Mustafa artık eskimiş bir mesleğin temsilcisidir. İngilizcede "ekmekçi" sözcüğüne en yakın sözcük loafer'dır. "Loaf" somun demektir; loafer somuncu anlamına geliyor. Mustafa artık Cumhuriyet loaferlarından birisidir.

Sevgili Yaşar, sevmek bir ciddiyet işidir.

Sevmek, duygu işidir. Ciddiyet, duygusuzluk gerektiriyor. Sevmek ile ciddiyet, zıtların birliğini meydana getiriyor.

İnsanlık, kendisini ciddi olmayanların sevgisinden korumalıdır.

Şimdi ben mektubuma başlıyorum.

Buraya kadar dile olan ciddi sevgimi anlatmaya çalıştım.

Bundan sonra başkanlığındaki PEN'in yaptığı eylemle ilgili görüşlerimi dile getirmek istiyorum. Kısaca üç noktada toplamak durumundayım.

Koca Yaşar,

Birinci nokta Türkiye'de aydınlar ve yazarlar olarak savaş ve barış karşısındaki tutumumuzu gözden geçirmemiz gerektiğini düşünüyorum. "Barış" kavramının dünya ve Türkiye entelijansiyasının tarifleri arasına girmesi sosyalist "anavatanı", önce Hitler ve daha sonra nükleer taarruzdan korumak kaygısıyla başlıyor. Önce kuşku ile başlayan bu giriş, daha sonra, "cephe" politikaları ve güçlü Sovyet desteğiyle, aydının tartışılmaz tarifi sayılıyor.

Bu tarifi tartışmak zamanı gelmiştir.

Uğrunda bütün aydın tariflerinin değiştirileceği bir sosyalist "anavatan" kalmamış bulunuyor.

Ancak biz yolumuza devam etmek durumundayız.

Bu nedenle Irak Bunalımı'nda asıl noktanın, her ne olursa olsun bir savaşa karşı çıkmak olmadığını düşünüyorum. Asıl nokta Amerikan banditlerinin bu topraklara gelmesini önlemektir. Asıl nokta, Amerika'nın dünya jandarması rolünü kesinlikle reddetmektir. Burada sorun, Irak'ın Kuveyt'i ilhak etmesi de değildir. Bugün her aydın ulusların birliğini savunmak durumundadır. İki Almanya'nın birleşmesinden sevinç duyanlar her zaman Arap ulusunun birliğini de savunmak zorundalar. Araplar da, eninde sonunda bir tek çatı altında yaşamalıdırlar.

Kuveyt, emirlikler ve diğerleri, emperyalizmin Osmanlı'nın çözülüşü üzerine kurdukları yapay devletlerdir; ne kadar çabuk olarak ortadan kalkarlarsa o kadar daha iyi olacaktır.

Araplar bunu gerçekleştirmelidir. Nasır'ın bunu gerçekleştirememiş olmasına derinden üzülüyorum. Nasır'ın mirasını gerçekleştirecek Arap devrimcilerini bekliyorum.

Hüseyin'de ise büyük kuşkularım var. Yapmak istediğini doğru buluyorum. Ancak kendisini doğru bulmuyorum. Hüseyin, kendi halkına ve egemeliği altında tuttuğu Kürtlere zalim davranıyor. Acımasız davranıyor. Bu nedenle Saddam Hüseyin'e destek veremiyorum.

Ancak burada iki daha önemli nokta görüyorum. Birincisi, ulusal birlik kurucularının hemen hemen tamamının despot olması son derece üzücüdür. Despot olmayan, halkına zulmetmeyen ulusal bağımsızlık liderleri ve birlik kurucuları özlemimdir. Bunun için daha çok çaba harcamamız gerekiyor.

Bugün Amerikan banditlerinin Bağdat'ı bombalamaya başladıklarının dördüncü günüdür; bu, ikinci noktadır. Her ne olursa olsun, banditlerin dördüncü günde sonuç almamış olmaları benim için büyük bir sevinç kaynağıdır.

Benim kimlik tarifimde Amerika'ya karşı olmak son derece önemli bir çizgidir.

Şimdi yazmak istediğim ikinci noktaya geliyorum; bu, toplantınızda önemli bir yer verdiğiniz Vahit Halefoğlu ile ilgilidir. Kimdir ve PEN'in toplantısında işi nedir? Kim size bu aklı verdi; yazdıklarımı okuduktan sonra çevrenize bakın, lütfen ve bu Halefoğlu'nu öneren bulun.

Kısaca ve daha önce kitaplarımda ayrıntılarıyla ge-

liştirdiğim, bir tür "Türkiye Yasası" haline getirdiğim bulgularımın birisinden söz etmek durumundayım: Moskova Büyükelçiliği, Washington ve CIA için, Türk diplomatlarını sınama yeridir. CIA, burada bakar ve karışık dönemlerde, Türkiye Dışişleri Bakanları, Moskova Büyükelçileri'nden yapılır. Bu, Dışişleri Bakanlığı'nı Washington'a ihale etmek demektir.

Sevgili Yaşar Kemal şöyle sormak durumundasınız: Özal, o kadar milletvekili varken ilk kurduğu hükümete dışişleri bakanını, dışardan ve neden Moskova'dan getirdi? Koca Yaşar, şöyle soracaksınız: Sonra milletvekili yaptı ve daha sonra aday bile yapmayarak, 1987 yıllında neden bıraktı? Siz yazarsınız, siz fıkra yazarı değilsiniz. Siz sormak durumundasınız.

Şimdi Halefoğlu'nun dışişleri bakanı yapılmasından çok önce, benim yayımlanmış çalışmalarımdaki, yasalara bakma zorunluluğu var: Moskova ve buna ek olarak, duruma göre Bonn ve Atina Büyükelçilikleri, Türkiye diplomasisinde Amerika'nındır.

Bir: 27 Mayıs günü, dışişleri bakanı olarak Fahri Korutürk ilan edildi. 27 Mayıs 1960 tarihinde altı saat sonra, Korutürk geri alındı ve Selim Sarper dışişleri bakanı yapıldı. Eski Moskova büyükelçisidir ve kitaplarımda belgeleriyle gösterdim. Zamanında Molotov ile yaptığı görüşmeleri, Türkiye'ye bildirmeden önce Moskova'daki Amerika Büyükelçisi Averall Hariman'a anlatan adamdır. Toprak ve üs isteme konusundaki yalancı rolünü bir kenara bırakıyorum; Amerika'nın adamıdır.

İki: Korutürk'ün elinden alınan dışişleri bakanlığı sonradan telafi ediliyor. Korutürk ummadığı bir zamanda Moskova büyükelçisi yapılıyor ve büyük bir anti-Sovyet oluyor ve bütün bu sınavlardan geçtikten sonra, ummadığı bir zamanda, Türkiye Cumhurbaşkanı yapılıyor.

Üç: Yasalarımı tersinden de kanıtlamak durumundayım. İttihatçı göz doktoru ve yurtsever Esat Paşa'nın oğlu Hasan Esat Işık, 1960 yıllarında dışişleri bakanı oluyor. Daha sonra Moskova Büyükelçisi de yapılıyor; orada sınavı geçemiyor. Daha sonra CHP içinde politikaya atılıyor. Milletvekili oluyor ve bütün istemine karşın, Ecevit, Işık'ı dışişleri bakanı yapmıyor. Çünkü Işık, bir yurtsever olarak kalıyor ve Amerika'nın adamı olmuyor.

Dört: Peki, "halkçı" Ecevit, Işık'ın yerine kimi dışişleri bakanı yapıyor? Sevimli Turan Güneş'i dışişleri bakanı yapıyor. Turan Bey, Koç Sermayesi'ne bağlı bir politikacıdır. Kendisi Amerika'nın adamı olmayacak kadar onurludur; ancak dışişlerinde genel sekreterliğe, şimdiki müsteşarlığa, Şükrü Elekdağ'ı getiriyor. Türkiye hariciyesine gelmiş en Amerikancı diplomatlardan birisi olan, karısı da Amerikalıdır, bu Elekdağ da Koç Sermaye Grubu'na bağlıdır.

Ecevit de dışişlerini bir Amerika yanlısı diplomata bırakıyor. Elekdağ, daha sonra, Milliyetçi Cephe Hükümetleri zamanında Washington büyükelçisi oluyor; şu anda emeklidir ve Koç Grubu ile Washington adına, "Karadeniz Refah Bölgesi" projesini, perde arkasından yürütüyor.

Beş: Dergimiz Toplumsal Kurtuluş'ta İlter Türkmen'in Türkiye'den daha çok Amerikan görüşlerine bağlı olduğunu pek çok kez yazmış bulunuyoruz. 12 Eylül 1980 sabahı, daha hiçbir iş belli değilken, zamanın Ankara'daki Amerikan büyükelçisi Spain'e telefon ederek dışişleri bakanı olacağını bildirdiği, Spain'in anılarında yazılıdır. Eylülist darbe, başbakandan önce dışişlerini belirliyor. Daha doğrusu Washington, çok önceden Türkiye'nin dışişleri bakanını atıyor.

Türkmen, Atina ve Moskova büyükelçiliği yapıyor.

Türkmen'in durumu çok iyi biliniyor. Bizim bu yazılarımızdan sonra, Emin Çölaşan, Şevket Evliyalgil ile bir görüşme yayımladı. Evliyagil, milletvekili iken bir heyetle, Sovyetler'e gittiklerini ve zamanın Sovyet Başkanı Podgorni tarafından kabul edildiklerini anlatıyor. Türkmen de diplomat olarak oradadır; Podgorni, hiç saklamıyor ve Türk parlamento heyetine "Bu Amerikan casusunun burada ne işi var" diye bağırıyor.

Eylülist darbe dışişlerini bir Amerikan adamına veriyor.

Altı: 12 Mart darbesi dışişleri bakanını doğrudan doğruya NATO karargahından getiriyor; Osman Olcay, NATO Genel Sekreter asistanlarından birisi iken dışişleri bakanı yapılıyor. Daha doğrudan bir iştir.

Yedi: Özal'ın ilk hükümetinde dışişleri bakanını, Moskova büyükelçiliğinden getirmesi bütün bu gelişmeler ve ortaya çıkan yasa açısından şaşırtıcı sayılmamalıdır. Halefoğlu, Bonn ve Moskova büyükelçiliğinden ve sınavdan geçiyor; milletvekili olmadan, bakan yapılıyor. Özal'ın bu sırada Amerika'nın ipoteğinden Türkiye dışişlerini çıkarmaya ne isteği ve ne de gücü bulunuyor.

Yaşar Kemal, bakın, getiriliyor ve bir ara seçiminde milletvekili yapılıyor ve sonra 1987 genel seçiminde aday bile yapılmıyor; bir daha toplantı yönetirirseniz, lütfen, sorun. Kendi kendinize de sorun.

Ben yine de size ipuçlarını vermek istiyorum: Sovyetler hep, kendi açılımlarını, kendi hükümetinden önce Washington'a bildiren Moskova Büyükelçileri ve dışişleri bakanlarından şikayet ettiler. Uzun bir ayrılıktan ve uzaklaşmadan sonra, dış ticaret ilişkilerinin de zorlamasıyla, tekellerde bürokratlık yapan Özal, Sovyetler ile yakınlaşma yollarını aradı. Bunun için ise Halefoğlu'nun hem feda edilmesi ve hem de bir kenarda bekleyen bir milletvekilliğinden yoksun bırakılarak istiskal edilmesi gerekiyordu.

Koca Yaşar, Özal'ın bile kullanıp kullanıp limon gibi bir kenara attığı kimselere toplantı açtırmak size yakışır mı? Bize yakışır mı?

Belleğimizi silecek miyiz? Siz, biz belleğimizi silersek, toplumsal bellek ne olur? Sorumluluğumuzu böyle mi yerine getireceğiz?

Yerine Mesut Yılmaz geldi. Yaşar Kemal, Mesut, Alınan sermayesine bağlıdır. Dünya görüşü Almanlardan yanadır. Almanlar ile Washington arasındaki sürtüşme, aksırmak ile nezle olmak arasındaki ünlü yakıştırmaya da uygun olarak, bağlı olanlara daha çok

büyüyerek yansıyor. Mesut, Washington'a karşı, örnek olsun, bir Turan Güneş'ten daha kişilikli davranabildi. Bunun için bakanlıktan uzaklaştırıldı ve Türkiye, Alman dünya görüşüne tam karar kılmadan da parti başkanı ve başbakan olma şansını yüksek görmüyorum.

Koca Yaşar,

Görüyorsun, romancının yöntemi ile bilimsel yöntem birbirinden çok ayrılmıyor; tipoloji ile çalışıyor. Tipolojiler, teorik kimliklerdir.

Bunu biraz daha açabiliyorum; bir zamanlar birlikte çalıştığım Altan Öymen, Alman dünya görüşü ve politikalarının izleyicisidir. Bir zamanlar birlikte çalıştığım Hasan Cemal artık Amerikan dünya görüşü ve politikalarına kendisini kaptırmıştır. Eski Amerikan büyükelçisi Straus-Hupe'nin büyük keşfi, burs vererek yetiştirdiği, Ufuk Güldemir'i Washington'a yerleştirmiştir; Ufuk'un tek işi, bütün haberleri Washington'un görüşüne göre bozmaktır.

Tipoloji ile çalışmak ve teorik bakmak son derece aydınlatıcı oluyor; Sevgili Yaşar Kemal, bakın, Irak Bunalımı'nda Milliyet son derece güzel bir tutum aldı. Bunda, Mümtaz ve Mehmet Ali türünden yazarların çok olumlu ve sevindirici rolleri var; Mehmet Ali, sonuna kadar savaşa karşı çıktı ve hatta yazarlık kişiliğini de riske attı. Ancak onurlu bir iştir; bunu kabul ediyorum. Yalnız Milliyet'in tutumunda, Alman dünya görüşüne bağlı olmanın da rolü aranmalıdır; Almanya, mümkün ölçüde savaştan uzak kalmaya çalıştı. Cumhuriyet ise bir Amerikan sözcüğüyle tümüyle "hawkish", bir şahin davranış içine girdi. Bunda, Amerikan dünya görüşünü benimsemesinin rolü var.

Şimdi tekrar Vahit Halefoğlu'na dönüyorum. Adı da, soyadı da Arapçadır; Antakyalı, asimilasyona uğramış bir Araptır. Peki Koca Yaşar, kim size söylüyor da, kim kulağınıza üflüyor da bir Arap-Amerikan çatışmasında, başkürsüyü, Amerikancı bir asimile Araba veriyorsunuz?

Beni neden bu kadar şaşırtıyorsunuz?

Şimdi son noktaya geliyorum: General Öztorun ile ilgilidir.

Neden buldunuz? Kim buldu?

Bir:Türk Ordusu'na gelmiş en Amerikancı birkaç paşadan birisidir. Amerikancılığı ancak Haydar Saltık ile karşılaştırılabilir. Amerikancılıkta ancak Saltık ile yarışabilir. Böyle bir paşadır ve siz bunu buluyorsunuz.

İki: Ahmet Yıldız, İstanbul'dadır. Lütfen, bir telefon edin ve araştırın. Necdet Öztorun'u bir Yıldız'a sorun; görevdeyken, Amerikan madalyası olan bir generaldir.

Üç: Özal'ın salladıklarını yıldız yapmak, PEN'e ve Yaşar Kemal'a düşmemelidir.

Dört: Bana yapılanlar başkalarına yapılanların yanında çok azdır. Ben, bana yapılan acımasızlıklardan söz etmeye utanıyorum. Ancak birisi vardır; böyle bir acımasızlığı zor düşünebiliyorum.

Bir kitabımdan dolayı sekiz yıla mahkum oldum ve hapse kondum. Yargıtay, bozdu ve tahliyeme karar verdi. Tahliyemi bekliyordum. İdare'ye çağrıldım. Tahliye beklerken, ellerim arkadan kelepçelendi. Selimiye'ye götürüldüm. Türk Ordusu'na hakaretten yeniden tutuklandım.

Çok zor bir iştir. Tahliye bekleyen bir insanı yeniden tutuklamak büyük acımasızlıktır. Selimiye'nin acımasız asker yargıçları bile bir ara tereddüt ettiler. Yine de tutukladılar. Ben vicdanlarıyla tartıştıklarını sanıyordum; sonradan dosyayı, hukukcularım elde etmişlerdi, gördüm. İstanbul Sıkıyönetim Komutanı General Necdet Öztorun'un özel ve yazılı emri vardı. Öztorun, beni, İstanbul hapishanelerinde direnişin liderlerinden sayıyordu ve bir komplo ile tutuklanmamı yazılı olarak emrediyordu. Öztorun, Askeri Yargıtay'a ders veriyordu.

Bir parantez açıyorum. Sizin kamuoyu önderi Nezih Demirkent'in devrimcilerle ilgili polis bildirilerinin neden doğrudan doğruya haber olarak kullanılması gerektiğini gösteren ve bana yazdığı mektubu, bir kitabımdadır. Öztorun'un bu emri, bir başka kitabımdadır. Her ikisini de gönderiyorum.

Beş: Öztorun, İstanbul Sıkıyönetim Komutanı olduğunda, İstanbul hasiphaneleri, göreceli olarak yaşanabilir hale geliyordu. Bir esir kampı olmaktan çıkarıyorduk; genç arkadaşlarım büyük direnişler ve kahramanlıklar sergiliyordu. Öztorun geldi ve görülmemiş bir zulüm uyguladı.

Öztorun'un Amerikancı kinini ben yaşadım.

Ancak açlık grevi yapabilirdik. İstanbul'da kütlesel bir açlık grevi yaptık. Ben, sadece 24 gün dayanabildim. Arkadaşlarım birkaç gün daha sürdürdüler. Ama yetmedi; zalim, zulmüne devam etti.

Yeniden açlık grevleri oldu. İşte Apo, Fatih, Hasan ve Haydar, Öztorun'un zulmüne karşı birlikte açlık grevi yaptığımız benim sevgili yazgı arkadaşlarım, bu yeni açlık grevinde yaşamlarını yitirdiler.

Bu genç arkadaşlarımı unutmam. Öztorun'u da unutmam.

Unutanlara unutturmamak benim görevimdir.

Koca Yaşar, onların kini varsa, bizim daha güçlü inadımız var.

Amerikancıları, zalimleri unutmak, insanlığımızı unutmaktır.

Koca Yaşar, sana sevgilerimi gönderiyorum.

Acı yazdıysam eğer, içim yandığı içindir.

İçimdeki yangını seviyorum. Beni yaşatıyor.

İçimde büyük bir yangın olduğu için hiç yorulmuyorum.

Bu yangın neden zamanı yıkmıyor ve sonsuzlaştırmıyor; bir tek buna şaşıyorum.

Sevgilerle..

Ek:
1- Nezih Demirkent'in mektubu
2-Öztorun'un Fermanı
3-Gözetim Başlangıcı emri

Nezih Demirkent'in Mektubu (*)

İstanbul, 10 Nisan 1987 Sayı:162/E-130

Sayın Yalçın Küçük

19 ve 20 Mart 1987 tarihli mektuplarınızı aldım. 20 Mart 1987 günü yaptığınız basın toplantısının da özet metnini inceledim.

Suçlamalarınızın gerçekliğini öğrenebilmek için adı geçen arkadaşlarımızla konuştum. Ayrıca bazı araştırmalarda da bulunduk.

Bu araştırmaların sonucu "Kozyatağı Operasyonu" ismi verilen olayın polis haber bülteninde yazıldığını göstermektedir.

Biz gazeteciler yıllardır belirli haber kaynaklarının doğru haber verdikleri kuralını benimsemişizdir.

Polisin tutumunu tartışmaksızın basın mensubu arkadaşlarımızı suçlamanızı bu sebeple yadırgadığımızı da belirtmek isteriz.

Çünkü başta da değindiğim gibi haber bülteninde yer almıştır. Gazetelerin hemen hepsinde ve TV'de yayınlanmıştır. Buna rağmen üç gazetecinin suçlanması bir maksadı matuf olur ki, buna katılmıyoruz.

Saygılarımla.

Nezih Demirkent
Gazeteciler Cemiyeti
Başkanı

ÖZTORUN FERMANI: "BIRAKMAYIN HA!" (**)

TC
GENELKURMAY BAŞKANLIĞI
1. ORDU VE SIKIYÖNETİM KOMUTANLIĞI SELİMİYE

AD. MÜŞ. : 1983/2047 23.11.1983
KONU : Soruşturma istemi.
SIYIYÖNETİM K. LİĞI ASKERİ SAVCILIĞINA
SELİMİYE

İLGİ: Sultanahmet Syt. As. Ceza ve Tut. Evi Müd.nün
18 Kasım 1983 gün ve İSTH: 7130-1826-83/20 sayılı yazısı.
Aşağıda açık kimlikleri ve kendilerine isnad olunan suçları yazılı şahıslar hakkındaki soruşturma evrakı ilişikte gönderilmiştir. 353 Sayılı Askeri Mahkemeler Kuruluş ve Yargılama Usulü Kanununun 8 ve 95. maddeleri gereğince soruşturma yapılmasını, dosyanın alındığının ve aldığı esas numarasının bildirilmesini, soruşturma neticesinden bilgi verilmesini rica ederim.

Necdet Öztorun
Orgeneral
imza

GÖZETİM BAŞLANGICI: (***)

1 nci Ordu ve
Sıkıyönetim Komutanı

TUTUKLAMA İSTEMİ: VARDIR
TUT. İSTEME NEDENİ: 353. S. K. 71/A-B-D
SUÇ: TCK. nun 159/1 nci maddesini ihlal.
OLAYIN ÖZÜ: Bir başka suçtan Sultanahmet Sıkıyönetim Askeri Ceza ve tutukevinde tutuklu bulunan sanığın 1.9.1983 günü cezaevi revirinde muayenesi yapılırken, kendisini revire getiren Üstğ. Cahit ŞEN'e hitaben "Siz Askerler, bütün subaylar erinden albayına kadar yalancısınız, işkencecisiniz" şeklinde sözler sarfettiği anlaşılıyor.
SANIĞIN ADI VE SOYADI: BABA ADI: DOĞUM TAR. VE YERİ: MESLEĞİ:
YALÇIN KÜÇÜK (Başka suçtan Sultanahmet Synt. Askeri Ceza ve Tutukevinde tutuklu)

Y/ BİR KİŞİDİR

24.11
imza

(*) Yalçın Küçük, Bir Soran Olursa, Tekin Yay. 1987, Sf. 15
(**) Yalçın Küçük, Davalarım, Tekin Yay. 1989, Sf. 91
(***) agy., Sf. 92

HARP VE SULH

Çelik Bilgin

Bir blanço çıkarmakta yarar görüyorum. Zamanlıdır. Amerikan Dışişleri Bakanlığı siyaset planlama dairesi yöneticilerinden Francis Fukuyama'nın Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin çözülüşüyle birlikte tarihin sona erdiğini ilan ettiği bir zamanda, kısa bir zaman aralığı içinde, Amerika Birleşik Devletleri'nin Irak ile bir savaşa giriştiği bir tarih kesitinde blançoya ihtiyaç duyuyorum. Şu soru ortadadır: Ne getirdi ve ne götürdü? Ekim Devriminin ne getirip ne götürdüğünü tartışmak istiyorum.

Sonucu önceden yazarak tartışmaya başlayabilirim: Ekim Devrimi, dünyaya yaşayabilen bir sosyalizm getirmiştir. Sosyalizm, gelmiştir. Kalıcı olan budur ve bunun kalıcı olacağına inanıyorum.

Sovyet sisteminde sosyalizmin çözülmesi, bir coğrafyada bir sosyalizm pratiğinin sona ermesini anlatıyor. Bunu çok önemli bulmuyorum; ayrıca, Sovyet sosyalizminin çözülmesiyle birlikte büyük bir kedere kapılanların yeteri kadar sosyalist olamadıklarını da düşünüyorum.

Büyük Fransız Devrimi, cumhuriyet'i getirdi ve Fransa'da cumhuriyet pek çok kez imparatorluğa dönüştürüldü. Fransız Devrimini bir dünya savaşına dönüştüren ve dünya devrimi haline getiren Napolyon'un kendisi imparatorluğunu ilan etmedi mi? Yeğeni, 1848 İhtilali ile cumhurbaşkanı olan traji-komik Bonapart'ın kendisi de, imparatorluğunu ilan etmekten geri kalmadı. Cumhuriyet, hep geriye dönüşleri yaşadı ve bugün temel sistemdir.

"Dünya işçileri birleşiniz": Bir teorik sır taşıyor. Sosyalizmin bir dünya sistemi olmak zorunluluğunu dile getiriyor. Ancak bir noktayı ısrarla belirtmek istiyorum. Marx'ın büyük dehası ve entellektüelizmi, daha çok teorik olmasında yatıyor ve teorisini çok büyük ölçüde Fransız Devriminden çıkarıyor. Napolyon Bonaparte, Fransa Devriminin bir dünya devrimi olmak zorunluluğunu görüyor ve o sıralarda Amerika bir kenara bırakılırsa, dünya sayılan bir coğrafyada devrim savaşını açıyor. Bu, pratiktir.

Komünist Manifesto, 1848 Devrimlerinden üç hafta kadar önce baskıya veriliyor; "Dünyanın işçileri birleşiniz" ve 1848 Devrimleri, tarihin yaşadığı ilk ve henüz sonuncu dünya devrimi zinciridir. Marx, içinde marksistlerin pek yer almadığı 1848 Devrimlerinin sosyalist rengini hep küçümsüyor. Mavi kanlı de Tocguaville ise bunların baskın ölçüde sosyalist olduğuna işaret ediyor: Marx'tan daha çok de Tocgueville'e katılma eğilimindeyim. Sosyalist dünya devrimi provasıdır, bastırılıyor.

Ekim Devrimi, devrim savaşını yapamıyor ve dünya devrimi olamıyor. Daha sonra ve gecikmiş olarak gelen dünya savaşı, bulaşık bir ton taşıyor; sosyalizm, kapitalizm ile ittifak yaparak, kapitalizmi şiddet yoluyla korumak isteyen Hitler güçlerine karşı savaşmak zorunda kalıyor. Bunu izleyen Soğuk Savaş da bulaşıktır; net bir cephe karşılaştırması yerine kemirici ve yokedici bir mücadele olarak realize ediliyor.

Geriye bakıldığında Ekim Devriminin kendi dünya ve devrim savaşını yapamamış olmasını, sonunda çözülmesinin en önemli nedeni olarak görme eğilimini taşıyorum. Çelişkisi yayılmış, zengin, ancak proletarya açısından güçsüz bir ülkede realize edilmesi, devrimci dünya savaşını yapamaması sonucunu doğuruyor.

Bir devlet durumu olarak demokrasi ile karar alma süreçlerine katılımı birbirinden ayırmak zorunludur. Aynı sözcüğün kullanılması bir karışıklığa yol açıyor, bir devlet durumu olarak demokrasi ile sosyalizmi birbiriyle bağdaştırmak mümkün olamaz.

Böyle bir durumun zorunlu fiyatları var; burada sadece üçüne değinebiliyorum. Birincisi, demokratizmdir; sosyalizmin içine giri-

yor. Sosyalizme yabancı olması bir yana bir anlamda demokrasi, sosyalizmi ortadan kaldırma demek oluyor. Girişi, Hitler'in boy göstermesi ve "cephe" programının sürünerek bir yer tutmaya çalışmasıyla birlikte başlıyor.

Demokrasi programının, bir devrimci dünya savaşını önleyebilmek gerekçesiyle, sosyalizmin yanına gelmesi, eninde sonunda sosyalizmin içini boşaltma anlamına geliyor.

Iki nokta var; bir devlet durumu olarak demokrasi ile karar alma süreçlerine katılımı birbirinden ayırmak zorunludur. Aynı sözcüğün kullanılması bir karışıklığa yol açıyor, bir devlet durumu olarak demokrasi ile sosyalizmi birbiriyle bağdaştırmak mümkün olamaz. Demokrasi, eninde sonunda çok sınıflı bir düzenin kabulü anlamına geliyor; "cephe" programı ile birlikte ortaya çıkışı bu nedenledir.

Yıllar sonra demokrasi ile sosyalizmin yanyana getirilmesi ve bunun tartışmasız kabul edilir görünmesine bakmamak gerek; ilk çıkışında, hem Sovyetler Birliği Komünist Partisi ve hem de Komintern içinde büyük tepkilerin kaynağıdır; bunun sosyalizmden vazgeçmek olduğu netlikle ileri sürülüyor. Sosyalizmden vazgeçmektir; birtakım Marx-Lenin dışı söz oyunlarıyla üstü örtülmek isteniyor.(*) Demokrasi programının, bir devrimci dünya savaşını önleyebilmek gerekçesiyle, sosyalizmin yanına gelmesi, eninde sonunda sosyalizmin içini boşaltma anlamına geliyor.

İkinci fiyat barış politikasında ortaya çıkıyor; daha çok Hitler'in tecavüzü ve Amerika'ın atom bombasına sahip olması, barış politikasını zorluyor. İkinci Dünya Savaşı'nda yirmi milyon insanını kaybetmiş Sovyet ülkesi, barış politikasını, sosyalist anavatanı korumak için dünyanın bütün sosyalistlerine kakıyor.

Bu kakmanın sonunda iki büyük ve derin distortion yaşanıyor; bunlardan birincisi, barış politikasının zorunlu olarak beraberinde taşıdığı pasifizmdir. Barışçı, doğallık ve kaçınılmazlıkla, şiddet kullanımı kınayan insan olarak ortaya çıkıyor; bu, teorik planda devrim yolunu reddetmekle özdeştir.

İkinci bozulmanın daha önemli olduğunu düşünüyorum; üstelik demokratlık ile birlikte çoğalıyor. Sosyalizmin yanına demokrasi ile barış programlarını da koymak, "demokrat" ve "barışçı" insanları bulup çıkarmak ve öne sürmekle gerçekleşiyor. Bu, anlaşılıyor; yalnız Sovyet mantığının ve demokrasi ile barış programlarını gerçekleştirmenin aracı olarak seçilen "cephe" örgütlerinin ortaya çıkardığı bir durum var. "Demokrat" ve barışçı" son derece övgüye değer ve çok zaman da sosyalist ile aynı planda ve zaman zaman da sosyalizm mücadelesi yapanın önünde bir yere çıkartılıyor. Sosyalist, kendinden daha önemli sayılan "demokrat" ve "barışçı" kimliklere alışmak zorunda bırakılıyor.

Bu durumun son derece büyük sakıncalar taşıyan bir ideolojik ve mücadele bulanıklığı yarattığı kabul edilmelidir; başka ülkelerin durumu Türkiye'den farklı sayılmamalıdır. Barış derneklerinde,(*) hukukçu kuruluşlarında, doktor ya da nükleer örgütlerde, pısırık, çıkarcı ürkek, ağır ve kalpazan, piyasaya sürülüyor ve bu nedenle mücadele hep kesikli kalıyor. Çünkü bunlar, bir süre adlarını duyurduktan ve birkaç yurtdışı gezisine gittikten, kendi işlerinde yetersizliklerini buradaki primleriyle örttükten sonra köşelerine çekiliyorlar; yeni kuşaklar, hem sosyal mücadelenin boğucu örnekleriyle içlerinden umutsuzluğu yaşıyorlar ve hem de her yeni mücadele başında böylesine pısırık, çıkarcı, kişiliksiz "demokrat" veya "barışçı" avına düşüyorlar.

Sovyet sisteminin çözülüşüyle birlikte bu tür kalpazanların çoğunun sandalyelerinin sallanması, havalarının alınması, son derece sevindiricidir. Bunu, çözülmenin getirdiği olumluluklardan birisi olarak sayma eğilimindeyim. Bunların çoğu, devlet örgütü haline geliyor. (**) Bir yerleşme süreci yaşanıyor.

Üçüncü fiyat, konsumirizmde görülüyor; sosyalizim, bir dünya savaşını gerçekleştiremeyince, diğer sistemin kalıplarını ve en başta konsumirizmini kabul etmek zorunda kalıyor. Moskova'da McDonald sandviçisi önünde saatlerce kuyruk olmak, daha önce naylon çorap için vücudunu vermek; bütün bunlar sistemler arası bir savaşın olmamasından doğuyor.

Burada bir parantez açmak istiyorum; konsumi-

(*) Bugün Sovyetler Birliği'nde güçlenen ve Garbaçov'u yeni dönüşlere zorlayan "Sayuz" politik platformu, demokratları, vatan hainliği ile özdeş tutuyor. Bunlar, "Sayuz" akımı sosyalizminden ve Stalin'den etkilenmekle birlikte, daha çok Slav nativistleri ve Batı ile Amerikan karşıtları oluyorlar.

Sovyetler Birliği'ndeki her "demokrat" kişinin bir Amerikan işbirlikçisi olduğu değerlendirmesine katılıyorum. Ancak bu akım, leninizmin sürdürücüsü bir nitelik taşımıyor.

(*)Genel eğilimler üzerinde duruyorum. Dolayısıyla bu dernekler içinde kalıcı mücadele verenler olduğunu da biliyorum. Barış Derneği Genel Başkanı Mahmut Dikerdem'i bunların arasında ve başında görüyorum. CIA'den para aldığı açıklanan Korotiç'e açık mektubu, bir sempozyumda, Garbaçov'un dünya sosyalist sistemini dezarme etmesini kınamasını son derece önemli buluyorum.

(**)Büroya gelen dergilerin birisinde böyle bir derneğin genel başkanının televizyona çıktığı sevinçle ilan ediliyordu. Inanmayanlar için ekran fotoğrafı basılmıştı; utandım.

rizm, Sovyet sosyalizminin çözülüşünde, sanıldığından çok daha önemli bir yere sahiptir. Jdanov'un "iki kamp" görüşü ve Sovyetler'i Batı'ya kapama çabaları geç geliyor ve sadece Jdanov'un yaşamına maloluyor. Bu, ayrı. Ancak ileri sosyalizmin konsumirizme bir çözüm bulmadan kurulabileceğini sanmıyorum; burada da ipucunu, devrimciler için, Doğu'nun derviş geleneğinden ve geniş yığınlar için de İslam'ın sofuluğundan çıkarmayı mümkün görüyorum. Derviş çizgisi olmasa bile İslam'ın sofuluğu yalnızca ipucu olarak kalmıyor ve gerçekten de uç bir modeli yansıtıyor; hastalıklı tiplere yol açıyor. Fakat burası da ayrı; önemli olan İslam'ın konsumirizmin sakıncalarını görmüş olmasıdır.

Sovyet mantığının ve demokrasi ile barış programlarını gerçekleştirmenin aracı olarak seçilen "cephe" örgütlerinin ortaya çıkardığı bir durum var. "Demokrat" ve barışçı", son derece övgüye değer ve çok zaman da sosyalist ile aynı planda ve zaman zaman da sosyalizm mücadelesi yapanın önünde bir yere çıkartılıyor. Sosyalist, kendinden daha önemli sayılan "demokrat" ve "barışçı" kimliklere alışmak zorunda bırakılıyor.

Bilimsel, sağlıklı, geliştiren bir anti-konsumirist akımı içine almadığı sürece hiçbir sosyalizmin yaşayabileceğini sanmıyorum. Sosyalist devrimciler bugünden anti-konsuminist ideoloji ve yöntemler üzerinde çalışmak durumundalar.

Parantezi kapadıktan sonra temel tartışmaya dönüyorum; dünya savaşı eksikliği ve bu eksikliğin ortaya çıkardığı fiyatlara bakıldığımda Sovyet sosyalizminin doğmamış olmasını tercih edecekler ortaya çıkabilir. Varlıkları biliniyor. Ben bunlardan değilim; üstelik böyle bakmanın akli bir yaklaşım olduğunu da düşünmüyorum. Bilim temel eğilim ile bunu düzelten eğilimlerin birlikte yazımıdır.

Sosyalizm temel eğilimdir. Bunlar, karşı ve bilimsel anlamda düzelten eğilimler oluyorlar. Eğer bunlar temel eğilim olabilseydi, sistemin yaşaması başından imkansızlaşırdı; Sovyet sosyalizmini, bu olumsuzlayan karşı eğilimlerle birlikte ele almak gerekiyor. Böyle bakıldığında sosyalizmin ne kadar zorunlu ve kaçınılmaz olduğu ve nasıl güçlü bir toprağa düştüğü daha çok belli oluyor. Bunlara karşın ve bunlarla birlikte yaşıyor; 1917-1987 arasındaki yetmiş yıl bir yaşam süresidir.

Büyük Fransız Devrimi, bir dünya savaşını zorladı; Ekim Devrimi, bundan geri kaldı. Ancak Fransız Devrimi restorasyonunu çok daha erken yaşadı; buna karşılık, Ekim Devrimi ile kurulan sosyalizm sürekli olarak içinden kemirilmeyle karşı karşıya geldi ve söz uygunsa, sürekli olarak geriledi.

Böyle bir tabloda, sosyalist olmayan ve sosyalizme zorlanan ülkeler açısından Ekim Devriminin yararları ne olabilirdi; bu sorunun incelenmesini üç başlık altında toplamak istiyorum. Bunlardan ilki model olmasıdır; Sovyet sosyalizminin hem dar ve hem de geniş anlamda model olduğundan kuşku duyulmaması gerektiğini düşünüyorum. Bir kez klasikler, sosyalizmin yaşayabilir modeliyle ilgili olarak ve bilinçli bir biçimde mümkün olduğu kadar az proje bıraktılar. Marx'ın ütopyacılara karşı tutumu proje geliştirmeyi önledi; Engels'in Anti-Dühring'ini tek sistematik çalışma saymak durumundayım.

Bu saptamanın bir önemli sonucu var; yazmak istiyorum. Sovyet sosyalizminin kitaplarına uygun olmadığı düşüncesi çok fazla ciddi görünmüyor; çünkü kitaplarda yazılı tablo çok net ve belirgin görünmüyor. Paris Komünü de her yanıyla abartılmaması gereken bir küçük denemedir; bu nedenle yaşayabilir sosyalizm olarak geriye bir tek Sovyet sosyalizmi kalıyor.

Buna eklenecekler de bulunuyor; yaşayabilen Sovyet sosyalizmi Stalin'in kurduğu sistemdir. Çözülmeye kadar bu iddia, bir ölçüde kuşku ile ele alınabilirdi; şimdi böyle bir şans görülmüyor. Çünkü Sovyetler Birliği'nde daha başka bir sosyalizm gerekçesiyle başlatılan süreç eninde sonunda varolan sosyalizmin yıkımına yol açmıştır.

Şöyle bir sonuç çıkıyor: Var olan sosyalizm Stalin'in kurduğu sistemdir ve bundan önemli ölçüde ayrılmak, Sovyet sisteminde, sosyalizmin yıkımını getiriyor. Bu sonucun son derece düşündürücü olduğunu olduğunu kabul ediyorum ve düşünme süreci içinde şunları yazabiliyorum. Bir: Avrupa sosyalizminin Sovyet sosyalizmine itirazı, Stalinist sistemin içerdiği şiddet ile ilgilidir. Avrupa marksizmi, Stalinist şiddeti kabul edemiyor. İki: Stalin'in kurduğu sistemi "iyileştirme" çabalarının Sovyet sosyalizminin yıkımıyla sonuçlanmasını, bir yanıyla sosyalizme inanç eksikliği ve diğer yanıyla tümüyle Sovyet koşullarına bağlamak eğilimindeyim. "İyileştirme" çabalarının sosyalizmin mantığı içinde ve ilerletici yönde aranmadığını düşünüyorum. Üç: İleri sosyalizmin, Stalin'in kurduğu yapıyı koruması için bir neden görmüyorum; ancak, başlangıç noktası burasıdır.

Bu durumda ve modellik konusunda şu sonuca varabiliyorum; başlangıçta bir model var ve belli heyecanı taşıyor. Hem sınıfsal ve hem de entellektüel planda yeteri kadar radikal doğamadığı için yeni düzende cüretkar denemelerden uzak kalıyor. Yapılan denemeler, özellikle Batı'da çok yoğun kampanyalara sahne oluyor ve Sovyet ideolojik kurgusu bunları göğüsleyemiyor. 1950 yıllarına gelindiğinde model olma bir anlamda bitiyor ve diğer anlamda teknolojik

plana kayıyor. 1950 yıllarının başında atom bombasına sahip olma, sonlarına doğru sputnik'i atabilme, aslında insan ilişkilerindeki durgunluğu gizlemeye yarıyor. 1960 yıllarında Castro-Guevara ikilisinin denemeleri ve Vietnam halkının yiğitliği, eksikliği gözlerden uzak tutmanın yeni perdeleri olarak ortaya çıkıyorlar; bu işlevi görüyorlar.

Stalin'in kurduğu sistemi "iyileştirme" çabalarının Sovyet sosyalizminin yıkımıyla sonuçlanmasını, bir yanıyla sosyalizme inanç eksikliği ve diğer yanıyla tümüyle Sovyet koşullarına bağlamak eğilimindeyim. "İyileştirme" çabalarının sosyalizmin mantığı içinde ve ilerletici yönde aranmadığını düşünüyorum.

Çözülmeye başladığında, model olma misyonunu tamamlamış sayılıyor.

İkinci başlık, devrim yolundaki ülkelere yardımla ilgilidir. Burada söylenecek şudur; Komintern, tümüyle bu amaçla kuruluyor. Ancak kısa bir zaman içinde de facto bir pişmanlık yaşanıyor; çeşitli nitelemelerle "cephe" sözcüğünün telaffuz edilmesi, bu pişmanlığın bir başka biçimde açıklanması oluyor. Bu arada Büyük Britanya'daki genel grevi, bir sosyalist devrime dönüştürme umutları var; sadece umut ve bir miktar para ile propaganda yardımında kalıyor. Geri tepiyor; Çin Devrimindeki tutum ise tümüyle olumsuzdur. 1920 yıllarının sonlarına gelindiğinde, devrimlere yardım yapmama fiili bir politika oluyor.

Bu çizginin ayrık örnekleri, Kızıl Ordu'nun İkinci Dünya Savaşı sonunda, Doğu ve Merkezi Avrupa ülkelerindeki devrimleri önemli ve hatta abartılı ölçüde desteklemiş olmasıdır. Bundan sonra ve bunun dışında kalan ülkelerde değil devrimlere yardım, "kardeş" partileri devrim yolundan caydırmak bir geçerli politika sayılıyor.

Ancak bu politika yalın değil; bunun dışında, bütün devrimler, yapıldıktan sonra en geniş imkanlarla destekleniyor. Çin, Castro Devrimleri, bunların dışında, Asya ve Afrika'daki bağımsızlıkçı ve demokratik devrimler de, desteklenen ve yaşatılan hareketler arasında yer alıyor.

Çözülme sürecinin en belirgin çizgilerinden birisi, hem Doğu Avrupa'dan ve hem de ulusal demokratik devrimleri desteklemekten vazgeçilmesinde yatıyor. Çözülme sürecinin başında, Sovyet sistemi, iktidarının ilk zamanında bir dünya savaşını göze alamamış olmasına ek olarak, bir dünya sistemi olmaktan vazgeçiyor.

Üçüncü başlık ise Sovyet sosyalizminin emperyalizme karşı konumudur; 1917-1987 yılları arasında Sovyet sosyalizminin en belirgin yanı, emperyalizme karşı caydırıcı bir işlev görmüş olmasıdır. Bu dönemde, 1920 yıllarının başında Türkiye'nin Kurtuluş Savaşı'nda, 1950 yıllarının ortasında Suveyş'in Fransız-Britiş kuvvetleri tarafından işgal edilmesinde, Vietnam'daki savaşta, mücadele edenlerin hemen hepsi Sovyet iktidarının varlığından güven ve rahatlık duydular. Bu, Sovyet sosyalizminin en büyük yararlından birisi olarak hep işlerliğini gösterdi: 1987 yılında politika olarak sona eriyor. 1991 yılında, Amerika Birleşik Devletleri'nin Bağdat'ı bombalaması sırasında ise fiilen bitiyor.

Sovyet sosyalizminin çözülmesiyle asıl kayıpların burada aranması gerektiğini düşünüyorum. Emperyalizme karşı caydırıcı ve eninde sonunda durdurucu ve karşı koyucu bir büyük güç olmadan yeni bir sosyalizm denemesinin nasıl yaşayabileceği sorusu, bu çözülme ile ve çözülmenin sona erdirdirdiği bu çizgiyle gündeme geliyor.

Çözülme, en önemli sonuçlarının birisini Irak'a karşı başta Amerika Birleşik Devletleri tüm emperyalizmin bomba yardırdığı bir zamanda ortaya çıkarıyor. Fakat tam burası, yaratıcı bir paradoksla, bir başka ipucunu ve yeni düşünme çabalarını zorluyor. Son olarak bunun üzerinde durmak istiyorum.

Küçük Irak, "üstün teknoloji" ile propaganda edilen başta Amerika, arkasından Büyük Britanya, Fransa, Mısır, Suriye, başka ülkeler, kendisinin de bu takıma alınması için fırsat üzerine fırsat yaratan Türkiye'ye karşı bir direnç gösterebiliyor; Washington bile, şimdi bu direncin üç-dört ay sürebileceğini açıklamaktan çekinmiyor. Neden? Bunun bir tek cevabını görüyorum; Irak cephane üzerine oturuyor.

Bir durum ortaya çıkıyor; bir yıkım, bir paradoksu yaratıyor. Şimdiye kadar ilerici olmak, Sovyet marksizminin ağır endoktrinasyonu altında, barışçılığı ve silahsızlanmayı savunmayı gerektiriyordu. Böyle anlaşılıyordu. İlerici olmak, Sovyet sosyalizmini nükleer saldırıdan korumak için nükleer silahlara karşı olmakla özdeş tutuluyordu; şimdi nükleer başlıklara sahip olma ihtimali, Irak'ı, bir gözü dönmüş, "üstün teknolojili" bir sürüye karşı koruyabiliyor.

Bunu düşündürücü buluyorum.

Her sosyalist devrimcinin her gelişme ve imkanı, yalnızca ve yalnızca kendi devriminin gerekleri açısından ele almak zorunda olduğunu ekliyorum.

Devrim, iktidara yöneliktir. İyice silahlanmış bir iktidarı almak, aynı zamanda, emperyalizmin kaçınılmaz saldırılarına karşı bir imkan yaratıyor mu? Bir çözülüş ve bir direniş, yeni düşünme süreçlerinin kapısını açıyor.

Eğer bugün, Sovyet marksizminin çözüldüğü sırada bile, dünya devrimi özlemi, tekel devrimler programı varsa, bu yalnızca ve yalnızca Ekim Devrimi sayesindedir. Yaşıyor.

ASİL NADİR OLAYININ DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Osman Er

TEKELLER DEVLET OLMUŞTUR. TEKELLERİN SAHİBİ NADİR'E DEVLETİN SAHİP ÇIKMASI BUNUN GÖSTERGESİDİR.

Kıbrıs asıllı İngiliz iş adamı Asil Nadir'in tutuklanmasının ardından Kıbrıs ve Türkiye Cumhurbaşkanlarının Asil Nadiri savunması, her iki devletinde Asil Nadir'e sahip çıkması tekellerin devletleştiğini göstermesi açısından son derece çarpıcıdır. Turgut Özal'ın Asil Nadir'in Türk vatandaşı olduğunu söylemesi ise kılıf arama mantığından başka birşey değildir.

12 Eylül darbesinden sonra tekellerin devletin bir parçası olduğu daha önce Toplumsal Kurtuluş sayfalarında yazılmıştı. Son zamanlarda gündemimizi oldukça meşgul eden Asil Nadir olayının sonuçları bunu fazlası ile kanıtlamıştır.

Asil Nadir'in İngiltere borsasında yaptıkları bundan üç ay kadar önce gündeme girmişti.

Sahibi olduğu 'Polly Peck' hisselerini piyasaya sürmüş; piyasadaki hisse senetleri artınca fiyatları düşmüş, böylece Asil Nadir hisse senetlerini fazlasıyla geri almıştı. Ancak İngiliz Dolandırıcılık Masası Ekipleri (SFO) olayı dolandırıcılık olarak değerlenmiş ve Asil Nadir'i tutuklamışlardı. Asıl olan da bundan sonra olmuştu zaten; devlet ve burjuva basını elbirliğiyle Asil Nadir'i savunmaya geçmişlerdi. Ardından Asil Nadir serbest bırakılmış, böylece Asil Nadir'i savunan devlet ve basın görevlerini yapabilmenin(!) rahatlığını yaşamışlardı.

Dikkat çekici noktaysa devlet ve burjuva basınının Asil Nadir'i savunurken Nadir'in tutuklanmasının tek nedeninin Kıbrıs ve Türkiye'deki yatırımları olduğunu söylemeleriydi. Olayın değil ama devletin ve burjuva basının davranışlarının nedeni olarak algılanabilir Nadir'in böylesine ısrarla savunulmasının nedeni Nadir'in Kıbrıs ve Türkiye'deki yatırımlarıdır, Nadir'in tekellerin sahibi olmasından kaynaklanmaktadır.

HİÇ BASINSIZ OLUR MU?

Nadir'in tutuklanmasının ardından burjuva basını da devletin politikası doğrultusunda İngiltere'ye lanetler yağdırd:.

Bu arada Sabah gazetesi'nin bir "sürç-i lisan "ı ile Asil Nadir'in gazeteleri Güneş ve Günaydın, Sabah gazetesine haddini bildirdiler(!). Nadir'in serbest bırakılmasının ardından Günaydın'ın başlığı şöyleydi:"...ve Sabah'a rağmen Asil Nadir serbest."Asil Nadir, böylece İstanbul basınını bölmüş oldu.

Nadir serbest bırakıldıktan sonra önce sevinç çığlıkları attılar. (Güneş, Nadir'in serbest bırakılış, evinin kapısından giriş zamanını dakikasıyla verdi). Ardından Nadir ile röpörtaj işine girdiler. Röpörtaj boyunca, röpörtajın yayımlandığı sayfalarda Güneş ve Günaydın okurları birkaç asparagas haber okumaktan mahrum kaldılar.

Doğrusunu söylemek gerekirse eşine az rastlanır türden bir dalkavukluk örneği ortaya çıkıyordu.

OLAYIN FARKLI BİR BOYUTU

Ilhan Selçuk'un çok sevdiğim bir sözü var: "Dünyayı bize tanıtıldığı kadarıyla biliyoruz". Bu sözü sık sık aklıma getirmeden ve pratikten kanıtlar bulmadan yapamıyorum. Sanırım Asil Nadir olayından sonra halkın Nadir'e olan tutumu buna güzel bir örnek oldu.

Devlet ve burjuva basını el ele Nadir'i savunurken halka sadece bilinmesini istedikleri bölümü yansıttılar. Halk ise kendisine verilen bölümü alırken geri kalan bölüm üzerinde düşünme gereği duymadı. Acaba Nadir'in yaptığı gerçekte suç muydu, Nadir gerçekte kimdi, niçin devlet Nadir'e böylesine ilgi göstermişti?

Tekelci dönemde insan sürüdür, etken değil edilgendir. Tekelci dönemde insan hayvanlaşmıştır. Tekelci devlet egemenliğini sürdürmek için insanı insan yapan öğelerden uzaklaştırmıştır. Geçen sayımızda Hasip Akgül'ün de belirttiği gibi "vicdanlarımızı da uzaktan kumandalı yaptılar."(*) Halkın vicdanını Asil Nadir'e sızlatmak istediler. Halkın vicdanı Nadir'e sızladı.

Tekelci dönem ortaçağ karanlığına geri dönüştür. Bize yaşatılan bu ortaçağ karanlığını yıkmak yine kendi elimizdedir. Sorunu çözmenin ilk ve temel koşul sorunun ve kaynağının farkına varabilmektedir...

(*) Ey Gül Ölme Bahar Gelecek", Hasip Akgül, Toplumsal Kurtuluş , Sayı:39

ELMA ŞEKERİNİN KAMIŞI

Tevfik Fikret Yorulmaz

Elena ve Nikolay Çavuşesku'ların ölümleri son derece etkileyici oldu, yaşamlarını anlamlandırdılar. Bir inanç uğruna yaşamış olduklarını ve ne yaptılarsa inançları ile yaptıklarını gösterdiler. Bu soyadları bile kendi dillerinde olmayan (*) Elena ve Nikolay, kendilerini yargılayanları yabancıların uşakları olarak görüyorlardı ve bunu haykırıyorlardı.

Çavuşesku'ların bu örnek ölümleri pek çok kimseyi etkiledi; bir bölümü ise etkileyememek bir yana tepki açıklamasına zorladı. Bunların başında Türkiye sol hareketinde Enver Hoca'yı aşırı yücelten ve bir yanılmaz önder sayan akım ve bu akımın uzantıları yer alıyor. Şimdi ise Enver Hoca'nın halefi, Ramiz Alia Elena Çavuşesku kadar bile bir yüreklilik gösteremiyor ve Arnavutluk içindeki ve dışındaki gericiliğe "barışçıl" bir yolla teslim oluyor.

Buna sevinmemek gerekiyor ve üzülmek zorunludur. Üzülmenin çok çeşitli kaynakları var; birisi yakın sol tarihle ilgili oluyor. Bu, tek sözcükle çapsızlık olarak nitelendirilmelidir: Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu'ndan esinlenen iki sol hareketten birisinin kendisine pişdar olarak Dimitrov'u ve diğerinin Enver'i seçmesi tümüyle bir çapsızlığı anlatıyor. Bu Dimitrov ile Enver'in yanlış yolda olduklarından kaynaklanmıyor. İkisi de kendi yollarında dünya sosyalist hareketine katkıda bulunmuş, ülkelerinde sosyalizmin kuruluşunu yönetmiş kimselerdir; adları saygı ile anılmalıdır. Dimitrov, dünya ve Bulgar komünist hareketi içinde sağ yelpazede bir yer tutuyor ve Enver ise daha çok Arnavut insanının püritan kişiliğine dayanıyor.

Çapsızlık şuradan kaynaklanıyor: Her ikisi de sınırlı somut içinden çıkıyorlar. Her ikisinin de teorik hiçbir yanları bulunmuyor. Dimitrov'un yazdıkları, Sezen Aksu'nun şarkılarına benziyor; hep aynı şarkıyı tekrarlıyor. Dimitrov, bütün ömrü boyunca bir tek "cephe" şarkısı söyleyen bir sevimli ve yürekli Bulgar devrimcisidir. Enver ise ülkesinde daha ahlaklı ve eşitçi bir düzen kurmuş olmanın ötesinde bir şarkı bile besteleyememiştir; ancak zengin olmayan bir toplumda olsa bile yaptıkları önemlidir.

Fakat Dimitrov'u veya Enver'i Türkiye'deki bir devrimci hareketin önüne koymak çapsızlıktır ve aynı zamanda teorik olarak bakamamayı anlatıyor. Bunu yapmak hiçbir zaman teorik olamamak demekdir ve bir somuttan diğerine yalpalanmayı temsil ediyor. Enver ve ya Dimitrov'u pişdar sayanların yazgısı, ancak ve ancak, populizmin bataklığından uvriyerizme, köycülüğün çamurundan işçi dalkavukluğuna kayabiliyor. Hiçbir zaman sosyalizmin engin denizine uğramıyorlar.

Burada ve bu kısa incelemede Enver ve Dimitrov ardıllarının yazgısını tartışmak istemiyorum; amacım, teorik bakışın önemini ortaya koymaktır. Bunlar şimdi ya Bulgaristan ve Arnavutluk'tan ya da Stalinden vazgeçmek durumundalar ve Kurtuluş'ta ısrarla yazıldığı ve Kurtuluş Hareketi yandaşlarının ısrarla savundukları gibi anlamsız ve kısır "revizyonistçi" çözümlemelerini terk etmek zorundadırlar. Bir yol ayrımındadırlar; burada Toplumsal Kurtuluş kolleksiyonlarını ve yayımlanan kitapları yeniden ve ısrarla okumalarını tavsiye etmek durumundayım.

Toplumsal Kurtuluş'un ayrı bir istihbaratı bulunmuyor; en büyük istihbarat teorik bakıştır. Pratik mücadelede ise teorik bakış, kişileri soyutlayıp teorik bir kimliğe dönüştürmekle realize oluyor.

Kurtuluş'un Özal ile Ordu komutanları arasındaki balayının sona erdiği yorumu, teorik bakışın ve kişileri teorik kimliğe dönüştürmenin başarılı örneklerinden birisidir; bu yorum, okuyucuya ulaşmadan(*) doğrulandı ve Genel Kurmay Başkanı istifa etti. Ordu komutanları ile Özal çevresi arasında sürtüşme bu yorumdan sonraki zamanda Türkiye'deki politik olayları ve bu arada Irak Savaşı'nı anlamada önemli bir role sahip görünüyor.

En büyük istihbarat teorik yaklaşımdır; Ali Bozer'in teorik kimliğe dönüştürülmesi, bu yöntemi açabiliyor. Ticaret hukuku profesörü Bozer, üniversite dışında Ordu Yardımlaşma Kurumu'nda denetçi ve

(*)Balkan halklarının tarihsel olarak en çok duydukları sözcük "haydi" oluyor. Yeniçeriler bu halkları önlerine alıp, sürüler örneği "haydi" diyerek sürüyor. Bütün Balkan dillerine yansıyor. Balkan halkları tarihsel olarak da hep Yeniçeri Çavuşları'nı tanıyorlar. "Çavuş" sözcüğü de bazı Balkan dillerine geçiyor. Nikolay'ın soyadı buradan geliyor.

(*) Kurtuluş, hala düzenli bir baskı sistemine ulaşmadı. Matbaa bulmak kolay olmuyordu. Bundan sonra daha kolay olabileceği bildiriliyor.

Yönetim Kurulu üyeliği yaptı; paşalarla teması böyle başlıyor. Eylülist darbe, Bozer'i Danışma Meclisi'ne ve Gümrük Bakanı olarak hükümete koyuyor; güvendiği kişi olduğu ortaya çıkıyor. Darbe, kendisini sürdürecek Turgut Sunalp liderliğinde partiyi kurunca güvenilir adamı Bozer'i buraya koyuyor ve MDP'nin başarısızlığının kesinleşmesi üzerine, bağlantısı ordu'ya devredilen Bozer'i derhal ANAP'a transfer ettiği biliniyor. Bozer'in bu transferi yüksek paşaların bilgisi içinde yaptığından kuşku duyulmaması gerekiyor; Bozer, yüksek paşaların da isteğine uygun olarak Özal'ın Çankaya koltuğuna oturmasında önemli bir rol oynuyor.

Ticaret hukuku profesörü Bozer'in herhangi bir sorunu ilkesel düzeye çıkararak "patronu" Özal'la bozuşmasını beklememek zorunludur; ancak dış politika meselelerinde sorunlu davranıyor. Bu Özal'ın dış politikayı Dışişleri Bakanlığı'ndan ve gerçekte Silahlı Kuvvetler'den bağımsız olarak yürütmeye başladığı zamanda beliriyor.

Bozer'in teorik kimliği, Ordu'nun adamı bir profesör politikacı olmasıdır. İstifasını, Ordu'nun dışında düşünmek imkansızdır. Kurtuluş, böyle teorik bir yaklaşımla ve Bozer'in arkasında Milli Savunma Bakanı Giray'ın istifasıyla da kısmen desteklenen Bozer'in görevden ayrılmasını Özal'a çok ciddi bir uyarı olarak görüyor. Daha sonraki gelişmeler, teorik bakışı ve yorumunu kesinlikle doğruluyor.

Teorik bakış ve kişileri teorik kimliğe çıkarmak, politik mücadele ve yaklaşımda vazgeçilmez yollardan birisi olmak durumundadır; bu nedenle daha da zenginleştirmek gereğini duyuyorum. TKP tarihinden teorik kimlikler çıkararak devam etmenin yararlı olacağını düşünüyorum.

İsmail Bilen'in teorik kimliği şudur: Bilgi tekelini elinde tutmak ve günlük politikaya uygun olarak çarpıtmak, Bilen'in tüm yaşamının özünü veriyor. Bu nedenle ve bu anlamda kendisine "Bilen" soyadını almış olması uygun düşüyor; Aydın Meriç, arşivlerin bir kısmını ele geçirip kısmen yayımlanıncaya kadar arşivlerde ne olduğu da ancak İ.Bilen'in anlatımına bağlı kalıyor. İ.Bilen, Sovyet Komünist Partisi ile temaslarda da bilgi tekelini elinde tutmaya özen gösteriyor. Başkalarının temasına imkan ve zaman bırakmıyor.

Geçmişi boş Bilen'in uzun yılar sonra stratejik konuma gelmesinin yanlızca bu özüyle açıklanabileceğini sanmıyorum; önemlidir. Fakat daha önemlisi, böyle algılanması ihtimalinin yüksekliğidir. Nihat Akseymen'in de R. Yörükoğlu adıyla İşçinin Sesi hareketinin başında kalabilmesinin maliyeye egemen olmasıyla açıklanabileceğini sanıyorum; Yörükoğlu'nun teorik kimliği de bir hareket içinde para kaynaklarını bir sır gibi tekelleştirebilmekte yatıyor.

Nabi Yağcı'nın teorik kimliğini de kısaca yazmak imkan dahilinde görülüyor; Yağcı'yı bir bürokratik hizipçi olarak soyutlamak mümkündür. Korkak, güvensiz, hep sırtını bir güçlü yere dayayan ve fırsat çıktıkça savrulanları bir hizipte toplayan bir çizgiyi temsil ediyor. Bürokratik hizip, her türlü ideolojik sapkınlıkla birlikte, yılgınlığın egemen olduğu bir zamanda bir tür ikinci ya da birbuçuğuncu bir koltuğu elde edebiliyor.

TKP, denizi bulamadan biten bir nehirdir. Bugünkü Türkiye solunun ve devrimci hareketinin her kolunda olumlu ve olumsuz yanlarıyla en etkin kanallardan birisidir; bundan kuşku duyulabileceğini sanmıyorum. 1920 TKP'sini reddederek veya yok sayarak hiçbir devrimci hareketin Türkiye'de varolabileceğini düşünemiyorum; eleştiri ayrıdır. Ancak bütün tövbekar girişimler, ister TBKP ve isterse SBP, tek sözcükle ve örgütlülük anlamında TKP ve TİP'in sona ermesi anlamına geliyor. Bitmiştir. Etkileri sürüyor. Pratik olarak yaşamları sona eriyor; teorik kimlik kalıntılarıyla etkilerini sürdürüyorlar.

TKP tarihinden çıkardığım üç teorik kimlik, parça parça pek çok kişiye sayılmış olabilir; bu kimliklerin birisi, bir kişide yaşayabilir. Üçünün bir kişide yaşaması da ender olsa bile, düşünülebilir.

Bu çözümlemenin bir yanını oluşturuyor; diğer yanı, bu tür teorik kalıntıların ne zaman ve nasıl etkili olabileceği sorunuyla ilgili olabiliyor. Olumsuz pratikler bütünüyle, bir hareketin önünün kapalı olduğu bir ortamda gelişebiliyorlar; bunu, hareket gelişemiyorsa, olumsuz pratiklerin gelişebileceği biçiminde formüle etmek mümkün görünüyor. Bu, önü kapalı nehirlerin giderek dejenere bir birikime dönüşmesiyle benzerlik gösteriyor. TKP içindeki bozulmalar, Komintern'in 1935 tarihinde toplanan Yedinci Kongre ile başlıyor; Hikmet ve Hikmet, bunları ve Komintern içinde Dimitrov'un hizipçi oyunlarını geç farkediyorlar. 1937 yılına gelince Doktor Hikmet kısa bir zaman sonra da Nazım Hikmet, TKP'nin genel çizgisine giriyorlar; Doktor, daha sonra kısmen bağımsız bir yol arayışının temsilciliğini üstleniyor.

Ancak her ikisinin de önü kapalıdır. Kısmen kişiliklerini koruyorlar.

Şimdi Türkiye coğrafyasında durum farklıdır; bir tırnak değişimi yaşanıyor. Devrimci hareket bir tırnak değişimini yaşıyor; üstte kararan ve dibini çürüten tırnak düşme noktasına yaklaşırken alttan alta taze bir tırnak bunu itmeye başlıyor. Taze tırnağı tutanların önü açıktır.

Fakat bunu görmek zorunludur. Çürümüş teorik kimliklerin somutuna dayanarak bunu görmek imkansızdır; elma şekerini akla getiriyor. Soyut somutun derinindedir; elma şekerinin üstünde kırmızı tatlı ve altında ise ekşi elma bulunuyor. Elma şekerinin tatlısı aldatıcıdır; gözü görmez çocuklar, bir süre sonra, kırmızı tatlı yerine, ekşi elmayı yediklerini bile fark edemiyorlar. Devam ederlerse elma şekerinin kamışı ile karşılaşıyorlar.

Elma şekerinin kamışını istedikleri girintide saklayabilirler.

İsveç'te Mustafa Düzgün yönetiminde çıkarılan sosyal ve kültürel araştırma dergisi, kovara lekolinen cıvaki u çandi, Berhem'de, Sovyet bilim adamı Kürt kökenli Celile Celil'in 1914 Bitlis Kürt Ayaklanmasına ilişkin bir araştırması yayımlandı. Jar Slav'ın Türkoloji Derlemesi 1978 adlı kitaptan Türkçeye çevirdiği araştırmayı olduğu gibi yayımlıyoruz. Berhem'i edinmek isteyen okurlarımız, Kotkagatan 15,6tr. 75 Kista Stockholm-Sweden, Tel: 08-75 048 28, adresine başvurabilirler.

1914* BİTLİS KÜRT AYAKLANMASI

Celile Celil

Jön Türklerin iktidara gelişlerinin ilk yılları, Türkiye Kürtlerinin toplumsal ve siyasal yaşamlarında meydana gelen canlanmayı gösterir. Bu dönemde Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti, Kürt Neşr-i Maarif Cemiyeti, Hevi gibi Kürt siyasal, kültürel ve toplumsal örgütleri kurulmuştur; Kürd, Kürdistan ve Roji Kurd gibi periyodik gazeteler yayımlanmaya başlanmıştı. Ama şoven politika güçlendiği ölçüde bu örgüt ve yayınlar baskı altına alınmış ve çok geçmeden de ortadan kaldırılmışlardı.

Sultan Abdülhamid rejiminden devralmış olduğu sosyal ulusal ve siyasal sorunları çözme konusunda göstermiş oldukları başarısızlıkları çok geçmeden açığa çıkan JönTürk iktidarı, egemenliği altında bulunan halkları kendisinden uzaklaştırmış, Türk karşıtı hareketlerin gelişmesine yolaçmıştı.

Kürtlerin ulusal hareketi karmaşık bir ortamda ortaya çıkıp güçlendi; bu nedenle Kürtler arasında çok farklı siyasi akım ve eğilim belirmişti. Şeyh Abdülkadir liderliğindeki Kürt yurtseverler grubu, oldukça ılımlı bir çizgi izlemekteydi. Kürt hareketi liderlerinden önemli bir kısmı, Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde bağımsız bir beylik-otonom bir Kürdistan Bölgesi için mücadele ediyorlardı. Bununla birlikte, Abdurrezak Bedirhan ve taraftarları Rusya'ya yönelerek, daha radikal bir mücadele programıyla ortaya çıkmışlardı. Diğerlerinden belirgin farkları da, Türk boyunduruğuna karşı olan daha uzlaşmaz tutumlarıydı.

Şoven JönTürk rejiminin Kürt halk kitleleri tarafından hoş karşılanmadığının parlak göstergelerinden biri, imparatorluğun yönetici çevreleri içinde ciddi endişeler yaratan Birinci Dünya Savaşı arifesindeki Bitlis bölgesi Kürtlerinin ayaklanmasıydı. Ayaklanma içinde yer alan Kürt feodal-aşiret aristokrasisi ve emekçi Kürt yığınları doğal olarak farklı sınıfsal beklentiler içindeydiler. Büyük önemine rağmen bu ayaklanma bizde ve yabancı Kürdoloji literatüründe halen etraflı bir şekilde incelenmiş değil(1)

İttihat ve Terakki hükümetinin Tripoli ve 1911-1912 Balkan savaşlarındaki yenilgisi, kendisiyle birlikte, Türkiye'de derin siyasi bir bunalıma neden olmuştu. Bütün muhalif güçler JönTürk iktidarına karşı sürdürmüş oldukları mücadeleyi hızlandırmışlardı. Birçok gözlemcinin belirttiği üzere tam da bu dönemde Kürt hareketi yeni bir aşamaya girmekteydi. Ermeni siyasi gazetesi Ararat şunları yazıyordu: *"Kürt liderleri, JönTürk partisinin bugün veya yarın kendi halklarına karşı yöneleceği ve ulusal duygularını yoksayacağı gerçeğini içgüdüyle hissetmekte, şimdiki anın-Türklerin zayıf oldukları anın- harekete geçmek için en elverişli bir an olduğu inancındadırlar."*(2).

Bu dönemde, dağınık durumda bulunan siyasi grup ve örgütlerin birleştirilmesi doğrultusunda pratik adımlar atılmıştı. 1912 yılının Mayıs ayında Türkiye Kürtlerinin tüm siyasi ve toplumsal grup temsilcilerinin katılımıyla ortak bir Kürt kurulu oluşturulmuştu. Türkiye genelinde Kürt halkının menfaatlerini temsil edebilecek beceride tek bir örgüt, güçlü bir parti için hep birlikte karar almışlardı. Öngörülen başlıca hedef, Kurul'un birleştirmeyi sağlayacak belli bir platform ve hareket olmasıydı.

(*) Bitlis ayaklanmasının tarihini değişik kaynaklar 1913 olarak veriyorlar.çev.

Daha Ağustos 1912'de, İstanbul'daki Rusya elçisi Girs'in Dışişleri Bakanlığına göndermiş olduğu raporlarda, Kürtler arasında ayaklanma hazırlıklarıyla uğraşan İrşad adlı bir örgütten bahsediliyordu. Örgütün yönetimi ülkenin Doğu bölgesinde, Kürt halkı arasında çalışmalarını yürütüyordu.

Kürt halkının ulusal, sosyal ve ekonomik çıkarlarını ayaklar altına alan Türk iktidarına karşı nefret duyguları besleyen Kürt dinsel ve feodal-aşiret aristokrasisinin yaklaşık bütün kesimleri bir" Kürt Emirliği" oluşturulmasından yanaydılar.

Kürtlerin yaşamakta oldukları bütün bölgelerde İrşad'ın çalışmalarıyla birlikte, gizli bir sessizlik içinde yığınların kaynaştığı ve ayaklanma hazırlığına rastlanılmaktaydı. Bitlis'teki Rus Konsolosu, elçisi durumunda bulunan Girs'e göndermiş olduğu raporda; *"Kürtler arasındaki hareketlenmeleri, Musul vilayeti, Bitlis vilayetinin Diyarbekir Sancağı sınırlarına yakın bulunan yerlerde dikkat çekmektedir. Aynı şekilde, Dihok mıntıkasında da Kürt bey ve şeyhleri bir toplantı yapmışlardır"* (3) diye bildiriyordu.

Birçok bölgede Kürtlerin yerel yöneticileri, Ermeni ve Kürt halklarının Türk karşıtı güçlerini birleştirmeye çalışıyorlardı. Özellikle Bitlis bölgesinde bu yönde atılan adımlar oldukça önemliydi. Bitlis bölgesi Kürtlerin yöneticilerinden biri olan Mela Selim 1913 yılında, Ermeni ahalinin bulunduğu değişik yerleri ziyaret bahanesiyle, Ermeni hareketi temsilcileriyle fiili olarak temasa geçmişti.

JönTürk yönetim çevresi, Kürtler içindeki hareketlenmeleri endişeyle izliyorlardı. Özellikle, hükümet tarafından vergi, gümrük vs'lerin tekrar yükseltilmiş olduğunun ilan edilmesiyle, Kürt ayaklanmasının kaçınılmaz bir hal almış olduğu apaçık ortaya çıkmıştı. Koyun Vergisi (Agnam Rüsumatı), ticaret hakkı için ödeme (Temettü) yüzde 20'ye, mahkeme harçları, gümrük vs ise iki katına yükseltilmişti(4). Kavkaz adlı Rus gazetesi bu konuda şunları yazmıştır: *"Balkan savaşının sona ermesiyle önceki müsamaha yerine, İstanbul'un emri üzerine derhal Kürtlere yönelik geniş çaplı ve oldukça katı tedbirler alındı"*(5). Kişi başına ödenen vergi miktarı (Rus para birimine göre) 5 rubleyi aşıyordu. Bunun yanısıra33 sözkonusu vergiye daha çocuk yaştakiler dahi tabi tutulmaktaydılar. Gazetenin verdiği bilgilere göre, "10 rubleye varan tahıl vergisi" Kürtlerin zorlu yaşamını daha çok ağırlaştırmaktaydı. Ödenmemiş vergilerin zaman aşımına uğrama süreside yanı şekilde, 10 yıldan 20 yıla çıkartılmıştı. Sonuç olarak, ödenmeden biriken vergiler korkunç miktarlara ulaşmaktaydı. Gazetenin belirtiğine göre, Türkler 'görülmemiş bir barbarlıkla vergileri toplamaya çalışmaktaydılar.(6)

Ceza vergilerini ödeme miktarı yerel idarenin keyfine bağlı bulunmakta ve bu çoğunlukla hükümet tarafından tespit edilen miktarı aşmaktaydı. Yükseltilen vergiler, Bitlis ve Diyarbekir bölgelerinin siyasi yaşamında keskin bir şekilde etkisini gösterdi. Birçok yöredeki yığınsal hoşnutsuzluklar kendiliğinden vergi tahsildarlarıyla silahlı çatışmalara dönüşmekteydi. Özellikle, koyun vergisinin arttırılmış olması Kürtler arasında büyük hoşnutsuzluklar yarattı. Bitlis'teki Rus Konsolos Yardımcısı Şirkov'un Elçiye bildirmiş olduğu gibi; *"Agnam Rüsumatı (koyun vergisi)'ne getirilen artışların, zaten vergilerini büyük bir azapla ödeyen ve her ihmal edişinde Türklerin acımasız tavırlarıyla karşı karşıya kalan Kürt halkını oldukça zor bir duruma sokmuş olduğunu tahmin etmek gerekir."*(7)

Şirkov'un tahminleri çok geçmeden doğru çıkmıştı. Vali vergi tahsildarlarını Bitlis nahiyesine gönderdiğinde, Kürtler vergileri ödemeyi reddedip vergilerin arttırılmasını kabul etmediklerini belirtmişlerdi. Bitlis'in Mutki kazası ve Xuyt (Xwet, Koit, Türkçe olarak değiltirilmiş ismi Kavakbaşı'dır) nahiyesinde Kürtler tahsildarları kovmuşlardı(8). Köylülerin vergileri ödemeyi reddetmeleri üzerine, iktidar köylere asker ve jandarma yolladı. Avrupa Telgraf Ajansları Trabzon, Diyarbekir, Musul ve diğer bölgelerde Kürt nüfusunun kitlesel olarak yeni vergileri ödemeyi reddetmiş olduklarını belirtiyorlardı. Beyazid bölgesinde Kürtler silah elde hükümet askerlerine karşı inatla direniyorlardı.(9) Rize* civarında Kürt kökenli bir kısım asker ayaklanmacılara katılmıştı(10).

Orduya yeni asker yazmaları, köylülerin ekonomik durumu üzerinde mahvedici bir etkiye sahipti. 1913-1914 kışında JönTürkler Almanya'nın yardımı ve doğrudan desteğiyle Rusya'ya karşı savaş için enerjik bir şekilde hazırlanmaktaydılar. Ordu için yeni çağrılar Kürt ahali içinde açık bir tedirginlik yaratmıştı. Bu durum, geçimini sağlamak için köylüleri çalışabilecek durumda bulunan erkek gücünden yoksun kılmaktaydı.(11)

Bitlis bölgesinde meydana gelen gergin durum sonucu Kürtler enerjik bir şekilde ayaklanma hazırlıkları içine girmişlerdi. Kendi makamını korumaya kararlı olan Bitlis Valisi, hazırlanmakta olan ayaklanmanın önemli lideri Mela Selim'i tutuklattı. Mela Selim'in tutuklanmış olduğunu haber alan büyük bir Kürt müfrezesi Erzuenk köyüne pusu kurup geçen konvoyu kuşattı ve böylelikle, Mela Selim'i kurtardı. Mela Selim, güvenliği iyi bir şekilde alınmış bulunan Kumaç (Humaç, Kumaş, Xumaç, değiştirilmiş Türkçe ismi İçgeçit'tir) köyünde üstlendi. 23 Şubat'ta meydana gelen bu olay Kürtlerin silahlı bir ayaklanmaya giriştiklerinin açık bir işaretiydi(12). Mela Selim'i yakalatmayı başaramayan Hizan kaymakamı, kendisinden intikam alınacağı korkusuyla, Bitlis'e kaçmış ve uzun bir süre görevine geri dönmeye cesaret edememişti.

Mela Selim Kumaç köyünün savunması için sıkı önlemler almıştı: Köyün çevresi hendek ve çukurlarla kazılmıştı. Kürtlere komşu bulunan Ermeni köylüleri, ayaklanmacılar için değişik şekillerde ev işi ateşsiz silahlar hazırlıyorlardı(13). Kürt nüfusu arasında ayaklanmaya çağrı niteliğinde bildiriler dağıtılı-

(*) Tercümesini yaptığımız makalede "Rize", Celile Celil in "Jiyana Rewşenbîri ü siyasi ya Kurdan"(Jina Nû Yayınları Stokholm, 1985, Werger:Elişer) kitabında "Bitlis" olarak geçer. Doğrusunun Bitlis olması gerekir.çev.

yordu.

Ayaklanmacılar çok geçmeden Kumaç'ta Kürt bayrağı çektiler(14). Tatik, Hizan ve diğer yerler ayaklanmacıların eline geçmişti. Kürtler bütün yol ve geçitleri tutmuş, Türk memurlarını yakalamış ve yöredeki bütün Türk asker ve jandarmalarının silahlarını teslim almışlardı.

Ayaklanmacılara değişik yerlerden silahlı Kürtler katılmaktaydı: Hareketin ileri gelenlerinin, özellikle de ayaklanmanın aktif ajitatörü ve örgütleyicilerinden biri olan Yusuf Kamil Bedirhan Bey'in gelmesi bekleniyordu. Mela Selim sürekli bir şekilde yazışmakta olduğu Bitlis Kürtleriyle sıkı bir temas içindeydi. Yazışmalarından birinde, Bitlis halkına Kürtlerin hoşnutsuzlukları ve ayaklanmanın nedenlerini açıklıyordu. Mela Selim 10 Mart'ta Kürt ayaklanmacıları adına özel bir mektupla Bitlis şehrindeki Ermenilerin dini liderine seslenerek; "Kürtlerin Ermenileri koruyup savunacaklarının" ve Kürt müfrezelerinin, Ermeni köylerinden geçişleri sırasında, ahaliden ancak para karşılığı ekmek alabileceklerinin güvencesini veriyordu(16). Mela Selim Türkiye'deki Ermeni Patriği'ne göndermiş olduğu başka bir mektupta da, "ayaklanmanın tamamıyla JönTürklere karşı yöneleceğini" belirtmekte ve Ermenileri Kürtlerle işbirliği yapmaya çağırmaktaydı(17).

Ermeni gazetesi Horizon muhabiri güvenilir kaynak göstererek ayaklanmacılara çok sayıda Ermeninin de katılmış olduğunu yazıyordu(18).

Ayaklanmacıların şehre doğru yaklaşmış oldukları haberi duyulduğunda, Bitlis'teki Türk memurları paniğe kapıldılar. Eli altında yeteri kadar askeri gücü bulunmayan Vali, Mela Selim'le görüşmeler yoluyla başkaldırıyı yatıştırmaya veya en azından, yakın bölgelerden destek sağlayıncaya kadar, zaman kazanmaya çalışıyordu. Mela Selim'e, ileri gelen vatandaşlardan bir heyet göndermiş, heyet Mela Selime, kendilerinin refakatinde Valiyle bizzat görüşmesi için Bitlis'e gelmesini önermişti. Mela Selim Bitlis'e gitmeyi kabul ederek 29 Şubat'ta Bitlis'teki yakınlarından birinin yanına yerleşti. Vali yanına gelmesini üç kez istemiş olmasına karşın Mela Selim, "Vali'nin benimle görülecek bir işi varsa buyursun kendisi yanıma gelsin" karşılığını vermişti. Böylesi bir cüreti hakaret sayan Vali, Mela Selim'in derhal şehri terketmesi gerektiğini emretmiş ve bunun üzerine, Mela Selim de tekrar Kumaç'a dönmüştü.

Mela Selim geri dönmeden önce Türk temsilcilerine, Kürtler bugüne kadar Türk askerleriyle savaşarak kendi şereflerini koruduklarına göre, *"En yakın gelecekte, kendi haklarını elde etmek için bütün Kürtler birlikte ayaklanmasını da bileceklerdir"* demişti. Mela Selim'in söylediklerine göre, Kürtlerin talepleri, onları perişan bir hale sokan Türk idaresinin Kürt bölgesinden kovulmasından ibaretti(19).

Gelişmeler, iktidarı olağanüstü tedbirler almaya zorladı. Pasiflikle suçlanan Vali Mazhar Bey, Vilayet idaresinden uzaklaştırılarak, yerine geçici olarak, İçişleri Bakanı Talat Bey'in akrabası olan Siirt Mutasarrıfı Mustafa Abdulhalil Bey atandı(20). Bitlis'in yeni Valisi ayaklanmacılara karşı askeri ekipler oluşturdu ama, Kürtlere karşı ateş açamayacaklarını söyleyen birçok asker bu ekiplere katılmayı reddediyordu(21). Van'dan acil olarak çağrılmış bulunan askerler de aynı şekilde Kürtlere karşı savaşmayı reddetmişlerdi.

Şehir içinde olağanüstü hal ilan edilmişti. Mart ayı ortalarında Bitlis yakınlarına kadar sokulan Türk jandarmaları, Mela Selim'in yakın çevresinden dört kişiyi yakaladılar. Yakalananlar Bitlis'e gönderildi. Görgü tanıklarına göre, onlar zindanda, gururla, neşeli ve dinç duruyorlardı: *"Kürtler gerçekten kendi istemlerinin yüceliğine ve haklılığına inanmış, tehlikeler üzerine severek ve cesaretle gitmesini biliyorlar. Kürtler dört gündür yakalanmış olmalarına rağmen, halen içerde türkü söylemeye devam ediyorlardı".*(22)

Mela Selim, yakalananların derhal serbest bırakılmasını istemiş, aksi takdirde, karşılık olarak 25 jandarmayı tutsak alacağı tehdidinde bulunmuştu. Bitlis'in yeni Valisi güç-bela 400 asker ve jandarmayı aşmayan askeri bir birlik kurmayı başararak, 19 Mart günü Kumaç'a karşı saldırıya geçti. Türk askerlerini bekleyen kesin yenilgi ve sonuç olarak ayaklananların Bitlis'e saldırmaları ihtimali, şehrin Türk ahalisi arasında panik yaratmıştı. Tüccarların dükkanlarını aniden kapamaya başlamış olmaları, sözkonusu paniği daha da arttırmıştı.

Türk askeri birliklerinin yollanacağı haberini alan ayaklanmacılar, düşmana hareket yolları üzerinde darbe vurmaya karar verdiler. Kürtler Ezni(Eze) Çayı kenarında yığınak yapmışlardı(23). Mela Selim'in kumandası altında yaklaşık 700 Kürt, askerlere karşı atağa geçerek(24), akşama doğru onları Seyidava(Seyid'in yaptığı yer) düzlüğü aşağılarına, buradan da Siirt karayoluna doğru geri çekilmek zorunda bırakmışlardı. Kürtler geri çekilenleri kararlılıkla ta şehrin girişine kadar takip etmişlerdi. Bitlis, sıtma nöbetini bekler gibiydi. Kürtlerin yöneticilerinden biri olan Şeyh Şehabeddin, özel bir elçi göndererek yazılı bir şekilde, Validen, şehrin silah ve teçhizat deposunu ve idari kurumları derhal ayaklanmacıların eline bırakmasını, tüm Türk memurlarının çekilmesini ve tutukluların serbest bırakılmasını talep etmiş, aksi taktirde, şehre karşı hücuma geçecekleri tehdidinde bulunmuştu(25).

Ayaklanma müfrezeleri karanlıktan yararlanarak şehre girdi. Mela Selim'i destekleyen Zeydan mahallesindeki Kürt ahali de ayaklanma bayrağını yükseltti (26). 20 Mart sabahına doğru, ayaklanmacılar şehrin tüm önemli kavşaklarını ele geçirirken, yerli Kürtler de onlara katılmaya devam ediyorlardı. Şehir içinde, ayaklanmacılarla, onlara karşı top kullanan Türk askerleri arasında şiddetli bir çarpışma başladı. Kürtler büyük kayıplar vererek, bulundukları mevzilerden etraftaki evlere dağıldı. Çarpışmalar ertesi gün de devam etti.

Ayaklanmacıların hareketi örgütlü olmayan bir nitelik taşıyordu. Ayaklanmaya halk yığınlarının katılmasıyla komutanlar denetim ve düzenli bir idare

sağlamayı başaramadılar. Görgü tanıklarına göre, ayaklanmacılar, bizzat *"Bayraktarlarını takip ederek şiddetle ileri atılan aç ve çıplak; silahları hançer, kılıç, balta, birçoğunun ise, kürek ve sopa olan insanlardı"*. Ayaklanmacılar arasında, onlara yemek ve cephane temin etmekten öte, erkeklerle birlikte yanyana çarpışan kadınlar da vardı(27). Ayaklananlar gün boyu müthiş bir şekilde çarpışmış,"herkesin hayranlıkla bahsettiği"(28) cesaret ve yiğitlik örnekleri göstermişlerdi. Askeri çarpışmalar, Kürtler için elverişli olmayan bir duruma girmişti; örneğin, bütün gün boyu gecenin geç vakitlerine kadar, onlar kar altında kendi siperlerinde bekliyorlardı. Bütün bunlara rağmen, şehir içinde ayaklanmacılar tarafından yapılmış olan hiçbir talan olayına şahit olunmamıştı. Ermeni gazetesinin belirtmiş olduğu gibi, *"Kürtler, Ermeni halka karşı dostça ve kibar davranıyor, hatta Ermenilerin gönüllü olarak sundukları ekmekleri bile kabul etmeyerek iyiniyet gösteriyorlardı. Onlar Ermenilerden sadece -o da mecbur kaldıklarından ısınmak için- yakacak topluyorlardı"*. Horizon gazetesi, "Bu durumun Ermenileri önemli ölçüde rahatlatmış olduğunu" yazıyor(29).

Ayaklanma diğer Kürt bölgelerine doğru yayılmak üzereydi. Türk Bakanlar Kurulu acil önlemler almak üzere toplandı. Komşu bölgelerden Bitlis'e derhal askeri birlikler sevkedilmesi kararlaştırıldı(30). Ayaklanmayı bastırmak üzere oluşturulan askeri birliklerin başına Muş Garnizon Komutanı İhsan Paşa atandı.

Tecrübe sahibi tenkilci İhsan Paşa, Kürtler üzerine yürümeden önce yalnız Kürt hareketinin itibarını zedelemek için değil, aynı zamanda, Ermeni ahali tarafından ayaklanmacılara gösterilen desteği zayıflatmak için Ermeni-Kürt düşmanlığını kışkırtmaya karar verdi. O, Muş'taki Ermeni cemaati idaresine başvurarak, Kürtleri bastırmaya katılmak için silahlı bir müfrezenin emrine verilmesini istedi. O yılların gelişmesini yakından bilen biri, anılarında; Ermeniler, İhsan Paşa'nın niyetlerini açık bir şekilde anlamış olmalarına rağmen, iktidarla karşı karşıya gelmekten çekindiklerinden, biçimsel olarak kabul etmekle beraber, her yolu deneyerek bunların yerine getirilmesini geçiştirmeye çalışmaktaydılar demektedir(31). Bunun yanısıra, onlar gelişmeler hakkında gizli bir şekilde ayaklanmacılara bilgi vermekteydiler.

Askeri birliğini toplayan İhsan Paşa, derhal tenkil ekiplerine yardıma ulaştı. Türk askerleri Bitlis'e doğru ilerlerken yol üstünde, acımasızca, Kürt evlerini yakıyor, savunmasız insanları öldürüyorlardı(32).

Türkiye'nin Doğu bölgesindeki gelişmeler, ilgi alanı olarak birçok Batı devletini, herşeyden önce de, Türkiyenin mütefiki durumunda bulunan Almanya hükümet çevrelerini tedirgin etmekteydi. Kürt başkaldırısının ilk günlerinde, gayretle savaş hazırlıkları içinde bulunan Almanya hükümeti, Kürtlere ilişkin olarak, oldukça düşmanca bir tavır takınmıştı. Türkiye'deki Alman Elçisi Fon Vagenheyn, Türk hükümetinden ayaklanmayı hızla bastırmasını, gereğinde katı tedbirler almasını ısrarla istemiştir(33). O sıra, Türk askeri birliklerini teftiş etme amacıyla Anadolu'da bulunan General Von Sandres, Bitlis'teki gelişmelerin etkisiyle görevini yarıda bırakarak, derhal Erzurum ve Erzincan bölgelerine geçer(34).

Bu dönemde Bitlis'teki gelişmeler ayaklanmacıların aleyhine dönüyordu. Kürtlerin kendiliğindenci ve organizesiz hareketleri, savunmaya geçerek Vilayet binasına yöneldiği sırada düzenli Türk askeri birlikleriyle çarpışmalarda kendisini açıkça gösteriyordu. Ayaklanmanın sıkıştırılması, bir yandan Türk iktidarın bir yandan da, yakın bölgelerden Bitlis'e destek sağlanması sayesinde oldu.

En kritik bir anda, Bitlis'in etkili bazı Kürtleri tavır değiştirerek Türk tarafına geçmişlerdi(35). İhsan Paşa savunmada olanlara vaktinde ulaşarak Kürtleri Bitlis dışına çıkarmaya yardımcı oldu. Savaş ortamı hızlı bir şekilde ayaklanmacılar aleyhine kötüleşirken ayaklanma liderleri dahi şehri terketmeye vakit bulamamışlardı. Mela Selim'in kendisi yakın çevresiyle birlikte, Bitlis Rus Konsolosluğu'na sığınmıştı. Konsolosluğa sığınan onlarca Kürt, binadan gizlice çıkma teşebbüsünde bulunurlarken Türk askerleri tarafından yakalandılar(36).

Ayaklanmacılar Türklere, savaş ganimeti niteliğinde kalın bezden yapılmış, içlerinde üçünün üzerinde Kur'an'dan ayetler bulunan beş bayrak bırakmışlardı. Ermeni dergisi "Mşak", şehri terkeden Kürt ayaklanmacıların şehri Ermenilerle vedalaşarak terkettiklerini yazıyordu(37).

Şehir içinde başlatılan aramalar sonucunda, çok sayıda Kürt tutuklandı. Bitlis bölgesinde ayaklanmacılar, daha 18 gün boyunca direnmeye devam ettiler. Kendilerinden öç alınmasından çekinen Kürtler, kitleler halinde dağlara çıktılar.

Kürtlere karşı sürdürülen operasyonların başarıyla son bulmasını sağlamak için İhsan Paşa eylemlerini, askeri birlikleriyle Kürt ayaklanmacılarına kuzeyden vuran Van Valiliğiyle anlaşarak yapmıştı.

Xeyda(Geyda, Gayda) köyünde, Şeyh Seyid Ali* ayaklanmada yer almış olduğu iddiasıyla tutuklandı. Yanında çok sayıda silahlı kişiler bulunmasına rağmen, yakalanma sırasında herhangi bir karşı koyuşta bulunmadı. Evinin aranması sırasında, Mela Selim tarafından Rus konsolosuna yazılan ve binlerce Kürdün imzalamış bulunduğu bir dilekçe ele geçirildi(38).

Operasyonların sürdürüldüğü iki ay boyunca (Nisan-Mayıs) binlerce Kürt yakalanmış, ayaklanma içinde yer almış olan köyler yerle bir edilmişti(39). 21 Haziran'da Erzurum'daki Alman Konsolosu Anders amirine memnuniyetle, İhsan Paşa'nın Simek (Türkçe olarak değiştirilmiş ismi Bölükyazı'dır), Hizan, Güzeldere ve Çatağ(Şetek, Şatak) bölgelerinde sadece ayaklanmaya katılanları değil, aynı zamanda, önceden aranan "eşkiyaların" % 50'sini, daha önceden askeri yükümlülükten kaçan 2500 Kürdü yakalamış olduğunu bildirdi(40).

(*) Bitlis ayaklanmasının ileri gelenlerinden ve ayaklanma sonrası Türkler tarafından idam edilen Seyid Ali, Devlet Bakanı, Bitlis Milletvekili Kamuran İnan'ın dedesidir.çev.

Sorgulamalar sırasında Kürtler işkencelerden geçirildi. Bu konuda Şirkov kendi elçisine şöyle bildiriyordu: *'Dün 10 Nisan, Kürtlerden birini zindandan sorgulama salonuna tamamıyla sağlam bir durumda soktular, onu buradan başı-gözü kan içinde, tanınmaz bir halde çıkardılar... Bitlis zindanı ağzına kadar doludur, Ermenilerin olduğu gibi Müslüman tutukluların da halleri tasvir etmek mümkün değil... Bitlis zindanı normal bir insanın aklını tamamıyla kaybedebileceği bir yer durumundadır'*(41).

Civar köylerden toplanan tutuklu yakını yaklaşık üçyüz kadın Bitlis'te, Nisan ayının sonunda, tutukluların serbest bırakılması istemiyle protesto gösterisi yaptı. Gösteriye Türk jandarmaları ateş açtılar(42).

Tutuklamalar devam ederken Bitlis zindanında artık tutuklular için yer kalmadığından olacak ki, sorgulamaları sürdüren askeri mahkeme çokça ölüm cezası veriyordu(43).

Kürt ayaklanmacılarına mühimmat temin etmekle suçlanan bir çok Ermeni de hücre mahkumu olarak cezalandırılmıştı(44). İstanbul'da yayımlanan Ermeni gazetesi Azatamart da kendisini baskılardan kurtaramıyor, Kürt ayaklanması hakkında makale ve haber yayımlamış olduğundan dolayı iktidar tarafından kapatılıyordu(45).

Mahkemenin verdiği karar doğrultusunda ayaklanma liderleri Şeyh Seyyid Ali, Şehabeddin ve diğerleri ipe çekildiler. Halka gözdağı vermek için ipe çekilenler Bitlis meydanı ve çarşısında, askerin muhafazası altında, asılı olarak uzun süre bekletildiler. Şehirde idam edilenler hakkında konuşma yasaklanmıştı. Onlara bakmak için müsaade edilenler, baktıkları gibi geçmek zorundaydılar(46). Şehrin bütün tepeleri şu yazıyla donatılmıştı: *"Bugünkü idari sistemi değiştirmek amacıyla kendi hükümetine karşı halkın bir kısmını silahlanmaya teşvik etme cüretini gösterenleri askeri mahkeme idama mahkum ederek cezalandırmıştır"*(47). Cezalandırmalar sultanın iradesiyle tasdik edilmişti. Kürtler darağaçlarına başları dik olarak gururla çıkıyorlardı. Ölüm cezasına çarptırılanlardan biri olan Mela Resul, idam öncesi Türk askerleri ve memurlarına, Kürt halkının çok geçmeden Türk barbarlığından mutlaka kurtulacağı umudunu taşıyan sözler yöneltmişti(48).

Halka gözdağı vermek için 27 Nisan günü Muş'ta gıyaben hapse mahkum edilen Kürtler, 1 Haziran'a kadar hükümete teslim olmadıkları takdirde, idam edilecekleri, onlara yataklık edenleri de aynı geleceğin beklediğini belirten bir emir çıkartılmıştı(49).

Türkiye'nin yönetici çevreleri, ayaklanma sonuçlarının tam ve kesin bir şekilde likide edilmesine özel bir önem veriyordu. Örneğin Bitlis'teki olaylar üzerine 4 Nisan(22 Mart)'da toplanan İttihad ve Terraki parti komitesi, Kürt sorununu "planlama" yollarını ele almıştır. Komite başkanı Mithad Şükri, Kürt ayaklanmasının bastırılması için hükümet tarafından alınan tedbirler üzerinde ciddiyetle durmuştur. Kendi itiraflarına göre, 1908 yılında Anayasa'nın yürürlüğe girmesinden sonra, başkentte yaşayan bazı "kültürlü" Kürtler hariç, Kürt halkı içinde yeni hükümeti destekleyen çok azdı. Gerek başkan, gerekse toplantıya katılan diğerleri, özellikle, Emekli Albay Saffet Bey bunu, Kamil Bedirhan, Sımko ve Rus Konsolosluğu tarafından himaye edilen diğer Kürtler tarafından yapılan "dış kışkırtma"ya bağlıyorlardı(50). Mithad Şükri komite üyelerine, *"Hükümetin bizzat Kürtleri etkilemek, onları kendi yanına çekmek için para yardımında bulunmaya, İstanbul'da yüksek mevkilerde görev yapanlar aracılığıyla, aşiret fertleri üzerinde etkili olma yoluyla, onları kendi tarafına çekmeye çalışacaklarına karar vermiş olduğu"*(51) konusunda bilgi verdi.

Tartışmalar sırasında, Kürtlerin sakinleştirilmesi için, iktidarın bazı ödünler vererek Kürt liderleriyle uzlaşma niteliğinde, meclise seçilmeleri veya senatör olarak atanmaları görüşü ortaya atılmıştı. Bu öneri aynı zamanda, *"Başkentte bulunan Kürt ileri gelenlerinin kendi planlarını gizlice bugünden ve gelecekte hazırlamaya devam etmeleri"*(52) korkusuyla destek bulmamıştır.

Komite, ayaklanmanın sonuçlarının ortadan kaldırılması için Talat Bey tarafından alınan önlemleri onaylıyordu. Talat Bey, Abdurrezak, Sımko ve Türkiye Kürtlerine etkide bulunan diğerlerine izin verilememesi için Rusya ve İran hükümetlerine ciddi uyarıda bulunulması önerisiyle Vezir-i Azam özel bir mektup sundu(53). Vezir-i Azam, Rus Elçisi Girs'den Bitlis'teki Rus Konsolosluğu'nda saklanan Mela Selim ve taraftarlarını derhal hükümete teslim etmelerini talep etti. Girs, Kürt hareketinin siyasi bir karakter taşıdığı ve dolayısıyla, harekete katılanların yabancı bir konsolosluğa sığınmaya tam hakları bulunduğu gerekcesiyle vezirin talebini geri çevirdi(54).

Bazı kaynaklara göre, Mela Selim konsoloslukta bulunduğunda, Kürtleri "Rus vatandaşlığına geçme ve Rus hükümetinin desteğini istemeye" çağırmıştır. (55). O, Rus ve Ermeni temsilcileriyle görüşmeleri sırasında, Kürt başkaldırısının esas nedeninin halkın ağır ekonomik koşullar altında bulunması ve Türk memurlarının baskı ve zorbalıkları olduğunu belirtmiştir(56).

Ayaklanmacılara tanınan siyasi sığınma, ayaklanmanın hızla bastırılmasında çıkarları olan Alman diplomatlarını da tedirgin ediyordu. Onlar, Türkiye'nin Doğu kesimi hakkında bilgi toplamak amacıyla Kürt bölgelerine özel seyahetlerde bulunuyorlardı. Erzurum'daki Alman Konsolosu Anders, Harput ve Mus'tan geçerek Bitlis'e uğrayıp 11 Haziran günü Şirkov'la görüştü. Anders'le yaptığı sohbetten edindiği izlenimleri Şirkov Girs'e şöyle bildirdi: *"Anders, Kürt eylemlerinin durumuyla oldukça yakından ilgileniyordu. Mela Selim ve arkadaşlarının davasının çözüm yolunun ne olacağı, Rusya'ya gönderilerek Rus korunmasına alınıp alınmayacakları vs konularında durmadan boşuna sorular sorarak öğrenmeye çalışıyordu"*(57).

Rus diplomatları Kürtleri kendilerine teslim etmeye mecbur etmek için Türkler, ülkede anti-Rus kampanyayı körükleyici siyasi şantajlara başvuruyorlardı. İstanbul gazetelerinden Sabah, Tanin, İkdam ve diğerleri meydana gelen Kürt ayaklanmasını, "Dış güçlerin etki ve teşviklerinin bir sonucu"(58) biçimin-

de sunuyorlardı. Bundan Rusların faaliyetlerinin kastedildiği anlaşılmaktaydı. Bitlis'teki Rus Konsolosluğu'nu sözde, siyasi suçluları değil eşkiya ve soyguncuları koruduğu gerekçesiyle suçluyor, sığınan Kürtleri katil ve soyguncukla itham ediyorlardı. Dahası, Bitlis valisi, Kürt ve Ermeni köylerine, içinde yazılı olanları kabul edip imzalamak üzere bir mazbata göndermişti. Şirkov bu konuda elçiye göndermiş olduğu raporunda, köylülerin dilekçeyle yanına gelerek, imzaları "zor ve hileyle topladıklarını belirtiyorlar" diye bildiriyordu. Kasım 1914 tarihinde savaşın başlamasıyla, Türk askerleri Rus Konsolosluğu binasına saldırarak, Rus bayrağını yırttılar, malları yağmalayarak, oraya sığınmış bulunan Mela Selim ve diğer Kürtleri yakalayıp derhal ölüm kararını uyguladılar(60).

Bununla birlikte, Türk iktidarının barbarlıkları, Kürtleri yıldırmaktan daha ziyade, Osmanlı egemenliğine karşı nefreti derinleştiriyordu. Birçok yerde silahlı direnişler devam ediyordu. Erzurum vilayetindeki Kürtler vergileri ödemeyi reddetmeye devam ediyorlardı. Hareketlenmeler Erzincan bölgesini de kaplamıştı(61). *"Kürtler arasında -diye bildiriyor Şirkov- heyecan esiyor ve vilayetin birçok yerinden buraya, Kürtlerin hızla silah temin ederek yeni bir ayaklanmaya hazırlandıkları, haberleri geliyor"*(62).

Bizzat İttihad ve Terakki parti komitesi başkanı, yukarıda sözü edilen toplantıda, Bitlis Ayaklanmasının bastırıldığına dair yapılan resmi açıklamaya rağmen, "Kürt sorununun tamamiyle yokedilmiş olmadığını" kabul etmek zorunda kalmıştı(63). Türkiye'nin Doğu bölgesindeki durum hakkında sunduğu raporda, şunları yazıyordu: *"Yetcri sayıda askeri birliklerin yerleştirilmesi sayesinde, Bitlis vilayetinde olduğu gibi, ona yakın yörelerde de nispi bir sükünet sağlanmıştır"*(64)

İçişleri Bakanı Talat Bey Kürtlerin yeni bir ayaklanmasını önlemek amacıyla Van ve Bitlis vilayetleri idarecilerine göndermiş olduğu telgrafla, olası bütün önlemleri almaları, gerektiğinde hükümet adına söz konusu vilayetlerde askeri hal ilan etmeleri konusunda yetki veriyordu(65).

Bitlis ve Muş bölgelerinde aynı anda, acilen yeni kışlalar yapıldı(66). Bitlis Valiliğinin yatıştırıcı açıklamalarını tekzip niteliğinde Şirkov şunları yazıyordu:"Bitlis valisinin sözünü ettiği ülkedeki şükunet ve huzur asla sağlanmamış, Türklerin almış olduğu katı önlemler Kürtleri hiddetlendirmekte ve halihazırdaki iktidar ve askerlerden aynı intikamı almaya yönelmektedir(67). Trabzon'daki Alman Konsolosu Bergfelit bu dönemde, Bitlis ve Dersim Kürtlerinin başlayan yeni hareketlenmelerini endişeyle haber vermekteydi (68).

1914 Haziran ayında, Kürtlerle ve askeri birlikler arasında, Mutki ve Xerzan'da (Garzan) çarpışmalar meydana geldi. Vergilerin toplanması sorunu rahatsızlıkların nedeni olarak kalmaya devam ediyordu. Vergilerini ödememiş köylülerin hayvanlarına el koymak için, Bitlis'ten Kuran köyüne yollanan askerler orada, şiddetli bir silahlı direnişle karşılaşmışlardı. Yardıma acil olarak 100 askerlik bir müfreze sevk edilmişti. Oraya, Muş'tan da silahlı iki tabur yollanmıştı(69). Kattetikleri yol boyunca Türk askerleri halkı soyguna uğratmış, büyük baş hayvanlarına zorla elkoyarak Bitlis'te, vergi borçlarını ödeme karşılığında açık arttırmaya çıkartmışlardı. *"Kürtlerin hisleri.?- diye belirtti Bitlis'teki Rus Konsolos yardımcısı- şimdi Türklere karşı daha çok kinle doludur. Bitlis Kürtlerinden birçoğunun Rusya vatandaşlığına geçmek istediklerini bizzat ben kendim duymuşumdur. Türk iktidarının en katı tedbirlerine rağmen, onlarla silahlı mücadeleyi sürdürecek Kürtler varolacaktır"*(70).

Hükümetin aldığı acil tedbirlerden hiçbiri Kürt halkının susmasını ve iktidar tarafına geçmesini(71), "yurtseverlik duygularına" etkide bulunmasını(72) sağlayamamakta, hoşnutsuzluğu herşeyden önce içinde bulunduğu sosyo-ekonomik durumundan kaynaklanan Kürt halkı son derece zor bir durumda yaşamaya devam etmekte ve daha nice silahlı başkaldırılara hazırlanmaktaydı.

1914 Mart-Nisanı'nda meydana gelen Kürt ayaklanması barbarca bastırıldı. "İtaatsizlik" ve "küstahlıkları" "merhametle" bağışlayan "ünlü" geleneksel siyasi oyunlara sahip Türk iktidar güçleri, bu kez acımasızdılar. Yöneticiler de ayaklanmaya katılan sıra neferleri de, tümü ölümle cezalandırıldı. Şirkov haklı olarak şöyle belirtiyordu: *"Eğer Kürtler bugünkü olaylar sırasında, bir ihtimal, Türklerin sabırsızlıkla beklemiş oldukları şekilde, Ermenilere karşı saldırıya geçmiş olsalardı, onları katletmeyi körükleyebilselerdi, emin olunuz ki, saldıranlardan hiçbiri idama mahkum olmayacaktı"*(73).

Hareket boyunca ayaklanmanın nitelik ve amaç bakımından sahip olduğu tüm açıklığa rağmen, Kürt hareketi Türk basınında olduğu gibi, Avrupa(bununla birlikte Rusya basınının bir kısmı) basınında da maksatlı olarak tahrif edilerek gösterilmiş, yabancı muhabirler Kürt ayaklanmasını Türkiye'nin Doğu vilayetlerinde yaşıyan Hıristiyan nüfus için iktidar tarafından yapılması planlanan reformlardan dolayı Kürtlerde meydana gelen hoşnutsuzluğa bağlanarak, gerici bir hareket olarak değerlendirmiş, bununla Kürt ve Ermeni halkları karşı karşıya getirilmek istenmişti. Örneğin Daily Telegraf muhabiri açıkça şunları yazmıştı:*"Kürt ayaklanmasının liderleri Ermenilere karşı kutsal savaş ilan etmişlerdir."*(74) Ünlü Fransız gazetesi Tan ise, Kürt ayaklanmasına uzun bir redaksiyon makalesi ayırmıştı. Ayaklanmanın sözde gerici niteliğini göstermek için yazı, Ermeni nüfusunun Türkiye'deki ağır yaşam koşullarına dikkat çekerek, hiç alakası olmayan bir şekide, bunun bütün suçunu Kürtlere yüklüyor.Türk iktidarının yaptığı barbarlıkları inkar eden Kürt ateşini söndürmek için JönTürkler tarfından alınan "acil tedbirleri" memnuniyetle kaydeden gazete, iktidarın güya, ülkede reform zorunluluğunu derinden kavramış olduğunu ileri sürüyordu.

Bazı Rus gazeteleri, kendilerince, ayaklanmada, Doğu bölgelerinde reformlar yapmak istemeyen Türk iktidarının parmağının olduğunu ileri sürüyor. Novoe Vremya adlı en büyük Rus gazetesinde yayımla-

nan "Ermeniler, Kürtler ve JönTürkler" başlıklı geniş bir yazıda, Bitlis Ayaklanmasının, Türk askerleri tarafından bastırılması, daha çok Rusya'ya karşı varolan eğilimlerini gizlemek amacıyla, JönTürkler tarafından yapılmış bir manevra olarak açıklanıyordu(75).

Türk ve Alman gazetelerine gelince, onlar Kürt ayaklanmasını ve nedenlerini değerlendirmede ortak görüş içindeydiler. Onların ortak özellikleri anti-Rus eğilimli olmalarıydı; Ruslar, Kürt ayaklanmasını kışkırtmakla suçlanıyordu. Kürtlere karşı açık düşmanlık duyguları besleyen Alman gazetelerinden biri de, Bitlis Ayaklanmasına kendi sayfalarında yer ayıran Berliner Tageblat gazetesiydi.

Avrupa, Türk ve Rusya gazetelerinden farklı olarak, Ermeni gazeteleri olumlu bir tavır takınmışlardı. Kürt ayaklanması hakkında sistematik bir şekilde haber yayımlamalarının dışında, Ermeni gazeteleri, aynı şekilde, ayaklanmanın önkoşullarını, amaç ve niteliğini objektif bir şekilde tahlil eden uzun yazılar yayımlıyorlardı(76). Mşak gazetesinde yeralan, "Kürt Ayaklanması ya da Ermeni Katliamının Başlangıcı" adlı yazı, Bitlis'teki Kürt ayaklanmasının tam Türk karşıtı bir nitelik taşıdığına dikkati çekiyordu. Batı basınının iddia ettiği, hareketin sözde gerici niteliğinin, onun anti-Ermeni eğiliminde olduğunu yalanlayan yazar, ayaklanmanın Kürtlerin ulusal uyanışlarının bir sonucu olarak ortaya çıktığına dikkat çekmiştir(77). Yazının başlığında yeralan soruya dikkati çekerek, kesinlikle, "Kürt hareketinin Ermenilere karşı ve onların alayhinde değil, JönTürklere karşı bir ayaklanma"(78) olduğunu belirtiyordu. Yazar, devamla, Ermenilerin bu fikre, Kürtlerin uzun yıllar süren kanlı mücadeleleri sonucu ulaşmış olduklarını yazıyordu(79).

Kürtlerin ayaklanması şeriat sloganı altında gelişti. Bu durum, Avrupa gazetecilerine, bu sloganların sosyal ve ekonomik içeriklerine girmemelerj, hareketi gerici ve Ermenilere karşı diye iddia etmeleri ve tamamiyle dini sebeplere bağlamaları için gerekçe oldu. Mşak'ın sayfalarında yayımlanan, "Bitlis'te Kürt Ayaklanması" yazısının yazarı, bu nedenle şunları yazıyordu: *"Şeriat, kuşkusuz, Kürt ayaklanmasının dış tarafıdır; onun iç tarafı, dini olmaktan ziyade, ulusal uyanış niteliği taşıyor"*(80).

Mşak gazetesinin redaktörü A. Arakelyan, redaksiyonun tanıklardan elde ettiği geniş bilgileri esas alarak, Kürt ayaklanmasının özünü, nedenlerini siyasi gerekçelerle genelleştiriyordu; *"Kürt hareketinin durumu gittikçe daha çok açıklığa kavuşmaktadır -diye yazıyordu- şimdiye kadar bize ulaşan değişik haber ve bilgilerden hareket ederek, şu sonuca varılabilir: Bu haraketin siyasi bir niteliği var ve onu ortaya çıkaran sebepler şimdiye kadar iddia edildiği gibi, soygunda ya da dini fanatizmde, savunmasız ahalinin enteğine el koymada değil, her şeyden önce, Kürtlerin ulusal oluşum yönünde özerk yönetim organı yaratma emellerinde ifadesini buluyor"*(81).

Bitlis'teki Kürt ayaklanmasının vahşi bir şekilde bastırılması, ayaklanmacıların eylemlerinin dağınıklığı ve sınırlılığı, hareketi etkin bir şekilde doğrudan yönlendirebilecek beceride birleşik ve otorite sahibi bir yönetici merkezden yoksun, Kürtlerin yığınsal bir şekilde Türklere karşı kinle dolu olduğu bir atmosferde, halk yığınlarını yeni bir harakete geçirme başlangıcı haline dönüştürememiştir. Büyük askeri birliklere sahip JönTürk yönetimi, ayaklanmacıların geri püskürtülmesinde bunları başarıyla kullanmış ve Kürt hareketini şiddetle karşı önlemlerle bastırmayı başarmıştır.

Ayaklanmanın bastırılmasında aşağıdaki temel faktörler önemli bir rol oynamışlardır: Birincisi, Kürt liderlerinin ayaklanmaya genel bir nitelik kazandırma uğraşlarına rağmen, Kürt toplumunda egemen olan geri feodal-patriarkal ilişkiler, bunun sağlanması önünde ciddi engel teşkil etmekteydi.

İkincisi, Türklere karşı büyük bir kin mevcut olmasına rağmen, Kürtlerin aşiretsel dağınıklığı olumsuz bir rol oynamıştır. Sultan rejimine sadık olan Kürt feodal ve dini çevreleri, Kürtler arasında halen büyük bir etkiye sahiptiler.

Ayaklanmanın bastırılmasının nedenleri arasında stratejik ve taktik hatalar da küçümsenmeyecek bir rol oynamışlardı:

Kürt ayaklanma müfrezelerinin, çocuk ve kadınlar da dahil olmak üzere, aç ve sefil insanlardan meydana gelmiş olması, ayaklanmanın örgütsüz ve kendiliğindenci niteliğini daha da arttırmıştı.

Ayaklanmanın çarpışma alanının sınırlı olması, iktidarın, önemli zorluklarla karşılaşmadan, ona karşı yakın bölgelerden askeri güç sağlama imkanı vermişti.

Ayaklanma yöneticileri, Kürtlere komşu olan halkların tam sempati ve kesin desteklerini kazanmayı da aynı şekilde başaramamıştı.

Yukarıda işaret edilen sebeplerin etkisiyle Kürt ayaklanması çok kısa bir zaman içinde bozguna uğradı.

Bozguna uğramış olmasına rağmen, o Kürt halk yığınlarının ulusal ve sosyal olarak ağır baskılar altında bulunmuş olduğunu, aynı şekilde, Osmanlı İmparatorluğuna karşı varolan nefretlerini herkese göstermişti.

AÇIKLAYICI NOTLAR:

1. Bu sorunun genel hatlarıyla bazı yönlerine M.S Lazarev, E.K. Sarkisyan ve A. Ambaryan'ın eserlerinde değinilmiştir.(M.S. Lazarev. Kurdistan i Kurdskaya problema(Kürdistan ve Kürt Problemi) M,1964; aynı şekilde, Kurdskiy vopros(Kürt Sorunu 1891-1917). M.1972; E.K. Sarkisyan. Ekspansionistskaya politika Osmanskoy imperii v Zakavkazie(Osmanlı imparatorluğu'nun Kafkaslar-ötesindeki İşgalci Siyaseti)Erivan,1962).

2. Ararat. L.1913,No.3,s. 78.

3. AVPR, f. Posolistvo v Konstantinopole (İstanbul Elçiliği),1912-1914,d.3573,1. 110.

4. AVPR, f.Posolistvo v Konstantinopole,1914.d.1406,1 11 ob.
5.Kavkaz, (Tiflis) 15. IV.1914; M.S.Lazarev. Kurdy Vopros,s.214.
6. "Kavkaz" 15. IV.1914.
7. AVPR, f.Posolıstvo v Konstantinopole,1914, d. 1406,L,11 ob.12.
8.Aynı yer.
9. Mşak (Tiflis), 27.III.1914(Ermenice).
10. Novoe Vremya (Yeni Zamanlar), 21. III.1914.
11. "Azatamart". 29.V. 1914. (Ermenice).
12. Horizon (Tiflis), 20.IV. 1914 (Ermenice).
13. "Azatamart", 27. III. 1914, No. 66.
14. AVPR,f. Posolıstvo v Konstantinopole, 1914,d 1406,1. 339 ob.340.
15.Aynı yer.
16. Horizon, 27.III.1914.
17. M.S.Lazarev. Kurdskiy Vopros, s.215-216.
18. Horizon. 18 III.1914.
19. AVPR,f. Posolıstvo v Konstantinopole, 1912-1914,d. 3573,1 339 ob.-340.
20. AVPR, f. Posolıstvo v Konstantinopole,1914, d. 1406,I.24.
21. Aynı yer.
22. Horizon, 26. III.1914.
23. Horizon, 22.IV.1914.
24. Bazı kaynaklara göre, Kürtlerin tarafına ikibine yakın insan geçiyor.
25. AVPR,f. Posolıstvo v Konstantinopole,1914, d.1406. 1.50-60 ob.
26.Aynı yer,1.41 ob. -92.
27.Horizon,12.IV.1914.
28. Aynı yer.
29. Horizon, 10. IV. 1914.
30. Horizon, 1.IV.1914.
31. G. Sasoni. Kürt azgain şarjummer ev hay-Kürtakan haraberutyünner, Beyrut, 1969 s.214 (Ermenice).
32.AVPR,,Posolıstvo v Konstantinopole,1914,d.1406, 1. 40.
33. Mşak, 30. III. 1914.
34. Horizon,30. III. 1914.
35. AVPR, f. Posolıztvo v Konstartinopole, 1914,d. 3753,1.362.
36. Horizon, 2.IV.1914.
37.Mşak, 13.IV.1914.
38. Horizon, 26.IV.1914.
39. E.K. Sarkistyan, Ekspansionistskya Politika Osmanskoy imperii v Zakavkazie. ER. 1962.s.85.
40. Deutschland und Armenien Sammlung diplomatscher Aktenstücke. Potsdam, 1919, s.13.
41. AVPR,f. Posolıstvo v Konstantinopole, 1914,d.1406, 1.43.
42. Arev. Baku,30.IV.1914 (Ermenice).
43.AVPR,f. Posolıstvo v Konstantinopole, 1914,d,1406,1.43.
44. Bak aynı yer. Tutuklular arasında Ermeniler de bulunuyordu. Ayaklananlar için balta yapmış Kuluk köyünden Akop isimli biri, ayaklanmacılara maddi yardım göstermekle suçlanmış vb Aynı şekilde, Kürt ayaklanmacıları ve Ermeni siyasi örgütleri arasında eylem ve hedeflerde belli bir koordinasyona girebilmek için aracı olan bir Ermeni genç ele geçirilmişti. "Arev", 23.V?1914.
45. Horizon.1.IV.1914.
46. Horizon, 7.V.1914.
47. AVPR, f. Posolıstvo v Konstantinopole,1914,d 1406.1.58.
48. M.S.Lazarev. Kurdskiy vopros, s.216.
49. Deutschland und Armenien..,s.85.
50. Mejdunarodnie otnoşeniya v epoxu imperyalizma. seriya III (Emperyalizm aşamasında Uluslararası İlişkiler seri III) T.IIs.296. Bak aynı M.S.Lazarev. Kurdskiy vopros, s.218-219.
51. Mejdunarodnie otnoşeniya ...s.297.
52. Aynı yer.s.298.
53. Aynı yer.s.299.
54. Horizon,1.IV.1914.
55. Arev. 1914,No.22.
56.Arev. 1914.No,17.
57. AVPR,f. Posolıstvo v Konstantinopole. d.1406,1.61.ob-62.
58. Aynı yer. 1.55. ob.
59. Aynı yer. 1.58.ob.
60. Alaaddin Sücadi, Şoreşekani Kurd u Komari (Kürt ihtilalleri ve Irak Cumhuriyeti) Bağdat 1959.s.520(Kürtçe).
61. M.S.Lazarev. Kurdskiy Vopros,s.217.
62. AVPR,f, Posolıstvo v Kontantinopole, 1914,d.1406.1.59.ob.-60.
63. AVPR,f. Politarxiv.1914op.482,d.3311,1.27.
64. Aynı yer.
65. Mejdunarodnie otnoşeniya...,s.298.
66. Deutschland und Armenien...s.15.
67. AVPR,f. Posolıstvo v Konstantinopole, 1914.d .1406,1.63.
68. Deutschland und Armenien.... s.17.
69.AVPR,f. Posolıstvo v Konstantinopole, 1914.d .1406,1.64.
70.Aynı yer.1.68-69.
71. "Mşak",10.IV.1914.
72.. AVPR,f. Politarxiv.1914op.482,d.3311,1.27.
73. M.S.Lazarev. Kurdskiy Vopros,s.216.
74. Horizon. 28.III.1914.
75. Novoe Vremya, 24.III.1914.
76. Bak: Xarakter i predposılki kurdskogo dvijeniya (Kürt hareketinin niteliği ve nedenleri),"Arev".1914,No.13.19.23;G. Baze Kurdskoe dvijenie(Kürt hareketi)."Arev"1914,No5; A.Arakelyan. İdeya Kurdistana (Kürdistan fikri). Mşak.17 1 19.IV.1914; V. Navasardyan, Predposılka i tseli kurdskogo vosstaniya (Kürt ayaklanmasının nedenleri ve amacı), "Mşak",20,IV.1914.
77. "Mşak".12.IV.1914.
78.Aynı yer.
79.Aynı yer
80.Mşak.13.IV.1914.
81. Mşak.17.IV.1914.

The Guardian Weekly, dergisinin 13 Ocak 1991 tarihli sayısından aktarıyoruz.

KÖRFEZ SAVAŞINI EFSANE YAPANLAR

Birinci Dünya Savaşı'nın en hareketli zamanlarında başbakanlık yapan Loyd George, Manchester Guardian'ın editörü C. P. Scott'a "İnsanlar gerçekten bilselerdi savaş yarın bitirilirdi, ama bilmiyorlar, bilemiyorlar" diyordu.

Onun sözleri bir modern katliam için de söylenebilir. Birinci Dünya Savaşı, Köfez'deki olaylardan savaşa doğru bir sürüklenmede insanların savaş hakkındaki bilgisizliği, savaş çığırtkanlarının demogojik saptırmaları ve yalanları, onların basındaki sözcüleri ile ayrılır. Ama bugün Körfez'deki savaşa doğru olan eğilim Birinci Dünya Savaşı'ndakine yakındır.

Günümüzün önde gelen gazetecilerinden ve hizmetlerinden ötürü şövalye unvanı kazanan Philp Gibbs "Sansüre gerek yoktur" diye yazıyor. Devamederek: "Biz kendi kendimize sansür uyguladık... doğruyu yazanlarımız da oldu... ama hiçbirimiz vahşetin ve kayıpların çıplak gerçeğinden öte, ana gerçekleri yazmak için kalemimize gereken özgürlüğü veremedik" diyor.

Eski Falkland savaş muhabiri, şimdiki Daily Sunday Telegraph'ın şef editörü Maks Hastings, geçenlerde BBC Radyosu'nda bu sözlere çarpıcı derecede benzer bir konuşma yaparak "Savaş sırasında aşırı yorumlar yapmak bir gazetecinin görevidir. Çünkü gazeteci, parçası olduğu ulusun ulusal çıkarlarını gözetmelidir" dedi.

Son zamanlarda üstünde pek konuşuluyor olmasa da bu "ulusal çıkarlar", bir ulusun savaş tehdidi altında olmaması durumunda bile savaşa girmesini sağlayabilmektedir. Hastings'in görüşü açıktan açığa olmasa bile çoğu çevrelerce kabul edilebilir. Savaşta edindiğim kişisel deneyimlerime göre tutucu olmayan sayılı birkaçı haricindeki çoğu gazeteci savaşın arkasındaki gerçekleri sorgulamaktan kaçınırlar. Vietnam Savaşı için geçerli olan görünüm Medya'nın savaşa karşı olmasıydı. Gerçekte karşı oldukları Amerika'nın yeterince aktif savaşmaması ve savaşı kaybetmesiydi. Bunun bir benzeri, Falkland Savaşı'nda da yaşandı. Objektif olduklarını iddia eden bazı gazeteciler, ülkeleri ve kraliçe adına taraflı olmaktan utanmadılar.

Onların başlıca güçlükleri ulaşım, "bizim tarafımızda" olmaktan ötürü yardımlardan mahrum bırakılmaları ve propaganda savaşının kazanılmasına yardım etmeleriydi. Eğer Körfez'de savaş patlak verirse Irak'a göre daha özgür olduğu söylenen İngiliz Medya'sı insanlarda yarattığı bilgisizlikten doğan bilinçsizlik, vatanseverlik adına yarattığı suçlu sessizlik yüzünden sorumluluğu büyük ölçüde üstlenecektir.

Öyle görünüyor ki gazetecinin, yönetimdeki ayrıcalıklı tabaka tarafından hoş karşılanmayan gerçekleri yazmak, insanların ilgisini doğru biçimde yönlendirebilmek işlevi son zamanlarda değiştirildi. Bunun temel nedeni iletişim devrimidir. Bilgi toplumu yerine Medya toplumu oluşmuştur.

Düşünce üretimi yerine derin içerikten yoksun bilgilerin tercih edilmesi, devletin ve yerel yönetimlerin giderek artan baskıları sonucu gazetecilikte olması gereken objektif ve özgür ortam doğal olarak azalmıştır. Körfez karmaşası çoğu kişide şaşkınlık ve donukluk yaratmış olmasına rağmen kamuoyunda karmaşanın etkisi bir şikayetin ötesine geçemedi.

Robert Fish ve John Simpson gibi profesyonel, insan haklarını savunan gazetecilerin şüpheci yaklaşımlarıyla yaptıkları onurlu işler yerine savaş çığırtkanlığı yapan televizyonlar, manşetler, radyolar daha çok benimsendi.

"Bush tarafından sürekli olarak estirilmeye çalışılan savaşmaya yönelik imaj" (The Observer). "Uygar değerleri korumak için savaş gereklidir."(The Times) "Savaş ödemesi ağır ama değersiz bir şeydir" (Bush demeçlerinden). Savaş karşıtlığı "Korkaklıktır"(The Sun).

Şüphesiz savaş gülünçtür. Her gece (TV'de çev. notu) Peter Snow'un kansız siperleri, Hornetlerin ve Tornadoların develerin yanındaki seksi görüntüleri sırasında pilot kabinlerinin arkasından doğan güneş görüntüleri seyredilmekte. Bu görüntüler savaşta ol-

mak için canatan binbaşıya esin kaynağı olmaktadır.

Adının verilmesini istemeyen ünlü bir TV yayıncısına göre, "Çoğu gencimiz müttefiklerimiz - den gelen kardeş kurşunlar ve bombalar tarafından sorgulanmadan savaşa istekli bir şekilde yok olacaklar."

Silahlı Kuvvetlerin çöldeki üstün yetenekli donanımı, hazır ve nazır makineler daha Ağustos'ta basın dünyası tarafından gösterilmeye başlandı. Aslında bu bir blöftü. Makinelerin daha yarısı gelmemiş, gelenlerin de yarısı bile hazır değildi. Çoğu basının yaptığı sadece söyleneni yazmak oldu.

Bize söylenen nükleer silahların kullanılmayacağı yolundaydı, oysa bir nükleer savaş tehlikesi görmezden geliniyordu. Channel 4 New'in diplomatik editörü olan Nick Going, bu tartışmadaki dar görüşlülüğü şöyle dile getiriyordu:

"Bu nasıl olur, anlayamıyorum, beynimden vurulmuşa döndüm. İngiliz halkının bu savaşın nasıl bir kabusa dönüşebileceğinden en ufak bir bilgisi yok. Bu insanların hiçbir şeyden haberleri yok. Irak yenilse bile, savaş bitmeyecek. CIA'ın direktörünün söylediği gibi Londra'nın ortasından terör esecek."

ITN'nin editörü olan Stewart Purvis ise yaptığı ilginç yorumunda şunları söylemektedir: "Muhalefet partileri bizim haber bültenlerimiz için önemlidirler. Televizyondaki tartışmaların seviyesi parlementodaki tartışmanın seviyesini gösterir."

Independent'in körfezdeki muhabiri şöyle diyor: " Saddam'ın ne yapacağı tam olarak ortaya konulmamıştır. Kuveyt'in 2 Ağustos'ta işgal edileceğini kim tahmin edebilirdi?" Tabii ki Amerika bunu daha önceden biliyordu. Bu da Amerika'nın stratejik çıkarları için gözardı edilen bir durumdu.

İşgalden bir hafta önce 25 Temmuz'da Saddam Hüseyin'le görüşmüş olan Amerika'nın Bağdat Elçisi April Glaspie'nin katıldığı İngiltere'deki toplantı olayların nasıl tartışıldığı ve konuların nasıl örtbas edildiğine dair iyi bir örnektir. Irak transkriptine göre: Elçi Irak diktatörünün niyetinin ne olduğunu sorar ve şöyle bir yanıt alır:

"Irak ekonomik ambargo ve askeri müdahalenin Kuveyt için ölüm olabileceğini kabul etmez."

Saddam planlarını daha net bir şekilde yapmamıştı. Bu toplantı dönüşü, Elçi herhangi bir uyarıda bulunmuyor, aksine Irak ile daha iyi ilişkiler için doğrudan girişimlerde bulunduğunu dile getiriyordu.

İşgalden iki gün önce, devlet bakan yardımcısı John Kelly kongrenin ABD'nin Kuveyt'i savunmak için bir karara varmadığını söyledi. İşgalden dört gün önce Senato Haber Alma Komisyon Başkanı'na göre eğer bir işgal sözkonusu olursa CIA bunu haber alabilirdi. 4. Kanal haberlerde, uyarıları hasıraltı edenlerden biri olmasına karşın Nick Gowing'e göre olaylar çok çabuk gelişti.

Gazetecilik olup bitenlerin her bir ipliğini birlikte görebilmemize olanak tanımazsa hiçbir şeydir. Bu olayların hepsini yanyana koyun ve zaman varken Amerika'nın uluslararası bir muhalefet yaratma çabası göstermesini ekleyin. Böyle bir durum Panama'ya yapılan müdahelede öldürülen yaklaşık 7 bin sivilin unutulması ikiyüzlülüğünün sınırlarını aşar.

Gerçek anlamda özgür toplumlarda tartışmalar baskı altında olmaksızın, toplumun her kesiminden değişik fikirlerle yapılır. Daily Mirror'ın işaret ettiği gibi, bu savaşın faturasını ödeyenin hastalıklı ve bitmiş olacağı kanısı doğrudur. Şimdi sorulması gereken soru şudur: Bu işten kim zararlı çıkacak? Ya da kimin milli çıkarları korunacak?

Amerika'nın çıkarlarını ilgilendiren bir savaşa mı baş koyuyoruz? Bu, geri adım atmanın ağır bir kayıp olacağı bir zamanda Amerika'nın dünya liderliği gösterisi ve doğal kaynaklarının azalmaması için özgürce ticaret yapmasını sağlayan bir destek midir? Niçin ambargoların başarı sağlamasına izin ve zaman verilmedi?

Hepimiz 15 Ocak olan son günü bekler gibi görünüyoruz. Saddam bu sürenin bitiminde Kuveyt'ten çekilmiş olmalıdır. Ancak olaylar çoğu medyalarda bize sunulduğu gibi değildir. Bush 30 Kasım'daki haber toplantısında gerçekten Saddam'ın 15 Aralık ile 15 Ocak arasındaki "Karşılıklı uygun bir zamanda " buluşmayı kabul edeceğini umdu. Özel bir tarih vermedi. Iraklılar tarih konusunda acemilik yapabilirdi, ancak Bush böyle davrandı: Binlerce masum insanın ölüm kalımı olan bu durumda belki de uygun zaman her iki taraf için de aynı güne karşılık gelmeyecekti.

Observer, 30 Aralık'ta Körfez'deki İngiliz ordusu ve bir av boynuzuyla övünen bir albayın resmi hakkında bir makale yayımladı. Belki bunun alaycı bir anlamı vardı. Çünkü hafif süvari bölüğünün başına gelenler tarihte pek üstünde durulmayan felaketlerden biriydi...

Savunma Bakanlığı'na savaşı tartışmak için çağrılan editörlerin daha önceki İngiliz savaş muhabirlerinin raporlarını, Times'tan William Howard Russel'i okumaları gerekmektedir. W. H. Russel insanların kurban edildiği, bir kördöğüşü gibi yapılagelen ve boşa giden savaşlar hakkında yazılar yazdı. W. H. Russel editörü John Delane'e yazdığı bir mektupta sorar; "Bütün bunları söylemem gerekiyor mu? Yoksa dilimi tutmalı mıyım?" Delane'nın yanıtı ise şöyleydi: "Şimdiye kadar yaptığını sürdür, söyleyebildiğin kadar doğruyu söyle."

Kuşkusuz her ikisi de işleri ile ilgili olarak bir işgalin tehlikelerinden daha çok olmayacak risklerle karşılaştılar.

BAĞDAT BOMBALANIRKEN

A . Fuad

ABD'deki şahinlerin ve Türkiye'deki kırıntılarının arzuları nihayet gerçekleşti. Birleşik Devletler güdümünde hareket eden Birleşmiş Milletler'in Irak'a, Kuveyt'ten çıkması için tanıdığı süre bitti. 15 Ocağı 16'sına bağlayan gece ABD, İngiltere ve Fransa gibi emperyalist ülkelerin öncülüğündeki şer güçleri Irak'ı bombalamaya başladı.

CNN'den naklen yayın yapan Türk TV'si ise, saat 4'te, saldırıdan 2 saat sonra Irak'ın 'işini bitirdi.' Bush, Irak'ın Amerikalıların korkulu rüyası haline gelen yeni bir Vietnam olmayacağı vadinde bulundu. Irak'ın savaşın 2. günü İsrail'i Scud füzeleriyle vurması, başta Türkiye olmak üzere şer cephesinin hevesini kursağında bıraktı. Saddam Hüseyin, ustaca taktiklerle uzun süreli bir savaşa zemin hazırladı.

ORTADOĞU: BÖLÜNMÜŞ BİR COĞRAFYA

Yeryüzünde Ortadoğu kadar bölünmüş, bölüşülmüş bir coğrafyaya rastlanamaz. Ortadoğu'daki sınırlar bölge halklarının istemleri ve çıkarları gözönünde tutulmadan çizilmiş sınırlardır.Yüzyılımızın her iki büyük savaşından sonra 'geri çekilen' emperyalizm, klasik 'böl-yönet' politikasını uygulamıştır. Arap halkı bölünmüştür. Öyle ki bütün Arap ülkeleri ırkçı İsrail'e boyun eğmek zorunda bırakılmıştır. Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri ve benzeri 'ülke'ler birer devlet değil, Batı'nın çıkarlarını koruyan, kabile bağları ile oluşmuş birer çiftlik konumundadır. Birinci Büyük Savaş'tan sonra Kürtler birbirinden koparılmış, Kürdistan 4 parçaya bölünmüş ve çevre ülkeler tarafından paylaşılmıştır. Ortadoğu haritasında çizili sınırlar meşru olmayan sınırlardır. Bu sınırları kaldırmaya yönelik girişimleri olumlu değerlendirmek gerekiyor.

Baas'a renk veren Arap nasyonalizmi olmasına karşın Irak ordusunun Kuveyt'e girişinin Arapların ulusal birliğini sağlamak gibi bir misyonu bulunmuyordu. Ancak gelişmeler Saddam'ı hiç ummadığı bir yere getirdi. Körfez Savaşı birbirinin önünde engel gibi görünse bile Arapların ve Kürtlerin önünde yeni imkanlar açılıyor, ulusların birliği daha olanaklı hale geliyor.

Irak'ın Kuveyt'i ilhakının şimdiden iki olumlu sonucu görülebiliyor. İlhakın dolaylı da olsa yol açtığı bu iki sonucun Irak'ın galip ya da mağlup olmasıyla bir ilgisi bulunmuyor. 1-) Terörist devlet ABD'nin gece yarısı operasyonlarıyla iktidarı değiştirdiği bir dönemde, emperyalizm lehine bir düzenin oluşmaya başladığı sırada Irak, dengeyi sarstı. En uysal Doğu ülkelerinde bile yüzbinlerce insan sokaklara



-Vietnam

dökülerek Amerikan zorbalığını protesto etti. Mevcut kukla yönetimlere karşı bir başkaldırının işaretlerini verdi. 2-) On yıllardır süregelen Filistin sorununun çözümünün gerekliliğine bütün dünyayı inandırdı, siyonistler de ikna olmuştur herhalde Tel Aviv'e atılan bombalardan sonra.

Lutte de Classe'ın da belirttiği gibi bu savaşın seyri ve niteliği *"Bizi taraf tutmaya, başlıca emperyalist ülkelerin ordularıyla karşılaşacak olan Arap kitlelerinin tarafını, emperyalizm tarafından ezilen halkların tarafını tutmaya"* zorlayabilir. *"Bu seçim bizi fiili olarak (de facto), yakın zamana kadar emperyalistlerin dostu olan, yarın belki çark edebilecek olan ve politikasının kitlelerin çıkarlarını savunmakla ilgisi olmayan bir diktatörle, Saddam Hüseyin'le aynı tarafa koya* (bili)r." (Akt. Dünya Solu, Güz '90, Sayı: 6 Sf. 36)

KÜRT SORUNU ÖNPLANA ÇIKIYOR

Filistin sorununun çözülmesiyle Ortadoğu çok daha büyük ve farklı bir sorunla dünya gündemindeki yerini koruyacak. Kürt sorunu, mutlaka çözülmesi gereken bir sorun olarak özellikle Kürdistan'ı paylaşan her 4 ülkede, Ortadoğu'da, doğal olarak bütün dünyada gündemin baş sıralarına yerleşiyor.

Körfez Savaşı'nın bir haftadır sürdüğü şu sıralarda ABD öncülüğündeki şer güçlerin hava bombardımanlarıyla istedikleri sonucu elde etmeleri oldukça güç görünüyor. Yıldırım Akbulut bile Saddam Hüseyin'i devirip Irak'ta demokratik bir sistemi hedeflediğine göre, savaş çok daha uzun sürecek. Büyük bir kara savaşı kaçınılmaz görünüyor. Emperalist güçlerin modern silah teknolojisinin aylardır yeraltında mevzilenmiş Irak ordusuna karşı başarılı olup olmayacağını zaman gösterecek. İşte bu aşamada her zamanki gibi gözler ister istemez Irak'ta en büyük muhalefet grubunu oluşturan, içinde I-KDP(Partiya Demokrati Kurdıstan-Irak), KYB(Yekitiya Nıştımane Kurdıstan) ve daha birçok Kürt hareketinin yer aldığı Kürdistani Cephe'ye çevriliyor. Kürdistan'ı paylaşan ülkelerin ortak sömürge tavrı KUKM'nin önünde önemli bir engel olarak duruyor.

KÜRT HALKININ VESAYETİ ABD'YE ve SÖMÜRGECİLERE DEVREDİLMEMELİDİR

Amerika'nın Kürt sorununa ilgi duymasının altında yatan temel etkenler nelerdir? Bu sorunun cevabı, sorunu somut bir biçimde ortaya koyup tahlil etmeye bağlıdır. Kürt sorununu herşeyden önce 'dış bağlantı'lara göre değil, iç dinamiklere göre değerlendirmek gerekiyor. Kürtler, Ortadoğu'da 4 ülkeye yayılmış, nüfusu milyonları bulan bir halktır. Kürdistan, emperyalist paylaşım savaşı sonrasında 4 parçaya bölünmüş bir ülkedir. Kürdistan'ın her 4 parçasında da Kürtler, en temel hak ve özgürlüklerinden yoksundurlar. Kürt kültürü egemen kültürlerin baskısı altındadır. Ancak 60 yıllık bu çok yönlü asimilasyona rağmen Kürt kimliği yok edilememiştir. Bugün Kürdistan'ın hemen her yerinde sömürgeciliğe karşı mücadele veriliyor. Kürtler, bölgede dikkate alınması gereken bir güç durumundadır. ABD ve diğer emperyalist ülkelerin soruna ilgi duyması buradan kaynaklanıyor.

İncirlik'ten kalkan Amerikan ve İsrail uçaklarının Kuzey Irak'ı(Güney Kürdistan) bombaladığı şu sıralarda Güney'den pek sağlıklı haber alınamıyor. Fakat Kürtlerin özellikle emperyalist şer güçlerine geçmişte olduğundan daha farklı yaklaşımlarda bulunmasını umut etmek karamsar bir beklenti olmasa gerek.



Halepçe

"AMERİKA'NIN SÖZÜ ZIRH GİBİ SAĞLAM" DEĞİLDİR

"Amerika'nın verdiği söz, ister yazılı ister sözlü olsun bir zırh gibi sağlamdır."

Kürt halkının *"yarım yüzyıldan beri bütün güvenini, umudunu"* bağladığı, Irak Kürdistan Demokrat Partisi Lideri Molla Mustafa Barzani, 1975 yenilgisinden sonra bu güveni, umudu ABD'ye o dönemin ABD cumhurbaşkanı *"Jimmy Carter'a devretmişti."*

"Biz Kürtler, ABD ve İran'ın şeref sözüne güvenerek düşmana karşı koyduk ve savaştık. Bize mükafat olarak söz verilen özerklik nerede" diye soruyordu Barzani, Carter'a yazdığı mektupta.

1970'li yıllar, Güney'deki Kürt hareketi için bir dönüm noktasını oluşturuyor. Özellikle 1972'de Irak'taki Baas rejiminin Sovyetler Birliği ile anlaşması ve buna bağlı olarak Irak Komünist Partisi (IKP) ve diğer "ilerici" güçleri yedeğine alması KDP'yi karşı kutba itmiştir. IKP'nin Mişel Eflak'ın partisiyle ilişkisi, Türkiyeli komünistlerin CHP'yle olan ilişkisine benzetilebilir. IKP, Baas'ın kuyrukçusu bir siyasetin izleyicisidir. Her darbeden sonra yeni yönetimle anlaşıyor ve iş olarak kullandığı, buna Baas teröründen kaçarak sığındığı demek daha doğru olur, Barzan bölgesini terkederek, Kürtlere karşı düşmanca bir tutum içine giriyordu. I-KDP'nin ABD ve İran ile işbirliğini geliştirmesi bu kritik döneme denk düşüyor. I-KDP, her iki ülkeden silah yardımı almaya bu dönemde başlıyor.



Nusaybin/Bagok

"Sayın Başkan,

"Eğer Amerika'nın verdiği söze tam olarak inanmasaydım, halkımı bugün içine düştüğü felaketten kurtarabilirdim."

Bu sözler de, 1975 yenilgisinden sonra Amerika'ya sığınmak zorunda kalan I-KDP lideri Molla Barzani'ye aittir. Irak ve İran Cezayir'de biraraya gelerek aralarındaki sorunları kısmi bir çözüme kavuşturmuş, 1975 Cezayir Anlaşmasından sonra İran, Kürtlere verdiği desteği geri çekmiş, Kürt halkı Irak'ın napalmlarıyla karşı karşıya bırakılmıştır. Sömürgeciliğe karşı verilen mücadelede emperyalizmle uzlaşmanın faturası ağır olmuş, G. Kürdistan'daki Kürt hareketi hüsrana uğramıştır. İran ve Türkiye sınırına yığılan onbinlerce kadın-yaşlı-çocuk geri çevrilerek ortak sömürge siyaseti uygulanmıştır. İran istemini reddettiği için Barzani, ABD'ye sığınmıştır.

Güney'deki Kürt hareketi '75 yenilgisinden de hiçbir ders çıkarmadı. Çünkü aynı trajedi, 88'de de İran ve Irak ateşkes için anlaştığında daha korkunç bir biçimde Halepçe'de yaşandı. İran ordusu geri çekildikten hemen sonra Irak, Halepçe'ye kimyasal gazlarla saldırarak 5 bin insanın ölümüne neden oldu. Halepçe'deki katliamdan Irak ne denli sorumluysa İran da o denli sorumludur. Bağdat'ı bombardıman altında tutmayı, Saddam'ın Kuveyt'te işkence yapması, çocuklara eziyet etmesi gibi komik gerekçelere dayandıran Bush, nedense 5 bin Kürdün kimyasal silahlarla boğulmasına en ufak bir tepkide bulunmamıştı. Daha düne kadar en yetkili ağızlardan Irak'ın kimyasal silah kullanmadığını ileri sürerek Saddam'ın suç ortağı olan TC, Yıldırım Akbulut'un başkanlığında bir heyetle Irak'a 'demokrasi' götürmek için hazırlıklar yapıyor. Ziyaret başarıyla gerçekleştiği takdirde Türkiye, Irak'a demokrasi satıp karşılığında da petrol alabilecek.

Talabani'nin Washington'daki 'gayri resmi' temasları hangi çevçevedeydi? ABD, eskiden yaptığı gibi Irak yönetimini yıpratmak için 'Kürt kartı'nı kullanmak isteyecek mi? Talabani'nin Washington'ı ziyareti sırasında basına verdiği çeşitli demeçlere ve Mesut Barzani'nin konuşmalarına bakılırsa, Güney'deki Kürt hareketlerinin eskiden süregelen yapısal bozukluklarından kurtulamadıkları ortaya çıkar. Bilindiği gibi Talabani, ABD'den 'Saddam' sonrası Irak'ta Kürtlerin özgürce yaşayabilecekleri bir otonomi bölgesi kurulmasına 'destek isterken; Barzani de, 1970 Antlaşmasını kabule hazır olduklarını belirtmişti.

Geçmiş deneyler, ABD'nin verdiği sözün zırh gibi sağlam olmadığını gösterdi. 75'ler unutulsa dahi Halepçeleri unutmak mümkün mü? Talabani her ne kadar diplomatik oyunlarla olası destekleri resmileştirmeye çalışıyorsa da emperyalistlerin Kürtlere yaklaşımı değişmemiştir. Savaşın uzaması, müttefik cephede çatlaklara neden olacaktır. Arabistan çöllerinde konaklamış kuvvetlerin çekilmesi halinde Güney Kürdistan gene kimyasal silahlarla karşı karşıya kalacaktır. Kürdistan halkına ikinci bir Ha-

lepçe'nin hesabını vermek çok güç olacaktır. Güney Kürdistanlı 'öncü'lerin bu hususu unutmaması gerekiyor.

TÜRKİYE LEŞ KARGASI

Körfez Krizi başladığından beri, Türkiye ve İsrail, Irak'a karşı en çok savaş kışkırtıcılığı yapan iki ülke oldu. Israil, üstü örtülü bir biçimde diplomatik girişimlerle ABD'nin Bağdat'ı vurmasını isterken Türkiye, radyo ve TV aracılığıyla, buna basın korosu da eşlik etti, açıktan savaş çığırtkanlığı yapmayı tercih etti.

Türkiye tarihinde, bu tarih Osmanlı'ya kadar da götürülebilir, hep böyle olmuştur. İç sorunların büyüdüğü dönemlerde komşu ülkelerle yapay sorunlar yaratılmış ve bir dış sorunla üzerleri örtülmeye çalışılmıştır. KUKM'nin kitlesel bir biçimde kentlere yansıdığı, işçi sınıfında kıpırdanmaların görüldüğü bir dönemde TC, Birleşmiş Milletler'in bağlayıcı olmayan kararlarını kalkan yaparak İncirlik'i ABD ve İsrail uçaklarına açarak ve bu uçakların "Kuzey Irak"ı bombalamasını sağlayarak 2. cepheyi açmış oluyor.

Türkiye, Körfez Krizi başladığından beri yürüttüğü politikayla Amerika'nın bölgedeki jandarmalığına aday olduğunu ve bu misyonu İsrail'den daha başarılı yürüteceğini gösterdi. Türklerle Araplar arasında ilerde onulması güç yaralar açacak nifak tohumları ekilmiş oldu. Arapların Türkiye'nin yayılmacı politikasına ilişkin eskiden beri varolan kaygıları haklı çıktı. Türkiye *'1 verip 3 alarak'* masada ('paylaşım masasında') yer almak istiyor. Bir görüşe göre de *'Kürtlerin hamiliğine'* soyunuyor.

Bütün bunlar bir yana **ERNK-Avrupa Örgütü**'nün 14 Ocak tarihli bildirisinde de belirtildiği gibi Türk Devletinin bu savaştaki niyeti açık ve nettir: *"KUKM karşısında çaresiz kalan rejim, yeni bir paylaşım savaşını varlığını idame ettirmenin tek yolu olarak görmektedir. Türk Devleti, savaşla genişlemek, ülkemizin Güney parçasını da işgal etmek, özel savaşı doruğa ulaştırarak mücadelemizi dağıtmak, bölgede emperyalist çıkarların korunması için jandarmalık rolünü güçlendirmek istiyor."*

KÜRTLERİ IRAK'TAN ÇOK TC TEHDİT EDİYOR

Körfez Krizi'nin başlamasıyla birlikte Türkiye, Kürdistan'a askeri yığınak yapmaya başladı. Diyarbakır, Batman, Mardin, Şırnak, Hakkari gibi yerlere Batı'dan askeri birlikler kaydırıldı. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, NATO'dan istenen Çevik Kuvvet de sınıra yerleştirildi.

Botan, ARGK gerillarının egemen olduğu bir alandır. TC, eskiden beri bu bölgeyi boşaltmak, insansızlaştırmak istiyor. Körfez Krizi, ardından savaş, bunun için araç oldu. Askeri yığınaklarla, operasyonlarla göç teşvik edilmeye çalışıldı. Halepçe katliamında Saddam Hüseyin'e en büyük desteği veren ve daha birkaç ay öncesine kadar kimyasal silah kullandığını yalanlayan, sığınmacıları kamplarda rehin tutarak ölüme terkeden Türkiye, *"Halepçe'yi Unutmayın"* diye broşürler dağıtmaya başladı, PKK'nın Irak'ın yanında yer aldığını işbirlikçi feodallerin ağzından beyan ettirerek yoğun bir propagandaya girişti.

Silopi, Cizre, Diyarbakır gibi şehir merkezlerinin yarısı boşalmış durumda. Ordu, her gün yeni bir provakasyonla Kürdistan'ı tamamen boşaltmak istiyor. Diyarbakır üzerinde patlatılan Patriot füzeleri bunun en somut örneği. Halk Irak'tan gelecek herhangi bir saldırıdan değil, TC ordusunun uyguladığı vahşetten ve kitlesel kıyımlardan dolayı tedirgin bir bekleyiş içinde. Kürtler, Halepçe'yi unutmadı, Dersim'i, Koçgiri'yi, Bagok'u da hiç unutmaz.

ERNK açıklamasında, *".. Faşist Saddam rejimi de boşalttığı Güney Kürdistan alanını yönünü Kuzey Kürdistan'a çevirdiği nükleer füzelerle doldurmuş, zorla silahlandırdığı Kürt halkını, milis adı altında savaşın kobayları olarak en önde mevzilendirmiştir. Yani her iki tarafta da hedef olarak Kürdistan halkı seçilmiştir ve sömürgeci güçler birbiriyle hesaplaşma adına Kürdistan'ı boğazlamanın ve yeniden paylaşmanın hesabı içindedirler"* deniyor.

ERNK'DEN HALKA ÇAĞRI: "ÜLKENİZİ TERKETMEYİN!"

ERNK, savaşa karşı tutumlarının net olduğunu, asıl görevin, *"hem Türk, hem Irak ve arkalarındaki işgalci emperyalist güçlere karşı savaşmak olduğunu"* belirtiyor. *"Bir yurtseverin görevi, özgür bir vatan için mücadele etmektir"* denilen açıklamada, *"Aydınından çobanına kadar her Kürt insanı savaşın bizim savaşımız olmadığını ve bu savaşta amacın halkımızın köleliğini daha da katmerleştirmek olduğunu bilmektedir"* deniliyor.

"Kürdistanlı yurtsever güçler arasında oluşan diyalog ve uyum ortamında sorumlulukla davranılması durumunda geniş bir ulusal birlik içinde direnmek mümkün olacaktır. Son işçi eylemleri, Türkiye'de de halkımızın direnişine omuz verecek büyük bir emekçi halk potansiyelinin canlı bir eylem hareketliliği içinde olduğunu göstermiştir" değerlendirmesinin yapıldığı açıklamada halka şu çağrıda bulunuluyor:*"Yurtsever Halkımız! Devletin yarattığı baskı, açlık, kaos ve ölüm tehdidi psikolojisine kanarak ülkenizi, şehrinizi ve köyünüzü terketmeyiniz. Göç etme yerine denetimin zayıf olduğu kırsal alanlara çekilelim. Göç etme, açlık, devlet terörü ve kimyasal silah tehdidine karşı hazırlık içinde olalım."*

Savaşın uzaması durumunda -ki uzayacağını Beyaz Saray da resmen kabul etti- Türkiye'nin karadan girme ihtimali vardır. Türk ordusunun yığınağı, Özal'ın kışkırtmaları hep bir hazırlık izlenimi uyandırıyor. Ancak bu savaşta *"Türkiye'nin de Irak rejimi gibi kazanma şansı yoktur. Türk ordusunun Güney'e girmesi durumunda Kürt halkı üzerindeki denetimi büyük ölçüde azalacak, ulusal direniş etrafında büyük bir dayanışma çemberi"* oluşacaktır.

TC'nin yayılmacı siyasetlerden vazgeçmesi "tarihteki son Türk Devleti"nin bekası için gerekli olacaktır.

SAVAŞ GÜNLÜĞÜ

Bilgesu Erenus

6 Ocak 1991 Pazar

Maden-İş Sendikasına destek veren kardeş bir sendikanın yetkilisini dinliyoruz, az önce dönmüş Mengen'den, kötü kötü öksürüyor, eline tutuşturduğumuz vitamin takviyeli aspirinleri içmeyi erteliyor hep, çoşkusu buna engel..

"Yani nasıl biliyor musun o kadar çoşku var ki, insanları susturamıyorsun, yani o kadar büyük bir çoşkuyla işte geldik Devrek'ten, Devrek belediye başkanı organizeyi çok güzel, yani adam sabahtan akşama yapmış organizeyi, hangi grubun hangi köye gideceği, kimin nerde yatacağı belli... Onbeş bin nüfuslu Devrek yüzbin kişiyi yok etti, kimseyi göremezsin dışarda, kimse inanamadı zaten, kim nereye gitti, nasıl gitti."

Uyarılarımız üzerine ilacı içiyor.

"En büyük yanlışlık, Devreğe gelene kadar gece yürümek oldu, ana yolu kapatmış herifler, kamyon bir arkadaşa çarptı, genç bir arkadaş, orda gitti. Dün sabah da Devrek'ten yola çıkılacak, yayan tabii, çok zor artık, yedi sekiz saatte ancak 17 kilometre yol alabiliyorsun yaya oldun mu..."

Yürüme hızını azımsamasına karşın kendine şaşmakta sendikacı arkadaşımız, hantallaştığını sanıyormuş yıllardır, soğuk bir yana, hiç yorulmadığını tekrarlıyor.

"Yolun bir kısmını elimizdeki araçlarla, işçiyi yürütmeden parça parça bırakalım dendi. İlk parçayı getiren arabalar geri dönüyordu ki, yolu kesmişler. Biz beş bin kişi kaldık bu yakada.. Arada tünel var, giriş çıkış tutulmuş, beş bin adam ne yapacağını bilmiyor, organizeyi kuracak yetkili de yok aramızda. İki buçuk saat bekledik. .Adamın biri tezgahı kurmuş, diyor heyecanlı heyecanlı -efendim arkadaşları madem bırakmıyorlar E-5'i işgal edelim. Yanına vardım, "sen kimsin?" "Ben" dedi 'gazeteciyim'. "Çıkar kimliğini".. "İşte, kimliğimi unutmuşum". "Bir dakika".. Bak burdan çok acele toz ol , aksi takdirde bu beş bin kişiye bunlar mit dedim miydi parçalarını bile bulamazsın". Hemen kaçtılar. İstekleri belli parçalayarak yutmak. Neyse öbür taraftan yüklenip, tüneli yıktılar. Karar çıkmış Mengen'de toplanalım.

İyi toplanalım da Mengen beşbin nüfus, dağ taş insan dolu ne ekmek kaldı ne su, gece onbire kadar ordaydım insanlar sokaklarda marş söylüyor, slogan atıyor, ateş yakmışlar grup grup...Şemsigil başbakanla görüşmeye gitti, başbakan demiş 'teklifi verdik, önce işçileri Zonguldak'a çekeceksin sonra gelip konuş'. Şemsigil sabahın altısı bize geldi, bize dedi ki,

"İşçiyle konuşmadan hep beraber bir toplanalım, ne yapacağız, ne edeceğiz, gelişmeleri beraber değerlendirelim. Bunu bir gün öncesi yapmak gerekirdi. Birbirimizin eksiğini tamamlayacağız diyorsan... Yarın neler olacak ne yapılacak, olay organizesiz gidiyor, kendi akışında...Geciktikse de değerlendirelim dedik. Önce işçi ne diyor? Ölmek var dönmek yok. Adam diyor ki 'ben yahu, karıma çoluğuma, çocuğuma ben dedim ki, Ankara'ya gidip hakkımı alıp döneceğim, ben nasıl dönerim hakkımı almadan, ben dönmem.'

Bunları döndürecek gücün olmadığında hemfikiriz. İnsanlar bu kadar kararlı. Bak arkadaş dedik Şemsigil'e burda işçiyi geri döndürecek adam daha anasının karnından doğmadı, biz dön dediğimizde ne olur, kontrol kaçar, kendi başına hareket eder, bu da bitişe götürür. Tek yol kalıyor ileri gideceğiz. Önümüzü keserler dendi. Kesecekler kardeşim, devlet, sermaye " oo arkadaşlar. hoş geldiniz işte size E-5 demeyecek ya, yahu E-5'i durduruyorsun sen, dünyayı durduracaksın. Kara naklinden tut, bilmem neye kadar Türkiye'nin hayatı E-5 de. Engel çıkarır önüne buyur demez. Engel ne olur. Jandarma, polis. Jandarmadan vur emri verecek adam da, o emri uygulayacak adam da daha anasından doğmadı. Yüz bin kişiye hadi ateş et, o jandarma ateş demez, asker yahu, senin benim kardeşim, çoluğum , çocuğum... 15-16 Haziranda da ateş emrine rağmen etmedi. Polis diyorsan, beş bin işçinin üzerinde silah var, bunu polis de biliyor herkes de biliyor... 'Karşı karşıya gelemeyiz' diyor Şemsigiller... 'Bir dakika kardeşim, ya çatışmayı göze alacaksın ya da kararı baştan hiç almıyacaksın'. Karar çıktı, Mengen de konaklanılacak. Kar yağıyor yahu, aç susuz adam. beklemeyi bile anlatamazsın, o işçi seni gene aşar.

Şemsigil'e dedik. 'bak biz düşüncelerimizi aktardık, siz yönetim olarak toplanın değerlendirin, insiyatif kimdeyse, karar mekanizması odur, ya konaklayacağız yada yürüyeceğiz diyin, her iki halde de kesin bir şeyi hayata geçirin, soğuk, insanların sırtında bir şey yok, yarın E-5 e vardın mı, iyice dağ başı, çadır battaniye seyyar mutfak, bütün dünya ülkelerinden acil yardım iste, telefon mu edeceksin, telefax mı bir şey yap, yardım alırsan devlete de baskı gücün artar. ' Maden işten konaklama kararı çıkmış, açıkla-

nınca benim moralim bozuldu, çekip gelmesem kavga etmem gerek, hadi size kolay gelsin.."

Öğleden sonra, İlyas Hale ben, ilyas'ın arabasıyla yola koyulduk. Zonguldak'ın demokrasi şenliklerini basından izlemiştik bu güne kadar, gitme isteğimizi körükleyen pek bir şey yoktu ama bu gün, direnişin şu aşamasında buralarda durulmaz. Çağrı yaptığımız aydın sanatçı arkadaşlar hep sayı soruyor, kaç kişi gidilecek, ben epeydir sayı saymaktan vazgeçtim. Şimdilik üç kişiyiz, yarın, Edip-Ayten Akbayram yola çıkacak, Hasan-Leyla Kıyafet, bir de İldeniz Kurtulan, yanı sayılamayacak denli çokuz bu koşullarda . Üstelik de İlyas tedavisini yarıda bıraktı yol için haberleştiğimizde serum veriliyordu kendisine, tek başına milyonlarca kişi ettiğine inanıyorum İlyas'ın.

İzmit'e varmadan levhalar ne hikmetse gene İstanbul yönüne attı bizi. İlyas şehir trafiğindeki rahatlığını üzerinden atmıştı çoktan, dikkatli bir sürücü ve seksenden hızlı gitmiyor. Yolun doğrusuna çıkabilmek için, Tırları ve kamyonları kollarken söyleniyordu, "Bir kaza olursa yanlış anlayacaklar, arabaya bir not koyun hele, oraya giderken öldüler diye hani ne olur ne olmaz."

Arabanın radyosu hep açık. İlyas gak dedikçe çay veriyor Hale, guk dedikçe gene çay.. Adapazarında geçtiğimizde, işçilerin önüne barikat konduğunu öğrendik. İlyas gene çok dikkatli ama, hız göstergesi sekseni çoktan aştı.

Mengen sapağında bir kahvedeyiz. Konyalı tırcılar ve biraz ısınma çabasında Zonguldak'lı bazı işçiler var burada. Arkadan dolansaydınız, sokmazlar sizi diyorlar. Biz önden girmeyi yeğlediğimizi söylüyoruz.

Sapak da polisler otomobil lastiği yakarak ısınma çabasında. Geri çevirmek isteyen polise, İlyas 'Amirini göreceğim' deyip arabadan iniyor. Bir süre sonra dönüp haberliyor bizi 'geçirecekler ama koşulları var, ekip arabasında bir çaylarını içeceğiz'. Ekip arabasında piknik türü bir tüpgazın üzerinde çay kaynıyor. Ekip başlarının görev sözcüğünü altını çizerek' kullanışları, ortak bir duyguyu vurgulamamızı engellemiyor, her iki taraf için de doğa koşullarının acımasızlığı.. İstanbul'dan yola çıkarken yanımıza aldığımız bir kaç paket büsküviyi çaylarımıza katık ediyoruz, birlikte.

Geç izni aldıktan sonra, yolda rastladığımız kilometreler boyu jemseler, polis otoları, karanlığın içinden kopup gelen bu Doğan'a nerden çıktı diye şaşkınlıkla bakıyordu. Bir üstteğmen, iyi akşamlar dedikten sonra, kaygıyla uyardı, yolda ısınma çabasında erler var, dikkatli sürün.

Sarı renkte iki yol grayderi kepçe kepçeye vermiş. Az önce haberlerde duyduğumuz barikat, geri yan işçi. İlyas'ın emektar düldülünü kolluk güçlerinin bölgesinde bırakıp, işçilerin yanına geçtik.

7 Ocak 1991 Pazartesi

İşçi üretim araçlarına sahip çıkamıyor, ya bizler? Sanatın pahalı oyuncakları kimlerin elinde? Bir kameraman olmadığı için kendime lanetler yağdırıyorum. Mengen ormanlarında kilometreler boyu ateşler yanıyor, battaniye pelerinlerini savurarak devinen, aydınlık inançlı yüzler donmasın diye uyandırılanların



uykusunu alamamış çocuk gözleri ve biz şarkı, şiir her grupta ayrı ayrı durarak yol alıyoruz. Sanki üşüdüğüm filan yok, gecenin ya da sabahın üç buçuğu, üşümeyi unutmuş herkes. İlyas, Ahmet Arif'in dizelerinde sesleniyor işçilere; Tek umudum

sende, gözlerinden öperim. Her grup birbirinden habersiz bize yönelik bir sese dönüşüyor, Zonguldak sanatçıyı unutmayacak.

On kilometrelik dura kalka yürüyüşümüz sırasında sendikacıların rehberliğinden kopmuşuz. Zonguldak'lı esnaflardan bir grup sahip çıkıyor bize, arabalarıyla Devrek'e götürecekler. Soğuğu karşılamak için olmalı, içkililer. Sürücü de dahil öndeki üç kişi, sürekli dönüp İlyas'a bakıyor, onunla aynı arabada olmaktan mutlular çok, kendilerini inandırmak ister gibiler sanki. İlyas'ın uyarılarını, 'yok abi sen korkma bir şey olmaz' diye yanıtlıyorlar, başları gene arkada. İlyas'ın çevirdiği filimleri anlatıyorlar İlyas'a. Hale, ikimizin birden koluna giriyor arka koltukta, yapılacak başka bir şey yok. Zonguldakli esnafların aşırı hızından, değilse bile, aşırı sevgisinden ölmek üzereyiz. Tuhaf bir umursamazlık çöktü üzerime, yoldan bulunduğum mekandan koptum, Devrek'e yaklaştıkça geriye kalan öbek öbek gece ateşini ve insanları yaşıyorum yeniden , ne uyarılara ne de konuşulanlara katılıyorum artık.

Sağ salim Devrek'e gelmişiz, içkili de olsa, sürücümüzün yolları ezbere bilişine borçluyuz sanırım bunu. Bir otelde elbiselerimizle yatıp iki saat sonra yeniden ayaklandık. İlyas onu da yapamamış, sağlığı konusunda endişeli.

Yeniden barikatın önündeyiz. Burun buruna vermiş grayderler işçi ve polisi sabah ışığında daha bir netlikle ayırmış. Tutuklananlar olduğu söyleniyor, polisten gelen kışkırtmaların sürdüğü. Kadınlar, Zonguldaklı kadınlar... Yanlarından geçerken nasıl bir sevgi ve çoşku çemberine alıyorlar bizi, karanlıkta gözlerime dolan, öbek öbek ateşler ve insanları göz yaşına dönüşüyor şimdi, kendimi tutamayıp ağlıyorum. Sevince daha az dayanıklı oldum son günlerde, acı o denli etkilemiyor.

İlyas'a polisten megafonla uyarı, 'arabanı çek' HEP milletvekilleri yalnız bırakmıyor İlyas'ı hep birlikte polisin tuttuğu bölgeye gidiyoruz. Gece kapalı bıraktığımız Doğan'ın kapıları açık. Geldiğimiz yoldan geri dönmemize izin vermiyorlar. Aralarında dün bize ekip arabasında ortak koşul çayı ikram edenler var mı acaba? Graydere hemen bitişik duran yetkililerden birine yaklaşıyorum. "Sorun sizlerin sorunu değil, biribirinizi birbirinize kırdırmayın" Gözlerini kaçırarak görev diyor yetkili. Gerilerden bir başkası atılıyor söze, "Hep onların yanında yer alıyorsunuz"

'Haklarımıza siz de sahip çıkın sizi de destekleyelim.'

Bir başkası yaklaşıyor yüzü kin, öfke dolu.

Grayderlerin ötesini işaretliyor. "Bunlar var ya , tam üç buçuk milyon lira alacaklar, benim maaşım 900 bin lira"

Ve diyalog orda kopuyor, belki de gereğinden fazla uzadı. Arabamızı graydere iyice sokularak, dereye düşme pahasına işçi bölgesine alıyoruz. HEP milletvekilleri Ankara sapağına kadar geçiriyorlar bizi, uzunca bir turdan sonra yeniden Yeniçağa'ya varmışız.

Emektar arabada çizikler var. Bagajı açıp gitarımı denetliyorum kaygıyla. Radyomuz ses vermiyor artık. İlyas'ın herkese insan onuruyla yaşama dilediği kartposttalları radyonun altına bir bir itilip gizlenmiş, polislerin bu davranışını bir türlü yorumlayamıyoruz. İlyas'ı ilk kez çok gergin görüyorum. Ankara'ya varır varmaz hastahaneye yeniden kontrol, altına aldıracak kendisini.

Yolda Tırlardan biri kenara yanaşmamız için işaret veriyor. Direksiyonda dün gece kahvede tanıdığımız Konya'lı Tır şoförü var, Zonguldak cephesinden haber almak istiyor. İlyas'ın anlattıklarını, genç sürücünün yüzünde görüyorum, sapsarı kesildi, titriyor.

Ankara'da ne yapabileceğimizi sorup duruyoruz Hale ile, elimizden neyip gelip, neyin gelmiyeceğini.... İnsanların kırılmasından yana değiliz, işçiler yapacaklarını yaptı, E-5'e komşu tüm kent kasaba köy, Edirne'den, doğuya dek neden yola çıkmazlar, neden kapamazlar E-5'i...

İlyas eğleniyor bizle. İlyas'la konuşmama kararı alıyoruz, Hale önde oturmasına karşın bu karara uyuyor, ben dayanamayıp gülüyorum gene...

'Bak şurası iyidir yol kesmeye' diyor İlyas kayaların tel örgüyle kaplandığı bir alanı gösterip, Ben sizi burda indireyim, yırtmaçlı eteğiniz var ise, yolu kesersiniz, belkim o ara kayalarda telden kurtulup düşerler..

Bu kadar çaresiz miyiz? Demokrasi şenliğinde işçi dostlarını yalnız bırakmayanlar, nerdesiniz? Bir an için hoplayan yüreğinizi Lumpen bir uyakla yatıştırdığınızdan eminim. Zonguldak, Devrek, Mengen, İşçi sınıfı yengen.

8 Ocak 1991 Salı

Ankara'lı aydınlar Kardelene sığınmış. Sempatik bir Lokal. Konuşulanlar için aynı nitelemeyi kullanamayacağım. 1980 sonrası kendilerine yönelik savcı söyleminden etkilenmiş görünüyor, Ankara'lı aydının çoğu ve yılgınlar.

Akşam bir grup 1968 liyle beraberdik. Kardelen'den sonra onların 1970'li yıllardan kalan anılarını dinlemek iyi geldi, teybim olmadığı için hayıflandım, belki bir başka sefere..

Olağanüstü hal valiliği İlyas'la benim Diyarbakır ve Batman konserlerimiz için verdiği izni, sanatçılardan özür dileyerek, geri alıyor.

11 Ocak 1991 Cuma

Otobüsümüz Bursa yolunda. Yalçın Küçük, Ezgi Kitabevinde kitaplarını imzalayacak sonra da Mudanya'da Otomobil İş Sendikasına bağlı, Siemens işçilerinin grevi dolayısıyla düzenlenen geceye katılacağız.

Sis görüş mesafesini iyice daraltıyor. Bir ara yan koltukta oturan Yalçın'a "Seni göremiyorum" diyor-

um. Yalçın Küçük bilim adamı gerçekçiliğiyle yanıtlıyor. "O kadar da değil", Tüm Çalışanlar Derneği için yarın özel arabayla Ankara'dan yola çıkacak arkadaşlarımız için daha çok kaygılanıyoruz, otobüsle gelmeleri bir güvence imiş sanki..

12 Ocak 1991 Cumartesi

Bursa'da Gazeteciler Lokali geçtiğimiz günlerde ilginç bir olaya tanık olmuş. İşkencecilerle, işkence görenler birlikte söyleşmişler ve tabi ellerinde içki kadehleriyle...Tehlikeli bir oyun ve böylesi demokratlık gösterileri beni her zaman ürpetiyor.

Sinema Gecesinde Demokrasi ve Sosyalizm sloganları yanyanaydı, bu yanyanalığın ortak paydasını ise, bağırmaktan sesleri kısılan işçiler oluşturuyordu. Özellikle gecenin sonlarına doğru yaramaz bir çocuk sesi edinmişti her biri ve Zonguldak'tan ödünç aldıkları bir sözü durmadan yinelerken mutluydular. Çankaya'nın şişmanı, İşçilerin Düşmanı.

14 Ocak 1991 Pazartesi

Balmumcu'daki Sinema Televizyon Enstitüsünde filme emeği geçenlerle birlikte Devlerin Ölümü'nü izliyoruz.

Özelde Sabahattin Ali'nin kadınlarını konu eden film genelde bir ezgiye dönüşüyor.

Ama yer yüzünde hiç bir şey , hiç bir şey
Ne kadar uzasa da ömrü, sonsuz olmaz
Devlerin de sonu var, sonu gelir elbet.

16 Ocak 1991 Çarşamba

Tüm dünya savaşın Washington, İrak ya da Greenwhich saatiyle başlayacağı konusunda tahminler yürütüyor.

Devlet Balesi'nin Romeo Juliet galasındayım, Georges Bruegel'in tablolarını anımsatan renklerde dinleniyorum. Portekizde doğan İngiliz asıllı koreograf, orta doğulu bir ülkede bale sergilemenin karşılığını ölümler karşısında uzun uzun dövünmelerde bulmuş. Hele ki soyluların dövünüşü, balo sahnesindeki dansları kadar sıkıcıydı. Baş oyunculardada aksayan bir şeyler var. Sonradan öğreniyoruz , rol dağılımının birinci sırasında olanlar bu geceye çıkarılmamış, cezalı... Cezalandırılmaları ise bir beyanatlarıyla ilgili. Baleye gereken değer verilmediğini söylemiş bu beyanatta, kanıt olarak da Çankaya resepsiyonuna çağrılmadıkları gösterilmiş... Tut kelin perçeminden. Pen Klup üyelerinin yaptığını önemsiyorum şimdi böylesi bir çağrıdan onur duymadıklarını açıklamışlardı.



Gece yarısı Diyarbakır'da yaşıyan sanatçı arkadaşlarımdan biri aradı, sabahleyin çarşıya gidip biraz naylon ve sünger satın almış, bütün Diyarbakırlılar öyle yapıyormuş çünkü, o naylon ve süngerler masasının üzerinde duruyormuş ve neye yarayacağını da bilmiyorum diyor.

17 Ocak 1991 Perşembe

Televizyonlarımızın başında kalakaldık, tüm dünya halkları aşağılanıyor, hakarete uğruyoruz hep birlikte. Hepimiz komuta uygun bir şekilde istesek de istemesek de Amerikan şemsiyesindeyiz.

Ağzı jikletli pilotlar, bir tanesinin adı First Class'dı, Amerikan ordusu mensubu zenciler, bizim kolluk güçlerimizdeki Kürtleri düşünüyorum, saygı duruşunun hemen ardından borsa ulumaları, bomba sıçan uçaklar, Santiagodan kalkan bir savaş gemisinin ardından ayısına sarılıp mırıldanan küçük bir kız, I Love You Dady, bombalamadan dönen bir pilotun sanatsal açıklaması, Bağdat'ın üzerinde ışıklı bir noel ağacı oluştu, birbirlerinin küçük adlarıyla seslenen CNN muhabirleri, dudaksız kadın spikerler, ağızlarını koyu renk rujlarla çevrelemişler, ekrana yapışmışcasına duran gözlerindeki şaşılık, Thank you Sharry. Amerikan askerlerin çöldeki sansürlenmiş mutfağı, ketçap, corn flakes, askerlere omlet servisi yapan zenci bir kız, bombalamanın başladığına sevindim diyor, umarım uzun sürmez. İsrail'de gaz maskesinin üstüne takılmış bir miyop gözlüğü, kalorisiz yiyecekler reklamı, Whick Bank in the Turkey sorusu, yolcu uçak şirketlerinden biri batmış, dayanaklı tüketim mallarına rağbet yok. Deterjan kokusundan kapıları pencereleri açtığımız oluyor mu sorusu, Güneydoğu'da kendine sığınak hazırlamak isteyen 15 kişinin havasızlıktan ölümü, genç yaşlı bilim adamları, gazeteciler, emekli generaller, büyük elçiler, gıdıkları gravatlarına sarkmış, deney ve hikmet bölüşüyorlar, nufus tezkeresi tabiyet bölümünde bir Amerikan şemsiyesi, farklı uluslardan oluşları farketmiyor, İsrail de bir pedagog çocuklarınızdan gerçeği gizlemeyin diyor, çocuklardan gizlenmeyen bir gerçek örneğini İsrailli bir ev kadını örnekliyor, anne de korkuyor, baba da korkuyor, kardeş de korkuyor, ayıcık da korkuyor, Amerika'da bir High School, ergenlik sivilceleri kaplı yüzlere öğretmenleri soruyor, savaş karşıtı bir göstericiyle karşılaşsanız ona ne derdiniz yanıt, "Başkan Bush her şeyi denedi, mecburdu", Newyork borsasının uluyuşu yeniden, İnsanı

yaratığa dönüştüren gaz maskelerinin ardından duyulan konuşmalar, Hello Linda. Linda çok iyi bir asker... Dolar, Frank, Sterlin. Deutsche Mark co prodüksiyonu sunar . atılmayı bekleyen bir füzeden yakın çekim, füzenin üzerinde, gelişkin olmayan bir yazıyla, "Bye Bye Saddam" gazetecilerin yönelttiği soruların sıralanmasında eli silah çekercesine devinen melez bir general kızılderili ya da zenci kökenli, yanıtlanmaksızın yanıtlamayı efendilerinden çok iyi öğrenmiş, bu general, Cumhurbaşkanı olacağından söz ediliyor, bir başka anlamda bir Kamuran İnan, naklen yayın çiğnediği jikleti yüzümüze yüzümüze patlatıyor, tüm dünya halkları hep birlikte aşağılanıyoruz, hakarete uğruyoruz birlikte... Vatansever Patriot'ların komutanı, harekatın başlaması iyi oldu, çocuklar sıkılıyordu diyor.

18 Ocak 1991 Cuma

Kartal Sanat İşliğinin Pendik'te düzenliyeceği solo konserime, aşayiş nedeniyle izin verilmemiş. Bundan önce bu denli istekli değildim, ne yapıp edip, Pendik'te şarkı söylemeliyim.

19 Ocak 1991 Cumartesi

İşçi Sağlığı Derneği'nin kongre öncesi düzenlemek istediği geceye son anda izin çıktı, Bahçelievler zafer sinemasında, sayıca umulandan az ama nitelikli bir izleyici var. Sahneden iner inmez, renkleri atmış iki kişinin arkaya koştuklarını gördüm, "rezalet" diyorlardı, gecenin düzenleyicisi kişilere yönelikti öfkeleri, sloganları önlemeleri gerekirmiş. Boş bulunup "görevlimi bu arkadaşlar" diye sordum, derneğin yönetim kurulundanmışlar... Yeni yönetim kurulunun görev dağılımını merak ediyorum.

20 Ocak 1991 Pazar

Ataol Behramoğlu uğradı, nasılsın sorusunu, çok kötü kendimi kötürüm gibi hissediyorum diye yanıtladım. Ataol "Ya kötürüm gibi hissediyorsun kendini ya da tutana aşkolsun" diyor, "ortası hiç yok sende." Haklı. Telefonun başına oturup arkadaşlarımızı aradık, belki yarın çok daha iyi hissedebileceğim kendimi.

21 Ocak 1991 Pazartesi

Gazeteciler Cemiyet lokalinde genişçe bir aydın ve sanatçı grubuyla beraberiz. Muhatabamızı doğru saptayalım önerisi kabul gördü, yarın imzalı pankartımızı oraya taşıyacağız. Emperyalist Savaşlara Son. Basının genç çalışanlarına yarın ki eylemimizi bir gün önceden duyurmadıkları için teşekkür borçluyuz.

22 Ocak 1991 Salı

Amerikan Konsolosluğunun önü. İmzalı pankartımızın yırtılması, itelenmemiz, kendimize ve bu ülkenin insanına olan güvenimizi azaltmadı hiç. Yıllardır birbirini uzaktan izleyen bu isimler, böylesi, bir eylemde yanyanalığın onurlu çoşkusunu tadıyor ge-



ABD'yi protesto Yazar, sanatçı ve politikacılardan oluşan bir grup, dün İstanbul'da Amerikan Başkonsolosluğu önünde Körfez savaşını ve Türk hükümetinin savaşa ilişkin politikasını protesto etti. Polis, grubu zorla dağıttı, gözaltına alınma olmadı. Politikacı ve sanatçılar, dün saat 11.00 sıralarında çevik kuvvet ve ilaki resmi görevlilerin yoğun önlemek güvenlik önlemleri aldığı konsolosluk binası çevresinde toplanmaya başladılar. Edip Akbayram, Nur Sürer, Hasan Kıyadet, Halil Ergün, SHP İstanbul İl Başkanı Ercan Karakaş, Aytaç Arman, İlyas Salman, Sadık Gürbüz, Bülent Ecevit'in de aralarında bulunduğu kalabalık, polis barikatının gerisinde ABD Konsolosluğu önünde üzerinde "Emperyalist savaşlara son" yazılı bir pankart açtılar. Odaklule önlerinde polisin bir kişiyi gözaltına almak istemesi nedeniyle kısa bir süre arasında tekrar tartışma çıktı, ancak Ercan Karakaş ve bazı milletvekilleri müdahaleyle engellendi. Sanatçı, yazar ve politikacılardan oluşan grup daha sonra Cumhuriyet'in Taksim'e doğru yürüdü. Buradaki Sanat Servisler Derneği'ne girmeden bir süre kendi aralarında Körfez savaşını tartıştılar. Bu arada sivil görevlilerin de önünde ve daha sonra içeride bekledikleri görüldü. (Erdoğan Karaağaç)

risi vız gelir.... Polisin gözaltı isteğine karşı Nur Sürer, Güngör Gencay'ın Koluna yapışıyor. "Bu hareketde ben de varım, beni almadan onu alamazsınız!.." Nur'la Güngör'ün daha önceden tanıştığını hiç sanmıyorum.

Akşam Orhan Alkaya aradı, hani şu, "askere gitmeyeceğini" ilan eden ozan. Bunun başlangıç olmasını diliyor, evlerde buluşmayı, kopmamayı önerdi.. Önerisini pazar sabahları her hafta birimizin evinde toplanıp sabah kahvaltılarını gelenekselleştirmek olarak somutladık. Politik tavırlarımız bir yana, sanatsal açıdan da buna gereksinimiz var, dar çemberlerimizi kırıp, çeşitli sanat insanlarının birbirinden beslenmesi gerek, bilim insanları, yazar, sinemacı, tiyatrocu, sahi tiyatroculara ne oldu son günlerde yer yarıldı da yerin dibine mi girdiler yoksa, ressam, heykeltraş, müzisyen, dansçı...1984 de Ekin A.Ş. 'nin çevresinde toplanışımızı anımsamadan edemiyorum. Nasıl da çabuk kendi köşelerimize savurdular bizi.

23 Ocak 1991 Çarşamba

İnsan hakları Derneğinin Tabipler odasındaki toplantısı.

Şükrün Kurdakul bir araya gelip konuştuğumuz son toplantı olmasını diliyor, şimdi eylem zamanı. Sosyalist ahlaka en fazla ihtiyaç duyduğumuz bir dönem diyorum ben, Leyla Erbil'in, sistem önce insanımızın ahlakını olumsuz yönde değiştirdi tümcesine yaslanarak. İlyas, yeni insanı yaratmak zorundayız diyor. Gurup Yorum'dan Kemal 5 ay önce oluşturulan sanatçılar kurulunun sürdüğünü açıklıyor. Sadık Gürbüz hep birlikte Adana'ya İncirlik üssüne gitmeyi öneriyor ve genç bir kızın, kürsüye gelmeyi reddederek, koltuklardan konuşması, Poliste öldürülen bir yaşıtını haberliyor bize, Birtan Altınbaş.

Toplantı sonrası çay içmek umuyduyla girdiğimiz Çağdaş Gazeteciler Lokalinde dertleşiyoruz. Nur Sürer, bazı köşe yazarlarına Musul, Kerkük valiliği vaad edildiğini düşünüyor. Doğrusu Cengiz Candar'la Engiç Ardıç'a pek yaraşır. Ertuğrul Özkök açıkta kalıyor ama, sanırım aralarında anlaşacaklardır. Kura çekmeleri de mümkün.

Demokrat'tan Nadire Mater, sorular yönetiyor bize. Yanıtlarımdan birde savaşa ufak bir teşekkür borcum olduğunu söyledim. Hiçbir dönemde iktidarların Amerikancı yüzü bu denli açığa çıkmamıştı. Hapishanelerdeki insanlarımız için bir şey yapmamız gerek, sanki hepten unuttuk onları.

24 Ocak 1991 Perşembe

Edip Akbayram'ın arabasındayız. İlyas, Hale, ben, İzmit'e Deri İş Sendikasına bağlı Maga İşçilerinin grevine gidiyoruz. Kendi haklarımızla ilgili söyleşmenin tam zamanı. Hepimizin ayrı ayrı yaşadığı deneyler ne denli ortak. Avrupa kentlerinden Türkiye'ye uzanan bir deney bölümünü, konut fonu ödenirken zorlanmalar, işçi uçaklarında ayırtılan yerler için havaalanlarında, saatlerce beklemeler, üst üste odalaryda misafir edilmeler ve bütün bunlar dayanışma adına.. Sanatçının konser öncesi kimsesizliğe ne denli gereksinimi olduğunu anlatmada çekilen güçlükler, tuvalet aralarında ve salıne için giyinmeler, provasızlık cızırdayan ses düzenleri, eksik ödenen, ödenmeyen paralar ve bütün bunlar dayanışma adına.. Hale daha çok bizleri suçluyor bu konuda ve bir dostun üstleneceğinden daha ağır bir yüke uzatıyor omuzlarını, bundan böyle haklarımızı tek başına koruyacak.

Hale'nin verdiği bir başka habere seviniyoruz hepbirlikte 1968 kuşağından Osman Bahadır, 19 yıl süren mapusluğunu dirençle aşmış. 1971 den- 91'e 1.5 yıllık teneffüsü olmuş Bahadır'ın ODTÜ'yü bitirmiş o teneffüs sırasında, evlenmiş çocuğu olmuş. Şimdi tümden özgür. Özgür mü?

On milyon dolarlık ihracaat yaptığı için altın madalya sahibi Ali Şen'in Maga Dericilik fabrikasındayız. Hava yağmurlu ve soğuk, palto bere ve atkıyla sanırım ilk kez şarkı söylüyorum, gitarımın penası ikide bir düşüyor elimden, parmaklarıma söz geçirmek güç. İşçiler "Hava nasıl oralarda" diyor Edip'e, Edip, Karadeniz'i söylemeyi yeğliyor. Ve İlyas'ın 'Tek umudum sende gözlerinden öperim' diye bitirişi şiirini. Polisler ve askerler de dinliyor bizi, işçilerle sendika binasına hareket ederken, Maga Şen'in personel şefi bir hanım, 'Şeref verdiniz diyor gene bekleriz'. Edip hiç üşenmeden camı açıp "gene gelmeyi isteriz ama bu koşullarda değil." diyor, çok da iyi ediyor. Arabada konuşuyoruz, aynı hanım İlyas'la fotoğraf çektirmiş personel şefi olduğunu açıklamadan, İlyas" Çekilirken, omzuma elini koyma dediydi, anlamalıydım" diyor. Yerel basın işçilerle fabrika kapısında elele kolkola resimlerimizi çekmişti, içiçe bir sevgi yumağı keşke onlardan bir tane edinebilsek.

Önde ve arkada kolluk güçleri eşliğinde Sendika şubesine vardık. İşçilerle konuşmak istedim, bu kez teybim yanımda. İşte savaş konusunda söyledikleri.

-Amerika yanlısı cumhurbaşkanını kınıyorum.

-Amerika emperyalistlerin peşine taktılar bizi.

-Amerika çıkarı için, petrol çıkarı için insanların ölmesini hayır diyorum.

-Resmen evimizde savaş var, televizyon seyrederken isyan ediyorum.

-Amerika ve Yahudi köpekleri için savaşa kesinlikle hayır diyorum.

-Türkiye'de savaş politikasının yaratılmasının esas maksadı işçiyi engellemek içindir. 1980 den bu yana yürütülen ekonomik savaşı örtmek için.

-Bu sorun müslüman ülkelerin, sorunu onlar halletmeli

Bir kaçı kendi verdikleri savaş koşullarını yanıtlıyorlar.

1.5 yıllık Maga işçisi bir kadın, daha önce deterjan fabrikasında çalışmış dört çocuğu var, evi kira. Aldığı 260 bin lira para yol masraflarını bile karşılamıyor.

15 yıllık Maga işçisi bir erkek anlatıyor, ayda 285 bin lira alıyormuş 15 yıllık emek karşılığı.

19 yaşındaki bir kadın işçi, 160 bin lira aldığını söylüyor, zaman zaman yol parasını ailesinden istemek zorunda kalıyormuş.

On saat çalışıyoruz diyor bir başka kadın, 45 kilo ya var ya yok, evliyim üç çocuğum var, aldığım 260 bin lirayı olduğu gibi ev kirama yatırıyorum. Ne yiyip ne içiyorsunuz sorusuna gelen yanıt , kışın kara lahana, yazın tarhana çorbası oluyor.

Etin fiyatını bilmiyoruz diyorlar.

Sekiz yıl önce 15 lira ile başladım diyor bir işçi, o zaman et bile alırdım arasıra.

O zaman ki ücretle 300 ekmek alınırdı diye atılıyor bir başkası, şimdi otuz ekmeğe düştü.

Maga işçilerinden 40 tanesi sendikalı olmamış, işverenden korkuyor. 60 kişi ise sigortasız çalıştırılmakta. Üç seneye yakın sigortasız çalışanlar var.

Sağlık memurlarına gazetecilere, nizamiye kapısında birer derimont armağan ediliyormuş, müfettişlerinin bu güne dek yüzünü gören bile olmamış. Zonguldak için ne düşünüyorsunuz diyorum.'Harika' diyorlar 'tek kelimeyle harika', en çok da kadınların sesini duyuyorum bu konuda 'haklılar direniyorlar'.

"İşçi geldi geldi sonra döndü" diyor bir erkek işçi, bunda baştakilerimizin, başta Şevket Yılmaz, çok büyük yamukluk yaptılar, Cumhurbaşkanının ekmeğine tereyağ sürülüyor.

-Tabanı da suçlamak gerek, geriye dönmesi en acı.

-Halkın esnafın birlikte yürümesi iyiydi, engellenmeleri üzdü.

-Bizim yetiştirdiğimiz çocukları, asker polis edip bize karşı kullandıkları için cumhurbaşkanını başbakanı kınıyorum,

-Örnek alıyoruz, Zonguldak emeğin Başkenti.

-Biz gene işçi olarak satışa geleceğiz.

-Kum çorbası yedirir çocuğumuza gene direniriz.

Eklemek isteğiniz birşey var mı diye sorduğumda, biri el kaldırıyor, "Bu Ali Şen denen adam, basına manşet yapıyorlar, Helikopter saltanatını, oğullarının mankenseverliğini, 1.5 milyara Mudanya'da yaptırdığı yazlık villası dolayısıyla mudanya spora tam des tek verdiğini, ihracatta ilk on firmanın başında geldiğini, altın madalyasını manşet yapıyorlar. Bu kadar da şirin değildir kendisi, işçi ve emekçi düşmanı.

Bir başkası tamam-


Şen'ler manken sever


Mudanyaspor'a Şen'den tam destek

Mudanya'da bir yazlık yaptıran iş adamı Ali Şen, Mudanya'ya sık sık geleceğini bu nedenle Mudanyaspor'a da gerekli tüm yardımı yapacağını söyledi.

Ali Şen, İnşaatçı Alaaddin Yazıcı'dan Mudanyaspor başkanı olmasını istedi...

Salih ORAN

ŞEN, VİLLANIN MAKETİNİ İNCELEDİ- Spor diyarının öncülerinden, işadamı Ali Şen, Mudanyaspor'a maddi ve manevi destek sözü verdi. Şen, İnşaat firması yetkilisinden, villanın inşaatı hakkında bilgi aldı...

Erenköy'de E-5 neden tıkandı?

aps indirimi başladığında, bilinçli tüketici fırsatın büyüklüğünü hemen kavradı. İstanbul'un bütün yörelerinden, hatta çevre illerden aps dostları aps mağazalarına uğradı. Çünkü aps'ta Avrupa ihraç giysiler en zengin çeşidiyle, inanılmaz fiyatlarla sunuluyor.



İşte bir kaç örnek.
● Pantolon 49.000 ● Yün ceket 99.000 ● Kaban 129.000
● Etek 39.000 ● Triko 69.000 ● Ayakkabı 69.000
● Sweatshirt 19.000 ● Gömlek 49.000

Akılcı alışverişin tam zamanı...
aps'a uğrayın, fırsatı kaçırmayın

aps

aps Bostancı
Aşkan Asfalt, İşyeriköy,
Bostancı Kavşağı Yeşilvadi S. No: 6

aps Gayrettepe
Merkez Palas S.
Büyük Sümerli Otelli karşısı

Pazar günleri açık. Salı ve Perşembeleri gece 22' ye kadar hizmetinizde.

lıyor, "Yalnız işçi ve emekçi düşmanı değil, devletin de düşmanı, SSK'yı dolandırdı, dolaplar yandı..."

İşçi açıklamasını sürdürürken, ben devlet düşmanı nitelemesine takılıp kalmışım. Şu kavramlar üzerinde bir daha kafa yormanın zamanıdır diyorum. Devlet baba sözcüğüyle büyütüldük hepimiz, devlet acaba bu denli soyut bir kavram mı, devlet düşmanı dedi arkadaşımız, kendi kendine mi düşman bu adam devlet kim?

45 kilo ya var ya yok, o kadın atıyor gene, "devlet kendileri" diyor, "elli milyon sömürülüyor yirmi milyonsa keyfinde bu ülkede, devlet işverenlerin devleti."

Ben sendika yönetim odasında oturduğunu sanıyordum onun, İlyas bir yerlerden aramıza girivermiş gene. Devlet hırsızları korumak için kurulmuş bir örgüt diyor. İşçiler gülüyor, alkışlıyor bir yandan da. Karşı örgütlülüğün gereğini anlatıyor İlyas. 'Karıncalar ülkesini bir fil basmış, karıncalardan bir tanesi bakmış demiş ulan ne işi var bizim ülkede bu büyük hayvanın, şunun haddini bildireyim demiş. Kulağına kadar tırmanmış, fil sallamış kafasını, karınca denen adam yerde. Ondan sonra demiş tek başına yapamayacağım, gidim bir kaç tane arkadaşımı daha getireyim, gitmiş kendi köylerine sekiz on tane karınca toplamış, demiş iri bir hayvan geldi memlekete, halimiz yaman. Sekizi onu tırmanmış file, fil şöyle bir etmiş hepsi yerde. Baktılar olmayacak bütün karınca memleketine haber salmışlar, karıncalar akın akın geliyor, milyonlarca karınca, hepsi herifin üzerinde, fil gözükmüyor kapkara, şöyle bir kıpırdanmış, hepsi düşmüş karıncaların, Bir tanesi kalmış kulağının şurasında, kenardakiler bağırmaya başlamışlar,, ye onu ye onu...' İşçiler gülüyor, alkışlıyor.



İlyas alkışı durduruyor, "Ekmeğin sahibi sizsiniz kavganın sahibi de, ekmek kavgasınıza sahip çıkmadıkça daha nice Deniz'ler nice Mahir'ler gidecek. Her yanımız deve gibi çarpıldı, beynimizi çarpıttılar önce. Açık söylüyorum allaha inanmadığı halde her sokağa bir cami yaptırıyor iktidar. '80 den bu yana ilkokuldan çok, imamhatip kuran, kursu açıldı ama, ne Turgut'un ne de Korkut'un ne de Kenan'ın çocukları gidiyor oraya. Uyusunda ekmeğini daha iyi çalalım diye fukaranın çocuğuna açıyor orayı."

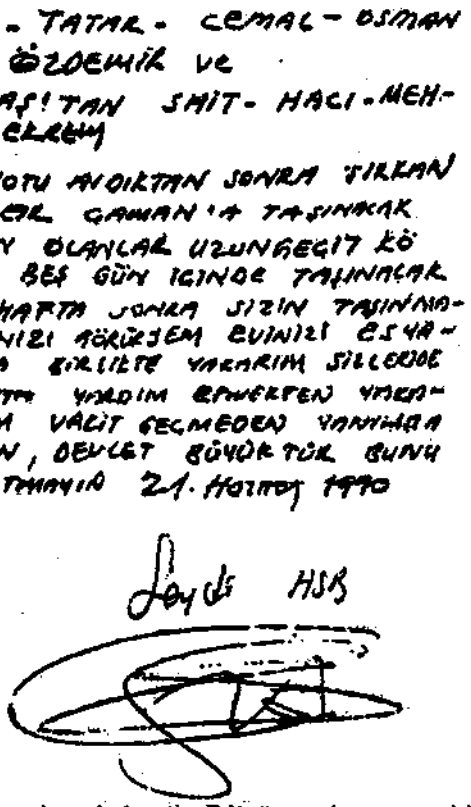
Ali Şen'i manşet yapan gazeteler konusunda az önce görüşlerini aktaran işçi, Maga işçisi altıyüz kişi 1.5 saat E-5'i kesti de neden manşete çıkamadı, bunu bir açıklaması olmalı diyor.

İlyas açıklıyor. "Çocukluğumuzda, cebimizde el-

mamız şekerimiz, bilyamız varsa, mahalle aralarında oynarken, bizden büyük olanlar " Aa kuşa bak" derlerdi. Biz kuşa bakarken cebimizden bilyayı çalardı. Türkiye'de devlet, basın, iletişim organları hep aynı üç kağıdın peşinde. Ya Kıbrısa bakın diyor, Naim Süleymanoğlu denen zibidiye bakın diyor, körfeze bakın diyor, Siz oraya bakarken , emeğimizi ekmeğinizi çalıyor. Basın neden var, basmak için, bastırmak için. Egemen sınıfı devleti çok eleştirdik, dünya insan olana ayna. Onların puştluğu kadar, puştluk ettik kendimize, sizin oylarımızdan çıktılar.

Sen işçinin işçi kal demiyorum, ne diyorum anladım mı, baba oğlunu çok ihbar etti bu ülkede, kendine ihaneti bırak."

İşçiler gülmüyor artık. Alkışlamayı da kestiler.


ESAT - TATAR - CEMAL - OSMAN
TAHİR ÖZDEMİR VE
YASSITAŞ'TAN SAİT - HACI - MEHMET - EKREM
BU NOTU ALDIKTAN SONRA SİRKAN OLANLAR ÇAMAN'A TAŞINACAK
GOYAN OLANLAR UZUNGEÇİT KÖYÜNE BEŞ GÜN İÇİNDE TAŞINACAK
BİR HAFTA SONRA SİZİN TAŞINMADIĞINIZI GÖRÜRSEM EVİNİZİ EŞYALARINIZLA BİRLİKTE YAKARIM SİZLERİDE PKK'YA YARDIM ETMEKTEN YAKALARIM
VAKİT GEÇMEDEN YANIMA GELİN, DEVLET BÜYÜKTÜR BUNU UNUTMAYIN 21. HAZİRAN 1990
Seydi HSK

Akşam dönerken farkettik, Edip'in arabasının yolda kirlenen camlarında tozları harfe dönüştüren bir yazı var . Maga işçisinden sevgiler.

25 Ocak 1991 Cuma

Petrol İş sendikası Ali ağa rafinerisinin faksladığı bir çağrı pusula sı geçti elime. Pusula güneydoğu da görevli bir assubaya ait.

'Esat-Tatar-Cemal-Osman-Tahir Özdemir ve Yassıtaş'tan Sait-Hacı-Mehmet-Ekrem

Bu notu aldıktan sonra Sırkan olanlar Çaman'a taşınacak, Goyan olanlar Uzun Geçit köyüne beş gün içinde taşınacak. Bir hafta sonra sizin taşınmadığınızı görürsem evinizi eşyalarınızla birlikte yakarım. Sizleri de PKK'ya yardım etmekten yakalarım. Vakit geçirmeden yanıma gelin. Devlet Büyüktür. Bunu unutmayın. 21 Haziran 1990 Seydi ASB ve İmza.'

Bu gelişkin olmayan imzayı tanıyorum sanki, Amerikan füzelerinde de vardı. Kızılhaç'ın kayıp listesinde bulunan , İspanyol bir gazeteci Bağdat Raşit otelinde bulunmuş. Kızılhaç'ın kayıp listesine bence artık tüm emperyalist kurumlar ve kuruluşlar girmeli. İnsanlar değil, Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi, Avrupa parlamentosu hiç birinin içtenliğine inanmıyorum. Amerikan şemsiyeli, çıkar birlikleri ve yalnız iktidarların değil, onlarında maskeleri düştü, bu savaşta.

26 Ocak 1991 Cumartesi

Savaş karşıtı gösteriler tüm ülkeyi kaplamış durumda. Tatvan'da bir gencimizi vurdular, Mecit Kaplan.

Ertuğrul Özkök'ten iş adamlarına son uyarı, " Vakit geçirmeden savaştan yana tutum alınız". Elveda Özkök'ün kendi durumu muhkem besbelli, iş adamlarının savaş sonrası mağdur olmasını istemiyor.

Bakanlar kurulu dün gece alelacele iki karar almış.

"Güvenlik sebebiyle devam eden bazı grevler nedeniyle işçilerimizin mağdur olduğu bilgileri yoğunlaştığından, bütün grevler bir ay süreyle ertelendi."

İşçi dostu diye ben buna derim işte. İşçi dilinde bu şevkat gösterisinin karşılığı ise her türden direnişi bırak ve kum çorbasına talime devam. ,

Kanun kuvvetindeki ikinci bir kararla, Kürtçenin serbestliği söz konusu tarlalardaki türküleri gerekçe gösteriyorlar.

İlerici Kürtlerin dilinde bu inceli***gin karşılığı ise kıyım.

Amerikan güdümünde, gerici güçlerin ittifakında bir Kürdistan amaçlanıyor. Kürt kökenli bir sendikacı arkadaşım, "bundan böyle dilimi konuşmayacağım" diyor, Bundan böyle Kürtçe şarkı söyleyebilecek miyim bilmiyorum?

27 Ocak 1991 Pazar

Türkiye'yi savaşa sokmanın vatana ihanet olduğunu söyleyen 2000'e doğru dergisine matbaada el kondu.

Tabibler odasının Çağlayan'da kitle örgütleri, sendikalar, aydın ve sanatçıların katılımıyla düzenlemek istedikleri yürüyüşe izin verilmedi.

Verilir miydi? Her ne kadar Ankara Washington'a kitlendi deniyorsa da Çağlayan, Beyaz Sarayın önü değil.

Mecliste Çiçek, Kürtçenin serbet bırakılmasına karşı çıkışı oynuyor. "Bölücüleri cesaretlendiririz." İnandırıcı olmayan yanıt İnan'dan geliyor, Çiçek'i Hitlervari bir tutumda görüyor. "Hangi dönemde yaşıyoruz" demeyi ihmal etmeden. İkibin yılında, halkların geleceği, Zenci Colin Powell'le, Kürt Kamuran İnan'a mı ihale ediliyor. Çelişkilerden sorular üretme zamanıdır ve yanıt için asla boş bulunmaya gelmez.

Maga işçisi, 280 bin liralık ücreti ancak kirasını karşılayabilen üç çocuk anası kadını anımsıyorum yeniden. Cılız bedeni, güçlü bir sese dönüşmüştü, "Açlığın kanunu olmaz" derken...

Onursuzluğun ve zulmun yasallaşmasına daha ne kadar seyirci kalabiliriz?

ZONGULDAK GREVİ VE SONUÇLARI

Deniz Haydaroğlu

Karşıt sınıflara bölünmüş bir toplumda sınıflardan birinin kaybetmesi, diğerinin kazanmasını anlatıyor. Bu politikada olduğu kadar ekonomide de böyledir. Son on yıldır burjuvazi, tarihinin en parlak dönemini yaşarken işçi ve emekçilerin nisbi ve mutlak yoksullaşması katlanarak arttı. Bir yandan karları % 5000'e varan tekeller, bir gecede ortaya çıkan süpekülasyon ve vurgun milyarderleri, özel otel lobilerinde şaşalı bir yaşantı, diğer yanda büyük çoğunluğun açlık sınırındaki yaşam savaşı, "hayatını" sokakta kazanan onbinlerce çocuk, en ufak sağlık hizmetlerinden yararlanma olanağı olmayan milyonlar. Bir yanda herşeyi satın almaya gücü yeten birkaç milyon, diğer yanda zorunlu yaşam ihtiyaçlarını karşılama olanağını gün be gün kaybeden birkaç on milyon. Toplumda giderek yaygınlaşan bireycilik, sevgisizlik ve bencillik vb.

Hergün tanık olduğumuz bu türden yüzlerce olguyla birlikte bugünkü yaşamı resmeden bu tablo pek çok şeyi anlatıyor. Ama bütün bunlar kendiliğinden, sermaye hareketinin otomatik mekanizmaları sonucu oluşmuyor. Tersine egemen sınıf olan burjuvazinin bilinçli uygulamalarının sonucu olarak ortaya çıkıyor. Devlet bunun için vardır.

İdeolojik ve fiziksel terörü anayasal bir biçime büründüren bugünkü devlet, kapitalizmin özü olan tekelci aşamanın bir ürünüdür. Ancak bu niteleme ile yetinilemez. Bu devletin örgütlenmesine ve eylemine yön veren asıl olgu, işçi hareketinin bastırılması ve yeniden bastırılmasıdır. Bunu kavramadan girişim (sömürü) ve süpekülasyon özgürlüğü dışındaki bütün hak ve özgürlüklerin ceza konusu haline getirilmesi ve toplumsal eylemin bütün biçimlerinin devletin açık müdahale alanı içine sokulmasının nedeni anlaşılamaz.

Devlet işçi sınıfının sadece düzen karşıtı örgütlenmesinde değil, bizzat düzen içi örgütlenme ve eyleminde de sınıfsal konumunu bile gizleme gereğini duymadan, doğrudan bir taraf olarak yer almaktadır. Bu, burjuvazinin, işçi hareketinin olası baskısı karşısında, girdiği korku psikolojisinin açık bir dışa vurumudur.

Yukarıdaki tablo, devletin yeni dönemdeki bu örgütlenme ve eyleminden ayrı olarak düşünülemez. Eğer sömürü ve baskı bugün dünkünden daha koyuysa, bu, tekelci devletin müdahalesinin doğrudan bir sonucudur. Başka bir açıdan da, ezilen sınıfların devlet karşısındaki konumlarının zayıflığını yansıtır.

Tabloyu değiştirmek için yola çıkan her sınıf ya da güç, eninde sonunda, bilinç ve örgütlenme durumundan bağımsız olarak bu tabloyu hergün yeniden yaratan ve koruyan devletle karşı karşıya gelmek durumundadır.

Zonguldak grevi bunun en açık örneklerinden sadece biridir. Açlık sınırında ve ölümle burun buruna çalışan madenciler, tamamen ekonomik çıkarlarını korumak için giriştikleri eylemde devleti karşılarında bulmuşlardır. İşçiler özel bir seçimle (devrimci bir bilinçlilikle) devleti karşılarına almak için yola çıkmamış olsalar da (sorunu en ileri düzeyde bir hükümet sorunu olarak kavrıyorlar) eylemin ortaya çıkardığı sonuç budur.

Bu Zonguldak grevinin sonuçlarının birincisidir ve ekonomik mücadelenin politik bir mücadeleye doğru evrildiğini gösteriyor.

İkinci sonuç: Grevin, sınıf savaşımında yeni bir hareketlenmenin ve toplumda yeniden bir saflaşmanın işaretlerini vermesiyle ilgilidir. Anayasal terör altında toplum öylesine sıkıştırılmıştır ki, ezilen sınıflardan gelen ciddi bir çıkış burjuvazi için bir korku, emekçi sınıflar için bir umut kaynağı oluyor. Büyük çoğunluk kendisini grevin yandaşı olarak görüyor. Zonguldak işçisine umutla bakıyor. İşçi sınıfı bilinç geriliği ve örgütsüzlüğüne rağmen yeniden toplumsal mücadelenin odağına yerleşiyor.

Üçüncü sonuç: Zonguldak grevi, grevin ortaya çıkış nedenlerinden ve işçinin içinde bulunduğu geri bilinç ve örgütlenme düzeyinden bağımsız olarak, ezilen kitlelere özgürlük mesajı iletiyor. Yasal sınırlar içinde başlayan grev, yasaları çiğneyerek politikleşiyor. Zonguldak işçilerle birlikte yürüyor. İşçi özgürleşirken bütün emekçilere özgürlük yolu gösteriyor. Zonguldak'tan tüm Türkiye üzerine ılık

bir özgürlük rüzgarı esiyor. Eylemin kendi akışı içinde tek tek işçilerin geri bilinç düzeyini aşarak oluşan toplumsal bilinç, greve politik bir rek katıyor.

Dördüncü Sonuç: Sendikalar ile işçi sınıfının yeni yönelimi arasındaki ilişkiyle ilgilidir. Burjuva devlet aygıtının tekelci örgütlenmesine bağlı olarak birer devlet kurumu haline getirilen sendikalar ile işçi sınıfı arasındaki ilk kopuş 1989 bahar eylemlerinde ortaya çıkmıştı. Zonguldak grevi bu kopuşta ikinci bir halkayı oluşturuyor. Sendikal eylem, sendikalara rağmen yürüyor. Zonguldak grevinde işçilerin bağlı bulundukları sendikadan koptuğu, grevin sendikaya rağmen yürüdüğü söylenemez. Tam tersine sendikanın işçi üzenide, eylemin gelişiminin çeşitli aşamalarında da görüldüğü gibi, büyük bir otoritesi var. İşçiler sendikaya ve sendika temsilcilerine karşı güven duyuyor. Öyle ki sendika temsilcilerinin her söylediğini hemen hiç itiraz etmeden kabul ediyor. Bu durum maden işçisinin kendine güvensizliğini ve geri bilinç düzeyini yansıtan diğer bir olgudur. Bizim sözünü ettiğimiz kopuş, Türk-İş ve reformist sendikaların Zonguldak işçisinin eylemi karşısındaki tutumlarında vardır.

Basına demeçlerinde ve salon toplantılarında hükümete ve sermaye örgütlerine atıp tutan sendika yöneticileri, sıra eyleme geldiğinde kaçacak yol arıyorlar. Ya sosyal demokrat sendikaların yaptığı gibi, hiç kimsenin duymayacağı biçimde "iki saat iş bırakma" göstermelik eylemiyle işi geçiştiriyor, ya da Türk-İş'in son eylem kararında olduğu gibi genel grevi tatile dönüştürerek işçilerin 10 yıldır biriken öfkesinin sokağa taşmasını ve gerçek bir politik protestoya dönüşmesini önleyerek açıkça devletin safında yer alıyorlar.

İşçi sınıfının yoğun baskısı karşısında genel greven kaçamayan Türk-İş, genel grevi, sermayeye karşı etkili bir silah olmaktan çıkarmayı başararak işçi sınıfı üzerindeki tahakkümün daha da katmerleşmesinin yolunu açmıştır. Devletin açık tehditi, sendikaların politikadan uzak durma telkinlerinden kendini kurtaramayan işçiler, sınıf mücadelesindeki en etkili silahlarından bir olan genel gerevin tatile dönüştürülmesine boyun eğerek, devletin saldırısı karşısında kendilerini silahsızlandırmıştır. İşçi sınıfı toplumsal hareketin önüne örülen korku duvarını yıkma şansını elde ettiği bir sırada, örgütsüzlüğü ve kendi gücüne olan güvensizliği nedeniyle bunu gerçekleştirememiş, silahın etkisiz kullanımına razı gelerek kendini güçsüzleştirmiştir. Yükselme aşamasındaki işçi hareketi kabuğunu yırtamayarak geri çekilmek durumunda kalmıştır. Bu koşullarda, işçi hareketinin devletin yeni bir saldırısıyla karşı karşıya kalması kaçınılmazdır.

Türk-İş'in "genel tatil" ihanetinden güç alan devlet, Zonguldak işçisinin giderek yükselen kararlı eylemi karşısına barikatla çıkmıştır. Madenci eylemiyle hergün yasaları çiğneyerek yükselen işçi hareketi, yine madencilerin barikatı aşamaması ile yeni bir geri çekilme dönemine girmiştir. Bir yandan Türk-İş ve reformist sendikaların madenci eylemini desteklememesi, diğer yandan emekçi kesimlerdeki dayanışmanın eyleme dönüşememesine bağlı olarak işçi sınıfı, kendi eylemiyle çatlattığı kabuğun içinde kalmıştır.

Tekelci devlet, değişim ve yükselmenin eşiğindeki işçi hareketinin düzen açısından taşıdığı potansiyel tehlikeyi görüyor ve korkuyor. İşçi hareketinin burjuva yasallığı aşarak politikleşmesini engellemek için yeni bir saldırıya hazırlanıyor.

Bugünkü varlıkları ve etkilerini işçilerin örgütsüzlüğüne ve geri bilinç düzeyine borçlu olan sendikalar, işçi hareketindeki gelişmenin krallıklarını tehdit ettiğinin farkındadırlar. Bu yüzden bütün hünerlerini işçi hareketinin politikleşmesini engellemek için seferber ediyorlar.

Aralarındaki gürültülü ağız dalaşına karşın, işçi hareketinin politikleşmesinin (devrimcileşmesinin) engellenmesi, devlet, sermaye örgütleri ve sendika patronlarını birleştiren ortak paydadır. Bu ortaklık kendini, en açık biçimde, bu güçlerin işçi eylemleri karşısındaki davranış birliğinde ve fabrikaların öncü işçilerden temizlenmesinde gösteriyor. Bu iki alanda sendikalar, devlet ve işveren örgütleri tam bir uyum içinde çalışıyor.

Beşinci Sonuç: Yeni bir eylemlilik dönemiyle birlikte sınıflar arasındaki ilişkiler yeniden biçimleniyor. Kürt ulusal hareketi karşısındaki saflaşmaya benzer bir saflaşma işçi hareketi karşısındaki konumlarını netleştiriyor. Hükümet, işçi hareketine karşı militanca bir tutum alırken, muhalefet ılımlı bir yaklaşımla işçi hareketini bir bütün olarak kendi denetimi altına almayı amaçlıyor. Bir yandan işçi hareketini yedeğine alarak kendine eylemli bir kitle desteği yaratmaya, diğer yandan bu hareketi düzen içi muhalefet kanalına angaje ederek eritmeye çalışıyor. İrili ufaklı burjuva-reformist partiler Zonguldak'a koşuyor. Yılların işçi düşmanları bir anda işçi dostu oluveriyor. Devlet, hükümet kanalıyla işçilere sopayı gösteriyor, muhalefet partileri yoluyla onları yeniden düzene bağlıyor. İşçi sınıfı bilinçsizlik, örgütsüzlük ve kendine güvensizliğin yol açtığı bir kararsızlık ve şaşkınlık içinde yalpalıyor. Yakasını hükümetten kurtarmak isterken, muhalefet partileri ve sendika patronları yoluyla devlete kaptırıyor.

Tüm bunlara rağmen eylem, ayırıcı rolünü oynuyor. İşçiler barikata dayanıyor, tiyatro bitiyor. Barikat, işçi sınıfına sahte dostlarını birkez daha tanıma olanağını veriyor. Hükümeti, muhalefet partileri, sendikaları ve "işçi dostu" demokratlarıyla düzenin bütün güçleri işçi hareketi karşısındaki gerçek yerlerine dönüyor. İşçi hareketi sıçrama noktasında barikatı aşamayarak geri çekilirken, sınıf savaşımında bilinçli ve örgütlü mücadelenin sonuç alıcı önemi bir kez daha öne çıkıyor. Devlet yaşadığı kabustan son-

ra rahat bir nefes alıyor.

En küçük hak eyleminin devletin müdahalesine konu olduğu bu günkü durumda devletle karşı karşıya gelmekten kaçınarak, politikleşmekten, devrimcileşmekten kaçarak, ekonomik mücadelenin bile başarıya ulaşmasının olanaksız olduğu bir kez daha kanıtlanmıştır. İşçi sınıfı bilinçli ve örgütlü mücadelenin sonuç alıcı önemini kendi eylemiyle öğreniyor.

Altıncı sonuç işçi hareketinin bugünkü niteliği ve devrimci hareketle işçi hareketi arasındaki ilişkiyle ilgilidir.

İşçi hareketi uzunca sayılabilecek bir dönemden beri zigzaglı bir yol izleyerek gelişiyor Yükselmeleri, geri çekilmeler izliyor. Koyu bir gericilik döneminden politik ve ekonomik olarak ezilerek çıkan sınıf hareketinin, bir anda ileriye doğru düz bir çizgi halinde gelişmesini beklememek gerekiyor.

Zigzaglı gelişmeye rağmen, bugün işçi hareketi bir yeniden toparlanma ve değişmenin eşiğindedir. Artık gerileme ve durgunluk dönemi her bakımdan geride kalmıştır. İşçi sınıfı bir dizi eylemiyle yeniden toplumsal mücadelenin odağına yerleşmiştir. Sendikal mücadeleyi sendikalara rağmen yürütüyor. Eyleminde artan ölçüde yasa dışı araçlara, devrimci yöntemlere başvuruyor. Ekonomik grevler giderek politik renkler kazanıyor. Ama tüm bunlara rağmen işçi hareketi, henüz kabuğunu parçalayabilecek, sendikaların ve devletin oluşturduğu çemberi kırabilecek bir noktaya erişememiştir.

Bugün işçi hareketinde egemen olan geri bilinç düzeyi, örgütsüzlük ve bunun yol açtığı bir kararsızlıktır.

Grevler yoğun eylemlilik içinde politik nitelikler kazansa da, devletin tehditleri ve sendikaların aktif rol üstlendiği karşı propagandanın etkisiyle politikadan uzak durma işçi hareketi içinde güçlü bir eğilimdir. Bütün bunlar hareketin bugünkü reformist niteliğini açıklıyor. Devletin doğrudan müdahalesi karşısında kimi eylemlerin politik bir nitelik kazanması bizi yanıltmamalıdır. Tek tek çıkışların taşıdığı nitelikle değil, bir bütün olarak baktığımızda işçi hareketinin reformist niteliği aşamadığını görülebilir. Esasında işçi sınıfının kendi eylemiyle reformist niteliği aşabilmesi mümkün de değildir. Bunun için devrimci bir müdahaleye gersinim vardır. İşçi hareketinin bugünkü durumu böyle bir müdahalenin koşullarının giderek olgunlaşmakta olduğunu gösteriyor. Eylemlerin politik nitelikler kazanması, işçi sınıfının devrimci yöntemlere yönelmesi, sınıf içinde devrimci örgütlenme ve devrimci hareketin işçi sınıfıyla örtüşme olanağını arttırıyor.

Sınıf içinde devrimci örgütlenmenin artan olanaklarına rağmen bunu gerçekletirmenin kolay olmadığı açıktır. Bunun için katedilmesi gereken bir yol ve aşılması zorunlu engeller vardır. Engellerden birincisi devletin ideolojik ve fiziksel teröründen de güç alan reformizmin işçi hareketi üzerindeki etkisi, ikincisi ve önemlisi, işçi sınıfı ile devrimci hareket arasındaki güven bunalımıdır. Esas zorluk da buradadır. Devrimci hareketin geçmişten devraldığı bu güven bunalımı aşılmadan öncü işçileri devrimci harekete kazanmak, işçi sınıfı içinde örgütlü, devrimci bir parti yaratmak ve reformizmin işçi hareketi üzerindeki etkisini yok etmek olanaksızdır.

Öte yandan devrimci hareketin işçi sınıfıyla örtüşmesinin önündeki bu engeller dışarıdan etkilemeyle, ya da işçi sınıfının arkasından koşarak aşılamazlar. Bunun için bizzat sınıfın içinde olmak, devrimci propaganda, devrimci örgütlenme ve devrimci eylem çizgisinde sabırlı ve inatçı bir çalışmayı göze almak gerekiyor.

Devrimcilik adına işçi eylemlerine övgüler düzmekten, at sineği gibi işçi sınıfının kuyruğunda dolaşmaktan kurtulmak gerekiyor. Devrimci görev işçi sınıfının arkasından koşmak olmamalıdır. Arkadan koşarak sonuç alıcı olunamayacağı Türkiye devrimci hareketinin geçmiş deneyimi ile kanıtlanmıştır. Şimdi bu deneyimden devrimci bir biçimde yararlanmak gerekiyor.

İşçiler kendi eylemlerinde devrimci yöntemler kullanırken, kendi deneyimleriyle devrimcileşmenin zorunluluğunu öğrenirken, grevleri abartmak, bu abartma üzerinde "devrimci" politikalar kurmak, sınıf hareketinin gerisine düşmek, reformizmin batağına saplanmaktır.

Dönüşüm eşiğindeki işçi hareketi güçlü bir ekonomik temele sahiptir. Bu temel üzerinde gerilemeler geçici bir durum, yükselme ise kaçınılmazdır. Hareketin dayandığı bu güçlü temel, onun gücünün ve zaferinin ön habercisidir. Ama bu güçlenme ve zafer hiçbir durumda kendiliğinden hareketin, hak kazanma savaşımının kaçınılmaz bir sonucu olarak ortaya çıkmayacaktır. Devrimcileşmeyen, devrimci amaçlar için seferber olmayı göze alamayan bir sınıf ne kadar eylemli olsa da devrimci bir rol oynayamaz.

İşçi sınıfının yükselen eylemleriyle karşılaştırıldığında, devrimci hareket, esas olarak, işçi sınıfının dışında ve güçsüzdür.Hareketin zaafı ve güçsüzlüğünün esas nedeni de buradadır. İşçi sınıfının kendi eylemliliğiyle toplumsal mücadelenin odağına oturduğu bugünkü durumda işçi sınıfı içinde örgütlenmeden, fabrikalarda devrimci üsler oluşturmadan, olaylara müdahale etmek, hele öncü rolünü oynamak olanaksızdır.

Zonguldak greviyle başlayan işçi eylemleri, eksikliği su yüzüne çıkartarak devrimci hareketin önündeki görevi netleştirmiştir. Netleşen görev; hareketi bugünkü geriliğinden kurtaracak, sınıf içinde örgütlenmiş, işçi sınıfı ve tüm emeçileri devrime götürecek devrimci bir patinin yaratılmasıdır.

Bu görev bilinci içinde şiarımız; her direniş odağında, her fabrikada bir devrim üssü yaratmak olmalıdır.

Yeni Ülke gazetesinin 12. sayısında Metin Çiyayi imzasıyla bir yazı yayımlandı. Yazının konusu her ne kadar Yalçın Küçük'ün Kürtler Üzerine Tezler kitabının önsözü olsa da bu çerçeveyi aşıyor, karın ağrılarının çokluğundan dolayı Metin Çiyayi'nin yazım, anlatım ve düşünsel açıdan bir 'şaheser'i olarak nitelenmeyi hak ediyor. Yazarın nev'i şahsına münhasır özellikler arzeden yazıyı bir ibret vesikası olarak gördüğümüz için olduğu gibi yayımlıyoruz.

Metin Çiyayi, "Basın dünyasında yarattığı ezop diliyle... aydın olma ve tarihe ışık tutma gibi bir sorumluluğu yerine getirdiğini" sanıyor. İyisi mi biz bir Aisopos (Ezop) masalı anlatalım da Çiyayi hem Ezop dilini hem de kendini bilsin.

"Bir kartal, yüksek bir kayanın üzerinden çullanıp bir kuzuyu kapıvermiş. Onu görünce alakargaya da bir heves gelmiş: 'Ben yapmaz mıyım sanki... Nem eksik? Ben de kuşum' demiş. Hemen atılıp koca bir koça konmaz mı? Tırnakları büklüm büklüm yünlere takılmış, bir türlü kurtaramamış, o öyle çırpınadursun, öteden çoban da: 'Buna ne oluyor?' diye bakarmış. Kalkıp gelmiş, tutup kanatlarının ucunu kesmiş, akşam olunca çocuklarına götürmüş. Çocuklar; 'Bu ne kuşudur?' diye sorunca çoban: 'Benim bildiğim alakarga, ama kendisine sorarsan kartalım diyor' demiş.

"Güçlülere, büyüklere öykünüyüm dediniz mi, böyle olur haliniz: Hem emekleriniz boşa gider, hem de herkesi kendinize güldürürsünüz."

Ayrıca Ceyhan Özel Tip Cezaevi'nden 17 imzalı bir metin aldık. **'Ülke Gazetesindeki İki Eleştiri Üzerine'** başlıklı yazıyı aşağıda okuyacaksınız. Ceyhan Cezaevindeki tutsaklar, sözkonusu yazının "ne özgürlük mücadelesinin üslubu ne de yaklaşımı" olduğunu belirtiyorlar. Şu hususu belirtmekte özellikle yarar görüyoruz: M. Çiyayi'nin üslup ve yaklaşımını hiçbir zaman Özgürlük Mücadelesinin üslup ve yaklaşımı olarak değerlendirmedik. Öyle bir yanılgıya düşmedik.

Yalçın Küçük'ün görüşleri eleştirilebilir. Yalnız gözden uzak tutulmaması gereken bir nokta var. Kürtler Üzerine Tezler, bir "giriş" çalışmasıdır. DAL-DGM ve Hapishane üçgeninde oluşmuş bir çalışma. Kuşkusuz daha yetkin çalışmalar yapılacaktır. Tezler'de bunun ipuçları var. Kürt tarihi, Kürt kültürü, bir bütün olarak Kürdistan, balta girmemiş bir orman gibi duruyor önümüzde. İ. Beşikçi'nin ve Y.Küçük'ün sık sık vurguladığı gibi bu araştırmaları Kürtler yapmalıdır, yapacaktır. Kürt tarihini Kürtler yazmalıdır, Kürt kültürünü Kürtler araştırmalıdır, çünkü "Bilime, bilimsel bilgiye kimin ihtiyacı varsa o üretir." Bu alanda yapılacak ve sorunların açıklığa kavuşmasına katkıda bulunacak her yazıya Toplumsal Kurtuluş'un sayfaları açıktır.

ÜLKE GAZETESİNDEKİ İKİ ELEŞTİRİ ÜZERİNE

Ülke gazetesinin son iki sayısında, Masalcı Dede köşesinde, Doğu Perinçek ve Yalçın Küçük ile ilgili iki eleştiri çıktı. Bizce bu eleştirilerin hem düzeyi, hem mantığı eleştiri nitelemesinden çok uzaktı. Niyet olarak Kürt halkının özgürlük mücadelesini savunma biçiminde yazılmış olabilir. Ama sonuçta bu yazılar özgürlük mücadelesine hizmet eden bir eleştiri olmadığı gibi, düzeyi de özgürlük mücadelesinin olgunluğu ile çelişmektedir. Bu tür yazılar ne özgürlük mücadelesinin üslubu ne de yaklaşımıdır.

Bu yazılar özgürlük mücadelesinin, eleştiri üslubu mantığı ve felsefesini yansıtmamaktadır. Yazıların üslubu, mantığı ve felsefesi Kürt ilkel milliyetçiliğinin ve reformizminin ufku ve felsefesinin bir yansımasıdır. Masalcı Dede'nin yazarının böyle bir darlık ve yanılgı içine düşmesini yadırgadık.

Yalçın Küçük Türk aydınları içerisinde olumlu özellikleriyle parmakla gösterilebilecek lerden biridir. Kürt sorunu konusunda kardeş Türkiye halkının aydınlatılmasında Ülke gazetesinin bir çok yazarından daha fazla etkinliği olmuştur. Özgürlük mücadelesi verenler aleyhindeki önyargıların kırılmasında da önemli katkısı olmuştur. Doğu Perinçek'in geçmiş pratiğine yönelik pek çok eleştirilerimiz olduğu gibi, bugünkü yaklaşımlarında da bir kısım eleştirilerimiz vardır. Bu eleştirilerimizi muhafaza etmemize ve uygun zeminlerde ortaya koymamıza rağmen, son yıllarda "Kürt sorunu"nu Türkiye kamuoyuna anlatma, Türk halkını aydınlatmada olumlu tutumlarını inkar etmek mümkün değildir. Bizce reformist Kürt aydınları özgürlük mücadelesine olumsuz yaklaşırken, bunlar olumlu yaklaşmışlardır. Hatta bugün, Ülke'de yazanların bir kısmı, özgürlük mücadelesine çok hesaplı ve olumsuz yaklaşmakta, çeşitli düzeylerde olumsuzluklarını sürdürmekte iken, Yalçın Küçük ve Perinçek'in tavırlarının daha olumlu olduğu inkar edilemez.

Yalçın Küçük ve Doğu Perinçek'in geçmişlerini eleştiririz, bugünkü yanlış yaklaşım ve tutumlarını da eleştiririz. Bunu yaparken Masalcı Dede üslubu ile yapmayız. Bundan sonra Kürt ve Türk halkının mücadele birliğine daha olumlu katkılar yapmaları için çalışmalarını bekleriz. Geri adım atarlar veya faydacı olarak yaklaşırlarsa, özgürlük mücadelesinin felsefesi, mantığı ve üslubu içinde eleştiririz.

"Masalcı Dede" de gerektiğinde eleştiri de yapmalıdır. Yanlış anlayışları eleştirmek istiyorsa yanıbaşındaki köşelerde Kürt milliyetçiliğinin bataklığına saplanmış "..."leri "..."leri eleştirerek onların kafalarını aydınlatıp daha doğru yaklaşım içinde olmalarına yardımcı olabilir. Ne varki Masalcı Dede bunların eleştirmeyi aklına getirmeden bu tür kişilerin yaklaşımıyla Yalçın Küçük ve Doğu Perinçek'i eleştirmeye kalkmıştır.

Eleştirilerin de bir ciddiyeti, bilimselliği, üslubu, yeri ve zamanı vardır. Biz bunları dikkate alan bir eleştiri olarak görmedik Masalcı Dede'nin yazdıklarını.

Türkiye'de eleştirilmesi gereken o kadar kör milliyetçi Kürt ve sosyal şoven Türk var ki sözkonusu aydınlar bunların yanında eleştirilmeyecek kadar olumlu yaklaşım içindedirler. Bunu Perinçekler, Küçükler eleştirilmesin, eleştirilecek yanları yok anlamında söylemiyoruz. Sadece çarpıcı olması açısından böyle bir kıyaslama yaptık.

Türkiye gibi bir ülkede Kürt sorununu ve özgürlük mücadelesinin haklılığını vurgulamak, her babayiğidin karı değildir. Hele özgürlük mücadelesinin sahiplerine olumlu yaklaşmak afaroz olmayı beraberinde getirir. Masalcı Dede bu konuda olumlu tutumları olanları eleştirilerinin önceliğine yerleştireceğine, hala Kürt sorununu insan hakları, dil, kültür, özerklik veya otonomi sorunu olarak gören kendi yanıbaşındaki kişileri eleştirsin. Çünkü en büyük körlük, Kürt ilkel milliyetçiliği ve reformizmin körlüğüdür. Bu kesimlerin özgürlük mücadelesine nasıl yaklaştıklarını unutmuş değiliz. Kürt halkının özgürlük mücadelesine bugüne kadar verdikleri zararları da halkımız enerjisini heba etmelerini de unutmuş değiliz. Bugün bile reformizmden ve kör ilkel milliyetçilikten kurtulmadıklarını görüyoruz.

Şunu da belirtelim ki, Türk halkı halkımızın dostudur. Hakim ulus solundaki önyargılar ve şovenizm bizim doğru yaklaşımımızı ve tutumumuzu değiştirmez. İki halk arasında gerçek dostluğun ve kardeşliğin köprüleri yeni yeni atılıyor. İki halkın da buna fazlasıyla ihtiyacı var. Masalcı Dede'nin eleştirdiği kişilerin son beş-altı yıl içinde iki halk arasında dostluk köprülerinin kurulmasındaki katkılarını kim inkar edebilir? Eleştirilerimiz olsa bile olumlu katkı ve özelliklerin hakkını vermek gerekir.

Türkiye'de birçok çevre Masalcı Dede'nin eleştirdiği kişilere PKK'ye yaklaşımından dolayı olumsuz bakıyor. Bunu biliyoruz. Ama bunlara olumsuz bakanları da tanıyoruz. Pratiklerini de yaklaşımlarını da görüyoruz. Elimizde ulusal ve toplumsal kurtuluş ölçümüz var. Her kişi ve kurumun turnusolu özgürlük mücadelemizdir.

Bu kişiler eleştirilecekse ilkel milliyetçi ve reformizmin mantığı, felsefesi ve üslubu ile değil, özgürlük mücadelesinin bilimsel yaklaşımı ve üslubu ile eleştirilmelidir. Ancak böyle yapıldığında eleştiriler gerçekten doğru bir temele oturur.

Ramazan Ödemiş, Mehmet Tanboğa, Bedrettin Kavak, İrfan Güler Şeyho Tabcu, Zülfikar Tak, Fevzi Yetkin, Süleyman Günyeli, Alaadin Akçay, İzzet Baykal, A. Samet Tektaş, Salih Ağaç, Yılmaz Uzun , Sıdık Korkmaz, Fahri Çiftkuş, Mehmet Soğan, Remzi Avcı.

Özel Tip Cezaevi CEYHAN

HAZA VESİKA-İ İBRET

Masal bu ya sohbet edip yazışalım.

Birgün masallar diyarına konuk olan değerli hocam Faki Hüseyin'le sohbet ediyoruz. Yeni çıkacak iki kitabından söz ederken Kartkürdistan tarihinden, edebiyatından yeniden önümüze sürülen basit yalın tezlerden ya da tez olmadan tezekleşen tezlerden. Bu sohbete Medlerden tutun da Melle Barzani ve Şeyh Sait'e kadar ilginç noktalar yakalıyoruz. Kendilerine tarihin her döneminde uşaklığı seçmiş insanların, muttaka uşaklıklarının somuta inmediği ve bu boyutuyla karşımıza çıktığı söylenemez. Bir borucunun sömürgeci zihniyete uşaklığı somuttur ve para karşılığıdır. Bizzat kendini pazarlamıştır. Bir ajan için de bu böyledir. Ancak teslimiyetçi ve reformist kesimler tarih boyunca uşaklıklarını soyutlar ve bedava uşaklığı sahtekarlıklarıyla yaparlar. Ben onlara acıyorum. Faki de acıyor. Diğer namuslu dürüst bilim adamı hoca aydınlarımız da acıyor. Madem uşaklık yapacaksınız bari resmi ve bedelli olsun. Sayın ve saygıdeğer bu aydın olmayan aydınlara bir önerim var bari yapacağınız karalamaların değerini alın. Sadece ve sadece uşaklığınızla yetinmeyin. Ha şunu da söyleyeyim o değerli çok çok saygı değerli aydınlarımıza: Faki hocamız kitabını bize verdi. Ve ocak ayında basacağız. Sizin deyiminizle taraf olan yayınevine. Şunu da bilirtmeden geçemeyeceğim, bir yazım emekçisinin görevi tarafsızlık değildir. Bilakis tarihe tanıklığıyla taraftır. Ve tarih taraf olanlara sayfalarını açacaktır. Aslında tarafsızlığıyla taraftır. Bunu hatırlattıktan sonra ben de parentezler açıp kapatmayla bir tez hazırlamayı düşünüyorum. Ancak Romcam fazla güçlü olmadığından ve imlaca sürekli sınıfta kaldığımdan, bundan da vazgeçtim. Ancak tezlerden ve aydınlardan vazgeçemiyorum. Onları çok ama çok seviyorum!.

Masal bu ya biz yazalım aydınlar pazarlasınlar.

"Kartkurtlar üzerine tezler". Büyükler büyüğü Yalçın büyüğün en yeni eseri.. En üstün etleri: Dönemeç Yayınevi tarafından piyasaya sürüldü.O andan itibaren benim de uykularımı kaçırdı. Herkes bir tez yazıyor. Yakında devletler arası tezler ve ticaret piyasası tezleriyle yeni karayolları inşa edilecek, üçüncü yalçın köprüsüyle de Kürtler tarafından değerli hocamız ödüllendirilecektir.

Masal bu ya biz yazalım aman kimse goçunmasın...

344 sayfalık kitabın çıkış tarihi 39 sayfası için geçerli, velhasıl bu kitabın yalnızca 39 sayfanın birinci baskı tarihi 1990'na rastlıyor.Geri kalan 305 sayfasının baskı tarihlerini ve baskı sayısını saptayamadım. Herhalde fazla yazmaktan ve basılmaktan olsa gerek. Ben henüz bunamadığıma göre öyle olması gerekir. Yanılmıyorsam yalnızca bir bölümünü çeşitli kitap adlarıyla "4 Baskı" yaptığını saptayabildim. Değerli yazarımız iktisatçıdır, bu alış-veriş hiç olmazsa onun ekonomi-politik konusundaki uzmanlığını doğruluyor.

Elimizde kalan 39 sayfanın 11 sayfası "önsöz" olduğuna göre bu bize önsözü atlama imkanı vermiyor. Böylece bu kitabın en keyifli yanını kaçırmamış oluyoruz. Anlaşı-

lan bu kitabı Ankara DGM'sine verdiği söz üzerine "yazmış". Bundan sonraki sayfalar bu sözün gün, ay, sene olarak yerine getirilmesine ayrılmış. Her ne kadar da bu satırlarda değerli yazarımızın tarih bilinci derinliğini çok iyi anlatıyor. Sonraki sayfalarda da değerli büyüğümüzün rüyaları, kuruntuları, karısı, oturduğu villa, karın ağrılarını, günlükleri ve yaptığı ziyaretleri anlatıyor. Bu anlatımlardan bir bölümü şöyle:**"Üç Şubat günü Muammer Hoca'nın cenazesine katıldım. Katledildiği evde, hoca ünlü bir aydın ve ben, eylemci bir üniversite öğrencisi, yakınlığımız vardı. Derinden üzüldüm. Dört şubat günü Kürkçü ve diğer arkadaşlarla ortak yayım imkanlarını tartışarak geçirdim. 5 şubat gününe ait notlarımda şunlar var. Koştum. Kahvaltı yapmadım, hiç bu kadar yorgun olmadım. Biraz ilerde şu not var. 'Şimdi tekrar yatıyorum. Anlamıyorum hasta mıyım? Elim, kolum, vücudum titriyor'. Doğrusu önce çok korktum; ancak öğleye doğru dayanılmaz kas ağrılarım başladı. Fakat ben hem ağrılarımdan ağlıyor ve hem de seviniyorum. 'Bu benim hastalığım, bu benim hastalığım, ben bunu biliyorum' diye seviniyorum."** Yazarın titizliğini bildiğim için burdaki Türkçe bozukluklarını hastalığına veriyorum. Hadi benim gibi Kartkurdistanlı olsa neyse. Hemen çatı restoran usumun bir köşesine yer ediyor. Geçmişi düşünüp yeniden yargılıyor um kendimi. Değerli hocamın da hastalığını herkes biliyor. Yeni bir şeymiş gibi yine önümüze koyuyorum. Artık insanların politize olduğunu unutuyor hele hele Kartkurdistanlı insanın artık ekşimiş yemekleri çöpe döktüğünden ise habersiz. Bütün bunları anlıyabiliyorum da "Katledildiği evde" nasıl bir yakınlık olabileceğini anlıyamıyorum. Üstelik insanın hastalığına sevinmesi iyiye alamet değildir. Düşünün bir hastanede hastalar ayakta **"bu benim hastalığım, bu benim hastalığım"** diyerek göbek atıyor.Tapulu malı ne yaparsın!

Masal bu ya bu gözlemler sayfalar dolusu sürüp gidiyor...

Gözlemler sonucunda ortaya çıkan somut sonuçlar pek parlak olmasa da, bu sayfalar "Kartkurt tarihine" değilse bile, Rom edebiyatına bir katkıdır. Birisinin yeryüzünde karın ağrılarını bu kadar güzel ifade edebileceğine ihtimal vermiyorum.**"Karnım ağrıyor"** demesi daha ekonomik olabilecekken (Değerli yazarımız iktisatçıdır) bu yola sapmayıp edebiyatı ihya ediyor. İyi ediyor. Artık bu önsözün son patikasında yürüyoruz. Bu son paragraf yazarın çizgisinde bir dönüşümü ifade ediyor. Şöyle başlıyor: "Çocukluğumda, köyümün köylüleri beni, 'ortak' diye seviyorlardı." Aydın Üzerine Tezler'inde köyünden olmayan köylülerle epey sürtüştükten sonra, Kartkurtlar Üzerine Tezler'inde, bu kez "Köyünün Köylülerini" keşfetmiş görünüyor. İşte bu kitabın en yeni tezi! Tabii değerli yazarımızın yeni keşiflerini de en büyük hayranı olan ben bekliyorum.

Masal bu ya biz yazalım kimse kudurmasın...

Bu ilginç örnekten sonra geriye kalan nedir? Kelimeler ve cümleler yığınından ibaret olan bu kitabın bütünsel olarak ifade olanağı yoktur. Ancak bu karışık cümleler yığının arasında beliriveren bir takım açıklamaları yazabiliriz. Tez olarak yazdıklarının büyük bir kısmı her yerde rastlanabilecek türden ve sıradan bilgilerdir. Yazar açısından bir referans ve ahlak sorunu ortaya çıkarır. İkincisi, Kartkurtlar Üzerindeki Tezler "belirttiği tarih" oryantalist eğilimler taşıyor. Bu tarihin Kartkurtlara göstereceği tarih, Batının Doğuya gösterdiği geleceğin komik bir karikatürüdür. Üçüncüsü, bu tarihte siyasal faktörler müthiş bir bilinçle yüklüdür ve kitlelerin yerine geçerek tarih "yaparlar". Bu sonuç, Büyük'ün tarihte sınıfsal ayrımların yerine, yöntemler ayrımına geçmesinden doğmaktadır. Ve ortaya çıkan şey birincilerin tarihidir. Son olarak yazarın isteklerinin, dileklerinin, düşüncelerinin, karınağrılarının, para kazanma ihtiyacının, hatta oturduğu villanın, kurduğu veya kurmayı düşündüğü dostluklarının işin içine girdiği ve sonucu belirlediği bir tarihtir. Bu nedenle dediği gibi tarihin özü değil, büyükler büyüğü yalçının özü çıkar ortaya. Bu kelimeler ve cümleler yığınının bütünüyle yanlış olduğunu söylemek mümkün değildir; doğru olduğu ise hiç söylenemez. Bir sürü yarım doğrular yazarın kafasındaki hurafelerle içiçe bulunur. O **"sentez olmayı arzular, oysa bileşik bir yanılgıdan ibarettir"**. Öyleyse neden yazıyor? Bir açıklaması kitapta veriliyor: **"Son dönemlerde DGM yargıçlarına söylediklerimi yazarak geçiniyorum. Geçimimi buluyorum".**

Bir kuruntuları var: Büyük'ün kuruntuları tarihe girince, tarih şu biçime dönüşüyor. "Benim yüksek öğrenim gençlerini politize ederek istibdadın karşısına çıkarma çabalarımda, Rom Milli Talebe Birliği Federasyonu'nu kullanarak gençliği demokratlaştırma mücadelemde istibdat, karşıma, Kartkurtların yönetiminde büyük çoğunluğu Kartkurt olan üniversite gençliğini çıkarıyordu. Bu o kadar öyleydi ki, gençliği demokratlaştırma mücadelemi sanki Kartkurtlara karşı veriyordum; o zamanlar bunu düşündüğümü hatırlıyorum." Yalçın Büyük bunları daha öncede yazdı, ancak içinde Kartkurtlar yoktu. Şimdi birdenbire "düşündüğünü hatırlıyor".

Bir zamanlar ilişkileri sıcakken azizler azizi Nesin'i yazmaya şöyle başlamıştı: "Nesin inatçıdır; Nesin'e soyut bakılmalıdır." Şimdi ilişkileri soğuduktan sonra bu kitapta Nesine oldukça 'somut' bakıyor. Onu ve adamlarını Pentagon ve Dışişleri Bakanlığı'na yaranmak istemekle suçluyor.

"Rom tarih tezini altüst ettiğim doğrudur". Bu iddia Kartkurtlar Üzerine Tezlerde de yazılıdır. Bundan ne çıkar? Eski Rom tarih yazımı yanlış ise, Büyük onu altüst ettikten sonra yeni ve "doğru" bir Rom tarih yazımı kendiliğinden ortaya çıkar. Yalçın Büyük'ün Kartkurt için tezlerinin erdemi budur. Kartkurtları yanlış tarihe dikte ettirmek yerine doğru tarihi dikte ettirir. Büyük'ün tarihi hiçbir biçimde Romların "Kartkurtlar Üzerine Tezleri" olmaktan kurtulamaz, bu yüzden Kartkurtlar Üzerine " değil "Kartkurtlar Üzerinde Tezleri" "Mahmut ve Hamit ve Mustafa'nın siyasal manevralarıyla ve kafalarındaki planlarla oluşturulan bir tarihtir. Kitlelerin etkisiz olduğu; etkili olabildiği zaman da "gerici" olduğu ilerici yöneticiler tarihi. Marx'ında dediği gibi **"bir yandan ve öbür yandan"** oluşan tarih. **"Ekonomik çıkarları ve bundan ötürü de politikası, bilim, din, ve sanat görüşleri hep böyledir.O, yaşayan bir çelişkidir."** Bu Proudhon tanımı şöyle devam ediyor. "Bilimde şarlatanlık ve politikada uzlaşmacılık böyle bir bakış açısından ayrı düşünülemez." Hiçbir ciddi eleştiriyle karşılaşmamış ve bu yüzden ruh sağlığı bozulmuş bir Proudhon ikincisi ve komiği.

Masal bu ya bu kitabın özellikle önsözünü okuyun! Değişik tadlar alacaksınız.

Metin Çiyayi

KÜRT MİTOLOJİSİNDE DEMİRCİ KAWA BAŞKALDIRISI VE KÜRTLERİN KÖKENİ ÜZERİNE BİRKAÇ NOT

Gürdal Aksoy

Toplumsal Kurtuluş'un önceki sayılarındaki konuya ilişkin değerlendirmelerimizde, Kawa'nın kimliği üzerine öne sürdüğümüz savı, bir sonraki yazıda ayrıntılı olarak açıklayacağımızı söylemiştik. Gerçi, derginin 35. sayısında yeralan, "Bilimsel Eleştiri ve Kawa'nın Kimliği Sorunu" ve önceki sayıda yayımlanan "Astrolojiden Mitolojiye : Newroz Söylencesinde Dualist Motifin Çözümlenişi" adlı yazılarımızda, buna kısmen de olsa değinmiş, bizce önemli olan noktaların altını çizmiştik. Burada da, artık konuyu tümüyle günışığına çıkarmak istiyoruz. Umarım böylelikle, kimi soru işaretlerini de silmiş oluruz.

DEMİRCİ KAWA KİMDİR?

Kawa'nın, İran halklarının mitolojisinde oldukça önemli bir yeri vardır. Çünkü Kawa, ezilenlerin dostudur İran mitolojisinde. Direnendir, başkaldırandır. Ve Kawa, bir kurtarıcıdır. Öyle olduğu halde, üzülerek söylüyorum, bu mitolojik kahramanın kim olduğu, ne zaman yaşadığı ve hatta, böyle bir kahramanın tarih sahnesinde yeralıp almadığı yeterince sorgulanmamış; mitolojideki olay ve kahramanlar, olduğu gibi benimsenmiştir. Kuşkusuz, söylencenin toplumsal yönü daha önemli ve daha etkileyicidir; ama bir de, söylenceyi antik çağdaki mistik anlayıştan arındırarak bilmek gerekiyor sanırım.

İmdi burada, konuyu derinleştirmeden, daha önce yazdıklarımıza bir göz atmak istiyoruz. Biz, orijinali Azhi Dahaka olarak geçen Kral Dahhak'ın, Avesta'da şu üç misyonu taşıdığını açıklamış ve mitolojiye Demirci Kawa olarak geçen Pers Kralı Büyük Kuraş'ın da, her üç misyona karşı çıkan, onlarla çatışkı içinde olan bir tarihsel kişiliğe sahip olduğunu ısrarla savunmuştuk. Bize göre Azhi Dahaka, Avesta'da şu üç misyonu taşımaktaydı.

I)- Bir ejderha olarak Azhi Dahaka,

II)- Bawri (Babil) ülkesi olarak Azhi Dahaka,

III)- Zalim-Babil-krallar/kral olarak Azhi Dahaka.

Böylece sırasıyla, Azhi Dahaka'nın her üç misyonuna karşı Kuraş'ın karakterini ele alacağız.

EJDER AZHİ DAHAKA'YA KARŞI KURAŞ'IN KARAKTERİ

Anımsanacağı üzere, önceki yazımızda, mitolojide varolan ışık tanrılarıyla ejderhalar arasındaki çatışmadan sözetmiştik. Biz bu bölümde, Kuraş'ın, Antik Doğu'da ejderhalarla savaşan ışık tanrılarıyla nasıl uyumlaştırıldığına değinmek istiyoruz: Öncelikle Kuraş adının ne anlama geldiği konusunu açmak gerek. Eski dillere bakıldığında, Kuraş'ın "güneş" anlamını taşıdığı görülür. Bu ad, Babilcede *Kuraş*, İbranicede *Koreş*, eski Farsçada *Kuruş*, Grekçede ise *Kuros* olarak geçer. Sayce ise, bunun Anzanit bir sözcük olduğunu ve "çoban" anlamına geldiğini öne sürmüştür (1). Harold Lamb, bu görüşe katılır (2). Kitab-ı Mukaddes (Bible) de aynı anlamı atfetmiştir (İşaya, Bap 44). Oysa araştırmacıların çoğu, sözcüğün güneş anlamında olduğunu benimserler. Bunlardan biri de, Gertrude Jobes'tür (3). Biz de aynı kanıdayız; ancak, George Hüsing'in belirtikleri, hiç de yabana atılır gibi değil. Hüsing, İran dillerinden olan Ossetçe ve Yeni Saka dilinde, "demirci" anlamına gelen *kurdaj* ve benzeri sözcüklerin Kuraş adı ile ilişkili olup olmayacağını soruyor (4). Kawa'nın demirci olması açısından, bu sözcüğün anlamı, bizim için oldukça önemlidir.

Kuraş'tan önce ve sonraki kimi kralların da aynı adı taşıdığı gerçekliği, ilk bakışta, sözcüğün güneş anlamına gelmesinin önemini azaltıyor. Ancak Kuraş'ın, eski Yakın Doğu'nun hemen hemen tüm güneş/ışık tanrılarıyla bir tutulması, dikkate değerdir. Bu bakımdan Kuraş, ejder öldüren bir tiple, özellikle Thraetaona ile uyumlaştırılmıştır. Nitekim Hüsing, Kuraş tipi ile Tretana mitosu arasında bir ilişki olacağını söylemiş ve hatta Tretana'nın

bütünüyle Kuraş'a denk düştüğünü öne sürmüştür (5). Yalnız karıştırılmaması gereken nokta şu: Kuraş'ın Thraetaona ile benzerlik göstermesi, Kuraş=Thraetaona (Feridun) anlamında ele alınmamalıdır.

Diğer örnekleri sıralayacak olursak:

İlk olarak, Kuraş'ın doğum öyküsü ile Hintlilerde güneş tanrısı olan *Mitra*'ya ilişkin anlatımlar arasında bir ilişki olduğu söylenmektedir(6) . Yine bir zamanlar, Kuraş ile Tanrı Yahovah ve Hürmüz'ün bir tutulduğu görülür (7)(*). Bunlar bir yana, Babillilerin baş tanrısı olan Marduk tarafından onore edilmesi de, ayrıca önem taşır (**). Nitekim, Kuraş Silindiri denilen çivi yazılı belgede, bu olay açıkça anlatılmıştır." Bu vesika Babil'in Cyrus tarafından zaptından sonra mutaassıp Marduk taraftarı Babilli rahipler tarafından yazıldığı için, olaylar din açısından izah edilmekte ve Ay tanrısına tapan son Babil Kralı Nabunid suçlanmaktadır. Arami asıllı olan getirerek baş eğdikleri bildirilmektedir" (8) (***).

Biz, şunu bir kez daha tekrarlama gereğini duyuyoruz: Kuraş, Mezopotamya'yı bütünüyle aldıktan sonra, kendisini Babil kralı, Marduk'u da eskiden olduğu gibi Babil Tanrısı ilan etmiştir (20 Mart 538, MÖ).

Kuraş'ın güneş tanrılarıyla bir tutulmasının temel nedeni, onun adaletli bir yönetici olmasından kaynaklanır. Çünkü güneş, eski toplumlardan beri adaleti simgeler. Sol literatürde bile, güneşin deyim yerindeyse "kutsal" bir değeri vardır...

Konuya devam ediyoruz: Kuraş'ın Vedalardaki *Vrtragna* (Vrtra'yı öldüren) ile kıyaslandığını da görmekteyiz. Vrtragna, mitolojide Tanrı İndra'nın lakabıdır. Çünkü Hint mitolojisinde, ejder Vrtra'yı öldüren tanrı, İndra'dır. Vrtrangna'nın ve Kuraş'ın, yiğitlik anlamında yaban domuzuyla simgelenmesi ve Vrtrangna'nın MÖ VI. yüzyıldan itibaren Medya'da yerleşmiş bulunduğu olasılığını da gözardı etmezsek, Kuraş'ın ejder öldüren mitolojik bir tiple uyumlaştırıldığı sonucuna yine varabiliriz (9)(****). Vrtragna/Vritrahan adı, az önce de açıkladığımız gibi, "Vrtra'yı öldüren" anlamına gelir. İranlıların savaş ve zafer tanrısı olarak benimsedikleri Verethragan, Vrtragna'nın bir varyantıdır. O bakımdan, Verethragna'nın, "zafer" anlamına geldiği söylenen verethra- ile açıklanması hatalıdır. Abidin İtil'in haklı olarak belirttiği üzere, verethra sözcüğünün "zafer" anlamında olduğunu benimsersek, *ganjcan* ve Modern Farsçada *za-dan* (vurmak, öldürmek sözcükleriyle birlikte Verethragan, "zaferi öldüren gibi bir anlamsızlığı ifade eder (10). Jobes, Verethragna'nın, Azhi Dahaka'yı Demavend Dağı'nda hapsettiğini söylüyor (11). Ananikan da, Verethragna'nın Zerdüştiliğin koruyucu melekleri olan Fravaşilerin şefi olduğunu açıklar (12). Verethragna, Vrtragna ya da Vritrahan, Pehlevice'de *Bahram'a* dönüşmüş; Ermenilere ise, *Vahram* ya da *Vram* olarak geçmiştir (13). Ermenilerin, onu Greklerin Demirci Tanrısı Hephaistos ile bir tutmaları, Kuraş'la yakınlaştırmaya vesile olabilir (14). Çünkü demin Kuraş'ın Vrtragna ile benzeştiğine değinmiştik.

Verethragna adı, Varagna biçiminde de kaydolunmuştur. O nedenle, -Grek Mitolojisi'nde ejderha öldüren- Herakles (Herkül)/Hraklos adı ile varagna arasında bir ilişki olabileceği de düşünülmüştür (15). Kaldı ki tarihçi Berossus da, onu Iranlılar'ın Herakles'i olarak anar (16).

Burada, Demirci Kawa ile Hephaistos arasındaki benzerliğe tekrar değinmeyeceğiz. Çünkü, bir önceki yazımızda buna değinmiş ve bu paralelliği de şematize etmiştik. Yalnız, Hüsing'in diğer bir tespitinden sözedeceğiz. Zira Hüsing, Hephaistos ile Mitra'yı da birbirine eşitliyor (Hephaistos=Mitra) (17). Mary Boyce da, Mitra'nın, gerek güneş gerekse bir ateş tanrısı olarak Grekler arasında Hephaistos ile bir tutulduğunu belirtir (18). Burada hemen Robertson'un söyledikleri akla geliyor. Az önce de belirtmiştik, Robertson, Kuraş'ın doğum öyküsü ile Hintlilerde güneş tanrısı olan Mitra'ya ilişkin anlatımlar arasında bir paralellik, bir ilişki olduğunu söyler.

Görülüyor ki Kuraş, eski Yakın Doğu'da nerede bir iyilik ya da ışık tanrısı varsa, onunla özdeş tutulmuş; bu bakımdan, tanrısal (divine) bir kişilikle, ejderha öldüren bir tiple uyumlaştırılmıştır.

BAWRİ ÜLKESİ VE ZALİM KRAL AZHİ DAHAKA'YA KARŞI KURAŞ

Bu başlık altında, hem Bawri ülkesi anlamındaki, hem de zalim kral Azhi Dahaka'ya karşı Kuraş'ın karakterini ele alacağız.

Daha önce de açıkladığımız üzere, Azhi Dahaka, başlangıçta bir ejder olarak düşünülmüştür. Hatta Avesta'da üç başlı, üç ayaklı ve altı gözlü bir ejder olarak tasvir edilmiştir. Ancak Herzfeld, Azhi Daha-

(*)Daha önceki yazımızda, Yahovah'ın, ejder olan Leviathan, Rahab ve Tannin'le; Tanrı Ahura-Mazda'nın ise, karanlığın ve kötülüğün simgesi olan Angra-Mainyu (Ehrimen)'le savaştığını belirtmiştik.

(**) Marduk, bir güneş tanrısıdır. Bu sözcük, Sümerce amar (oğul) ve utu (güneş) sözcüklerinden oluşmuştur. Sümercede amarutu, Babilcede ise, Marduk olarak geçer.

(***) Kuraş Silindiri, Rassam tarafından bulunduğu için, Rassam Silindiri olarak da bilinir. Yukarıdaki altında, yazar Kuraş'ın İngilizcedeki biçimini (Cyrus) kullanmıştır.

(****) Louis H.Gray de, yaban domuzunun (Varaza/Varaha), Verethraghna'yı simgeleyen kutsal bir hayvan olduğunu açıklar. (L.H.Gray, Names (Indo-European) ERE, Vol, 9. s. 164-5). Verethraghna, Sasaniler dönemi İran'ın çok popüler bir tanrısıdır. Nitekim, bu hanedanın beş kralının adı da, Bahram (Verethraghna)'dır. Behram, aynı zamanda her ayın 20. gününe verilen bir addır.

ka'nın sonraları, özellikle yeni Babil İmparatorluğu ya da *Nebukadnezzar* ve *Nabunid*'in tarihsel figürleri olarak kişileştirildiğini; babası *Arvandasp*'ın ise, Grek öykülerinde *Sardanapal* olarak geçen son Asur imparatorunu simgelediğini söyler (19). (*) Ayrıca Avesta'da, Azhi Dahaka'yı kasdetmek amacıyla *bawrois* ya da *bawri* adı kullanılmıştır ki bu adın da Darmesteter tarafından Babil ile açıklandığı bilinmektedir.

Kuraş'ın Babil'i (Bawroiş) fethi, (MÖ 539) bu bakımdan önem taşır. Raymond Furon, Kuraş'ın Babil'de bazı ayaklanmalar tertip ettiğini ve böylelikle Babil'i çok rahat bir biçimde zaptettiğini öne sürer. Furon devamla, Kuraş'ın Babil'i zaptı sırasında kenti yağmalamadıklarını, bunun da o dönem için şaşkınlıkla karşılandığını yazar (20). Arami asıllı olduğu iddia edilen Nabunid'in esir edilişi de, madalyonun öbür yüzüdür. Kanımca Nabunid'in esir alınmasını, Herzfeld'in söyledikleriyle birlikte değerlendirmek gerekir. Bunun da ötesinde, Kuraş'ın zaptettiği ülkelerde bir din serbestisi getirmesi, daha da önemlidir. Çünkü bilindiği üzere, Asur ve Babil Kralları istila ettikleri ülkelerin, tanrılarını da esir ediyor, onları simgeleyen putları, ya kendi ülkelerine götürüyor ya da kırdırtıyorlardı. Doğaldır ki Kuraş'ın bu olgun davranışı, onu, Yakın Doğu halkları arasında sempatik kılmıştır.

Kuraş'ın, Nebukadnezzar'ın Babil'de tutsak ettiği Yahudileri serbest bırakmasının, vatanlarına geri dönmelerine izin vermesinin izleri, günümüze değin gelebilmiştir. Kimi yazarlar, Yahudiler'in pek az bir kısmının geri döndüğünü belirtirler. Ghirshman ise, MÖ 537'de, 40 binden daha fazla Yahudinin, Zerubbabel önderliğinde, vaad edilmiş topraklara geri dönmek için Babil'i terketmiş olduklarını söyler (21) (**). Kutsal Kitap (Bible), bundan dolayı Kuraş'ı "Mesih" olarak anmaktadır (***). Nebukadnezzar'ın tutsak ettiği Yahudiler'in serbest bırakılması olayını da, Herzfeld'in söyledikleri bazında ele almak gerek.

Burada biraz da, Med egemenliğindeki Perslerin toplumsal statülerine kısaca değinme gereğini duyuyorum. O dönemlerde Medler, kendilerine *Ari* (genel anlamıyla soylu) derken, Persleri ise aşağılayarak, onlara atfen *Arte* sözünü kullanmışlardır. Sanırım bu durum, Medlerin torunları olduğu benimsenen Kürtlerin diline de yansımıştır. Nitekim Kürtçede, *pars* sözcüğü "dilencilik" anlamına gelir ve kanımca *Pers/Fars* sözcüğüyle ilişkilidir (*). Özellikle, Kuraş'ın anne tarafından büyükbabası olan Medlerin son kralı Astyages, lüks bir yaşam sürebilmek için her türlü zorbalığı yapmıştır. Bundan dolayı, Kuraş ile olan savaşında, Med ordusunun büyük bir kısmı ayaklanarak Astyages'i tutsak alıp, Kuraş'a teslim eder. Bu bağlamda, Kuraş'ın Astyages ile savaşından önce Perselere olan söylevine bir gözatmak gerekiyor. Herodot, şu biçimiyle aktarıyor: "Persler diye bağırdı, işte önünüze açılan yol: Eğer beni dinlerseniz, bütün bunlar ve daha pek çokları sizin olur; kimse sizi köle gibi çalıştıramaz; beni dinlemezseniz başınızdan dünkü gibi bir yığın iş, hiçbir zaman eksik olmayacaktır. Gelin beni dinleyin, özgür insanlar olun. Ben inanıyorum ki kader beni bu işi görmek için dünyaya getirdi ve sizin de hiçbir bakımdan, hele hele savaş bakımından Medlerden daha aşağı insanlar olmadığınıza güvenim var. Durumu iyi kavrayını, vakit geçirmeden, Astyages'i bırakınız."

Herodot, İranlıların, Kuraş'dan "baba" olarak sözettiklerini söyler : "...Vergilerin böyle düzene sokulması ve buna benzer öbür reformlar İranlılara, Dareios için *tüccar*, Kambyses için *zorba*, Kyros için de *baba* dedirtmiştir, çünkü birincisi herşeyde bir kazanç arardı, ikincisi sert ve duygusuzdu, üçüncüsü ise, insan adamdı ve onlar için çalışırdı" (Herodot, III 89).

Tarih klasikleri arasında yeralan Anabasis'i kaleme almış olan Xenophon, *Cyropeadia* adlı yapıtında, kendi düşüncelerini de açıklarken, bu düşüncelerini Kuraş'a söyletmiştir. Ancak sanıyorum, Kuraş'ın tarihsel kişiliği hakkında da ipucu elde etmemiz olanaksız değil. İlgili yapıttan şu önemli bölümü aktarmak istiyoruz:"Cyrus (Keyhüsrev), hiçbir dostuna, birleşik olduğu hiçbir ulusa karşı haksızlık edilmemesine çok dikkat ederdi, doğruluk bakımından titiz olmakla da başkalarının eğri yollara sapmalarını, haksız kazançlar edinmelerini önleyebileceğine inanırdı. Kendisi utanılacak hiçbir şey yapmamakla, başkalarına utanç duygusu vereceğini bilirdi. Şunu da bilirdi ki, insanın kendine saygısı olursa, yalnız şefini değil, korkmadığı adamı da sayar; nasıl ki utanan kadınlara da herkes utanarak bakar" (22).

ASTYAGES'İN KARAKTERİ

Eski tarihçilerin birçoğu, her nedense onu, *Asdahages* ya da *Azdahak* olarak anar. Sözgelimi, başta

(*) Sardanapal, başta Batılı sanatçılar ve yazarlar olmak üzere pekçok kimseyi etkilemiştir. Nitekim, bunlardan en dikkati çeken, Byron'un Sardanapalus adlı manzun tiyatrosudur. Türkiye'de de Abdülhak Hamit Tarhan'ın, Sardanapal: Bir facia-i tarihiyye adlı yapıtı (İstanbul, 1335) bulunur.

(**) Günümüzde bile, gerek Yahudiler gerekse Hıristiyanlar arasında Kuraş (Cyrus) adına rastlamak mümkün.

(***) Bkz. Kutsal Kitap, İşaya Bap 45.

(*) Hilaire de Barenton ise, Pers adını şöyle çözümlüyor: Pir, doğan güneş, günışığı, ışık + sa, aile, kabile (Barenton, La Bible et les Origines de L'Humanite, Paris, 1924, s 108). Barenton'un, gerek Pers sözcüğü üzerine, gerekse diğer birçok sözcük üzerinde yapmış olduğu etimolojik çözümlemeler yanlışlıklarla doludur. Buna rağmen, yapıttaki doğru çözümlemeler de azımsanmamalıdır.

Abydenos, Eusebius olmak üzere birçok tarihçi, onu *Asdahages* olarak zikretmiştir. (23) Hatta, kimi yazarların "Ermenilerin Heredot'u" dediği Horenli Moses (Moses Khorenatzi) de, onu Azdahak olarak kaydeder. Moses, Ermenilerin Tarihi adlı yapıtında, Med Krallarını şöyle sıralamıştır: *Vakbakes, Mawdakis, Sawsarmos, Artikas, Deokis, Pravortis, Kvaxares, Azdahak* (24)

Azdahak Ermeni mitolojisinde Tigraniku'nun kocasıdır. Kayınbiraderi Tigranes (Dikran)'ı öldürmeyi tasarlar. Ancak Tigraniku, kardeşini uyardığı için, Azdahak tarafından öldürülür. (25) Horenli Moses, Azdahak-Tigran savaşımında, Kuraş'ın Tigran'a yardım ettiğini yazar. Kimi kaynaklarda ise, Ermenilerde Azdahak'ın karısının Anoiş ya da Anoyş olduğu belirtilir. (26)

Ferdinand Justi, Anoyş'un eski Ermeni mitolojisinde bir yılan tanrıça olduğunu söyler. (27) Anoyş, Modern Farsçada *Anoş* ya da *Anoşah*, Pehlevicede *Anoşak*, Avesta dilinde ise *anaoscha* olarak geçmektedir. (28)(*)

Basil Nikitin, Kürt inançlarında yılan kültünden sözederken şunları söylüyor. "Burda, özellikle, Ermeni, Kürt, Med ve İskit alanlarını kastederken rastladığımız, yılanlara ilişkin geleneklerin bir bütünü sözkonusudur.

Bunun için de yapılacak ilk iş Fr. Spiegel'i izleyerek (bak. Erancishe Alterthumskunde, III. Band, s. 227 ve devamı), Moiz Korenatzi'nin naklettiği efsanenin karşılaştırmalı biçimde ele alınması olmalıdır; efsaneye göre, Ermeni kahramanı Tigran yılanların Med kralıyla (Azdahak-Astyages?) mücadeleye girer, yenik düşer; Ermenistan'a dönen ailesi Masis Dağı yakınlarına yerleşir. Fr. Spiegel, özellikle Moiz'in anlattıklarında tarihsel gerçekle çelişen yanlar üstünde durmuştur. Ona göre, Azdahak sözcüğüne Ermeni efsanesinde rastlanmamaktadır; bu efsanede yılana '*Vishap*' yılan yavrularına da 'visha pazounk' denmektedir; ama öte yandan İran kökenli Zohak efsanesiyle benzerlik çok belirgindir. (Her iki efsanede de nalbantın bir rolü vardır; dağlar da öyle: Demavend ve Masis). Fr. Spiegel, nihayet, İran efsanesinin Doğu İran'daki etnik çatışmaları yansıtmasına karşılık, Ermeni efsanelerinin de, bir bakıma onu tamamladığını, İran'ın Batısında Kafkas, İskit (Alanlar) gibi vahşi kavimlerle olan benzer çatışmaları ele aldığını ortaya koymaktadır. İskitlere burada yeniden rastladığımıza göre, Herodot'un onlar üstüne verdiği bilgilerden söz etmenin yararlı olacağı kanısındayız. Herodot'a göre, İskitler kendi kökenlerini, Boristen ve Herakles ağzına yerleşmiş yarı-kadın, yarı-yılan bir tanrıya bağlanmaktaydılar. Aynı folklor teması yeniden ortaya çıkıyor. Moiz Korenatzi'de (Speigel, age.,s.228) Vishap diye adlandırılan efsane yaratıklarına rastlıyoruz: '...bunlar harika yaratıklardır ki N.T. 'nin Otterngezüşte'siyle birçok benzerliklere sahip görünüyorlar.' Speigel de, soylu Ermeni klanların, kendilerinin, Masis Dağı yakınlarında yerleşmiş Med yılanlar kralının soyundan geldiklerine inandıklarını belirtiyor. Karnamak-i Artashir'de 'Medlerin Kürt Kralı' ndan sözedilmektedir." (29)

Yukarıdaki alıntılarda, Fr. Spiegel'in sözünü ettiği etnik çatışmaların bu söylenceye (Azhi Dahaka) etkidiği önemli bir gerçekliği ifade eder. Bu bağlamda, Nikolay Yakovleviç Marr'ın Med sözcüğünün evrimi hakkındaki düşüncelerine değinmek istiyoruz. Çünkü bir hayli ilginç. "Marr'a göre, Med sözcüğü şu evrimi geçirmiştir. *Me-d, Mi-d, Ma'd, Mar'd* Ermenicede *Mar* olmuştur. Bu sonuncusu ise, totemden (yılan) başka bir şey değildir (Vishap karşılığı) (30). Justi de, Mar sözcüğünün Ermeniler tarafından Medleri kasten kullanıldığını söylüyor (31). Hemen belirtelim, *mar* sözcüğü Kürtçede "yılan" anlamında kullanılmaktadır. Bu bağlamda,*Şahmaran*(Şah-ı maran) söylencesini anımsatmak isterim. Şahmaran, başı kadın, gövdesi yılan olduğuna inanılan mitolojik bir varlıktır .Sözcük olarak, "yılanların şahı" anlamına gelir. Enno Littmann, bu söylencenin Mısır kökenli olduğunu öne sürerken, Jan Rypka ise, olasılıkla İran kökenli olduğu kanısındadır(H. Özdemir,Şahmeran veya Şahmaran,Türk Ansiklopedisi,C.30,s.191).Bu konuda fazlaca bir araştırma yapmamamıza rağmen ,şimdilik, Rypka'nın savını daha makul görüyoruz. Zira şah-ı maran sözcüğü bile, Farsçadır. Ancak biz, söylenceye, Anadolu yılan kültünün, özellikle Hititlerdeki yılan İlluyanka söylencesinin de etkidiği kanısındayız. Şahmaran söylencesinin Misis'teki varyantına bakıldığında, bu görülecektir (Bkz.Adana, Yurt Ans. C.I, s.145,İlluyanka için de bkz.Firuzan Kınal, Eski Anadolu Tarihi, Ank.,1987).Burada şu noktanın altını çizmek istiyorum : Her ne kadar Dahhak ile Şahmaran söylenceleri arasında bir paralellik bulunabilirse de, aynı zamanda, ters bir orantı da sözkonusudur. Çünkü Dahhak söylencesinde, omuzlarından yılan çıkan kral, insanları kestirip beyinlerini omuzuna sürerken, Şahmaran'da ise, tam tersi bir durum göze çarpıyor.O da, kesilen ve hastalığa iyi gelenin, bu kez Şahmaran olmasıdır. Şah-ı Maran(Marların Şahı=?Medlerin Kralı)...

Minorsky de, İslam Ansiklopedisi'nin "Kürtler" maddesinde,"Artaxşir-i Papakan'ın öldürdüğü ejderha kralıHaftan-Boht"tan sözediyor. Artaxşir-i Papakan, Sasani İmparatorluğu'nun kurucusudur (L.H.Gray,Education(Persian) ERE., Vol.5 s.207) Karnamak-i Artaxşir-i Papakan'ın,VI.yüzyılın ortalarında yazılmış olabileceği de söylenir. Artaxşir'in babasının adından(Papakan) dolayı, kendisine bu ad verilmiştir.

Arrianos'un, Büyük İskender'in seferlerini anlatan Anabasis adlı yapıtında, İskitlerin beçkemlerini

(*) Anoyş için bkz. Fr. Windischman, Zoroastrische Studien, Abhandlungen zur Mythologie und Sagengeschicte Das Alten İran, Berlin, 1863, s.138.

ejdere benzetmesi, sözkonusu etnik çatışmalar bakımından önem taşıyor. (32) Bunun da ötesinde, İskitlerin kimi özellikleri, bu bakımdan bizi daha enterese ediyor. Sözgelimi İskit savaşçıları, ilk öldürdükleri düşmanlarının kanlarını içerlerdi. Kaçmalarını zorlaştırmak için kölelerin gözlerini oyarlardı. Düşman mahkumların kellesini keserler, derisini yüzerler ve derilerinden palto, kap ve minder yaparlardı. Yine, Asurların ve Babillilerin zulümdarlığı bir başka etken...

Moses'in ve diğer tarihçilerin, Astyages'ı Azdahak/Agdehages olarak zikretmeleri, acaba Med adının Ermenicedeki anlamından (yılan) mı kaynaklanıyor? Yoksa, o dönemin, Astyages adına ilişkin populer etimolojisinden mi kaynaklanıyor? Bu konuda daha farklı sorular sorulabilir, daha farklı savlar ileri sürülebilir; ama her nasılsa bu durum, Kürt mitolojisindeki Kral Dahhak'ın kişiliğine etkimiştir. Kaldı ki çağdaş tarihçiler arasında da, Astyages ve Dahhak'ın kişiliği arasında parallellik bulanlar var (33). Ancak kimileri, yalnızca populer etimolojiyi dikkate almıştır. Sözgelimi Henry Rawlinson, bu hataya düşenlerden biri. Ona göre, Astyages ya da eski tarihçilerin birçoğunun kullandığı Asdahages adı, kuşkusuz Aj-dàhak'a denk düşer. Rawlinson, daha da ileri giderek, Med Kralı *Deioces* adının, *Aj-dahak* adındaki *Dahak* sözünden başka bir şey olamayacağını açıklar (34) (*). Oysa Deioces adı, İranlılarda *Dayaukku* olarak geçer ve anlam bakımından da Dahhak sözcüğüyle ilişkili değildir. G. Rawlinson da aynı hataya düşmüştür. Rawlinson, **The Seven Great Monarcihes of the Ancient World** adlı yapıtında, Med dilindeki sonek olan - ak'a değinirken, Deioces ve Astyages adlarından da söz eder. Deioces adının sonunda, parantez içindeki Dahak, Astyages adının sonunda ise, parantez içinde Aj-dahak yazması, yanıldığını gösterir (35). Kimi açılardan her ikisi arasında (Astyages-Azdahak) paralellik bulmasına rağmen, aynı zamanda bu populer etimolojiyi benimseyenlerden biri de, Bilal Aksoy'dur.(36) Ancak Aksoy'un, Astyages'ın Kuraş'ı rüyasında görmesiyle (bkz. Herodot), Dahhak'ın Feridun'u rüyasında görmesi arasında (bkz. Firdevsi) paralellik kurması, kayda değer bulunabilir.

Biz, Astyages adıyla Azhi Dahaka ya da Azdahak adları arasında, herhangi bir ilişki olacağını benimsemiyoruz. Çünkü, böyle bir etimoloji, ancak halk etimolojisi, diğer bir deyimle populer etimolojidir. Astyages adı aslında, Eski İran dillerinde "mızrak fırlatan" anlamında olan *Arştavaiga* sözüne dayanmaktadır(37). Nitekim, İran'ın eski dillerinde *arşti/rşti*, mızrak, kargı anlamına gelir (38). Modern Kürtçede *xyşt/xişt* sözcüğü, bunun bir türevidir, ve cirit, kama, süngü vb anlamlarda kullanılır (39). Asimile olan Kürtler arasında kullanılan "*xıştık değmek*" deyimi, bununla ilgilidir. Kısacası, her iki ad arasında herhangi bir ilişki yoktur. Bununla birlikte, Astyages'ın birçok eski tarihçi tarafından Azdahak olarak zikredilmesinin, Kuraş'ı yine önplana çıkardığını yadsımamalıyız. Burada unutmadan hemen belirtelim, Praşek de Astyages'ın, Azhi Dahak olduğu kanısındadır. Zira Praşek, **Geschichte der Meder und Perser** adlı yapıtının indexinde, "Astyages, Azdahak, İştumgu" söylemini kullanarak, her ikisinin de aynı kişiler olduğu kanısını belirginleştirir.

(*)George Rawlinson'un, History of Herodotus adlı yapıtının 3. C. sonunda yer alan Astyages maddesini, Henry Rawlinson yazmıştır.

KAWA ADI NEREDEN KAYNAKLANIYOR?

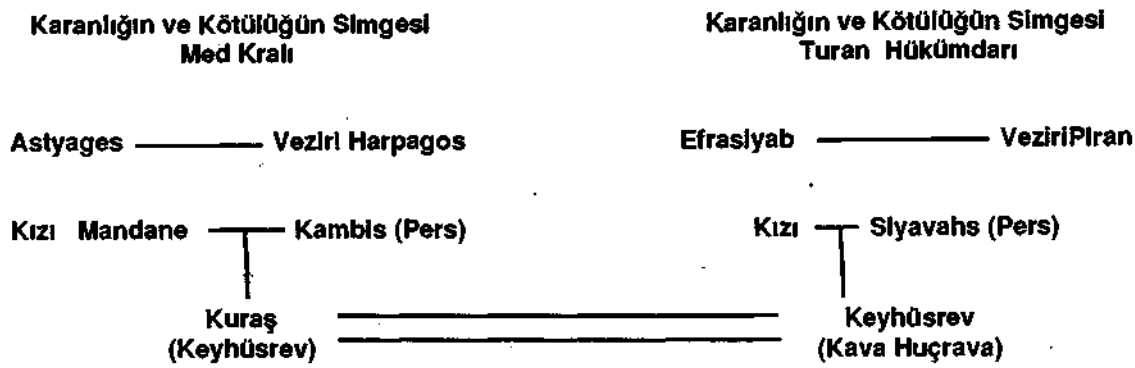
Biz başından beri, Kuraş'ın bir diğer adının da Keyhüsrev olduğunu ve Avesta'da Kava Huçrava olarak geçen efsanevi kralın ta kendisi olduğunu defalarca belirtmiştik. Yine, Kava Huçrava'nın öldürdüğü efsanevi Turan Hükümdarı Franrasyan (Efrasiyab)'ın da, Med Kralı Astyages olduğunu söylemiştik. Burada, bu konuyu ayrıntılı olarak irdeleyeceğiz.

Genel kanı, Efrasiyab'ın, Türk destanlarında Alp Er Tunga olarak geçen Türk kahramanı olduğudur. Alp Er Tunga, Göktürklerin mitolojik atası olarak da bilinir. Yusuf Has Hacip, Kutadgu Bilig adlı yapıtında, onun Türk olduğunu ve asıl adının Afrasiyab olduğunu yazar. Ziya Gökalp'in Efrasiyab hakkındaki açıklamaları ise, kendi stiline uygun düşüyor. Gökalp'e göre; "Zaten Dahhak-ı Mari ile Karahan arasındaki müşabehet zahir olduğu gibi şimalin rengi, kara ve ongunu yılandır. Bu surette Efrasiyab Farisi'de tahlil olunca 'efraz+ab' yani Maverünnehir manası çıkar. Efrasiyab'ın kardeşinin ismi 'Kerşiyüz' dir, ki, bu da Türkçe 'karşıyüz' demektir. O halde Acemler, Ceyhun'un ötesindeki halka 'Efrasi+ab' diyorlardı. Türkler de karşıki sahile 'Karşıyüz' namı veriyorlardı."(40) Gökalp'in tahlili bir yana, çağdaş araştırmacıların birçoğu Efrasyab'ın Türk kahramanı Alp Er Tunga olduğu kanısındadır. (41) Bunlar arasında, Orhan Hançerlioğlu ve Behçet Necatigil dikkati çekerler.

Oysa, "Ahameniş devri Perslerinin, Medleri Turanlı saydıkları ve Medyanın eski İran destanlarındaki Turan'a dahil olduğu, İran ve Yunan kaynaklarında karşılaştığımız zaman, şüphe götürmez bir uzvuyla meydana çıkmaktadır.

Bu karşılaştırma gösteriyor ki Zendavesta ve Şehmane'de savaşları o kadar mübağala ile anlatılan Keynaiyan hükümdarı Keyhüsrev ile Turan Hakanı Efrasyab'dan, evvelkisi Herodot'un ilk Ahameniş hükümdarı olarak tanıdığı Kuraş (Kyrus), ikincisi de Med Kralı Astiyag'dır. Savaş alanı olan iki memleke, yani İran'la Kuzeybatı İran, yani eski Persya ile Medya'dır."(42). Bu bağlamda, daha önce hazırladığımız şu tabloyu tekrar sunmak istiyoruz:

Kuraş'ın Kava Huçrava olduğunu, çok önceleri



özellikle Herzfeld ısrarla savunmuştur (43). Ona göre Kuraş, Kava Huçrava adlı kahramana tekabül ederken, Guştasp (Vistaspa) ve onun oğlu İsfendiyar (Spanda-dat), maruf Hystaspes ile Darius'tan başka zatlar değillerdir. Fakat bu sava, birçok bilim adamı da itizar etmiştir. (44). Konunun kolay anlaşılabilmesi için, Bundahişn'e göre, Pişdadiler ve Keyaniler sülalesinin seceresini sunuyoruz (45):

Gayomart (*)
Maşya ve Maşyoi
Hoşyang (Av. Haoşyangha)
Takhmorup (Av. Takhma-urupi, Şahname'de Tahmuras)
Yim(Av. Yima, Şahname Cemşid)
Dahhak (Av. Azhi Dahaka)
Fretun(Av. Thraetaona)
Manuşçihar (Av.Manuşcithra)
Zob, Auzobo (Av.Uzava, Şahname Zav)
Key Kubat (Av.Kavi Kavata)
Key Kavus (Av. Kavi Usadhan)
Key Hüsrev (Av.Kavi Husravah)
Key Lohrasp (Av. Kavi Aurvat-aspa)
Key-Viştasp (Av.Kavi Viştaspa) (**)

Bu sıralamaya göre, Kuraş Kava Huçrava'ya denk düşerken, Dara(I)'nın babası olan Kral Hystaspes da, Kava Viştaspa'ya denk düşüyor. Nitekim Jack Finegan, Vistaspa adının, filolojik olarak Büyük Dara(I)'nın babasının adı olan Hystaspes ile aynı olduğunu belirtir(46). Gerçekten de, orjinalinde *Vistaspa* olarak geçen adın, Batı dillerinde *Hystaspes* olarak uyarlandığını görmekteyiz. Örneğin, Bisütun 3.3'ün orjinali, "*yata hauv kara pararasa abiy Vistaspam*" iken, İngilizceye şöyle çevrilmiştir: *"when this army came to Hystaspes"* (47). Kaldı ki son zamanlarda Persepolis'te keşfedilen bir kitabede, Pers Kralı Xerxes şunları yazar: "Kral Xerxes söyler ki: Babam Darius'tur, Darius'un babasının bir adı da Viştaspa, Viştaspa'nın babasının bir adı da Rshamaydı." (48)(*)

Kısacası, Herzfeld'in sözünü ettiğimiz savı, tarihsel gerçekliği ifade ediyor. O bakımdan, Kawa adının Kava Huçrava'dan miras kaldığı iddiası-ki bunu önceki yazılarımızda da defalarca vurguladık-yanlış olmasa gerek. Ve öyle sanıyorum literatürde *Dirafş-ı Kaviyan* olarak geçen Kawa'nın bayrağı aslında Perslerin Keyaniyan Sülalesinin bayrağıdır. (**) Kuraş, bir Keyani olduğuna göre, Astyages'a karşı ayaklanmasında, kendi tarafından olanları *Kaviani* (Keyani) Sülalesini simgeleyen bir bayrak altında toplamış olabilir. Bu konuda Arthur Christensen'in söyledikleri, bu olasılığı güçlendirir mahiyettedir. Christiensen, *Dirafş-i Kawiyan* ibaresindeki Kawiyan'ın *Kawe* adıyla değil "kral", "prens" anlamlarına gelen *kavi* sözcüğüne delalet ettiğini öne sürer(49) Kaldı ki Kawa adının,o dönemde sıkça kullanılan *kavi/kava* sözcüğüne dayandığı açıktır..*Kava* (Kavi Kavya) sözcüğü, Sanskritçede "zeki", "bilgili", "lider" ,"düşünür", "peygamber", vb anlamlara gelir. *Kavyati* ise, aynı dilde "zeki olmak"/ "akıllı olmak" anlamında. Günümüz Farsçasında key olarak geçen sözcük, temelde bu Sanskritçe sözcüğe dayanır.

(*) Gayomart, Şahnemede Keyumers olarak geçer. İranlıların Adem'i, yani ilk insanıdır. Yukardaki tablo da görüldüğü üzere, Dahak bu sıralamada biraz yan tarafa kaydırılmıştır. Çünkü Dahak, Çemşid'i alt eden zorba kraldır. Aynı soydan gelmezler.

(**) Yukardaki tabloda görüleceği üzere, Avesta daki hemen hemen tüm adlar, "-a" harfi ile sona ermektedir. Jivanji Jamshedji Modi, bunun tıpkı Grekcedeki adların "-s" harfi ile sona ermesine benzetir (Modi, The Religious Ceremonies and Customs of the Parsees, Bombay, 1922,s.9). Hintlilerde de, aynı özelliği gözlemliyoruz: İndra, Vrtra, Vrtragna, Trita, Viçrupa...

(*) Herodot,Hystaspes'in Ahameniş kralı Arsames'in oğlu olduğunu söyler.

(**) Dirafş sözcüğü,Zendce'de drafşa,Farsça'da dirafş,dirawş,Ermenice'de ise droş,droşag olarak geçer.A.Pictet,dirafş sözcüğünün Sanskritçe "manto","elbise" anlamlarına gelen drapi ile ilişkili bulur.Batı dillerinde de benzer biçimlerde yer alır.Bas-Latin drappus,Ital.drappo,drapello,Fr.drapeau,bayrak anlamındadır.Fransızca drap,yünlü kumaş anlamına gelirken,draper ise,kumaşla örtmek anlamındadır(Pictet,**Les Origines Indo-Europeens ou Les Aryans Primitifs**,Tome III,Paris,?,s.296-9).

Kava Huçrava hakkında, G. Jobes'in söyledikleri de, Kuraş'ın ışık tanrılarıyla uyumlaştırılmasını anımsatıyor." Haosravah (Kai Khusrau). Keykavus'un büyük oğlu Siyavahş'ın oğlu...Key Kavus.... bir gök tanrısıydı. Siyavahş ise, karanlık ve kış tarafından öldürülen güneşti. Bu bakımdan Hüsrev, karanlığı ve kışı defeden genç bir güneşti..."(50)(*)

KAWA SÖYLENCEYE NE ZAMAN GİRDİ?

Söylencenin orijinalinde Kawa yer almaz. Çünkü, bizim için temel kaynak olan Avesta'da, Azhi Dahaka'yla savaşan kahraman, Thraetaona adlı tanrıdır. Her ikisi de sonradan kişilendirilmiştir. Nitekim, Şahname'de Arap Kralı Dahhak ve İranlı Feridun olarak geçerler. Kawa'ya Şahname'de, Feridun'a yardım eden bir demirci ustası olarak rastlıyoruz. Oysa Kürt mitolojisinde Kawa, başlıbaşına Feridun'un yerini almıştır. Bu konuda, Christensen'in öne sürdüğü sav, bize makul geliyor. Christensen, Kawa'nın Sasani orijinli olduğunu, daha doğrusu, Sasaniler döneminde söylenceye dahil edildiğini söylüyor(51).Gerçekten de Sasaniler devrinde varolan söylenceler yeniden derlenmiştir. Önce Avesta'ya değinmek gerekiyor: "Avesta hakkında eski Pehlevi kaynaklarından Dinkert'te şu malumat verilmektedir: Avesta'yı Küştasp veya Dariyavoş (Darius III), 120 bin öküz derisine yazdırarak birini Şapigan hazinesine koymuş, ikincisini de İştahr (Persepolis) Sarayı hazinesinde hıfz ettirmiştir. İskender, Persepolis'teki Ahamenişler sarayını yaktırdığı zaman, hazinesindeki Avesta da yanmıştı. İskender, Şapigan hazinesindeki ikinci nüshayı buradan aldırarak içindeki ilminücüma ait olan parçaları Yunancaya tercüme ettirdikten sonra onu da yaktırmıştır. Sasaniler devrindeki Avesta, Eşkanilerden (Partlardan) Blaş zamanında muğların hafızalarından toplanmış ve nihayet Sasani hanedanını kuran Erdeşir Babegan I devrinde Tenser adında bir muğbed (bilgin muğ)'in yardımıyla tamamlanmıştır. Sonra Sasanilerden Şapur I, tababet ve nücuma ait, Hint ve Yunandan bir takım şeyler de ilave ettirerek bu Avesta'yı büyütmüştür. Şapur II devrinde, Mihr-i Spend oğlu Azerbed adında bir muğbed toplanma suretiyle vücuda getirilen bu Avesta'nın sahih ve eski kitaba uygun olduğuna hükmetmiştir. Şapur II de bu kitabın herkes tarafından sahih Avesta olarak kabul edilmesi için bir ferman çıkarılmıştır." (52) (**)

Avesta dışında yazılan dinsel yapıtlarda da derleme yoluna gidilmiş, böylelikle Kava Huçrava da, söylenceye Demirci Kawa olarak girmiş olabilir. Sanıyorum, günümüzde başta Batı dilleri olmak üzere birçok dile çevrilen Avesta, Şapur I döneminde derlenmiş olanıdır. Öyleyse, Avesta'da Demirci Kawa'nın yeralmayışı, Kawa'nın Sasaniler döneminde söylenceye dahil olduğu yolundaki savı, zayıf ve temelsiz kılıyor. Ancak şu olasılığı da unutmamak gerekiyor: Belki de halk arasında o dönem, Demirci Kawa mitosuna inanılmakta ise de, Avesta'ya dahil edilmedi. Bunu benimsediğimizde de, muğları halk inançlarından soyutlama yanlışlığına düşeriz. Yalnız şundan emin olmak gerekir ki, Demirci Kawa'nın söylenceye dahil olmasında, başta İran olmak üzere, Hint, Grek ve Yakın Doğu'nun inançları ile tarihsel olayların büyük rolü olmuştur. Tıpkı Kawa gibi, Rüstem de İran mitolojisine sonradan dahil olmuştur. Çünkü Avesta'da, ne Rüstem'e ne de babası Zal'a rastlanır (53). Şerefhan, Firdefsiye atfen, onun Kürt olduğunu ve *Rüstem-i Kurdi* olarak da bilindiğini belirtir (54) Oysa kimi araştırmacılar (Th. Nöldeke, Das Iranische Nationalepos, 10-11; Christensen, Les Kayanis, 136-46), Rüstem'in bir Saka kahramanı olduğu kanısındadırlar. (55) (***). Herzfeld, **İran'ın Arkeolojik Tarihi** adlı yapıtında, Rüstem'in İranlı olmadığını; fakat, fanatik bir Zerdüşti olan, Sakastan kralı olduğunu söylüyor (56). Aklımıza hemen, Minorsky'nin Kürtlerin Med-İskit (Saka) kökenli olduğu savı geliyor.

Biz, bu konuda fazla bir araştırma yapmadığımızdan, görüş belirtmekten şimdilik kaçınıyoruz. Ama şunu söyleyebiliriz ki Kuraş'ın kendine merkez edindiği ve kendisinin Astyages'ı yendiği yere yakın olması açısından kurmuş olduğu söylenen Pasargat'a 25 mil uzaklıkta olduğu söylenen Persepolis harabelerinin, günümüzde Taxe Rüstem olarak alınması da dikkate değerdir. Zira Şahname'de Zaloğlu Rüstem'in, Efrasiyap'la savaşımında Keyhüsrev'e yardım ettiği yazılıdır. (****)

KAWA'NIN DEMİRCİLİĞİ

Kawa'nın demirci niteliği de oldukça karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu konuda Arthur Christensen, Demirci Kawa mitolojik adının, İran'ın bayrağı olan dirafş-i kaviyanın yanlış bir türetiminden ileri gel-

(*) 1946 yılında,Mehabad Kürt Cumhuriyeti kurulduğunda,Rauf Dıldar tarafından yazılan ve "Kürt Ulusal Marşı" olarak bestelenen şiirde,"Em xorte Medyan u Keyhüsrevın" cümlesine rastlamamız önemlidir.Anlamı,biz Keyhüsrev'in ve Medlerin oğullarıyız.Oysa,konuya ilişkin ilk yazımızda,işbu cümleyi yanlış telaffuz ettiğimizden dolayı,yanlış anlam da atfetmiştik(G.Aksoy,Newroz'un Tarihsel Temeli ve Kawa'nın Kimliği,Toplumsal Kurtuluş,Nisan 1990,sy.32).Ancak,burada adı geçen kralla bir Med kralı da kastedilmiş olabilir.Çünkü, bu ad yalnız Perslere özgü değil.

(**) Nücum: Yıldızlar.

(***) Kimileri, geleneksel Türk tarihçilerinin etkisinde kaldıklarından, Sakaları, Türk olarak bilirler. Ancak bu savın, gerçek dışı olduğu açıktır.

(****) İngiliz şair, denemeci, eleştirmen Matthew Arnold'un bir şiirsel denemesi için M. Arnold, Sohrab and Rustum, The International Library of Famous Literature, Ed. by Richard Garnett, (London, ?), Vol. I, s.120-40 aynı kadınıdadır.

diğini öne sürmüştür (57). Bu bakımdan, öncelikle *dirafş* adının Modern Farsçadaki anlamına bir göz atma gereği doğuyor. Dirafş'ın iki anlamı var Farsçada. İlki, bayrak anlamında. İkincisi ise, biz... Biz'in buradaki anlamı, kunduracı ve saraçların iğneyi geçirecekleri yeri delmeye yarayan tahta saplı, sivri demirden alet. Öyle olunca, bu anlamlardan bir diğerini benimseyip yanlış çeviren kimse, farklı uçlarda yeralabilir. Bu yalnızca bir olasılık.

Diğer olasılıklardan da daha önce sözettiğimiz için, şöylece sıralamak istiyorum: - Mitolojideki demirci ustalarıyla bir etkileşim sonucu ortaya çıkmış olabilir.

-Sözcüklerdeki anlamsal değişme ve aynı sözcüğün bir başka dilde, farklı anlamlara gelmesinden, dolayısıyla derleme yapıtlar yazılırken, yapılan çeviri hatalarından doğmuş olabilir.

-Şu da bir olasılık olarak değerlendirilmelidir. Kutsal Kitab'a göre, Nebukadnezzar, "...Bütün Yeruşalimi, ve on bin sürgün olarak bütün reislerle cesur yiğitlerin hepsini, ve bütün *dülgerlerle demircileri* sürdü; memleket kavminin fakirlerinden kimse kalmadı" (II Krallar, Bap 24). "Ve Babil kralı bütün zorlu adamları, yedi bin kişiyi bütün bu yiğitleri ve cenkçileri Babil'e getirdi" (II Krallar, Bap 24). Kuraş'ın, Babil'de tutsak edilen Yahudileri, -Kutsal Kitaba göre- dolayısıyla daha çok *demirci* ve *dülgerleri* serbest bırakması, onu, bir demirci dostu kılmış olabilir. "Demircilik" mesleği, buradan da kaynaklanmış olabilir. Ama bana kalırsa, Kawa'nın demirciliği, orijinali , bir ejderle çatışan tanrı Thraetaona olan Feridün'a yardım etmesinden kaynaklanır. Tıpkı Grek mitolojisinde, Hephaistos'un Zeus'a yardım etmesinde olduğu gibi. Hephaistos'un demirciliği de Zeus'un silahları olan yıldırım ve şimşekleri yapmasından ileri gelir. Çünkü, bu yıldırım ve şimşeklerin demirden yapılmış ok ve mızraklar olduğuna inanılıyordu. Hint mitolojisindeki tanrı İndra'nın da, aynı silaha sahip olduğuna da inanılmaktaydı. İndra'nın silahı olan *yıldırım*(Vazra), *altından*(hiramaya)," *ruddy colour*"(?)(harit)'ten ve ayrıca *demirden* (ayasa) yapılmıştı(58). Bu bağlamda, *gürz* sözcüğünün, İndra'nın silahı olan yıldırımın adından, Vazra'dan geldiğini belirtmenin konuya derinlik ve anlam katacağı inancındayım(59). Firdevsi'nin Şahnamesi'ne bakıldığında, Feridun'un en önemli silahının *gürz* olduğunu görmek mümkün.Yine, Kürt mitolojisinde de Demirci Kawa'nın, Dahhak'ın başına *gürz* indirerek öldürdüğüne inanılması, bu açıdan çarpıcıdır. Kısaca belirtmek gerekirse,uygarlığın belirli dönemlerinde, mitolojide yer alan ışık tanrılarının, silahları olan yıldırım ve şimşeklerin demirden yapıldığına, bu silahları yapanların ve kullananların da, mitolojik demirci tipleri olduğu kabul edilirdi. İşte, Kawa'nın demirciliği buradan kaynaklanıyor.

Özetlersek, Kawa'nın kimliği sorunu da, oldukça karmaşık bir yapıya sahiptir. O nedenle, konuyu her boyutuyla irdelemeden, sağlıklı bir sonuca ulaşılamaz. Bu konuda kapsamlı bir araştırmanın olmamasının da ötesinde, varolan önemli kaynakların da genellikle yabancı dillerde yazılı olması, bizi de yer yer güçlüklere itti. Sözgelimi Avesta'dan, genellikle bu konunun otoriteleri aracılığıyla, yani dolaylı yoldan yararlandık. Ayrıca, Eski İran Tarihi'ne ilişkin temel kaynakların, kütüphanelerde "bilinçli" olarak bulundurulmaması, madalyonun paslı tarafını oluşturuyor. Bu nedenle, yanlışlıklarımız olursa, umarım, aydınlarımız hoşgörüyle karşılar; fakat, eleştirilerinden de bizi mahrum kılmazlar. (*). Burada son olarak, Sir John Malcolm ve Gobineau'nün yazdıklarını değerlendirmek istiyoruz. Malcolm, Fars tarihçilerinde *Feridun* olarak geçen kahramanın, Greklerin *Arbaces* olarak andığı Med Kralı olduğu kanısındadır(60). Yalnız, Malcolm görebildiğimiz kadarıyla herhangi bir gerekçe göstermemiş. Yapıtındaki tablo da yanlışlarla doludur. Malcolm, bir yandan da *Keykubat* (Kavi Kavata)'ın *Astyages* olduğu kanısındadır (61). Oysa Astyages, Avesta'da Franrasyan, Şahname'de ise, Efrasiyab olarak geçen kötülük ve karanlık timsali olan hükümdardır.

Gobineau ise, **Persler'in Tarihi** adlı yapıtında şu yanılgılara düşmüştür. Onun kanısınca "Zohak" yada "'Ajdehak", Belus'un oğlu *Ninus*'la, "*Ferydoun*" ise, Med kralı *Pharaortes*'le aynı kişilerdir (62). Platon'a göre Ninos (Ninus), Babil'e egemen olan Asur kraliçesi Semiramis'in kocasıdır. Ancak Ninus'un, Grekler arasında iki anlamı daha vardır: *Tanrı Ninus* ve *Ninova kenti* (63). Gobineau'nün, burada kastettiği anlamı ise, Kral Ninus'tur.

İlk olarak, Semiramis'in, MÖ 9. yüzyılın sonlarında, Med Kralı Phraortes'in ise, MÖ 7. yüzyılda yaşadığı dikkate alındığında, Gobineau'nün

(*) Araştırmamız, sırasında bu konu üzerinde yararlanamadığımız şu temel kaynakları zikretmek istiyoruz: A.V. Williams Jackson, Zoroaster, the Prophet of Ancient Iran (New York, 1889), J.Marquart,Eranşahrnachder Geographie des Ps. Moses Xorenac'i, (Berlin, 1901), Theodor Nöldeke, Persische Studien, (Vienna, 1892); Th. Nöldeke, Iranische Nationalepos; Friedrich Spiegel, Eranische Alterthum skunde, 3 Vols, 4Leipzig, 1871-78); S.Wikander, Feuerprister in Kleinasien und Iran; P.J. de Menasce, La Promotion de Vahram; Wilhelm Geiger, Ostiranish kulture im Altertum, (London, 1885-86), 1-2 Vol; H.W.Bailey, Zoroastrian Problems in the Ninth Century Books, (Oxford, 1943); Marijen Mole, Culte, my the et cosmologie dans L'Iran ancien; B.Schleath, Awesta-Wörterbuch; L.C.Casartelli, Mazdayasnian Religion under the Sasanids; Jackson, Die İranische Religions A.Hovelacque, L'Avesta, Zoroastre et le Mazdeisme; G.W.Cox, The mythology of the aryan nations, / Londres, 1870), Heinrich Lesmann, Die Kyrossage in Europa (1906). Dilerim, George Hüsing'in, Beitrage zur Kyros-Sage adlı yapıtı başta olmak üzere, bu ve benzeri konularda temel kaynak sayılabilecek yapıtlar, bir an önce çevrilir. Ayrıca burada, Kürt yılan kültürünü ve söylencelerini içerdiği söylenen Socin'in, Die goldhütende Schlange; Die Schlange und der Guelle; Schlangenkönig adlı yapıtını anmak isteriz.

savındaki temel çelişki açıkça görülür. Böyle bir zaman farkı olmasına rağmen, Gobineau'nün Phraortes'e Feridun rolünü vermesi, sanırım, Feridun adıyla Pharaortes adı arasında bir ilişki olabileceğini düşünmesinden kaynaklanmıştır. Oysa Phraortes adı, eski Farsça'da *Fravartis* olarak geçmekle birlikte, Feridun adıyla hiçbir ilişkisi yoktur. Jules Oppert, bu adın orijinalinin, Med metinlerinde *Pirruvartis* olarak geçtiğini belirtir (64). Günaltay ise, Fravart ile Ferhat adını ilişkili bulur (65). İşbu sav, bize daha makul geliyor.

Bunlar bir yana, araştırmacıların çoğunun, Azhi Dahaka'nın, Yeni Babil İmparatorluğu'nun İran üzerindeki baskıcı yönetimleri sırasında kişileştirildiği ve Azhi Dahaka'nın, bir anlamda Yeni Babil İmparatorluğu'yla ya da kısaca Babil (Bawroiş) ile özdeşleştiği biçiminde özetlenebilinecek ortak kanısı anımsanırsa, Gobineau'nün savı, bütünüyle suya düşer. Kanımca Phraortes'in, Feridun'la bir tutulacak kadar, tarihte önemli etkin ve belirgin bir yeri yoktur. Yalnızca Asurbanipal ile olan savaşı önemlidir; ancak o savaşta da, öldürülmüş ve ordusu bozguna uğratılmıştır.

Yazımızın bu bölümüne araştırmacılar için şu noktayı belirterek son vermek istiyoruz: Annemarie Schimmel, I. Dünya Savaşı'ndan sonra, Berlin'de yaşayan bir grup Fars yazarın, İran krallığını kurtaran efsanevi Demirci Kawa'nın adından hareketle, Kaviani Press'i kurduğunu söylüyor (66)(*). Sanıyorum, *Kaviani Press*'in ilk sayılarıyla Mart ayındaki sayılarında, Kawa ile ilgili değerlendirmeler yeralmış olabilir.

KÜRTLERİN KÖKENİ ÜZERİNE BİRKAÇ NOT

Her ne kadar, başlıkta "birkaç not" ibaresini kullandıksa da, biz burada, Demirci Kawa başkaldırıyla bağlantılı olarak, Kürtlerin kim olduğunu, kökenlerinin nerelere kadar uzandığını belirli bir perspektifte sorgulamaya çalışacağız. Bu "birkaç not", bir sav ya da bir tez olarak ele alınmamalıdır. Çünkü biz, şimdilik yalnızca, Kürtlerin tarihteki kimlik arayışlarına bir perspektif sunmak istiyoruz.

Bilindiği üzere, Kürt halk inançları arasında yeralan Dahhak zulmü ve Kawa'nın ona karşı ayaklanmasını içeren Newroz söylencesi, Kürtlerin kökenlerine ilişkin inançları da taşır. Nitekim Şeref Han, Şerefname adlı yapıtında buna değinir. Buna göre, "Kürtler, beyinlerinin alınıp Dahhak "Birasp)ın iki omuzu üzerinde meydana gelen kansere benzer bir çıbana sürülmesi için öldürülmekten, boğazlanmaktan, başları kesilmekten kaçarak dağlara ve engin yerlere dağılan insanların soyundan gelmişlerdir..."

Bu inancı, Kuraş'ın Babil'i fethi bağlamında ele alacağız. Çünkü, şimdiye kadar açıklamaya çalıştığımız kadarıyla Demirci Kawa, Pers Kralı Kuraş (II)'ın mitolojik kimliğinden başka biri değildir. Şu halde bunu, "Kürtlerin Kökeni"ne ilişkin kimlik sorgulamamızın bir perspektifi olarak görüyoruz. Öncelikle, Kuraş'ın Babil'i fethine kısaca bir göz atacağız.

Nebukadnezar II (M.Ö. 605-562)'ın ölümünden sonra, Babil'de sırasıyla Awel-Mardük, Nergal-Sar-Usur, Labaşi-Marduk ve Arami asıllı olduğu söylenen Nabunid, tahta geçmiştir. Bu yönetim değişiklikleri, çok kısa aralıklarla olmuş, son olarak Nabunid tahta oturmuştur. Nabunid'in yönetimi sırasında, Babilliler ile Aramiler arasında büyük uyuşmazlıklar ortaya çıkmış; Nabunid'in, Babillilerin baş tanrısı Marduk'u ikinci plana itmesiyle daha da büyümüştür. Bir yandan iç huzursuzluklar, diğer yandan Asur İmparatorlarının geleneksel saldırganlığının bir devamı olarak ve de Yeni Babil İmparatorluğu'yla birlikte, Babil (Bawroiş)'in, Azhi Dahaka misyonunu taşıması, Babil'in fethinin, Yakın Doğu halkları arasında -Babillilerde bile- ne denli önemli olduğunun göstergesidir. İşte, bu tarihsel gerçeklikler ile birlikte Kuraş'ın sözünü ettiğimiz politikası ve kişiliği onu bir "kurtarıcı" kılmaya fazlasıyla yetmiştir. Kuraş'ın fethine dönecek olursak, perspektifimizi biraz daha genişletme, biraz daha berraklaştırma gereğini duyumsuyoruz:

Nabunid Kronoği'ne göre Kuraş, Babil'i Nabunid'in 17. yönetim yılında (M.Ö. 539) zaptetmiştir. Her iki ordunun Opis kenti yakınındaki karşılaşmasında, Ugbaru (Gr.Gobryas) önderliğindeki Guti ordusu, Perslerin tarafına geçmiş, bu da savaşın sonucunu belirlemiştir. Böylece Sippar, savaşsız düşmüş, iki gün sonra, 16 Ekim 539'da, Ugbaru Babil'e girmiştir (67). Nabunid'i de tutsak alan Ugbaru, Kuraş tarafından Babil satraplığına atanmıştır.

Burada, Gutilerin tarihini kısaca özetlemek gerekiyor. Çünkü, sorularımız daha çok Gutilere ilişkin... . Gutiler, MÖ 23. yüzyılda Zagros Dağları'ndan inerek, Mezopotamya'ya yayıldılar. Hemen hemen tüm Mezopotamya'ya hükmetmelerine rağmen, tarihçiler, Babil'i tümüyle ele geçiremediklerini söylerler. Yaklaşık 100-150 yıllık egemenliklerinden sonra, bunu yitirmiş, dolayısıyla

(*) Burada, araştırmacılar için konuyla ilgili şu kaynakları da zikretmek istiyorum: Delichi Delair, Nawroz and the Legend of Kawa, The Kurdish Journal, USA., II/I, March 1965, 3-5; Stig Wilkander, Ein Fest bei der Kurden und im Avesta, Orientalia Suecana, XI, (1960). Ayrıca, "Kave-i Zalim. Kave Destanı" (İstanbul, 1923, Kütüphane-i Sudi) adlı yapıta da, kütüphane katoloğlarında rastlamama rağmen, eski yazı bilmediğimden dolayı, bu yapıta bakamadım. Bu bakımdan, konuyla ilgili olup olmadığını bilemiyorum. Yine, Ömer Hayyam'ın "Newrüz Name. A Treatise on the origin History ant the Ceremonies of the Persian New-Year Festival" (Tahran, 1933) adlı yapıtı, Farsça yazılı olduğu için, bundan da yararlanamadık.

Zagros Dağları'na da geri çekilmişlerdir.

Kimi araştırmacıların, Kürtleri Gutilere bağlama çabaları, savları, ister istemez şu soruları gündeme getiriyor (*): Acaba Gutiler, Perslerle olan temasları ve etkileşimleri doğrultusunda, bir halk olmalarını, Babil Bawroiş'e ve dolayısıyla Dahhak (Azhi Dahaka)'ın zulmünden dağlara kaçan insanların torunları oldukları öyküsüne mi bağladılar? (**). Böyle bir öykü, acaba, o dönemin etkileşimleri temelinde mi oluştu? Ve Kuraş'ın, Gutilerle birlikte Babil'i fethi, Gutilerin inanç sistemlerine etkimiş midir? Kısacası, sözünü ettiğimiz Kürt Newroz söylencesinde yeralan ilgili inanç, bu olaya mı dayanıyor?

Bir iki not düşdükten sonra, sorularımıza devam edeceğiz. Newroz'un, Kürtler (? Gutiler) ve Farslar (Persler) arasındaki varyantlarına bakacak olursak; Fars literatüründe, Newroz'un daha çok efsanevi kral Cemşid (Yima Khşeata)'e bağlandığını görüyoruz. Oysa Kürt mitolojinde ise. Newroz, Demirci Kawa başkaldırısına bağlanmış; ancak farklı varyantları olduğu da düşünülmelidir. Kuraş, mitolojiye Kawa olarak geçerken, Kürt mitolojisi'nde Feridun'u devre dışı bırakmıştır. Bu bakımdan, astrolojik temeli olan söylenceye, sonradan girmiş olan Demirci Kawa'nın, Dahhak'ı öldürdüğü gün, 21 Mart'a denk düşer. Her ne kadar bunda söylencenin astrolojik orijinli olmasının büyük rolü olsa da, Kuraş'ın, birazdan sözünü edeceğimiz davranışının katkısı da gözardı edilmemelidir.

Anımsanacağı üzere, bir önceki yazımızda Babilliler'in Newroz'u olan Akitu (ya da Zagmuk) Festivalinden sözetmiş, bu yeni yıl festivalinin de 21 Mart'ta kutlandığını söylemiştik. Babillilerin baş tanrısı Marduk adına kutlanan bu festival, kroniklere göre, Yeni Babil İmparatorluğu'nun son kralı olan Nabunid zamanında, birkaç yıl kutlanmamıştır (68). Nabunid, Marduk'u ikinci plana itmiş, Ay tanrısı Sin'in adına büyük bir tapınak yaptırmıştır. Oysa Kuraş, Babil'i zaptettiğinde, tüm halklara olduğu gibi, Babillilere de tapınmalarında, dinlerinde serbestlik tanımıştır. Ve hatta, Marduk'u yeniden baş tanrı ilan etmiştir. Bunlar bir yana, Kuraş'la birlikte Akitu Festivali'nin legalize olması, bizim için daha da önemlidir. Kuraş, bununla da yetinmiyor. Çünkü Kuraş, Babil'i fethettikten sonra, oğlu Kambis'i, Nisan Mart-Nisan'ın birinde kutlanan Akitu Festivali'ne katılmak üzere Babil'e göndermiştir. Kambis, ertesi yıl da babasını temsilen, Nisan (Mart-Nisan)'ın dördünde E.ŞA.PA.KALAM.MA.SUM.MU. tapınağında, gerçek bir Babil'li gibi Akitu Festivali (isinnu akitu)'ni kutlar (69).

İmdi, Newroz söylencesiyle Gutilere bir köprü daha atmak istiyorum. Bilindiği üzere, Newroz söylencesinde ,Kawa, son oğlunun da Dahhak tarafından öldürülmesiyle, halkı bu zulme başkaldırmaya azmeder. Burada bir kez daha,Azhi Dahaka'nın Yeni Babil İmparatorluğu ya da Nebukadnezzar ve Nabunid'in tarihsel figürü olarak kişileştirildiği kanısını anımsatarak, devam ediyoruz: Xenophon, Cyropeadia(IV,6) adlı yapıtında, Gutilerin yöneticisi olan Ugbaru'nun oğlunun, avlanırken, Nebukadnezzar'ın oğlu(Sidney Smith'e göre, olasılıkla Nabunid) tarafından öldürülmesinden dolayı, Ugbaru'nun Kuraş'a yardım ettiğini kaydeder(70). Acaba bu olay, Gutilerce, kendilerinden biri olarak gördükleri Kuraş'a mı atfedildi? Yani, sözünü ettiğimiz söylencedeki olay bundan mı kaynaklanıyor? Kuşkusuz, kesin birşey söylemek olası görünmese bile ,olası bir paralellik kurulabilir.

Acaba Kuraş'ın, 21 Mart'ta kutlanan Akitu Festivali'ni legalize etmesi, Gutiler açısından önem taşıyor muydu? Eğer önem taşıyorduysa, herhangi bir etkisi olmuş mudur? Ve bu etki, Kürt Newroz söylencesine sirayet etmiş midir? Biz bu soruyu olumlu yanıtlamanın gerektiği kanısındayız. Çünkü, Gutilerle Sumerlerin akraba kavimler olduğu ve Sumerlerin yeni yılı 21 Mart'ta kutladıkları gerçeği, Newroz'un, yani orijinalitesi bir yeni yıl festivali olan bu festivalin,büyük olasılıkla Gutiler tarafından da kutlandığını gösterir.Kaldı ki bunu bir yana bıraktığımızda bile, Mezopotamya halklarının kültürel etkileşimlerini de hesaba katmak zorundayız...

Son olarak, şunlara değineceğim. Gutiler, MÖ 3. binyıldan MÖ 5. yüzyıllara kadar aynı bölgede (genellikle Zagros Dağları'nda) yaşamışlardır. Çünkü Gutilerin, MÖ 5. yüzyılda bile aynı bölgede yaşadıklarını görüyoruz. Ben şahsen, yaklaşık 2000 yıl gibi uzun bir zaman zarfı içerisinde, Asurlular gibi zalim, İskitler gibi vahşi kavimlere rağmen, yaşadığı bölgeyi terketmeyen bir halkın bir 1000 yıl daha, kolay kolay bu bölgeyi terketmeyeceklerini (doğal felaketleri hariç tutuyorum) düşünüyorum. Yalnızca, civar bölgelere yayılmış oldukları düşünülebilir.Kürtlerin Arap kaynaklarında ilk kez 7.yüzyılda zikredildiği unutulmamalıdır. Bu bağlamda, acaba diyor ve tekrar soruyoruz: Kürt adı, Tukulti-Enurta I ile birlikte, Qurti olarak geçen Guti adına mı dayanıyor? (*). Gerçekten, Cudi Dağı

(*) Bu konuda bkz. Gürdal Aksoy, 5000 Yıllık Bir Öykü ve Cudi Dağı, Ekin Belleten, Bahar 1990

(**) Azhi Dahaka'nın kişileştirildiği dönemine, yani Yeni Babil İmparatorluğu dönemine ilişkin olarak sorumuzu yöneltiyoruz. Çünkü o günlerde, Dahhak'ın Babil'de oturduğuna inanılırmış (E. Herzfeld, Babil, İ. A, C. 2, s. 178)

(*) Bunu benimsediğimizde, Kürt adı üzerine yaptığımız etimolojik değerlendirme işlevsiz kalıyor. Ancak, Quti adının Qurti'ye dönüşmesi, yanlızca harf değişikliği temelinde ele alınırsa, kimi dillerdeki benzeri sözcükleri (Akkadca qardu, qarradu) yadsımış oluruz. Bu olasılığıda düşünmek zorundayız. Yanlız 5.000 yıllık Bir Öykü ve Cudi Dağı adlı yazımızda, Farsça gurd (kahraman) sözcüğünü, açıkladığımız diğer sözcüklerle ilişkili bulmamız hatalıydı. Çünkü *gurd* sözcüğünün kökeni, *vard* olarak gözükür.

adının bile, Guti'den kaynaklandığı ve burası için tarihin değişik dönemlerinde, değişik halkların andığı sözcükler (Kardu, Kordukh, Curdi vb) anımsanırsa, bu sav, biraz daha ağırlık kazanıyor. Bu savın gerçekliği olasılığında bile, Kürtlerin yalnızca Gutilerden oluşmadığı, Gutiler arasında diğer halkların da asimile olarak Kürtler'i oluşturduğu gözardı edilmemelidir. Nitekim, **The Encyclopedia America** (1982, Vol, 16, s. 558)'nın "Kurdistan" maddesinde, Kürtler'in Gutiler'den geldiği inancına değinilerek, asıl boyların Gutiler'den olmakla birlikte Kürtler'in, Türk, Ermeni, Semitik ve İrani boyların büyük ölçüde karışmasından oluştuğu yazılıdır. Fakat Hurriler'den tutun da Sumerlere, İskitler'den tutun da Medlere kadar birçok halktan olan bireylerin kabilelerin, Kürtler arasında yaşayarak, Kürtleşmiş olacağı kanısındayım .

Herzfeld'in söylediklerini bir kez daha tekralayıp yazımızı noktalayacağız: Azhi Dahaka, İran öyküsünde Yeni Babil İmparatorluğu ya da Nabunid ve Nebukadnezar'ın tarihsel figürü olarak kişileştirilmiştir. Öyleyse, Yeni Babil İmparatorluğu'nu ortadan kaldıran, Nabunid'i tutsak edip, tüm halklarda olduğu gibi Babilliler'i tapınımlarında özgür bırakan, Nebukadnezar'ın tutsak ettiği Yahudiler'i kölelikten kurtaran, Persler'i "arte" olmaktan çıkaran ve Gutilerle birlikte Dahhak'ın ülkesi olan Babil'i fetheden Kuraş, Demirci Kawa olarak mitolojide yerini almıştır. Şuna inanıyorum ki Kuraş'ın "Özgür İnsanlar Olun" biçimdeki öğüdü, Yakın Doğu halklarına, Kuraş'tan kalan en anlamlı ortak mirasıdır.

KAYNAKLAR

(1) Şemseddin Günaltay, **İran Tarihi** Ç. I, **En Eski Çağlardan İskenderin Aysa Seferine Kadar**, (Ank. 1948), s. 131, dp.nt.5

(2) H.Lamb, **Cyrus the Great**, (London, 1961), s. 15

(3) G.Jobes, **Dictionary of Mythology, Folklore and Symbols**, Part I, (N.Y., 1962), s. 403

(4) G.Hüsing, **Beitrage zur Kyros-Sage**, (Berlin, 1906), s. 130-1

(5) Ibid., s.70

(6) John M. Robertson, **Pagan Christ, Studies in Comparative hierology**, (London, 1928), s. 322

(7) Rawlinson, **The Seven Great Monarchies of the Ancient Eastern World**, Vol. II, (N.Y., 1885) s. 425

(8) Füruzan Kınal, **Babil Vesikalarına Göre Cyrus'un Seferleri, İran Şehinşahlığının kuruluşunun** Yıldönümüne Armağan, (İst., 1971), s. 213-14

(9) E.Benveniste-L.Renou, **Vrtra et Vrtragna, Etude de ythologie Indo-Iranienne**, (Paris, MDCCCCXXXIV7, s. 69-70

(10) A.İtil, Vritraha-Verethragan (-ghna)- Behram, **Doğu Dilleri Der.**, 1969, C. 1, s.63

(11) G.Jobes, s. 1646

(12) M.H. **Ananikan, Armenia (Zoroastrian)**, ERE., Vol. I., s. 799

(13) Ibid. Idem.

(14) Hüsing, s. 56

(15) Herzfeld, **Zoroaster and His World**, Vol. ', S. 375

(16) İbid. Idem.

(17) Hüsing, s. 140

(18) Mary Boyce, **"On Mitra, Lord of Fire"**, Acta Iranica, Vol. I, (Leiden-Teheran-Liege, 1975), s. 73

(19) Herzfeld, Vol. II, s. 844

(20) R. Furon, İran ,çev. Galip Kemalı Söylemezoğlu, (İst. 1943)

(21) R. Ghirshman, **Iran, from the Earliest Times to the Islamic Conquest**, (?, 1954), s. 132

(22) Gaston Bofuthoul, **Politika Sanatı**, Çev. S. Eyüboğlu- V.Günyol, (? 1967), s. 34-5

(23) Rawlinson, **History of Herodotus**, Col. III, (London, 1880), s. 542

(24) Moses Khorenatz'i, **History of the Armenians, Translation and Commentray on the Literary Sources by Robert W.Thomson**, (London, 1978), s. 110

(25) Jobes, Vol. I, s. 165

(26) Ferdinand Justi, **Iranisches Namenbuch**, (Hildesheim, 1963), s. 17

(27) İbid. Idem.

(28) İbid. Idem.

(29) Basil Nikitin, **Kürtler.**

(30) İbid.

(31) Justi, s. 48)

(32) Abdülkadir İnan, **İt Başlı ulus Efsanesi**, Belleten, XIII/49, (1949), s. 150

(33) Fr. Windischman, **Zoroastrische Studien, Abhandlungen zur Mythologie und Sagengeschichte Des Alten Iran**, (Berlin, 1963), s. 138; G. Hüsing, s. 29-30; G.Rawlinson, The Sev. Gr.Mon. Vol II, s. 568; Bilal Aksoy, **Tarihsel Değişim Sürecinde Tunceli**, C.I, (Ank., 1985) s. 63-4

(34) Rawlinson, **The His. of Hero.**, Vol. III, s. 542

(35) Rawlinson, **The Sev. Gr. Mon.**, Vol.II,s. 568

(36) Bilal Aksoy, s.64

(37) E.Herzfeld, **The Archeological History of İran**, (lo-London,1935), s.40; A.T.Olmsead, **The History of the Persian Empire**, (Chicago, 1948), s.34; H.Hübschman, **Armenische Grammatik, Teil I, Armenische Etymologie**, s.102

(38) Christian Bartholomea, **Altıranische Wörterbuch**, (Strassburg, 1905), s.205

(39) Andreas Tietze, **Persian Loanwords in Anatolian Turkish**, Oriens, Vol. 20, 1967, (Leiden, 1969), s. 145

(40) Ziya Gökalp, **Makaleler** III, Hazırlayan: M.Orhan Durusoy, (Ank. 1977), s. 87

(41) Orhan Hançerlioğlu, **İnanç Sözlüğü**, S. 42; Behçet Necatigil, 100 Soruda Mitoloji, (İst. 1969), s. 11

(42) Günaltay, s. 103

(43) E.Herzfeld, **The Persian Empire, Studies in Geography and Ethnography of the Ancient Near East** (Wiesbaden, 1968), s. 16

(44) H.Ritter, **Firdevsi**, İslam Ans. s.646

(45) Nathan Söderblom, **Ages of the World** (Zoroastrian), ERE, Vol. I, s. 205-6

(46) Jack Finegan, **The Archeology of World Religions**, Vol. I, (N.Jersey, 1965), s. 83

(47) Jean Puhvel, **Hittite Etymological Dictionary**, (Berlin, 1984), s. 111

(48) Finegan, s. 83-4

(49) Artlıur Christensen, **L'Iran Sous les Sassanides**, (Copenhague, 1944), s. 502-3, dp.nt. 5; "Kawah", **The Encyclopedia of Islam**, Vol. IV, 1978, s. 775

(50) Jobes, Part I, s. 724

(51) Christensen, **L'Iran Sous les Sassanides; "Kawalı"**,

The Encyc. of Isl., Vol. IV, s. 775
(52) Günaltay, s. 300-1, dp.nt. 233
(53) P.Masson-Oursel and Louise Morin, **Mythologia of Ancient Persia, New Larousse Encyclopedia of Maythology**,s. 322
(54) Şerefhan, **Şerefname**, Çev. M.Emin Bozarslan, (Ank. 1975), s. 25
(55) Mary Boyce, **A History of Zoroastrianism**, Vol. I, (Leiden/Koln, 1975), s. 101, dp.nt. 104
(56) Herzfeld, **The Archeological History of Iran**, s. 63
(57) H.Ritter, s. 646
(58) Abinash Chandra Das,**Rgvedic Culture**,(Calcutta,1925),s.56
(59) Geo Widengren, **Die Religionen Irans**,(Stuttgart,1965),s.45
(60) Sir John Malcolm, **Histoire de la Perse**, (Paris, 1821), Tome I, s. 311
(61) İbid., **Tome** IV, s. 482
(62) Comte de Gobineau, **Histoire des Perses**, (Paris, MDCCCLXIX), Tome I, s. 304-5
(63) Bilge Umar, **Türkiye Halkının İlkçağ Tarihi**, C.I, (İzmir, 1982)
(64) Jules Oppert, **Le Peuple et la Langue Des Medes**, (Paris, 1879), s. 172
(65) Günaltay, op.cit., 2.basım, (ankara, 1987), s. 110, dp.nt. 180
(66) Annemarie Schimmel, "**Islamic Peoples, Arts of**", The New Encydopedia Britannica, Macropeadia, Vol. 9, (Chicago, 1974), s. 970
(67) Firuzan Kınal, s. 220
(68) Hans G. Güterbock, **Neo-Babylonian Kingdom (Babylonia and Assyria)**, The Encyclopedia Britannica, Vol. 2, (Chicago, 1969), s. 967
(69) Svend Aage Pallis, **The Babylonian Akitu Festival**, (Kobenhavn, 1926), s. 7; S.A.Pallis, **The Antiquity of Iraq**, (Copenhagen, 1956), s. 635
(70) Sidney Smith,**Babylonian Historical Texts**,(London,1924),s.104-5

Ocak 1990'da kurulan Ankara Ekin Tiyatrosu'nun altı çalışanı, Ocak 91'de tiyatrodan ayrıldı. Kendisini "seyircisinin yaşamında bir gereksinime dönüştürmeyi amaçlayan, yaşayan bir tiyatro hareketi" olarak niteleyen topluluğun, kopuş gerekçelerini anlattığı metni yayımlıyoruz.

EKİN BAĞBOZUMUNDAN CAN ŞENLİĞİNE

12 Eylül, felsefesinde devam ediyor..

24 Ocak kararları ile liberal anlayışın yerleştirilmesi ancak gelenekten gelen askeri zor ile gerçekleşebilirdi. Kapitalizmin tekelci aşamaya doğru gidebilmesi, resmi terörün uygulanması ve kitle iletişim araçlarının kullanılmasına bağlıydı. Bu; işçinin üretime yabancılaşmasını-emeğin değersizleşmesini getirdi. İnsan ilişkilerinin çözülmesi, bireyin parçalanması kaçınılmazdı.

Bu düzen içinde sadece çalışmak ve tüketmek durumunda kalan kişi, gösterilen hedefe gergedanlar gibi koşmaktadır.

Hayvansal olan bu yaşamda kültür ve sanatın yeri yoktu. Doyma, barınma ve üreme ihtiyaçları karşılanan bu hayvan, onu vareden insani mirastan koparılmış, yalıtılmış, ayrılmış ve soyutlanmıştı.

İşte bu anda, tiyatro bir asalaktır!

Genç insanların amatör coşku ve enerjileri, kendi benlerinin tatmini için kullananlar,
Eğitim kurumlarını aile çiftliklerine çevirenler,
Etkisini yitirmiş öğretilerin kokmasını önlemek için konserve edilmiş tek tip sanatçı yetirştiren kurumlar,
Tiyatro yapmanın ve para kazanmanın en kolay yolunu çocukların bozulmamış dünyasında buluverenler,
Reklamlarına çocukları ve tiyatroyu alet edenler,
Tiyotroya bir tablo gibi bakarak, onun insanla ilişkisini kavrayamayan ve sanatlarına buna göre paha biçenler,
Amerikan espirileri, Roma tipi bayağılık ve cinsellikle piyasada tutunmaya çalışanlar,
Yabancı hayranlığı peşine takılıp kimliksizliğe sürüklenenler,
Karanlık, kutu gibi salonlarında, seyircilerine güneşin aydınlığı yerine spotların sahte ışığını yansıtanlar,
Yüksek prodüksiyon masraflarıyla, yüksek bilet fiyatlarıyla tiyatrolarını yine elit bir tabakanın hizmetine sunanlar,
Geçmişlerine yaslanıp bugün yaptıklarıyla geniş halk kitlesine ulaşma kaygısı duymayanlar,
Büyük misyonlar yüklenip film setleri ve seslendirme stüdyolarından çıkamayanlar,
Varolan başkaldırı coşkusunu anlık duygulanımlara ve kaba güldürülere sığdırmaya çalışanlar,
Tiyatroyla karşılaşmamış insanların dolaysız yaklaşımlarını üç-beş kuruş uğruna katleden çadır tiyatrosu artığı gezginler,
Ve kendine ekinsel bir hava verip hiçbir ekinsel düşüncesi dahi olmayanlar,
İşte bu anda, tiyatro bir asalaktır!

Oysa tiyatro türkü, halay, düğün, şenlik gibi değiştirici özellikleri olan ve insanıyla omuz omuza yürüyen bir gereksinimdir.

Burjuva mülkiyet hukukuna dayanarak bir yıllık artı değerimizin getirdiği kazanımları, "tek adam tiyatrosu" anlayışıyla kendine maleden ve bu kazanımları yanlış yönlendiren Faruk Güvenç'i Ankara Ekin Tiyatrosu ile başbaşa bıraktık.

Haldun Açıksözlü, Müjdat Albak, Gamze Demirbilek, Tülay Yongacı, Murat Yılancı, Bora Balcı

SOSYALİST KADIN HAREKETİ

Nuray Bayındır

'Sosyalist Kadın Hareketi' başlıklı bu yazı, sadece acil görevlere dikkat çekmek için bu başlıkla sınırlı tutuldu ve diğer kadın hareketlilikleriyle ilişkisi dışarıda tutularak en özet tarzda düşünüldü.

Türkiye kapitalizmi, sosyalist mücadelenin her alanda yaygınlık kazanmasının zeminini yaratıyor. Kadın kurtuluş hareketi aynı zeminin işlenmeye en fazla hazır kesimine dayanıyor.

Şimdiye kadar devrimci pratiklerde nesnel bir olgu olarak görülen ve bilinçli devrimci kadınlar dı- şında, "devrimci mücadelenin önünde engel oluştu- ran kadınlar, mücadelenin itici güçleri durumuna gelmelidirler."(1) Bunlar sosyalist mücadelenin ve çalışma potansiyelinin yarısını oluşturuyorlar.

Sosyalist kadın hareketi ikili bir örgütsel karakter taşımalıdır. Birincisi sosyalist parti ya da örgütlerin kendi bünyelerinde oluşturdukları özerk kadın komisyonları, ikincisi kendi bünyelerinde oluşturdukları özerk kadın komisyonları. İkincisi her parti ve örgütün aslında solun genelini kapsayan toplumsal çeşitliliğe ve farklılaşmaya uygun olarak her alanda örgütlenme potansiyeli taşıyan, her kesime hitap edebilecek bağımsız sosyalist kadın hareketidir.

Birincisinin teknik anlamda oluşturulma koşulları çok fazladır ve tarihte örnekleri vardır. Ancak en büyük handikabı kendini tarihselliği ile sınırlaması, geleneksel örgüt ve parti politikalarının ikinci elden tekrarı konumunda kalmasıdır. Kadın komisyonlarının görevi, kadınlar arasında sadece kadınlar tarafından eğitim çalışması yapmak ve kadınları partiye kazanmak değildir ve geçmişte İKD örneğinde olduğu gibi kadınları sokaklara döküp boş tencere sallamak da olmamalıdır. Bu eylemleri küçük görmüyoruz, ancak mücadelenin yanlızca bir alanında sınırlı kalmanın sakıncalarına dikkat çekmek istiyoruz. Kadının, hayat pahalılığından özel toplumsal durumundan dolayı en fazla şikayetçi olduğu doğrudur, ancak sadece kadın kitleleri olarak bu durumu protesto etmek geleneksel konumu kabullenme eylemidir de bir anlamda. Özerk kadın örgütlenmelerinin ya da kadın komisyonlarının (her örgüt ya da partiye göre değişir) en önemli misyonu parti içinde, yoldaşlar arasında propaganda komisyonu olmalarıdır. Her örgüt ve partide süre giden erkeğin üstünlüğü imajını kollektif çalışmayla ve etkinlikle silmede ve kadınların buralarda sorumlu göreve getirilmesinde, etkin ve verimli çalışmalarında en büyük görev bu komisyonlara düşüyor. Komisyonlar sadece kadınlara açık olmamalıdır; gönüllü erkek yoldaşların da katılma talebi hoşgörü ve memnuniyetle karşılanmalıdır.

Bu komisyonların diğer çalışma alanları ise sendikalarda, meslek kuruluşlarında, derneklerde, sanatçılar ve aydınlar arasında, işçi kadınlar arasında, bedenini satan kadınlar arasında yapılacak ikili faaliyetlerdir. Birincisi kadınların günlük yaşantılarını etkileyen "Tüm yoksulluklar, tüm çıkarlar konusunda tavır almalarıdır". (2) Sendikal mücadele, partili kadın komisyonundan kadınların bire-bir kavga alanıdır. Toplu sözleşmelerde kadın işçilerin 'özel durumlarından' kaynaklanan çalışma koşullarının iyileştirilmesi için dayatıcı olunmalıdır. Genel sınıf çıkarlarının yanısıra kadınların kadın oldukları için erkek işçilerden daha düşük statüde tutulmalarına, hamile kadınların işten çıkarılmasına ve sadece erkeklerin çalıştığı işyerlerinde ihtiyacı karşılayacak kreşlerin açılmasına, 'eşit işe eşit ücret' politikasının kadınların lehine hayata geçirilmesine yönelik baskı gücü oluşturulmalıdır. Ağırlıkla kadın işçilerin çalıştığı iş kollarında cinsel sataşmalara karşı konulacak yaptırımlar sendikal mücadele alanına girmelidir. İşsiz kalan kadın işçiye işsiz kalan erkek işçiye göre daha az tazminat verilmesine ve sendikaların bu isyan eden gerçeğe sessiz kalan politikalarına karşı çıkılmalı, sendikaları erkeklerin sendikası olmaktan çıkaran eylemlilikler oluşturulmalı ve bunun için yaratıcı sosyalist propaganda faaliyetleri yürütülmelidir. Tüm bu saydıklarımız kadınların sendikal faaliyet alanlarından bazılarını oluşturmaktadır.

Memur ve öğretmenlerin kadın olmalarından dolayı toplumda karşılaştıkları zorluklar, moral bozuklukları, anneliğin çalışma yaşamına, çalışma yaşamının anneliğe getirdiği yükler tartışılmalıdır. Ayrıca çocuk bakıcılığını sadece annenin sorumluluğunda gören anlayışın kadına getirdiği bunaltıcı ve yorucu etkileri, kadınların tüm çalışma alanlarında erkeklerle eşitsiz yer alışına karşın 'haklardaki' iki misli haksızlık kadın örgütlerinin mücadele hedeflerinin haklı ve talep eden bir zeminini oluşturuyor.

Sanatçı ve aydınlar için, üretebilmenin ve tüm yaratıcı etkinliklerini toplumun yararına sunabilmenin tek koşulunun, sosyalist toplumun oluşturulması olduğu gün gibi aşikardır. Düzenle birleşenler dışında kendini yeniden üretme sorunu olanların, hele de kadınsalar tek alternatifleri, kendilerini, sanatı ve düşünsel etkinliklerini toplumun yararına sunan ve kişinin en özgür gelişebilmesinin tek olanaklı düzeni olan sosyalizmin getirilmesi mücadelesine kendisini adamak olmalıdır. Bu anlamda kadın örgütlerinin sanatçı ve aydın kadınlar arasındaki çalışması, bilgi alışverişinde bulunması, birlikte yaratıcı etkinlikler düzenlemesi, toplumdaki geleneksel kadın imajını yıka-

cak; kadını aşağılayan küflü değer yargılarını insanların beyninlerinden ve davranışlarından silecektir.

Demekler, ayrımcılığa ve kadının kültürel faaliyette geri kalmışlığını kanıksamaya karşı politika üretmelidir. Sadece kadın demeklerinin değil, kadın-erkek gidilen tüm devrimci demeklerin paylaşımcı, görev ve eylemde sosyalist insanı üreten, eşitlik ve ortaklık ilkesini, cinsiyet ayrımı gözetmeden, kadınların sosyal ve kültürel faaliyete her geçen gün daha fazla katılımını amaçlamalıdır.

Gençlik, toplumun en diri ve en dinamik kesimidir. Aynı zamanda toplumun kendisine verdiği ahlak ve ideolojiyle toplumsal farklılaşmasına ve sınıfsal kökenine uygun davranış ürettiği dönemdir. Aile kültürü, din, evlilik, eğitim politikası hepsi birlikte ideolojik bir çember oluşturur ve düzenin ideolojik döngüsüyle sarmaşır. Gençlik tüm bu atmosferi yargılayacak, yırtacak, yeniyi ve insanca yaşamayı en çabuk kucaklayabilecek bir kesimdir. Bu anlamda gençlik, sosyalist kültür ve ahlaka, hangi kesimden olursa olsun toplumun diğer tabakalarından daha yatkındır. Gençliğe gitmek bu yüzden çok kolaydır; ancak kolay olduğu kadar çok sorumluluk taşır. Gençlik ne araç ne de amaç yapılmamalıdır. Sosyalist politikada, tek amacın insan ve onun en özgür gelişimi ve refahı olduğu, bir an bile unutulmamalıdır. Cinsiyet ayrımının engel olduğu sosyal ilişkileri düne göre çok daha iyiye dönüştüren kesim, okuyan gençliktir. Devrimci politikanın, gençlik arasında örgütler ve partiler aracılığıyla, adam kazanma mantığıyla yürütülüşü, tarihsel iflasını yaşadı. Gençliği; onun dinamizmine uygun yeni bir anlayışla kapitalizmin tepkisizleştirici, bencilleştirici, cinsiyetci, yabancılaştırıcı, ideolojik silahlarını geri teptirecek; döneme uygun sosyalizmin her gün daha fazla ihtiyaç haline gelen bütünlüklü insan motifleriyle kucaklamak gerekiyor. Sosyalist çalışma bu anlamda çeşitli kanallardan yürütülmelidir. Kadın örgütlenmesi gençlik içinde sosyalist tarzda yapılmalıdır.

Toplumunen örgütsüz kesimlerini ev kadınları oluşturuyorlar. Ataerkilliğin ve erkek şovenizminin er ağır yaşandığı; aşağılanmanın, baskının ve çifte (cins ve emek) sömürüsünün er fazla hissedildiği, törelere, dine, ve gericiliğin tüm avantajlarına en uygun ve tüm bu fenomenlerce en fazla etki altına alınabilen kesimdir. Ancak hiç örgütlenmemiş ve örgütlenemeyecek de değiller. Amaç dünü tekrarlamak değil, "özel" konumların dan kaynaklanan durağanlıklarını, dışa vuramadık- ları tepkilerini; toplu ve sesli eylemliliklere yükseltebilmek, kadının kendi kimliğini kazanma savaşımını vermek olmalıdır. Bu kesim kadın komisyonlarının sınıfsal konumlarına ve yöreye uygun politika üretmede, sosyalist ahlak ve düşüncenin gericiliğe karşı vereceği mücadelenin en zorlu alanlarını oluş- turuyorlar. Kadınları kitlesel eylemliliklere çekmede en yoğun çalışma, bu alanlarda sınıf çalışmasıyla birlikte verilmelidir.

Çalışan kadınlar arasında fabrikalarda çalışan işçi kadınlar, kadın örgütlenmelerinin en kolay çalışılabilecekleri kesimleri oluşturuyorlar. Çalışma koşullarıyla aile yaşantı ve evlilik bağlarının çalışma yaşamına etkisiyle cinsiyetlerinin neden olduğu eşitsizliklerle ve kabalıklarla hergün yanyana oluşları, daha saymakla bitmez nice zorluklarla yaşamak zorunda kalışları, onları sosyalizme en fazla yakınlaştırıyor. İşte kadınlar arasındaki sosyalist çalışma sendikalardaki kadınların etkin mücadelele-riyle birlikte yürütülmelidir. Kadının haklarına ve kimliğine sahip çıktığı, en fazla aşağılandığı bu alanlarda mücadele yöntemleri öne çıkarılmalıdır.

Bedenini satan kadınlar toplumsal çürümüşlü gün artısıyla doğru orantılı çoğalıyor. Fahişelik eskisi kadar gizlenen, saklanan olmaktan çıkıyor. Genç kızlar okuyabilmek, genç evli kadınlar yaşayabilmek için daha pek çok kadın herhangi bir nedenden kendini pazarlıyor. Fahişelik toplumun ezici bir çoğun- luğunun utanç perdesini yırtıyor. Devrimciler bu kesime yönelik duyarlı eylemler gerçekleştirdiler; ancak birkaç baskın yapmak, bir- iki bildiri okumak yeterli olmuyor. Kadının düzene en uygun hale getiridilği bu kurumların yerle bir edilmesi sosyalist görevin en başında bulunuyor. Gelişmiş kapitalist ülkelerde "yüzlerine maske takıp" televizyonda sendikal haklarını aradıklarını ilan ederek "demokratik" olanaklardan faydalanabiliyorlar. Tabii fahişeliğin kendilerinin seçtikleri bir meslek olduğu yutturmacasına kendilerini de inandırarak yapabiliyorlar bunu (hiç bir kadının kendini satarak mutluluk arayacağına inanmıyorum). Bu anlayış bizde de bazı yeni demokrasici arkadaşlarla da desteklenir oldu. Fahişeliğe meslek deniliyor. Bu "meslekse " eğer, düze- nin zorla kabul ettirdiği bir "meslektir". Fahişelerin konumlarının iyileştirilmesi, sendikalaşması için mücadele etmek tırnak içindeki demokrasi mücadelesi alanına giriyor. Onları kaderleriyle başbaşa bırakma diye bir derdimiz olmamalı. Devletin onların aleyhine çıkardığı yasalara karşı olmak yetmiyor. İnsanın tarifi imkansız bir şekilde aşağı- landığı bu kurumun toptan yok edilmesini hedefleyen eylemliliklerin oluşturulması için örgütlülükle- rin yaratılması gerekiyor.

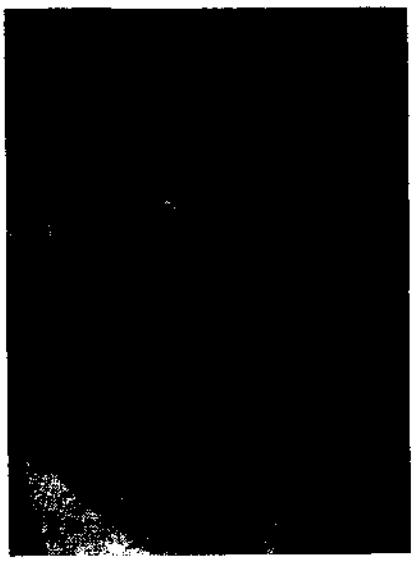
Sosyalist kadın hareketinin örgütsel ve örgütlerden örgütsel anlamda bağımsız, ancak ideolojik anlamda sınıf harektine bağımlı ve bağımsız örgütlenmesi bahsedilen alanlarda canlı ve her kesime yönelik mücadele taktikleri oluşturulmasında, pratikleştirilmesinde birlikte eylemleri yürüyüşe hız katacaktır. Ancak yaşanan süreç bağımsız sosyalist örgütlenmenin pek de kolay yaratılamıyacağını ortaya koyuyor. Sosyalist yapıların kadın kuruluşlarını böylesi geniş bir hareketin örgütlenmesinde çabaları tayin edici olmalıdır. Kadın kurtuluş hareketinin kitleselleşmesi ve sosyalist devrimin zaferi, sosyalizme muhtaç tüm kesimlerde örgütlü bir kabarışın yaratılmasındaki bilinçi çabalara bağlıdır.

(1) Klara Zetkin, Komünist Enternasyonal III. Kongresi
(2) İbid

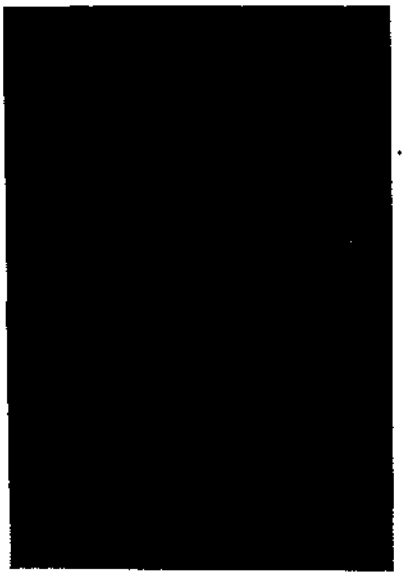
DERGİLERDE GEÇEN AY

Geçen sayımızda duyurmuş olduğumuz dergi taraması bölümünü, bu sayıdan itibaren başlatmış bulunuyoruz. Bürolarımıza ulaşan, özellikle Türkiye'deki Toplumsal Kurtuluş okurlarının edinmekte güçlük çekebilecekleri, Avrupa'da yayımlanan ve Türkiye'de yayımlandığı halde edinilmesinde güçlükler olan dergilerde yayımlanan yazıları ya da yazılardan pasajlar sunacağız. Ancak bölümü bununla sınırlamayacağımızı belirtmek isteriz. Türkiyede yayımlanan, bulunması sorun olmayan dergilerden de önemli bulduğumuz yazılara değineceğiz. Özellikle yurtdışında yayımlananlar olmak üzere, dergi sorumlularının yayınlarını bürolarımıza, daha düzenli olarak ulaştırmalarını bekliyoruz.

Ocak ayında bürolarımıza ulaşan dergilerden;



Burjuvazi katletti
içimizden ikimizi
Bu iki ölü
ölmeyen iki ölümüzdür
Burjuvazi kavgaya davet
etti bizi
Davetleri kabulümüzdür
Biz nasıl bilirsek
hep bir ağızdan gülmesini
Biliriz öylece yaşamasını
ve ölmesini



FERİT ELİUYGUN

HAMDİ AYGÜL

EMPERYALİZME VE OLİGARŞİYE KARŞI

MÜCADELE

Mücadele dergisinin 12. sayısında, Ferit Eliuygun ve Hamdi Aygül hakkında, Devrimci Sol-SDB imzalı bildiriler yer alıyor. Bilindiği gibi Ferit Eliuygun ve Hamdi Aygül, 28 aralık 1991 günü, DMO eyleminde bomba patlamasıyla ölmüşlerdi. Bildiride,

(...)

"Doğallığından-üretkenliğinden gelen işbitirici kişiliğiyle SDB sorumlusu olarak pratiğin önüne çıkardığı en karmaşık sorunları bile anında aşabilen özellikleriyle yanındaki yoldaşlarına güven ve rahatlığı taşıyan bir kurmaydı. "Ferit varsa bu iş başarılmıştır." havasını en zor pratik görevde bile çevresine taşıyan bir yöneticiydi",

(...)

"Hamdi yoldaş derdi ki hep: "Benim en büyük idealim SDB üyesi olabilmek!" Kaşarlanmış eski tüfeklerin, dava kaçkınlarının, mücadeleden yan çizmeyi ideolojik sapkınlıklarda arayanların, kısaca tükenmişlerin yüzüne inen bir şamar gibi, gencecik bedeniyle manşetlerde yatarken fotoğraflarıyla adeta haykırıyordu! "

"Evet; "Günler ağır, günler ölüm haberleriyle geliyor!" artık. Emperyalizm ve oligarşi, geçmişten aldığı derslerle yüklü saldırılarını, savaş naralarıyla daha bir pervasızca sürdürecek gelecekte. İşte onlar ölümleriyle, bize, buna karşı yapabileceklerimizi, en çıplak haliyle gösterip, karanlığın üstünde parıldayan bir meşale oldular.

"Evet; Ferit ve Hamdi yoldaşlar! Kaybınızla canımızdan iki can koptu, yüreklerimizi dağladı korunuz..."

Acıları acımız, kayıpları kaybımızdır. Saygıyla anıyoruz.

EMEĞİN KURTULUŞU

Komünist İşçi Birliği
Merkez Yayın Organı

"Uzun zamandır tüm yoldaşlarla, tek bir ağızdan türkü söylemenin zamanının geldiğini söylüyoruz. Aynı dilde tek bir ağızdan türkü söylememizi sağlayacak, aramızdaki teorik, pratik uyumsuzluğu giderecek, ileri doğru atacağımız adımların ritmini düzenleyerek rotayı çizecek bir araca ulaşmamız gerekliliği kendini dayatıyor.(..) Artık tek bir dille ve tek bir ağızdan özgürce konuşmamıza olanak tanıyacak bir kürsümüz var. 'Emeğin Kurtuluşu' elimizde" diyerek, yayın hayatına başlayan 'Emeğin Kurtuluşu' Ocak 91 de ilk sayısını çıkardı.

Devrimci Sosyalist yürüyüş anlamlı bir katkı olması dileklerimizle, dergide yer alan "İşçi Sınıfının Devrimci, Öncü Örgütünün Pratik Sorunları" başlıklı yazıdan bir özet sunuyoruz.

"Uzun bir yoldayız. Yürüdüğümüz yola rastgele döşenmiş taşlara basarak, dikenlerden ve balçıktan korunmaya çalışarak yürüyüşümüzü sürdürüyoruz. Nihai hedefimize yaklaşıldığına ilişkin tek bir belirti yok.

(...)

İstisnasız bütün sosyalist, komünist, reformist örgüt ve gruplar, işçi sınıfının öncü sosyalist, komünist partisinin olmadığından yakınıyor. Bu yakınmalar, birlik ve ayrılık çığlıklarının ana eksenini oluşturuyor. Ancak hala işçi sınıfının devrimci davasının öncü partisi durumunda olduğunu, ideolojik/pratik olarak ifade etmiş (..) bir siyasi organizasyona ulaşılamadı. Bu somut bir gerçektir. Durumu böyle belirlememizin; kendi ayrı duruşumuz için bir gerekçe olarak sunmak gereksinimimizden kaynaklandığını söylemek gerçeği inkar etmektir.

(...)

Komünist bir örgüt/parti olabilmek için yaşamsal gereklilik olan politik iradeye devrimci, merkezi iradeye henüz tam olarak ulaşabilmiş değiliz. Kuşkusuz bu olmazsa olmaz faktörün yaratım süreci uzadıkça, siyasi yara kangrene dönüşebilir. Bu, hareketimiz için önemli bir tehlikedir ve bu tehlikenin bertaraf edilmesi için gereken önlemler vakit geçirmeksizin alınmalıdır.

(...)

Bizi bugün, günümüzün nesnel ve öznel koşulları ile birlikte, ama belkide daha ağır ve daha sistemli bir biçimde, dünün nesnel ve öznel olguları; sosyalist hareketin gelenekselleşmiş, köksalmış küçük burjuva önyargıları, sezgileri ve küçük burjuva sağ ve sol sosyalist politikaların kemikleşmiş sonuçları; siyasi-psikolojik baskı altında tutuyor. Bu toplumsal/siyasi baskının cenderesinden kurtulmak, amatör biçimlerle sürdürülecek bir siyasi-ideolojik çalışma ile mümkün değildir. (...) Bu görevi yerine getirmek doğrultusundaki şiddetli isteğimiz, devrimci eylem için gereken enerji, organizasyon yeteneği ve siyasi irade ile beslenmiyorsa, desteklenmiyorsa; somut durumu teşhis etmek, yalnızca güzel sözler yığını olarak kalır.

(...)

Sosyalist sistem, genel gelişme sürecindeki, ağır yürüşünün kaçınılmaz sonucunda, pratik sorunların hallinde zorlanınca aksadı. (...) Bugün, sosyalist yaşam tarzına ikna (!) edilemeyen küçük burjuvazi, sosyalist ülkelerde, Ekim işçi devrimine, sosyalizme yönelmiş halk devrimlerine karşı kinini kusuyor. işçi sınıfının iktidarına ve iktidar olma savaşına, dişlerini sıkarak tahammül eden küçük burjuvazi, kah parti ve bürokrasi içerisinde yuvalanarak ve sinsice, proletarya diktatörlüğünün temelini sabote ederek; kah dışarıdan eyyamcı aydınlar muhalefeti olarak homurdandı.

Bu doğrultuda, küçük burjuva, burjuva sosyalistleri de tekelci burjuvazinin en büyük yardımcıları. Sınırı belirsiz bir demokrasi için mücadele ucubesi, işçiler arasında dolaşıyor. Burjuvazinin 'demokrasi erdemleri (!) yeniden keşfedilerek, yeni giysileri içinde işçilere gidilmesi geriken bir hedef, kavuşulması gereken bir ütopya olarak; sunuluyor. Leninist örgütüler, marksist-leninist kavramlar.işçi sınıfı diktatörlüğü, çok yoğun bir biçimde saldırıya maruz kalıyor.

(...) Diğer yandan işçi sınıfının dönem dönem kendiliğindenci sınıf eylemleriyle Türkiye'nin toplumsal gündemini belirlemesi, sosyalist kadro, örgütü ve grupların moralinin düzelmesi zeminini yaratıyor. İşçi sınıfının eylemi,sosyalist hareketleri,genel rotasını sarsacak denli derinden etkiliyor.

KOMÜNİST MİLİTAN

Kasım 90

Komünist Militan'ın bu sayısında , sık işlenmeyen bir konu olan cinselliği ele alan bir yazı yeralıyor. Vurgularını önemli bulduğumuz, "Cinsel Yaşam Üzerine Tezler" başlıklı yazıdan aktarıyoruz:

(...)

Fahişeyle, 'ev hanımı' arasındaki fark yalnızca niceldir ve fahişe 'ev hanımı'na göre çok fazladır.

(...)

Kapitalist toplumda evlilik kurumunun temel çelişkisi, ekonomik çıkarlarla cinsel çıkarların çatışmasından doğar.

Özel Mülkiyetin,'kendi kanından' birilerine bırakılma olgusu, yani miras, aile olgusunu öncelemiş ve koşullamıştır. Bu anlamda aile, iktisadi gelişimin (üretim araçlarının gelişiminin) bir sonucudur. Bununla birlikte kapitalist toplumda kopleks işlevler yüklenmiştir. İktisadi işlevinin yanında tekelci aşamada daha da ön plana çıkan işlevi, ideolojik beyin yıkama seanslarının ilk ve en etkili aşamasını oluşturmasıdır. Anıcak, bu aşamada önemli olan ve bizi ilgilendiren, bir devrimci ile ailesi arasındaki ilişkinin niteliğidir.

Devrimci mücadelede kararlılık, olmazsa olmaz bir ilkedir.

Aileye bağlanıp kalmanın uzantıları olan kararsızlık ve bağımlılık, savaşımı engeller. Bağlı olunan ailenin niteliği (çocuğu ya da babası-annesi olunması) bu durumu değiştirmez. Ama özellikle ikincisi, daha da çıkmaza sokar. Aynı ailesel durum, küçük burjuva

aydınlarda çokça rastlanan 'hastalıklı devrimci' kişiyi de üretebilir. Devrimci duygulara bağlanan suçluluk, (ya da ailesel sorumluluk) duygusu, onu devrimci harekette güvenilmesi riskli bir 'savaşçı' haline getirir.

(...)

Girilemeyecek, sorgulanamayacak, anlaşılıp müdahale edilemeyecek 'özel bir yaşam alanı' olamaz.

(...)

Avusturalya yerlilerini görüntüleyen fotoğraflardaki kadınların çıplak göğüsleri değil de çorap reklamındaki bir 'kadın kalçası' görüntüsünün, 'erkek'lerde birtakım hormonal,fizyolojik salgılamalara yol açması üzerinde düşünülmelidir. (...) Bu tür salgılamalara, farklı yaşam biçimlerinde farklı etkenler de yol açabilir. Ancak bu, farklı toplumlar ve düzeylerde ortaya çıksa da,'cinsel yaşam' diye mutlak bir kategorinin varlığını bize göstermez; tersine, 'cinsellik' adı verilen sürecin, 'insanın doğasından kaynaklanan, kendi içine kapalı, kendinde bir dünya değil,tümüyle belirli bir yaşam biçiminin zorunluluklarının belirlediği bir etkinlik, yani tümüyle toplumsal bir süreç olduğunu gösterir.

(...)

...insanların, toplumsallaşma ve özgürleşme mücadelesinin biçimleriniden birisinden başka birşey olmayan bir etkinliğe burjuva kültürü, 'cinsellik' adını verip onu kapatmış ve kutsallaştırmıştır.

"Cinsellik" denilen olgu, temelde bir kadın-erkek ilişkisi olgusu değil, bütünüyle bir toplumsal ilişkiler olgusu, yani sonuçta sınıfsal bir olgudur.

(...)

"Cinsel yaşam" denilen şey, özgün ve belirli bir savaş yöntemidir. (...) Var olan egemen etik ile yaratılan açlık (ya da doyumsuzluk) türlü yanılsamalarla pohpohlanır ve sonuç, "etin" metalaşması, "şey"leşmesidir.

Bilincin, insanın "doğallaşma"sını engellediği ve dolayısıyla "cinsel yaşam"ı geliştiren değil, onu engelleyen bir işlev gördüğünü öne süren Freudcu ve yenifreudcu görüşler, diyalektiğe taban tabana zıttır ve reddilmelidir.

İki insan neden birbirine dokunmak, ya da sevişmek isteğini duyar? Bu, basit bir üreme içgüdüsünden mi kaynaklanır? Eğer böyleyse, "cinsellik" doğal bir süreçse, insanın bilinciyle şu ya da bu oranda katılmadığı bir davranış biçimiyse, yani tamamen "bilinçaltı" tarafından belirleniyorsa, onun sevişmesinden değil de, çiftleşmesinden söz etmemiz gerekir.

İnsanda birbirinden bağımsız doğal ve toplumsal olan iki süreç tanımlamak (aslında, doğal olan, bir statiklik durumu olarak açıklanır) düalizmdir. Oysa insanın doğası denilen şey temelde onun toplumsallığının bir işlevinden başka birşey değildir. Buna bağlı olarak, "cinsel yaşam" diye ayrı bir alan tanımlamak, diyalektik olarak orayı tanımsız ve açıklamasız bırakmaktır.

Sevişme ise, insanın tüm toplumsal yaşam kümesi içindeki sıradan öğelerden birisi, yaşantısının bir işlevidir.

Burjuva ideolojisi, insanlar arasındaki her ilişkiyi sonunda kendi çıkarlarına hizmet eder bir biçime sokmakta hiçbir zaman tereddüt etmez ve örgütsüz hiçbir ilişki bundan kurtulamaz. Burjuva dünyasında yaşayan insanlar, ne denli büyük bir iyi niyet ve sevgiyle yola çıkarlarsa çıksınlar, burjuva ideolojisinin kuşatması altında, sonunda mutlaka, sürekli bir savaş durumuna, bir savaş kültürüne saplanırlar. Bazen sıcaklaşan, bazen soğuyan bu savaşın en trajik boyutları "yatakta" yaşanır.

Dışardan bakıldığında, birbirlerinin toplumsallıklarını yakalamaya çalışan iki insandırlar; oysa çatışma tam da bunu başaramadıkları anda başlar. Oynanan bu irreel oyun, gerçeklik olarak algılanır; gerçekliğin kendisi ise bir yanılsamadır.

Toplumsallığın görülememesi tümüyle bilinçlenme düzeyiyle ilgili bir sorundur. Bir tanesi, toplumsal bir ilişki kurma umuduyla ötekine dokunduğu anda, toplumsallaşma bir yabancılaşmaya dönüşür.

Dokunmak, toplumsallığa ulaşmanın bir yolu değil, ulaşılan toplumsallığın sınandığı ve zenginleştirildiği bir eylem olabilir.

Özgürleşme ise, bu hakkın (toplumsallık hakının) adım adım ele geçirilmesinden başka birşey değildir.

Burjuva dünyasının insanları da, özgürleşmenin bu hakkı elde etmekten geçtiğini sezinler. Oysa bunun nasıl yapılacağı konusunda, önünde karmaşık bir yanılgılar yumağı vardır. Çizilen içi boş toplumsallaşma şemaları arasında, insanın en yoğun şekilde "cinsellik" yanılsamasına abanmasının nedeni, karşısındaki insanın toplumsallığını en yakın, en kolay ulaşılabilir, en somut bir şekilde dokunma yoluşla yakalayabileceği, onu ancak orada tanıyabileceği yanılgısıdır. Böylece birbirlerinin fizyolojileriyle "oynayıp" sürekli geçici toplumsallıklar yaratırlar. Yakalanan bu geçici toplumsallıklar ise, genel savaş durumu tarafından anında tahrip edilir. Birbirlerini tüketmekten başka hiçbir anlama gelmeyen bu ilişkiyi, bir yaşam biçimini sona erdirmeyi kendi başlarına kaldıkları sürece asla başaramazlar. (Bu tür ilişkilerde, kavga-barış-sevişme periodunun sıkça yaşanması dikkate değer)

(...)

Toplumsallaşma, öncelikle sosyalizmi etkin olarak sahiplenmekle başlar.

Sevmek ise, bir edim olarak, hem bu mücadelenin bir öncülü, hem de ancak bu mücadele yoluyla etkinliğe dönüşebilecek olan bir bilinçlilik durumudur.

İnsanlar bugün birbirlerinin toplumsallıklarına asgari bir düzeyde ancak sosyalizm mücadelesinin nesnel platformunda ulaşabilir ve oraya katılabilirler. Sevgi işte budur. Toplumsallaşmanın genişleyip derinleştiği yerde, o da genişler ve derinleşir. En genel gibi gözüken ilişki en özel ilişkiye, en özel ilişki ise en genel ilişkiye dönüşüverir.

Kendisini koşulsuz ve sınırsız olarak devrimci mücadele içinde tanımlayan bir insan, gerçek anlamda sevgiyi sınıfsallık periferinde düşünmek zorundadır.

Yaşadığımız toplumda, burjuva ideolojisiyle kirlenmemiş bir sevi ilişkisi ancak yoldaşlık temelinde ve mutlaka sağlıklı bir hareketlilik içinde yaşanabilir.

Bugünkü koşullarda, "dönüştürme" perspektifiyle başlayan her ilişkinin kendisi burjuva duygusallığı tarafından dönüştürülmeye mahkumdur.

Bu nedenle, her türlü sevi ilişkisinin ancak asgari bir düzeyde ve engelleyici olduğu andan itibaren kesilmesi perspektifi komünist için kararlı mücadelenin ön koşullarından biridir.

Sosyalist mücadele bir savaştır.

Olağanüstü bir karşı koyuşu gerektirir.

Burjuva yanılsama ve yaşam anlayışının cepheden reddini gerektirir.

Bir devrimcinin ilgisinde tenkit, sevgisinde şiddet olmalıdır. Aksi halde diğer yol, konformizm bataklığına çıkar."

İLERİ

TKP-ML Hareketi Merkez Yayın Organı

Arnavutluk'taki son gelişmeler üzerine, şimdiye kadar AEP çizgisini son derece doğru bulan, 'kardeş parti' ilan eden kimi Türkiyeli anlayışlar hem kendi taraftarlarını rahatlatmak hem de devrimci-sosyalist kamuoyundaki beklentiye cevap olacak değerlendirmeler yapma durumuyla karşı karşıya geldiler.

Konuya ilişkin 'İleri' dergisinde bir yazı yayımlandı. Şimdiye kadar revizyonizmi, özellikle de modern revizyonizmi bir toplumsal sistem olarak tanımlayanların, her ne kadar bir sistemin gerekli olan toplumsal ilişkilerini tanımlamamış olsalar da, eski tespitlerinde durmaları zor görünüyor. İleri'de yer alan yazı bu açıdan değişik bir yaklaşım sergiliyor; "...AEP,...burjuva revizyonizminde, kapitalist restorasyona öncülük etmede konakladı" deniliyor. Oysa biz, revizyonist olunduğunda hemencecik kapitalist restorasyon yoluna girildiğini bilmiyorduk! Kruşçev revizyonizminin on yıllar boyu, revizyonizmi bir toplumsal sistem halinde sosyalizmin yerine ikame ettikleri hep söylenmişti, şimdi ise revizyonistlik, eğer sosyalizmden dönülünce yapılan bir revizyonistlik varsa bu kapitalist restorasyonu hemen başlatıyormuş. Bunu Toplumsal Kurtuluş değişik bir dille ve net olarak yazdı (Bkz. sayı ,33). Ancak olan bitene sevinmemek , "Biz dedik, oldu" demek gerekiyor, aksine üzüntü duymak bir istek hali değil, devrimci vicdanın doğasıdır. Sözü uzatmadan ilerinin 80. sayısından pasajlar aktaralım.

(...)

"...AEP, önce emperyalist haydutların devasa iletişim tekelleriyle dünyaya yaydıkları demagojik propagandanın ardından gerici kitle hareketinin patlaması sonrasında, çizgi değiştirdi. Dokuzuncu, onuncu, onbirinci MK toplantıları ile olağanüstü parti eylemcileri genel toplantısında açıklanan ve anayasa ile parti programı değişiklik tasarıları halinde getirilen bu "yeni" çizgi, AEP'in geçmiş çizgisiyle taban tabana karşıt olduğu gibi, özünde Kruşçev revizyonizminin kapitalist restorasyon çizgisidir.

(...)

...Dünyanın bugünkü koşullarında, Batılı emperyalizmin sosyal emperyalizmle işbirliği içinde gerçekleştirmekte olduğu, işçi sınıfına ve halklara, devrim ve sosyalizme karşı büyük çaplı saldırısına teslim olmaya da ifade eden AEP'in bu politikası, Arnavutluk'un AGİK sürecine pratik katılımını da kapsıyor ve Avrupa emperyalist devletleriyle siyasi ve diplomatik bağımlılığı geliştirmeyi hedefliyor.

(...)

Proletarya iktidarından burjuva diktatörlüğüne geçişi örgütleyen AEP, buna paralel olarak sosyalist Anayasayı da değiştirmekte, bunu yalnızca parlamenter burjuva sisteme geçiş açısından değil, ekonomik sistem açısından da yapmaktadır. "Yeni" Anayasa taslağına konan üretim araçları üzerinde "özel mülkiyet hakkı" bunun bir ifadesidir.

...sosyalist ekonominin başta gelen önkoşulu proletaryanın yönetimi hiçbir sınıfla paylaşmayan politik iktidarıdır. Ancak anlaşılan Ramiz Alia ve AEP revizyonizmde, bugünkü dünya koşullarına koşut olarak Kruşçev'i de sollayarak Gorbaçov revizyonizminin özel mülkiyet biçimlerine de başvurmaktan geri durmamaktadır.

(...)

...demagojik yamalar, Alia ve AEP'in burjuva revizyonist çizgisi ile kapitalist restorasyon mücadelesini gizleyemeyeceği gibi, bizzat kendi söylemleri de amaç ve niteliklerini gizlemiyor.

(...)

Bu revizyonist çizgisiyle AEP, marksist-leninist nitelikten burjuva revizyonist bir niteliğe dönüşmüş ve kapitalist restorasyonu başlatmış, devletçi yanı önde olan "karma" kapitalist ekonomi kurma çabasını ilerletmektedir. "Ekonominin demokratikleştirilmesi" adını verdiği bu restorasyon çalışması gerçekte parlamenter bujuva sisteme temel teşkil eden kapitalist ekonomiyi "başarıyla" inşa etme hedefidir.

(...)

...AEP, emperyalist saldırıya karşı zor ama ilkeli olan yolu değil, diz çökme yolunu tutarak burjuva revizyonizminde, kapitalist restoraysona öncülük etmede konakladı.

(...)

Kuşkusuz bu olumsuz koşullar mutlaka AEP'in kendisindeki kararsızlıklarla birleşerek etkili olabilmiş, AEP'i revizyonist bir netliğe büründürebilmiştir. Daha iyi incelenerek ve özellikle AEP belgelerine dayanarak sorunun bu yanı da ortaya konmalı, gerekli dersler çıkarılmalıdır. Bu, komünist hareketin önündeki bir görevdir.

(...)

Arnavutluk'ta da AEP ve iktidarın burjuvalaşması ve kapitalizmi restore etmelerine karşı, Arnavutluk işçi sınıfının, dünya işçi sınıfı ve halklarının devrim ve sosyalizm için mücadelesine yeniden katılacaklarına inanıyor, Arnavutluk revizyonistlerinin yerinin de, överek ardından gittikleri emperyalistler gibi, tarihin çöplüğü olduğunu ilan ediyoruz."

ci güçlerin çatışmasından doğuyor; daha gelişmiş bir yazımda, iki sistemin çarpışması olarak ele almak gerekiyor. Bu, son derece önemli bir noktadır ve üretici güçlerin gelişmesinden İki sistemin çatışmasının doğacağı kesindir. Ancak iki sistemin çatışmasının otomatik olarak eylemliliğe dönüşmesi zorunluluğu var. Eski yazımda, birisi somut ve diğeri embriyonik halde iki sistemin çatışmasının kendi bilgi, bilinç ve iradesini yaratacağı varsayımı önemli bir yer tutuyor. Yazının tarihinde bu varsayımın haklılığından kuşku duyulmamalıdır. Fakat tekellerin ortaya çıkışı ve devlet düzenini belirlemelerinden sonra durum değişmiştir.

LENİNİZMİN tekeller aşamasında ve iki sistem çatışmasına bilinçli ve iradi olarak müdahale olarak ortaya çıkması bir rastlantı sayılmamalıdır. Bernstein ve menşeviklerin de aynı tarih kesitinde ortaya çıkmaları anlamlıdır; Bernstein ile Lenin, zıtların birliği oluyor.

EMEK süreci belirleyicidir. Determinizm anahtar niteliğini koruyor.

ANCAK, tekelli devlet, en önemli halkayı sürekli bombardıman altında tutuyor. Tekeller devleti, sürekli bilinç ve irade dağıtma sürecidir.

12 MART ile 12 Eylül, nasıl soyutlanabilir; başta devrimciye, aydına ve sonra genel olarak insana kendine güvenini kaybettirme savaşıdır. Bunda önemli başarı sağlandığı kabul edilmelidir; bugün Türkiye'de sosyalizm ve devrim cephesinde en büyük eksiklik güvendir.
GÜVENLİ olamayan devrimci olmaz.
DARBE, devrimciyi güvenden yoksun etme ve devrimcilikten çıkarma operasyonudur.
TEKELLİ devlette, güvenezendarbe süreklidir. Tekelli devlet, insan aklının, belleğinin ve bilincinin düşmanıdır.
BUGÜN Türkiye'de sadece bir avuç oligark kendisine güven duyuyor. Fazla güven duyuyor ve haksız olarak güven duyuyor.

GÜVENSİZLİĞİN hem daha enternasyonal geçerliliği ve hem de daha güncel nedenleri bulunuyor. Batı dünyasında pek çok ekonomide kronik hale gelen işsizlik ve zaman zaman büyük derinliklere ulaşan krizler, yeni düzene yönelik umutların söndürüldüğü bir zamanda, yaygın bir güvensizlik kaynağı olabiliyor. Sovyet sosyalizminin, parçalarıyla birlikte, yüz kızartan bir itirafçılıkla çöküşü başlı başına güvensizlik kaynağı olmasa bile çöken güveni tazeleme alanlarını daraltıyor.

TEKELLİ devlet, güvenini yitirmiş bireylere dayanıyor ve güven kazanma yollarını kapatmayı en birincil programı sayıyor.
DEVRİM, güven kaynaklarını bulmayı ve hızla geliştirerek yaymayı gerektiriyor.
KOŞULLARI doğuyor.

ANCAK bir nokta çıkıyor. Bugün Türkiye'de insan, hem tekelli devleti soyutlama şansını yaşıyor ve hem de tekelli devletin temel programının güvensizleştirme olduğunu görebiliyor. Bir anlamda ve tarihsel süreç olarak yirminci yüzyılın başındaki en gelişmiş ülkenin yaşadığı yoldan geçiyor.

ONLAR şimdi teslim olmuşlar. Bugün uzun yıllardan beri tekelli devlet düzeni içinde yaşayan ülke insanları güvensizleştirildiklerinin bilincine varamıyor. Bilinçlerini yitirmişler. Tekellere yabancı değil özdeşleşmiş durumdalar. İradeleriyle değil tekeller ahtapotunun kollarıyla ve imkanları ölçüsünde hareket ettiklerinin farkında bile olamıyorlar.

ŞANS ve görev, bu soyutlama aşamasında ve ahtapotun kollarıyla özdeşleşmeden sonucu alabilmektir.
ZAMAN ve perspektif sorunudur.
TARİHSEL sorumluluktur.
GÜVENSİZLEŞTİRME sürecinin bir yanıdır.
KURTULUŞ Hareketi'nin geliştirdiği tezlerden birisi, devrimin giderek daha az sayılarla yapılacağı tezi, sürecin diğer yanındadır. Güvensizleştirme ve azalan sayılar yasası, zıtların bir diğer birliğidir.
DEVRİM, geçmiş ile geleceğin çarpışmasıdır.
TARİH, somuttur. Gelecek soyuttur.
DEVRİM, somut ile soyutun birbirinden ayrıldığı noktadaki şiddettir.

DEVRİMCİ, geleceğin soyutlamasından güven çıkararak somut tarihi değiştirebilen kimsedir.

TEKELLİ DEVLET

TÜRKİYE'DE artık bütün kavramlar daha açıktır; çünkü, somut son derece zengin gelişiyor ve çoğalıyor. Zenginleşen somut artık Türkiye'de kolaylıkla soyuta dönüşüyor.

TEKELLİ devleti kavramak artık hiçbir yerde Türkiye'deki kadar kolay değildir. Sweezy okunabilir Baran okunabilir ve hatta Lenin çalışılabilir; bütün bunlarda tekelli devlet, sözcüğün olumsuzlaştıran anlamında soyut kalabiliyor. Artık Türkiye'de somut soyuttur ve tekelli devleti elle tutmak en çok Türkiye'de mümkün oluyor.

"**ASİL ÇELİK** " vardı; Vehbi Koç'un kaliteli çelik üretiminde tekel sağlamak ve böylece otomotif sanayinde stratejik bir yer tutabilmek için Bursa yakınında kurduğu işletmenin adıdır. Talep az kaldı ve Koç'un Asil Çelik'i zarar etti . Daha önce Koç'un yanında hizmet veren, MESS'in eski başkanı Turgut Özal o sıralarda eylülist darbenin ekonomik çapı durumundaydı ve bütün devlet tekellerini özelleştirmekle meşgul görünüyordu. Bütün devlet işletmelerini özel kişilere ve buna gerekçe olarak zarar ettiklerini gösteren Özal ve eylulist rejim, Koç'un gerçekten zarar eden Asil Çelik işletmesini devletleştirdi.

ÖZAL, bir gün bundan dolayı mutlaka sorumlu olacaktır ve mutlaka mahkeme önüne çıkarılacaktır. Bu, önlenemez. Ancak önlemez yan işin sadece bir ve somut yanıdır. Soyut olan devletin tekelli niteliğinin pek açık olarak ortaya çıkmasıdır. Devlet, bir özel firmaya, bir oligarşik yapıya, kendisi olarak bakıyor, tekelli devlet düzeni bu anlama geliyor

"**ASİL NADİR**" bir playboy olmalıdır. Resimleri kadar akılsız olmadığı düşünülmelidir. Miniskül Türk devleti Kıbrıs ile ana Türk Devleti'ni arkasına alarak büyük bir ekonomik yayılma taktiğini ortaya koyuyor.. Sonra sıkışıyor ve finansman sorunlarıyla ve Londra'da tutuklanma tehlikesiyle karşılaşıyor. Bu kadar değil. Bu işin somut yanıdır. Bir de soyutu var. Miniskül Türk Devleti Kıbrıs ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti , Asil Nadir'e yapılanı, kendisine yapılmış sayıyor. Hem kurtarmak için Hazine yetkililerini ve hem gözaltına alındığı zaman Londra Konsolosluğu'nu harekete geçiriyor ve hem de içlerinde iyi niyetlileri de olabilir. Büyük bir yazıcı kadrosuyla Nadir'e yapılanları Türkiye Devleti'ne yönelik gösterme kampanyasını başlatıyor.

SOMUT , somuttur. Hiç bir ülkenin insanı için, ne yirminciyüzyılın başında Amerika'da ve nede sonlarına doğru başka bir ülkede, tekelli devlet soyutlaması bu ölçüde somut olamaz, devlet kendi çıkarıyla bir tekellin çıkarını özdeşleştiriyor ve bunun progandası ile ideolojisini kurmaya çalışıyor.

TEKELLİ devlet, sadece devletin tekellere dayanması anlamına gelmiyor. Devletin, tekelleri de içine alacak bir biçimde büyümesini de anlatıyor.

DÜZENDİR. Tekelli devlet bir başka düzendir ve bir başka soyutlama anlamına geliyor.

BÜTÜN görüşlerin, sav ve tezlerin bu soyutlamaya göre yeniden ele alınması gerekiyor.

DEMOKRATİK devrim bunlardan birisidir. Kapitalizmde, burjuvaların kendi programlarına ihanet edecekleri ve bu nedenle, demokrasi yolunda eksikli davranacakları saptamasından kaynaklanıyor. Eksiğin, burjuvaziyi ürkütmemek koşuluyla işçi sınıfının da katılmasıyla küçük kapitalistler ve küçük burjuvalar tarafından tamamlanabileceği inancı var.

DEMOKRASİ, ister devrim yoluyla ve isterlerse tedrici bir yöntemle gerçekleştirilsin, hep kapitalist aşamanın siyasal rejimidir; mutlaka iki sınıfın varlığını ve yaşamasını öngörüyor. Kapitalizm yerini tekelli devlet düzenine bıraktığı bir zamanda, demokratik devrim için eksik tamamlamanın dışında gerekçeler bulma zorunluluğu ortaya çıkıyor.
"**SORUN**" burada ayrı ve yeni sorunlar yaratıyor. Sorun, mutlaka bir coğrafyada nüfus yığılmasını ve teorik açıdan da burjuva çözümü anlatıyor. Bu ayrı tutulduğunda geriye kalan planda demokratik devrim için daha inandırıcı dayanaklar bulma zorunluluğu artıyor.

BURADA bitmiyor. Devrim, sosyalizm dilinde, bir sistem ile bu sistemin gelişmesini hızlandırdığı üreti-